

**Naalakkersuisut
Grønlands Selvstyre**

Issittumi Ilisimatusarnermik Atuagassiaq - INUSSUK 1 • 2018

Isiginnaaginnartumit peqataasumut

Klaus Georg Hansen

**Naalakkersuisut
Grønlands Selvstyre**

Issittumi Ilisimatusarnermik Atuagassiaq - INUSSUK 1 • 2018

Isiginnaaginnartumit peqataasumut

Klaus Georg Hansen

Isiginnaaginnartumit peqataasumut

- **Kalaallit Nunaanni ukiuni 150-ini kingullerni inuiaqatigiinni allanngoriartornernut oqartussaassuseqarnerulersitsiartuaarnermullu pissutsinik tunngaviusunik erseqqissaanermut tapiissut**

Issittumi Iliusimatusarnermik Atuagassiaq • INUSSUK 1 • 2018
Copyright © Klaus Georg Hansen & Peqqissutsimut Iliusimatusarnermullu
Naalakkersuisoqarfik, Nuuk, 2018

Kalaallisuunngortitsisoq: Athena Mathæussen
Ilioqqarnera aamma titartagartai: Monika Brune - allu design - www.allu.gl
Allanneri: Verdana
Agguaassisoq: Atuagkat Boghandel ApS
Naqiterivik: AKA Print A/S, Århus
Ilusaa siulleq: Nuuk, 2018
500-ngorlugu naqitaq

ISBN 978-87-92554-95-6
ISSN 1397-7431

Naalisaaneq, ilanngullugit takussutissiartaanik tabelinillu, aammalu issuaaneq ajornartitaanngilaq suminggaaneernerit erseqqissumik taallugit. Allaatigisat naqitikkamik matumangga eqqartuiffiusut, saqqummiussinerit, issuaanerit innersuussinerilluunniit inussiarnersumik nassiuteqquneqarput.

Siunertarineqarpoq Issittuni ilisimatusarnermi paasisat siaruarneqartarnissaat Kalaallit Nunaani najugaqartunut aammalu Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu ilisimatusarnermik ingerlataqartunut. Allaatigisakkatigut taakkunuuna kissaatigineqarpoq Issittuni suleqatigiinnermik nukittorsaanissaq, pingaartumik inunnut tunngasunik ilisimatusarnermut, inooqatigiinnik ilisimatusarnermut peqqinnissamillu ilisimatusarnermut tunngasunik.

Naqitertitassatut piukkussanik aaqqissuisut tigusaqartarusupput.

Aaqqissuisoq

Iliusimatusarnermik ataqatigiisaarisooq Najârak' Paniula
Peqqissutsimut Iliusimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik
Naalakkersuisut
Postboks 1160
3900 Nuuk
Oqarasuartaat: +299 34 50 00
E-mail: napa@nanoq.gl

Saqqummiussat naqeriikkat piniarneqarsinnaapput uani:

Atuagkat Boghandel ApS
Postboks 216
3900 Nuuk
E-mail: ordre@atuagkat.gl
www.atuagkat.gl

Saqqaaani asseq: 21. juni 2009-mi namminersornerup aallartinnerani Nuummi pisoqatigiinneq (Klaus Georg Hansen)

Ataatannut pigitillugu

Georg Hansen

1933-2015

Itisiliisarnerup nuannissusaanik ilinniartippaanga

Imarisai

Aallaqqaasiut	9
Siulequt Kim Kielsenimit	11
Atuakkiortup siulequtaa	13
1 Aallaqqaasiut	
• 1.1 Aallaavik	17
• 1.2 Ilisimatusarnermi anguniakkat nutaat	18
2 Ilisimatusarnermi sammisaq	
• 2.1 Apeqqut sammisaq	23
• 2.2 Sammisassamut apeqquasiaq	29
• 2.3 Teoriit atukkat	31
3 Nunasiaataanerup oqaluttuassartaa	
• 3.1 Historicisme	35
• 3.2 Kolonialisme	26
• 3.3 Historiografi	41
• 3.4 Toqqaaneq pingaarnersiuiernerlu	45
• 3.5 Taaguutit pillugit oqaluttuarisaaneq il.il.	46
3.5.1 Kristumiuussuseq	49
3.5.2 Ineriartornermik ilinniarneq	50
3.5.3 Inuiaqatigiinnik aqutsineq	55
3.5.4 Eqqarsartaatsikkut nunasiaataaneq	59
• 3.6 Politikkikkut oqaluttuarisaaneq il.il.	60
• 3.7 Oqaluttuarisaanermik tamakkiisumik isiginninneq	64
• 3.8 Eqikkaaneq	75

4 Tunngaviit unammilleqatigiissut

- 4.1 Tunngavik 76
- 4.2 Nunarsuit imminnut assersuunneqarsinnaasut 77
- 4.3 Nalinginnaanngissuseq 82
- 4.4 Oqaluttuarisaanermi ineriartornermik
tunngaveqartumi ataqatigiikkunnaarneq 85
- 4.5 Qanoq misigineqarpa ...?. 88
- 4.6 Eqikkaaneq 91

5 Innuttaaqataanerit assigiingitsut

- 5.1 Aqutseriaaseq 93
- 5.2 Innuttaaqataaneq 96
- 5.3 Nunasiaataanerup nalaani aqutseriaatsit 101
 - 5.3.1 Teokrati — upperisarsiorneq 102
 - 5.3.2 Xenokrati — knunasiaataaneq 104
 - 5.3.3 Meritokrati — ilinniartitaaneq 107
 - 5.3.4 Teknokrati — teknologii 110
 - 5.3.5 Autokrati — eqimattakkaarneq 114
 - 5.3.6 Ochlokrati — akerliuneq 120
 - 5.3.7 Demokrati — pisinnaatitaaffiit 122
- 5.4 Qanoq ingerlateqqinneqarpa ...?. 127
- 5.5 Eqikkaaneq 133

6 Inatsisitigut akuerisat nikerartut

- 6.1 Inatsisitigut akuerisaq. 134
- 6.2 Inuit akuerinninnerat 137
- 6.3 Arlalinni inatsisitigut akuerisat ilusilernerat 138
- 6.4 Inatsisitigut akuerisaanngitsut 141
- 6.5 Qanoq malunniuppa ...?. 147
- 6.6 Eqikkaaneq 151

7 Inerniliineq

- 7.1 Immikkoortiterineq 152
- 7.2 Pissutsit tunngaviusut 154
- 7.3 Inatsisitigut akuerisat isumaa 159
- 7.4 Marloqiusamik isumaqaqatigiit 160
- 7.5 Oqartussaassuseqarnerulersitsineq 162

8 Oqaatsit allattorsimaffiat 165

9 Najoqqutarisat 169

10 Ilanngussat

- Ilanngussaq 1:
Allaaserisat arfineq-marluk eqikkarneqarneri 201
- Ilanngussaq 2: Ilisimatuutut allaatigisap siulequtaa
(taamaallaat elektroniskimik)
- Ilanngussaq 3: Ilisimatusarnermi inissisimaffik
(taamaallaat elektroniskimik)
- Ilanngussaq 4: Periaaseq
(taamaallaat elektroniskimik)
- Ilanngussaq 5: Sanilliusineq
(taamaallaat elektroniskimik)
- Ilanngussaq 6: Allaaserisat arfineq-marluk
(taamaallaat elektroniskimik)

Ilanngussat assigi elektroniskiusut Peqqissutsimut Iliusimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfiup nittartagaani aaneqarsinnaapput.

Aallaqqaasiut

“Jeg forstod på ham, at når vi havde været på jagt, ville vi fortsætte til Nunaqarfik ... Det viste sig at være et meget stort fuglefjeld, vi var på vej hen til. Da vi nåede derhen, slukkede han motoren, greb bøssen og fyrede op i luften. Fra hoften. Jeg talte 10 skud pr. magasin, og han tømte 7 magasiner i hurtig rækkefølge, uden at en fugl faldt til jorden ... Jeg fik senere at vide, at dette fuglefjeld var fredet, og at det var forbudt at nedlægge fugle inden for en radius af 5 km. Jeg fik også at vide, at Valdemar var meget lovlydig.”

(Jensen, 1975,22-23)

Flemming Jensenip atuakkiaa “Vejledning i sælfangst” 1986-imi siullerpaamik atuarpara. Atuagaq mikisuuvoq, piaarerpasissoq namminermillu persuarsiutiginngitsoq. Allarpassuit assigalugit kalaallit qallunaallu naapinnerisa nali-giinngissup atuakkami nuannersumik oqaluttuarineqarnera illakusuutigisarsimavara.

Nukiit qungujuttaatima nukkassarnerisa saniatigut atuakkap atuarnerani aamma allamik pissarsiaqarpunga. Timmissamik ataatsimilluunniit pisaqartoqanngikkaluartoq, soorlu inatsisini allassimasutut pisaqartoqaqqusaanngitsoq, timmissat qaqqamiittut aallaariarnernit pinngitsooratik akornusersorneqarsimassapput, massa inatsimmik anguniagaagaluartoq eqqissisimatitaanissaat.

“Vejledning til sælfangst”-imi avatangiiserisat pillugit paasinnittariaatsit assigiinngitsut marluk akerleriinnerat kusanartumik saqqummiunneqarpoq. Tamatumani pineqarput inuttut-kalaallisut avatangiiserisanik paasinnittariaaseq aamma kitaamiusut-danskisut avatangiiserisanik paasinnittariaaseq. Paasinnittariaatsinilu taakkunani marlunni avatangiiserisamik assigiimmik paasinninneq assigiinngitsorujuusinnaavoq.

Oqaluttuaq, Flemming Jensenimit allanneqartoq, immaqa ilaatigut piviusuusangilaq, issuaanermili atuakkiortup minnerunngitsumik qaqqippaa apeqqut, ukiut 30-t ingerlanerini Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit ukiuni unritlikkaani kingullerni ineriartornerat pillugu ilisimatusarnikkut pingaarnertut isiginniffigisara.

Uannut inuunermi suliassanngorsimavoq ilisimatusarfigissallugu, inuit-kalaallit aamma kitaamiut-danskit akornanni inooqatigiinnerup ukiut 300-t ingerlanerini qanoq allanngoriartorsimanera, kiisalu ukiuni aggersuni pissutsit qanoq ineriartorsinnaanerannut tunngaviusut isumaliutersuutigissallugit.

Ilisimatuutut allaatigisaq "Isiginnaaginnartumit peqataasumut" kiisalu allaatigisap iluarsaanneqarnera, una, tassaavoq inuiaqatigiit marluk kulturillu marluk akornanni, maannamut ukiuni untritilinni arlalinni inooqatigiissimasut attaveqatigiinnerinik nassuiaanera paasinninneralu kingulleq.

Siulequt Kim Kielsenimit

Klaus Georg Hansen — “Kilaasi” — allatut isiginniffeqarluni nunasiaataanitta oqaluttuarisaanera pillugu pissanganartumik misissuineramik allap-poq. Oqaluttuarisaaneq siornatigut arlaleriarluni nassuiarneqarnikuuvoq, matumanili isiginnittaaseq pingaartoq tassaavoq, qanoq ililluta — nutaamik — oqaluttuarisaanermi pisut pingaartut paasisinnaanerigut. Peqatigitillugu tiguartinnartuuvoq, soorlu misissuineq soqutiginaruuvoq kiisalu uagut nammineq peqataanissatsinnik kiisalu nammineq nalitsinnik paasinnilluarnissatsinnut pingaarutilimmik tapeeqataalluni.

Uagut innuttaasutut oqaluttuarisaanermik ajunngitsutigut ajortutigullu piler-sitseqataasuuvugut. Paasisimasat taakku, atuakkamik “Kilaasip” tunniussai, inuiaqatigiit ineriartorteqqinnissaanut nammineq inissisimaffitsinnik periar-fissatsinnillu paasinneriaatsinik nutaanik tunisinnaavaatigut. Demokratiip ineriartortinnerani angusaqarluarsimavugut, maangali uninngilagut, ineriartortitseqqissaagut, soorlu pingaaruteqarluinnartoq demokratiip taassumalu malittarisassai mianeralugillu ataqqissagut.

Inuiaat allat assigalugit, nunatta namminiilivinnissaa kissaatigalugulu angu-niagaraarput, tamatumingalu kialuunniit arsaarsinnaanngilaatigut. Allo-riarnerit siullit 1970-ikkut naalerneranni nammineq tiguagut, taamani Namminersorneruneg 1. maj. 1979-imi eqqukkatsigut, kingornalu Nammi-nersornermut 21. juni 2009 angerluta.

Namminiilivinnissamut aqut qanoq ingerlassanersoq, Namminersorneq pillugu inatsimmi nassuiarneqarpoq. Qinikkat kisimik aalajangiissanngil-lat — kalaallili tamarmik aalajangiissapput. Innuttaasut ataatsimoorlutik peqataasariaqarput ataatsimullu anguniakkatsinnik akisussaaqataassallutik. Namminiilivinnissamulli piumasaqaataavoq, amerlanerit ilinniagaqarnissaat, peqatigitillugu meeqqatta inuusuttortattalu pitsaasumik perorsarneqarnis-saat qulakkiissavarput, soorlu aamma nunarput pitsaasumik arlalinnillu tun-gavilimmik aningaasaqarnermik peqassasoq.

Namminiilivinneq pillugu oqallinnermi arlalippassuit, isumaqarlutillu eqqarsartarput, Danmarkimut atassuteqarnerup kipitinneqarnissaa kisimi

anguniagaasoq — tamannali tunngaviunanilu anguniagaangilaq. Kalaallit Nunaat Nammineertoq ikinnguteqarnissamik, peqateqarnissamik kiisalu qanimut suleqateqarnissamik pisariaqartitsivoq. Siunissaq pillugu arlalinik ilusiliaqarpoq. Naalagaaffeqatigiinneq periarfissat arlallit ilagisinnaavaat. Kalaallit Nunaat Nammineertoq naalagaaffeqatigeeriaatsimut nutaamut akerliunngilaq.

Maani Kalaallit Nunaanni oqallinneq aallartisareerparput, suullu periarfissat tikinnerigut neriulluarluta isigissavagut. Amerlasuujusugut malugisimavarput, Kalaallit Nunaata Danmarkillu ataqatigiinnerat qanoq isigineripput pillugu Danmarkimi nalornisoqakkajuttartoq. Atuakkap imarisaata nassuiarppaa, sooq Danmarkimi amerlanerit malinnaavigisinnarpiangikkaat, qanoq nunat taakku marluk ataqatigiinnerannik paasinnittariaatsitsinni nikissimanersugut. Soorlu Kalaallit Nunaanni eqqarsartaatsikkut kiisalu nunat tamalaat eqqarsaatigalugit ineriartorsimasugut.

Peqatigiinnermi piumasaqaataavoq, illuatungeriit ataatsimoorlutik qanga, ullumilu pisut siunissamilu pisussat pillugit naligiimmik ammasumillu oqaloqatigiinnissaat, naligiimmik nipeqarlutik sunniuteqarlutillu, kiisalu misigisutsinut allanullu, peqatigiinnermi pingaaruteqartunut attuumassuteqartunut ataqqeqatigiillutik.

Maanna, qanga pisut nutaamik ilisimasaqarfigileratsigit, neriutigaara, atuakkap imarisaasa sunnissagaatigut nunatta — Kalaallit Nunaata siunissaata — ilusilersornissaanut peqataajumalersilluta, Namminiilivinnissallu tungaanut akornutaasunik ataatsimut paaassasugut.

Kim Kielsen

Nuuk, marts 2017

Atuakkiortup siulequtaa

Atuagaq una ilisimatusarnikkut suliaavoq. Ph.d.-nngorniarlunga ilisimatuutut allaatigisara iluarsaatilaarlugu saqqummiuppara. Suliami matumani, ph.d.-nngorniarlunga ilisimatuutut allaatigisama qulequtaa, tassa "Isiginnaaginartumit peqataasumut" atatiinnarpara. Qulequtaaraali allanngortippara. Tamatumunnga pissutaavoq, suliami pingaarutilinnik allannguisimanagera, pingaartumik inerniliinermi. Inerniliineq nutaaq ilisimatuutut allaatigisama tunniutereernerani, kisiannili illersornissaa sioqqullugu isumassarsiaara. Taamaattumik illersuiuininni inerniliinerup nutaap immikkoortua siusinnerusoq saqqummiuppara.

Suliami qulequtaaqqap ersersippaa, ilisimatuutut allaatigisamali tunniuneranit nalilersorneqarnissaata tungaanut ineriartortitseqqissimasunga, pingaartumik inerniliinerni, isummanni ilisimatuutut allaatigisami misissueqgissaarnernik tunngavilerneqartunik.

Suliaq atuaruminarsarniarlugu teorii, periuseq aamma sanilliusseq pillugit kapitalit peerneqarput. Kapitalit taakku elektroniskimik aaneqarsinnaapput Peqqissutsimut Iliusimatusarnermullu Naalackersuisoqarfiup nittartagaani. Taamaasillutik immikkut soqtiginnittut ilisimatuutut allaatigisap teoriimut tunnganerusortaanik atuarsinnaapput.

Allaaserisat arfineq-marluk, ph.d.-nngorniarluni ilisimatuutut allaatigisamut ilaasut, suliami matumani ilaanngillat. Ilanngussaq 1-imi allaaserisat taakku arfineq-marluk naalisarlugit ilanngunneqarput. Allaaserisat (qallunaatuinnaq) aamma elektroniskimik aaneqarsinnaapput Peqqissutsimut Iliusimatusarnermullu Naalackersuisoqarfiup nittartagaani.

Inerniliinerup itisilernerata kingorna allaatigisap aqqissorneqarpoq. Kiisalu allaatigisap oqaatsitsigut aamma paasinnissinnaanermut atatillugu immikkut pisariaqartitsifinni atuaruminarsarniarneqarsimavoq. Allaatigisarli naqqissorneqanngilaq. Taamaaliornissamut naannerusumik allannissaq utaqqineqassaaq.

Ph.d.-nngorniarluni ilisimatuutut allaatigisap iluarsaatap matuma saqqummersinnissaa piviusunngortinneqarpoq, Peqqissutsimut Iliusimatusarnermullu Naalackersuisoqarfiup, saqqummiuttakkamut INUSSUK-mut

suliap ilanngunneratigut saqqummiussinissaq tapersersimammagu. Tamatumunnga atatillugu naalakkersuisoqarfimmi Ilisimatusarnikkut immikkoortorta pingaartumillu Najârak Paniula suleqatigiillu arnermut kinguneqarluartumut qujassutissaqarfingarpakka. Tamatuma saniatigut Aqqaluk Lyngep manuskriptimik reviewerinerminut atatillugu oqaaseqaatai iluaqutigingarpakka. Athena Mathæussenimut qujanarsuaq, suliap nutserneranik kiisalu allatap kalaallisoortaata ataqatigiissuunissaanik annertuumik suli-aqartoq.

Ilisimatuutut allaatigisap tunniutinnginnerani kiisalu tamatuma kingorna ilisimatuutut allaatigisap misissoqqinnerani oqaaseqaaterpassuit kiisalu naqqiinissamut aqqiinissamullu siunnersuuterpassuit pissarsiarisimangikkaluarukkit, allatap maanna isikkorisaañut killissimanavianngikkaluarpunga. Isiginnittariaatsinulli inerniliinernullu akisussaaffik uanga kisima pigaara.

Immikkoortut ilaanni allataq oqimaassinnaasarpoq. Atuarniarneq oqilisaniarlugu oqaatsit allattorsimaffiannik sanavunga, oqaatsinit oqariartaatsillu ilaannik immikkut paasiuminaassinnaasutut isigisannik imalimmik. Allattorsimaffik takinerusinnaasimassagaluarpoq. Innersuussutigaara, atuartup oqaatsinik allattorsimaffik Kapitali 8-miittoq atuarlugu aallartiffigeqqaassagaa.

Atuarnissamut ilitsersuutitut matumuuna saqqummiunneqassaaq, ilisimatuutut allaatigisami kalaallisut allannerit nalinginnaasumik allattaasitaq atorlugu allataasarput, kisiannili tigulaarinerni allattaasitoqaaq atorneqarsimappat, tamatumani tigulaariffigisap allassimanagera paariinnarneqarsimasarpoq.

Nunap aqqinik taasinermi piffissami pineqartumi nunap aqqa atuuttoq allanneqartarpoq. Kingorna ungaluut atorneqarpata nunap ullumikkut kalaallisut aqqa taakkunani allanneqarpoq.

Tigulaarinerit " " –inik nalunaaqutserneqarput kipungasunillu allanneqarlutik. Atuakkat, allaaserisat il.il. qulequtaat " "–inik nalunaaqutserneqarput kipungasunillu allanneqaratik.

Klaus Georg Hansen

Nuuk, marts 2017

Ph.d.-nngorniarluni ilisimatuutut allaatigisaq tunniunneqar- toq pillugu paasissutissat:

Siunnersortit:

Anne Merrild Hansen, lektori, Aalborg Universitet

Rasmus Ole Rasmussen, ilisimatusartuuneq Nordregio

Ilisimatuutut allaatigisaq 7. september 2015-imi Institut for Planlægning, Aalborg Universitetimiittumut nalilersorneqartussanngorlugu tunniunneqarpoq.

Ilisimatuutut allaatigisaq 29. januar 2016-imi Institut for Planlægning, Aalborg Universitetimiittumi illersorneqarpoq.

Naliliisut:

Lone Kørnøv, professori immikkut ittunik sulianik, Aalborg Universitet,
siulittaasoq

Peter Munk Christiansen, professori, Aarhus Universitet

Frank Sejersen, lektori, Københavns Universitet

1 Aallaqqaasiut

1.1 Aallaavik

Ukiut 170-ingajaat qaangiupput, kalaallit inuiaqatigiit europamiut malillugit oqartussaaqataalluni politikkikkut ingerlanermut peqataaqqarmata. Tamanna aallartippoq, Paarsisut 1857-imi pilersinneqarmata (Gad 1984). Soorunami oqartussaaqataalluni politikkikkut ingerlaneq ullumikkut ilisimasarput taamani atuutinngilaq. Piniartut imminnut pilersortut kisimik qinersisinnaatitaapput. Innuttaasut allat aatsaat kingusinnerusukku oqartussaaqataannermi tassani pisinnaatitaaffeqalerput.

Paarsisut Landsrådinik 1911-mi taarserneqarput. Kalaallit Nunaanni inatsiliortut 1979-imi Landstinginik ateqalerput. 2009-mi Inatsisartunut allanngortinneqarpoq. Nunarsuup kitaani paasinnittariaaseq naapertorlugu, ukiuni taakkunani 200-ni oqartussaaqataanerulerneq ersarissiaartorsimavoq.

Qularnanngilaq, kalaallit innuttaasut Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit muteer-niusut ilusilersorneqarnerannut sunniuteqaqataajartuaarsimanagerat. Tamanna suli allanngoriartortuarsinnarpoq. *Ukiulli 300 sinnerlugit matuma siorna europamiut Kalaallit Nunaannut tikinnerannit, inuiaqatigiinni allanngoriartornermi kiisalu oqartussaassuseqarnerulersitsiner-mi pissutsit tunngaviusut suut immikkut sunniuteqarsimappat?*

Allanngoriartortoqarsiamneranik amerlasoorpassuarnik uppersaateqarpoq, sunniinernillu assigiinngitsorpassuarnik peqarpassippoq. Sunniineq ilumit avataaniillu pisimavoq. Sunniinerit assigiinngitsorpassuit katersuussimane-risa soqutiginarsisippaa Kalaallit Nunaanni allanngoriartornerit misissussal-lugit. Ilisimatuutut allaatigisami matumani tamannarpiaq sammineqarpoq.

Kalaallit Nunaannut sinnisut amerliartortut ukiut 50-it kingulliit ingerlanerini annertusiartortumik Danmarkimit kiffaanngissuseqarnissaq pillugu oqariar-tuuteqartarsimapput. Ullumikkut Kalaallit Nunaanni politikkikkut annertuumik kissaatigineqarpoq Danmarkimit aningaasaqarnikkut kiffaanngissuseqar-nerunissap kiisalu Danmarkimut atatillugu politikkikkut namminiilivikkiar-tuaarnissap anguneqarnissaa. Tamanna tunngaviusumik inatsisinut taamaal-laar atuutinngilaq, tamatumani namminersornermik 21. juni 2009-mi

eqqussineq taassuma tungaanut alloriarneruvoq ersarissiq. Assersuutigalugu Kalaallit Nunaata nunasiaataanera pillugu kalaallit tungaannit isiginittariaatsimik nassuiaanissamik kissaat aamma tamatumunnga atuuppoq.

Nunasiaataaffimmut Danmarkimut sanilliullugu Kalaallit Nunaat nammiileriartuaarluni nunarsuarmi inissikkiartuaarpoq. Danmarkimit namminiileriartuaarneq nunanut allanut attuumassuteqariartuaarnermik imaluunniit suleqateqarnerulernermik isumaqassaaq. Suleqateqarnerujartuaarneq assersuutigalugu Nunat Avannarliit killernut, Nunat Avannarlernut, EU-mut, Amerika avannarlernut, Issittormiunut nunanut killernut imaluunniit nunarsuaq tamakkerlugu pisinnaavoq. Aamma nunani tamalaani suliffeqarfissuarnut, atorfeqarfinnut imaluunniit kattuffinnut angisuunut suleqateqarneq pisinnaavoq. Tamatumunnga tunngatillugu piffissaq qaninnerusoq eqqarsaatigalugu Kalaallit Nunaata siunissaa uanga takorluueriaatsinni sulii ersarluppoq.

Allangoriartornernut ersersinneqartunut atatillugu immikkut soqutiginarthisimavakka inuit. Ilisimatusarfigissallugu immikkut kissaatigisimavara inuit, allangoriartornernit sunnertissimasut, Kalaallit Nunaata demokratiskimik aqunneqarnerujartorneranut qanoq namminneq akuutigisimanersut, taamaattoqarsimappallu qanoq annertutigisumik.

1.2 Ilisimatusarnermi anguniakkat nutaat

Ilisimatusarnikkut killiliussakka pingaarnert, kapitalini elektroniskimik aaneqarsinnaasuni nassuiarneqarput. Matumani ilisimatuutut allaatigisami ilisimatusarnermi anguniakkat nalunaaqutsersorneqassapput.

Paasinarsalaarlugu, ilisimatusarnermi anguniakkakka pillugit ima ittunik apeqqusiisarpunga "kikkut isumassippaanna?", "uanga suna tapiissutiigaara?" aamma "sooq pisariaqarpa?".

Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni allangoriartornerit oqaluttuarisaanikkut isiginniffilerlugu misissussallugit soqutigaara. Immikkut soqutigaara pissaa-neqarnikkut allangoriartornerit kiisalu oqartussaassuseqarnerulersitsineq misissussallugit. Taakku suliami matumani ilisimatusarnermi anguniagaraakka pingaarnert.

1980'ikkunni ilinniarnermali aallartilaarnerani, antropologip Jens Dahlip (1946-) suliai soqutigilersimavakka. Jens Dahl 1974-imi antropologimi magisterinngorpoq. Tamatuma kingorna siullermik adjunktiuvoq, 1981-imiillu Institut for Eskimologi, Københavns Universitetimiittumi lektoriulluni. 1998-2006-imi International Work Group for Indigenous Affairs-imi (IWGIA) pisortaavoq. 2007-imi Dahl, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier (ToRS), Københavns Universitetimiittumi adjungeret professoritut toqqa-gaavoq.

Siusissukkut tiguartiffigisara tassaavoq suliassa qarfiit Kalaallit Nunaata nammineq aqutsiffiginerussaasai ujartorlugit Jens Dahlip suliaqarnera. Marmorilimmut kalaallit suliaartortut pillugit misissuinermiilli (Dahl aamma Lyberth 1980) nunami ineriartornermut kalaallit sunnuteqarsinnaanerunerat sammisat pingaarnerit ilagaat. Suliami innersuussusiortoqarpoq akisussaaf-fik nakkutiginninnerlu qallunaat naalagaaffiannit kiisalu aatsitassarsiortunit peqataasunit kalaallinut inuiaqatigiinnut nuusisoqassasoq (ibid,100-103).

Allaaserisami 1985-imeersumi (Dahl 1985) Jens Dahlip aallaavigaa, Kalaallit Nunaanni inuit imaannerat *"far from being only passively determined by colonial dominance"* (Dahl 1985,175). Isiginniffik tamanna Dahlip nassuiarpaa ineriartornermik, 1970-ikkunni politikikkut partiinik siullernik innuttaasunik annertuumik tapersorsorneqartunik pilersitsinermut pissutaasunik misissuinermini (Dahl 1986a).

"Arktisk selvstyre"-mi (Dahl 1986a) immikkoortut ilaat annerusumik tiguartiffigisara, tassaavoq Jens Dahlip *"Hjemmestyrestatens relative automomi"*-mik (Dahl 1986a,138ff) nassuiaanera. Siullermilli atuarakku, pissutsit aalajangersimasut tunngavigalugit nammineerneq pillugu tunngavilersuutit amingaateqalaarsoraakka. Nammineerermik tamatuminnga itinerusumik paasinninnissamut tapeeqataarusunna suliqaarninni ingerlatitsisut ilagisimavaat.

Saqqaq pillugu atuakkiamini (Dahl 2000) Jens Dahlip piniartoqarfiit minnerusut ilaat ataaseq ukkataralugu Namminersornerullutik Oqartussat ukiuni siullerni 20-ni inuiaqatigiinni allanngorartumik ineriartorsimanerat nassuiarpaa, tassani ilaalluni nunasiaataajunnaarsaanerup kiisalu nunamik ineriartortitsinerup imminnut atassuteqarnerat, tamatumani Kalaallit Nunaata nunarsuup kitaanut atassuteqariartuaarneranut

ilanngunniarneranut ileqqutoqqat unikaallassaataasinnaallutik kiisalu pisuunnguutaasinnaallutik.

2002-mit Jens Dahl siullermik Steering Committee for Arctic Human Development Report-imut (AHDR) ilaasortaavoq (Einarsson et al. 2004). 2004-mit Dahl, working groups under Arctic Social Indicators-imi (ASI) ilaavoq (Larsen, Schweitzer aamma Fondahl 2010). 2014-imi AHDR aamma ASI 2010-meersut AHDR II-mik (Larsen aamma Fondahl 2014) aamma ASI II-mik (Larsen, Schweitzer aamma Petrov 2014) malitseqartinneqarput. Issittumi Siunnersu-isoqatigiit isumaqataapput, nalunaarusiat suliarineqassasut, aningaasatigulli tapiineq pingaarnertut Nordisk Ministerråd-imit tunniunneqarpoq Nordisk Ministerråds Arktiske Samarbejdsprogram aqqutigalugu tapiinikkut.

Jens Dahlip AHDR-imut tapiissutaa "Political systems"-imut tunngavoq (Broderstad aamma Dahl 2004) ASI-milu "Fate control"-imut tunngalluni (Dahl et al. 2010). AHDR-imi Broderstadip aamma Dahlip Issittumi nunamik ineriartortitsineq eqqartorpaat. Nassuiaat tulliuuttoq aallaavigalugu sulinertik ingerlappaat: *"Nation building denotes a process in which central claims on behalf of the state for economic and cultural standardization within its territory are met with counterclaims for political participation and economic redistribution"* (Broderstad aamma Dahl 2004,85).

Inerniliineq ilisimasatigut amigaateqarnermik oqaasertaliivoq: *"Modern self-governing arrangements in the Arctic are still of comparatively recent date, and future comparative studies will obviously be able to provide us with an increased understanding of the significance of the various political arrangements for the human development. Information about human participation in political systems and in activities and institutions such as the media, important for political participation, must be further investigated"* (Broderstad aamma Dahl 2004,99).

Tamatuminnga nangitsinermi Dahl aamma atuakkioqatai allaaserisaminni ASI-mi ima inerniliippit: *"Fate control is one of the primary indicators of human well-being in economic, social, political, and domestic realms. An ability to control people's own destiny, as well as to exert authority over land and resources is a particularly important indicator in the context of the Arctic. ... Given its conceptual complexity and all-pervasiveness, fate control is a highly multifaceted category that is hard to measure by a single indicator"* (Dahl et al. 2010,145).

Tassa apeqqutit taakkorpiat, allaaserisannik kiisalu ilisimatuutut allaatigisannik itisiliiffigerusutakka. Misissuininnik kissaatigaara apeqqutit taakku arlallit, AHDR-imi pingaartumillu ASI-mi ersersinneqartut tunngavilersoqqis-sallugit, minnerunngitsumillu najukkami innuttaasut qanoq atugaqarnissartik nammineerlutik akisussaaffigisinnaasimaneraat sulilu qanoq akisussaaffigisinaaneraat apeqqut (Larsen, Schweitzer aamma Fondahl 2010).

Issittumi inuiaqatigiit ineriartornerat pillugu oqallinnermut pingaarnermut allat ikitsunnguit taperseeqataasimapput. Matumani isumassarsiorfigisimasannut marlunnet innersuussissaanga.

Siulleeq "Megatrends" 2011-meersoq, Rasmus Ole Rasmussenimit aaqqissu-unneqartoq. "Megatrends" nalunaarsuinerit tunngavigalugit inuiaqatigiinni qitiusumik najoqqutarisat arlallit iluanni Issittumi ineriartornermik ataatsimut ersersitsivoq.

Saniatigut Natalia Loukacheva 2007-mi misissorluakkamik Kalaallit Nunaanni Nunavumilu namminersoriartuaarnerit sanillersuuppai. Loukacheva ilaatigut oqarpoq, *"there should be further dialogue between Inuit and non-Inuit legal traditions so that the legal systems in Greenland and Nunavut can embrace the best of both worlds"* (Loukacheva 2007,102).

Suliani qulaani taaneqartuni arlaleriarluni tikkuarneqarpoq, kulturikkut sunniivigeqatigiinnerit paasilluarneruneqarnissaat pisariaqartinneqartoq. Uanga tapiissutigisara tassaavoq, inuiaqatigiit suna tunngavigalugu qanorlu ataqatigiinnissaannut, misilittakkat naapertorlugit isiginnittariaatsit assigiinngitsut ataqatigiinnerannik itinerusumik annertunerusumillu tunngavilersuinikkut misissuineq. Misilittakkat naapertorlugit inuiaqatigiit iluanni isiginnittariaatsit kinguaariippassuarni ingerlateqqinneqartartut kiisalu misilittakkat naapertorlugit avataaneersut isiginnittariaasaat kinguaariinnit ikinnerusuneersut akornanni ataqatigiinneq pillugu pingaarnertut tamanna tunngavoq.

Oqartussaassuseqarnerulersitsiinerimi, issittumi inuiaqatigiinni minnerunngitsumillu Kalaallit Nunaann pisuni ilaaqataavoq NGO't nukit-toriartornerat. Tamanna ilaatigut Jens Dahlimit (Dahl et al. 2010,133) tikkuarneqarpoq. Inuiaqatigiinni pissutsinik tunngaviusunik tamakkuninnga itinerusumik misissuineq nalunangitsumik NGO'nut, Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni suliaqartunut iluaquterujussusinnaavoq. Saniatigut inuiaqatigiinni

pilersaarusiortuarnermi ukiuni makkunani Namminersorlutik Oqartussanit annertuumik nukittorsarneqartumi, ukiuni aggersuni ineriartornerut sunni-uteqarsinnaasunik inuiaqatigiinni pissutsinik tunngaviusunik pitsaanerpaamik paasinninnissaq annertuumik pisariaqartinneqarpoq. Suliaq tamanna, nammineerlunga ilaaffiginikuuara (Hansen 2015; Hansen 2016).

Ilisimatusarnermi anguniakkat taakku aallaavigalugit kapitalimi tulliuttumi ilisimatusarnermi anguniakkat misissuinissamut apeqqutinngortissavakka. Kapitalip tulliata naanerani, misissuinermi sammiviit piviusunngortinneqarnerat tunngavigalugu periarfissaassaaq teoriimi aallaaviit aalajangersimasut ilisaritinnissaat.

2 Ilisimatusarnermi sammisaq

Ilisimatusarnermi inissisimaffinnik ilisimatusarninnilu anguniakkannik pingaarnersiullunga eqqartuininnik ilisimatuutut allaatigisami ataatsimut katiteraluni misissueqqissaarnerup ilusaata sinaakkuterpiai inissinneqarput. Alloriarneq tulleg tassaavoq nunasiaataaneq pillugu pingaarnertut sinaak-kutit iluanni ataatsimut ilisimatusarnermi sammisami allaaserisat imminnut sanilliullugit ersarissumik inissisimaffilernissaa.

Ilisimatusarninni anguniakkakka kapitalimi erseqqissarpakka, allaaserisan- nullu arfineq-marlunnut attassutilersorlugit. Tamanna ilisimatuutut allaatigi- sami sammisassamut apeqqusiap oqaasertalerneranut ingerlatitseqqivoq. Tamatuma kingorna naggasiullugu atassusiineq sammisassamullu apeq- qusiorneq aallaavigalugit, teoriimi inissisimavinnik, kapitalini ataatsimut katiterinikkut misissueqqissaarfusuni tulliuttuni atorneqartunik naatsumik ilisarititsisinnaavunga.

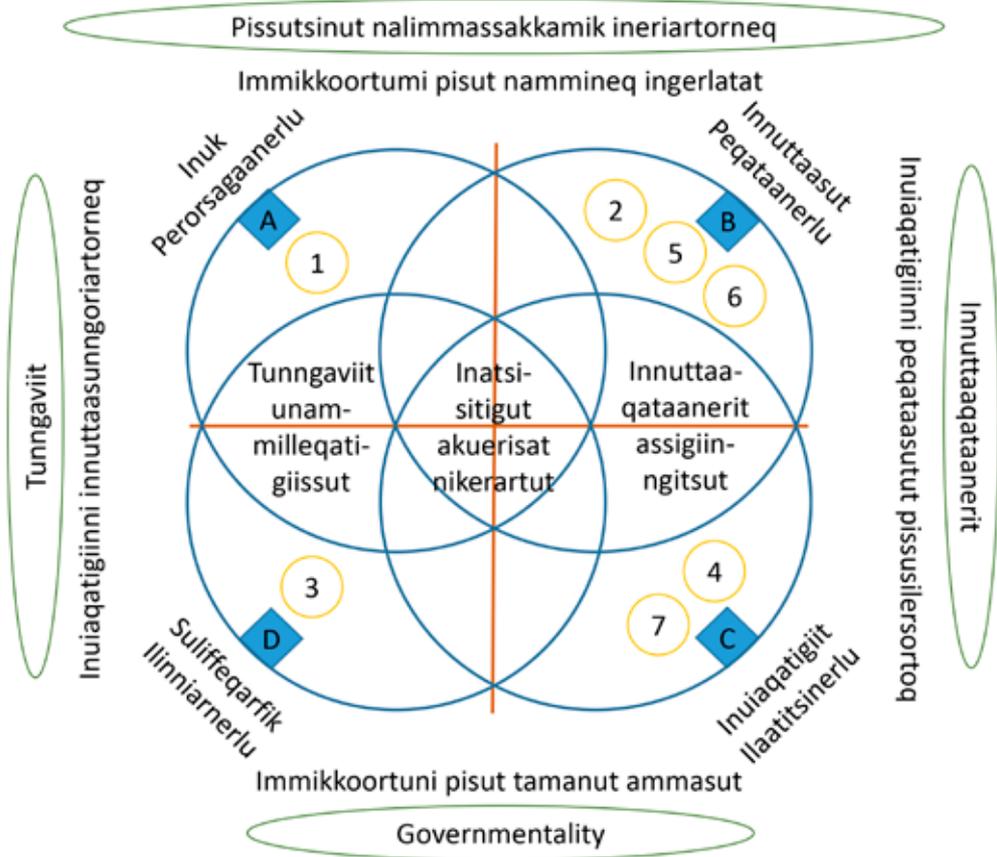
Misissuinerne teoriit atorneqartut tamarmik ilisimatusarnermi inissisimaf- fiup pingaarnerep siullertut nassuiarneqartup iluaniippat. Aatsaat ataatsimut katiteraluni misissuineq pillugu kapitalini, katitikkanut aalajangersimasunut teoriit naleqquttut atorneqartullu nassuiarpakka.

2.1 Apeqqut sammisaq

Ilisimatusarninni anguniakkakka aallaavigalugit Titartagaq 1-mik ersersin- neqarput ilisimatuutut allaatigisami allaaserisat arfineq-marluk ataqatigiin- nerat, taamaasillunilu titartakkap nassuiarpaa ilisimatuutut allaatigisami ataatsimut katiteraluni misissuinerne ukkatarineqartoq. Allaaserisat taakku arfineq-marluk isiginnittariaatsimi allanneqarnermikkut taaguutinillu nas- suaanikkut immikkut sammivaat inuit ataasiakkaat inuiaqatigiillu akornanni atassuteqaatit. Allaaserisani sammineqarput inuiaqatigiinni pissutsit assigiin- ngitsut Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaaneranut ukiuni 150-inut kingullernut sanilliullugit.

Titartagaq 1-mi tunngaviupput illuatungeriit qitiusut marluk, nallarissumik napparissumillu nalunaaqutserneqarsimasut. Nallarissoq (sanimukartoq) titartakkap qeqqatigut titarnerusoq inuiaqatigiinni immikkoortut marluk

killingannik nalunaaqutsiivoq. Taanna illuatungeriinni siulliuvoq. Qulaaniippoq 'Immikkoortumi pisut nammineq ingerlatat', ataaniiporlu 'Immikkoortumi pisut tamanut ammasut'. Inuiaqatigiinnik immikkoortitsineq tamanna siullermik nassuiarneqarpoq Jürgen Habermasimik 1961-imi doktorinngor-niarluni allaatigisaani "Strukturwandel der Öffentlichkeit" (Habermas 1962). Immikkoortumi pisunut nammineq ingerlatanut ilaapput qanigisat, tassa angerlarsimaffik ilaqtallu, kiisalu inuiaqatigiinnut ilaaneq, tassa suliffik.

Titartagaq 1. Titartakkami takutinneqarput allaaserisat arfineq-marluk, ilisimatuutut allaatigisap tunggavigisaasa, ataqatigiinnerat, taamaasillunilu titartakkap nassuiarpaa ilisimatuutut allaatigisami ataatsimut katitikkamik misissueqqissaarnerni ukkatarineqartut. Titartakkami isiginniffiit pingajua tassaavoq oqaluttuarisaanerup ingerlanera. Titartakkami immikkoortoq taanna Kapitali 3-imi nassuiarneqarpoq. Nammineq titartagaq

Immikkoortumi pisunut tamanut ammasumi ilaapput kulturikkut ammasuuneq, upperisarsiornikkut kulturikkullu illunik ilaqartoq, kiisalu politikikkut ammasuuneq, politikikkut partiinut kiisalu inatsisartut katersuunnerinut tunngasunut sammisoq.

Titarneq napparissoq titartakkap qeqqatigut titarnerusoq inuiaqatigiinni innuttaasuni pissutsinik marlunnik immikkoortitsivoq. Taanna illuatungeriit aapparaat. Saamerlermi, innuttaasup "Inuiaqatigiinni innuttaasunngoriartornera" ersersinneqarpoq. Tassa inuup inuiaqatigiinni peqataasutut piginnaasai pineqartup nalaataanit sunniuteqartunit pilersinneqarfia. Talerperlermi, inuit ataasiakkaat "Inuiaqatigiinni peqataasutut pissusilersornera" ersersinneqarpoq. Tassa innuttaasup inuiaqatigiinni peqataanera pissusaalu.

Titarnerit taakku marluk titartakkami immikkoortunik sisamanik pilersitsipput. Immikkoortut taakku sisamat paasiuminartuunissaat pillugu A, B, C aamma D-tut taaneqarput. Immikkoortut taakku sisamat imminnut avissaaqqanngillat, imminnulli sunniivigeqatigiillutik ilaatigullu qaleriillutik. Immikkoortut taakku sisamat qaleriinnerat tamanna Titartagaq 1-mi ammallorissunik sisamanik nalunaaqutserneqarpoq. Ammallorissut tamarmik immikkoortuni qitiusoqarput, ammallorissulli imminnut qaleriillutik.

Immikkoortut taakku sisamat ima atuarneqassapput:

A immikkoortuuvoq, "Inuiaqatigiinni innuttaasunngoriartorneq" "Immikkoortumi pisut nammineq ingerlatat"

B immikkoortuuvoq, "Inuiaqatigiinni peqataasutut pissusilersorneq" "Immikkoortumi pisut nammineq ingerlatat"

C immikkoortuuvoq, "Inuiaqatigiinni peqataasutut pissusilersorneq" "Immikkoortuni pisut tamanut ammasut"

D immikkoortuuvoq, "Inuiaqatigiinni innuttaasunngoriartornerulluni" "Immikkoortuni pisut tamanut ammasut"

Titartakkami immikkoortunut sisamanut atassuteqartumik suliaqartumik aalajangiisoqarpoq:

Immikkoortoq A: Inuk

Immikkoortoq B: Innuttaasoq

Immikkoortoq D: Suliffeqarfik

Immikkoortoq C: Inuiaqatigiit

Suliffeqarfik suliaqartuupput suliffeqarfiusut, pisortat, NGO't il.il.; tassa inat-sisitigut pisussaataasut. Assinganik immikkoortuni sisamani tamani iliut-si-mik aalajangersagaqarpoq:

Immikkoortoq A: Perorsagaaneq

Immikkoortoq B: Peqataaneq

Immikkoortoq D: Ilinniagaq

Immikkoortoq C: Ilaatitsineq

Immikkoortoq A-mi aallartilluni Titartagaq atuarneqassaaq, Inuup kinguaat immikkoortumi pisuni nammineq ingerlatani Perorsassagai innuttaasutut pissuseqalersinnissai anguniarlugu. Taava Immikkoortoq B-mut ingerlaqqis-sapput, tassani perorsagaanerup qulakkeertussaassavaa, Innuttaasoq immik-koortumi pisuni nammineq ingerlatani iliuuseqassasoq kiisalu inuiaqatigiinni politikikkut Peqataassalluni. Immikkoortoq C-mi Inuiaqatigiit pineqarput, immikkoortuni pisuni tamanut ammasuni innuttaasut politikikkut aalajangi-niartarnerni Ilaatinneqartarnerannut tunngalluni. Tamanna pisarpoq Immik-koortoq D-mi takutinneqartutut ilaatigut Suliffeqarfiup immikkoortuni pisuni tamanut ammasuni innuttaasumik Ilinniartitsineratigut. Ilinniagaqarnermik anguniagaavoq, innuttaasup Inuttut immikkoortuni pisuni nammineq inger-latani kinguaanik Perorsaansissaa ... il.il.

Inuiaqatigiit inissisimalluartut iluanni suliaqartut iliuuseqartullu akornanni ingerlaneq tamanna pissusissamisooruni ataqatigiissaaq, immikkoortunilu taakkunani sisamani sammisat imminnut sanilliullugit naleqqutissapput. Oqaatigineqanngilarli, Titartagaq pissusissamisooruni inuiaqatigiit ineri-ar-tunngitsut ersersissagai. Soorunami taamaattoqanngilaq, ingerlaavartu-mimmi minnerusumik annerusumillu allanngorartoqartuarmat.

Inuiaqatigiit avataanit sunnerneqarpata, soorlu nunasiaataaleriartornermi takuneqartartutut, takornartat pissutsillu avataaneersut sunniileraangata, taava Inuup, Innuttaasup, Inuiaqatigiit Suliffeqarfiillu akornanni ingerlanermi annertuumik ataqatigiinngitsoqalersinnaavoq.

Inuiaqatigiinni minnerpaamik ataqatigiitsoqassappat, taava — aappaati-gut — immikkoortuni pisuni nammineq ingerlatani pissutsinut nalimmas-sariartornermi inummut ataasiinnaq atuutissaaq, aammalu — aappaatigut — immikkoortuni pisuni tamanut ammasuni pissaanermik ingerlatsinermi governmentality pillugu tunngavik ataasiinnaq atuutissalluni. Taamaattumik inuiaqatigiinni ingerlalluartuni inummut ataasiakkaamut kiisalu inuiaqatigiit

aqunneqarneranni immikkoortumi pisut nammineq ingerlatat kiisalu immikkoortuni pisut tamanut ammasut iluanni "Inuiaqatigiinni innuttaasunngoriar-tornerup" kiisalu "Inuiaqatigiinni peqataasutut pissusilersornerup" akornanni ataqatigiikkunnaarnernik annertuunik misigisaqartoqarsinnaassanngilaq. Ataqtigiiinnerli assingusooq immikkoortuni pisuni nammineq ingerlatat kiisalu immikkoortuni pisuni tamanut ammasut akornanniinnissaa pisari-aqavinngilaq. Taamaattuillu inuiaqatigiinni immikkoortut taakku marluk akornanni ataqatigiikkunnaarnernik annertuunik misigisaqartoqarsinnaassaaq. Tamanna tunngavigalugu ilisimatuutut allaatigisami ataatsimut katiterilluni misissueqqissaarnerni ukkatarineqassapput tunngaviit (Kapitali 4) aamma innuttaaqataanerit (Kapitali 5) aamma inatsisitigut akuerisat (Kapitali 6). Kisiannili ilisimatuutut allaatigisami pissutsinut nalimmassakkamik ineriartorneq kiisalu governmentality pillugit ataatsimut katiterilluni misissuinernik ilanngussisoqanngilaq.

Immikkoortuni marlunni ataqtigiinngiffiusinnaasup aappaa tassaavoq, Suliffeqarfiup (Immikkoortoq D) aamma Inuup (Immikkoortoq A) akornanniittoq, inuiaqatigiimmi ilinniartitaaneq pillugu eqqarsartariaaseq inunnut ataasiakkaanut aalajangiisuusumik sunniuteqarsimavoq, kisiannili kinguaanik perorsaanermut Inuup eqqarsartaasianut tamakkiisumik pinngitsoorani ingerlateqqinneqarsimasinnaanngilaq. Taakku 'eqqarsartaatsit' matumani tunngavinnik taavakka, tamanna Kapitali 4-imi sukumiinerusumik nassuiarneqarpoq. Ataqtigiikkunnaarneq eqqartorneqarpat, tunngaviit unammilleqtigiiit akornanni ataqtigiikkunnaarneq pineqassaaq. Tamanna suliami isumaagallartumik (nr. 1) kinguneqarpoq, *tunngaviit assigiinngitsut namminermeersut avataaneersullu kingunerisaannik inuiaqatigiinni avataanit aallartitap ilinniakkap tunngaviini kiisalu inuup nammineq perorsagaanerani tunngaviisa akornanni ataqtigiinnermik amingaateqartoqartoq*. Kingusinnerusukkut nassuiarneqarnerani takuneqarsinnaavoq, matumani tunngavik nunarsuarmik isiginnittaatsit imaluunniit piviusumik paasinnittaatsit paasineqassasoq.

Assinganik Innuttaasup (Immikkoortoq B) aamma Inuiaqatigiit (Immikkoortoq C) akornanni ataqtigiikkunnaarneqarsinnaavoq, tassani innuttaasup peqataanera ilaatigut perorsagaaneranit kiisalu aqutseriaatsinik innuttaaqataanermullu tunngaviusunik taakkununnga atasunik sunnerneqarsimamat, ilaatigullu inuiaqatigiinni eqqarsartariaatsinik avataaneersunik kiisalu

aqutseriaatsinik innuttaaqataanermullu tunngaviusunik taakkununga ata-sunik sunnerneqarsimammat, tamatumani peqataanermut ilaatsinermullu ilimagisat akornanni ataqatigiinnermik pinngitsoorani qulakkeerinniffusima-sinnaangimmata. Ataqatigiikkunnaarneq eqqartorneqarpat, innuttaaqataanermik paasinnittariaatsit assigiinngitsut akornanni ataqatigiikkunnaarneq pineqassaaq. Tamanna suliami isumaagallartumik (nr. 2), *Kalaallit Nunaanni, avataaneersunik namminerlu aqutseriaatsinik assigiinngitsunik arlalinnik atuuttunik tikkuasoqarsinnaasoq aamma, aqutseriaatsinut taakkununga assigiinngitsunut pitsaasumik innuttaaqataanermik isiginnittariaatsinik assigiinngitsunik peqartoq.*

Kalaallit Nunaannut ukiunut 150-inut kingullernut atatillugu, ilisimatuutut allaatigisami sammineqartut, nunami nunasiaateqariaatsit assigiinngitsut arlallit allanngoriartuaarsimasut aqqusaarneqarsimapput. Immikkoortumi pisut tamanut ammasut kiisalu immikkoortumi pisut nammineq ingerlatat akornanni ataqatigiikkunnaarnerit atuussinnaasut taamaasillutik ilisimatuutut allaatigisamut allaaserisani arfineq-marlunni qitiusutut assigiinngitsutigut isigineqarsinnaapput. Tamanna tunngavigalugu, ataqatigiikkunnaarnerusinnaasut taakku marluk misissoqqissaarnerat allaaserisat ataqatigiissinneranni ilanngunneqarpoq. Ataqatigiikkunnaarnerusinnaasut marlunnik misissuineq, misissuinermi sinaakkutinik teoretiskiusumik tunngaveqarpoq, taakku ilisimatusarnermi teoriimi sinaakkutit pingaarnerit nassuiarneqartut iluanni teoriinik sammisamut attuumassuteqartunik assigiinngitsunik katiterinikkut pilersinneqarput. Titartakkap affaa qulleq erseqqissassallugu (Immikkoortut A aamma B) pissutsinut nalimmassakkamik ineriartorneq pillugu teoriinik atuisoqarsinnaavoq. Matumani allaaserisat 1, 2, 5 aamma 6 atassuserneqarsinnaapput. Titartakkap talerpiata tungaa (Immikkoortut B aamma C) innuttaaqataaneq pillugu taaguut pillugu teoriinit aallaaveqartumik oqallinnermik kiisalu allaaserisat 2, 4, 5, 6 aamma 7 aallaaveqarluni misissorneqassaaq. Governmentality pillugu teoriit allaaserisat 3, 4 aamma 7 peqatigalugit pingaarnertut misissuinermut pullaviliisinnaapput titartakkap affaanut allermut (Immikkortut C aamma D). Titartakkap saamia tungaata (Immikkoortuq D aamma A) misissoqqissaarnissaanut tunngaviit pillugit teoriit aamma allaaserisat 1 aamma 3 ilanngunneqassapput. Qulaani soorlu eqqaaneqartoq taamaallaat pissutsinut naleqqussakkamik ineriartorneq, tassa immikkoortuq B aamma C-p ataqatigiinnera kiisalu innuttaaqataaneq, tassa immikkoortuq D aamma A-p ataqatigiinnera misissorneqassapput.

Allaaserisat arfineq-marluk, ilisimatuutut allaatigisami ilaasut Titartagaq 2-mi inissinneqarput. Allaaserisaq 1 qajartormik nangiarneq pillugu inuit kitaamiullu paasinnittaasianik sammisaqarneq Immikkoortoq A-miippoq. Immikkoortoq B-ip imarai allaaserisat 2, 5 aamma 6, taakku pissaanermut, attaveqatigiinnermut, nuttarnermut suliffissualersuinnermullu tunngapput. Immikkoortoq C-mut nassuiaatitit ilaapput allaaserisaq 4 tamat oqartusaaqataanerannut tamanullu ammasumik oqallinnermut tunngasoq kiisalu allaaserisaq 7 inatsisitigut akuerisanut aamma pisortat allaffissornerannut tunngasoq. Assinganik allaaserisaq 3 inuit kiisalu kitaamiut perorsaariaasianut tunngasoq Immikkoortoq D-mut inissinneqarsinnaavoq.

Allaaserisat tamarmik toqqaannartumik toqqaannangitsumillu innuttaasut akuerinninnerat pillugu apeqqut sammivaat. Taamaattumik tamanna titartakami tamarmi qitiulluinnartutut inissisimavoq. Aana pissut aalajangiisuusooq, "[f]olkelig legitimitet er grundlaget for nationalstaten" (Pittelkow 2004,24). Inuiaqatigiinnik naalagaaffimmi namminersortumi ungasissumut isigisumik patajaatsumillu aqutseriaaseqartumi qulakkeerinninniaaraanni, pingaaruteqarpoq, nunap pisortatigoortumik aqunneqarneranik annertuumik innuttaasuni akuerinninnermik inuiaqatigiit toqqammaveqarnissaat. Immikkoortumili pisumi nammineq ingerlatap kiisalu immikkoortumi pisumi tamanut ammasup akornanni ataqatigiinngitsoqarpat, inatsisitigut akuerisap annertussusia innuttaasut akuerinninnerannik allanngorartumit sunnerneqassaaq. Tamanna suliami isumaagallartumik (nr. 3) pilersitsivoq, *tassani immikkoortumi pisup nammineq ingerlatap kiisalu immikkoortumi pisup tamanut ammasup akornanni ataqatigiinngitsuusinnaasoq pissutigalugu Kalaallit Nunaata pisortatigoortumik aqunneqarnerani annertuumik innuttaasuni akuerinninnermut pissutaasut ukiut 150-it kingullit ingerlanerini ilaannakortuinnarmik kalaallini inuiaqatigiinni takussaasimapput, tamannalu piffissami tassani kalaallini inuiaqatigiinni uppititaanernik misigisaqarfusimasunut pissutaaqataavoq qitiulluinnartoq.*

2.2 Sammisassamut apeqqusiaq

Titartagaq 1 aamma ilisimatuutut allaatigisamut allaaserisat atasut paasinnittariaatsit aamma inuup inuiaqatigiillu attuumassuteqarnerinik nassuiaasut tunngavigalugit qulaani suliami isumaagallartunik pingasunik oqaasertalersuisoqarpoq:

Suliami isumaagallartoq nr. 1 allassimavoq, *tunngaviit assigiinngitsut namminermeersu avataaneersullu kingunerisaannik inuiaqatigiinni avataanit aallartitap ilinniakkap tunngaviini kiisalu inuup nammineq perorsagaanerani tunngaviisa akornanni ataqatigiinnermik amingaateqartoqartoq.*

Suliami isumaagallartoq nr. 2 allassimavoq, *Kalaallit Nunaanni, avataaneersunik namminerlu aqutseriaatsinik assigiinngitsunik arlalinnik atuuttunik tikku-aasoqarsinnaasoq aamma, aqutseriaatsinut taakkununga assigiinngitsunut pitsaasumik innuttaaqataanermik isiginnittariaatsinik assigiinngitsunik peqartoq.*

Suliami isumaagallartoq nr. 3 allassimavoq, *tassani immikkoortumi pisup nammineq ingerlatap kiisalu immikkoortumi pisup tamanut ammasup akornanni ataqatigiinngitsuusinnaasoq pissutigalugu Kalaallit Nunaata pisortatigoortumik aqunneqarnerani annertuumik innuttaasuni akuerinninnernut pissutaasut ukiut 150-it kingulliit ingerlanerini ilaannakortuinnarmik kalaallini inuiaqatigiinni takussaasimapput, tamannalu piffissami tassani kalaallini inuiaqatigiinni uppititaanernik misigisaqarfusimasunut pissutaaqataavoq qitiulluinnartoq.*

Immikkoortoq D aamma Immikkoortoq A aamma Immikkoortoq B aamma Immikkoortoq C akornanni ataqatigiinngiffiusinnaasut taakku marluk, Titartagaq 1-mi takutinneqartut, kiisalu suliami isumaagallartut pingasut oqaasertalerneqartut aallaaviigalugit kapitalini tulliuttuni allaaserisanik taakkunanga arfineq-marlunnik ataatsimut katiterinikkut misissuinnernut pullavittut ilisimatusarnermi apeqqutinik assingusunik oqaasertaliortoqarsinnaavoq:

- Kalaallit Nunaanni ukiut 150-it kingulliit ingerlanerini **tunngaviit unammilleqatigiissut qanoq misigineqarpat?** Ilisimatusarnermi apeqqut tamanna Kapitali 4-imi sammineqarpoq.
- Kalaallit Nunaanni ukiut 150-it kingulliit ingerlanerini **pitsaasumik innuttaaqataaneq pillugu isiginnittariaatsit assigiinngitsut qanoq oqaasertalerneqartarpat?** Ilisimatusarnermi apeqqut tamanna Kapitali 5-mi sammineqarpoq.
- Kalaallit Nunaanni ukiut 150-it kingulliit ingerlanerini **innuttaasut akuerinneri assigiinngitsumik annertussusillit qanoq malunniuppat?** Ilisimatusarnermi apeqqut tamanna Kapitali 6-mi sammineqarpoq.

Ilisimatusarnermi apeqqutit taakku pingasut ilisimatuutut allaatigisami ataatsimut katiterinikkut misissuinermit sammisassamut apeqqusiamut pingaarnermut matumunnga katersorneqarsinnaapput:

Tunngaviit assigiinngitsut kiisalu aqutseriaatsit assigiinngitsut taakkunanilu pitsaasumik innuttaaqataanermut paasinnittariaatsit ilaasut kiisalu inatsisigtigut akuerisat assigiinngitsut Kalaallit Nunaanni ukiuni 150-ini kingullerni oqartussaassuseqarnerulersitsinerup ilusilersorneranut allanngorarneranullu qanoq sunniuteqarpat?

Kapitali 7-mi sammisassamut apeqqusiamut tamatumunnga ataatsimut inerniliisoqarpoq. Inerniliineq kapitalini siuliini, inuiaqatigiinni tunngaviusumik allanngoriartornernut kiisalu oqartussaassuseqarnerulersitsinermit immikkut sunniuteqarsimasunut pissutsinut tunngaviusunut nassuiaanertut misissueqqissaarnernik tunngaveqarpoq.

Kapitali 8-mik naggaserneqarpoq amerlassuseq tunngavigalugu misissuinerusinnaanermik eqqartuineq.

2.3 Teoriit atukkat

Teoriit aamma taaguutit, immikkoortut siuliini qulequttatut ilisiaritinneqartut, ataatsimut katiterinikkut misissuinerit ilaanni ataasiakkaani atorineqartassapput. Teoriit taaguutillu kapitalini elektroniskimik aaneqarsinnaasuni sinaakkusersorneqarput. Tamatuma saniatigut kapitalini tulluuttuni, misissueqqissaarnerni ilanngunneqarlutik erseqqissarneqarlutillu tulluarsarneqassapput.

Titartagaq 1-mi (qupp. 24) kiisalu tassunga nassuiaanermi takutinneqartut, ataatsimut katiterinikkut misissuinerit assigiinngitsorujussuarnik arlalinnik sanasoqassasoq pilersaaruserneqarpoq. Misissuinermit matumani pilersaarutigisanni taama annertutigisumi, teoretiskimik isumaliuter-suutinut pingaaruteqartunut tamanut teorii ataasiinnaq najoqqutassasut atorineqarsinnaanngilaq. Taamaattumik teoriit assigiinngitsut arlallit ilanngunneqartariaqarput. Teoriinut ilanngunneqartunut piumasaqaatituaat saneqqunneqarsinnaanngitsut tassaapput, ilisimatusarnermi inissisimaffiit

pilersinneqartut sinaakkutaasa iluaniissasut kiisalu sammisassamut apeqqusiamik erseqqissaasinnaassasut.

Kapitalimut naggasiutitut matumuuna aallaqqaataasumik naatsumik Titar- tagaq 1-mut innersuussillunga, teoriit atorineqartut assigiinngitsut kapitalini tulliuttuni ataatsimut katiterinikkut misissuinerni atorineqartut pingaarnersiorlugit eqqartussavakka.

Allanngorannerit annertusiartortut (Kapitali 3)

Titartagaq 1-mi titartakkap oqaasertaani allassimavoq, titartakkami isigin- niffiit pingajuat oqaluttuarisaanermi isiginniffiuvoq. Kapitalini tulliuttuni misissuinernik naammassinninnissamut oqaluttuarisaanermi pisimasunik erseqqissumik paasisimasaqarneq pisariaqarpoq. Taamaattumik Kalaallit Nunaata nunasiaataanerata oqaluttuarisaaneranik nassuiaaneq kapitali 3-imiippoq, taamaasillunilu kapitalit pingasut ataatsimut katiterinikkut misis- suinerit sioqqullugit inissisimalluni.

Sinaakkutit ilisimatusarnermi inissisimaffiit tunngaviusut aalajangersagai naapertorlugit, ilisimatuutut allaatigisami oqaluttuarisaaneq isiginnittaatsinik assigiinngitsunik isigineqarpoq. Taaguummik isiginnittaatsinik assigiin- ngitsunik atuineq matumani taamaallaat tunngavigineqarpoq, amerlasuunik qaffakaatitsinerit pitsaasumik allanngoriartornernik pilersitsisinnaaneran- nut paasinninnermik.

Oqaluttuarisaanermi paasinnittaaseq tamanna, tyskimik filosofimik Georg Wilhelm Friedrich Hegelimit (1770-1831) ineriartortinneqarpoq. Suliami "Wis- senschaft der Logik" pitsaassutsip amerlassutsillu allanngoranneranni ataqatigiinnerit pillugit uteqqiattumik eqqartuivoq. Ilaatigut ima allassimalluni: *"Daß aber eine als bloß quantitativ erscheinende Veränderung auch in eine qualitative umschlägt, auf diesen Zusammenhang sind schon die Alten auf- merksam gewesen"* (Hegel 1812a,591).¹

Eqqarsartartut taakku marluk akornanni sammisani allani annertuumik isu- maqatigiinngikkaluarlutik, Karl Marxip (1818-1883) immikkoortoq una Hegel- imit tiguaa. *"Hier, wie in der Naturwissenschaft, bewährt sich die Richtigkeit*

1 Tigulaarineq tuluttuunngorlugu ima nipeqarpoq: "The sudden conversion into a change of quality of a change which was apparently merely quantitative had already attracted the attention of the ancients" (Hegel 1812b).

Suliaq "Wissenschaft der Logik" atuakkatut pingasutut saqqummiunneqarpoq:

des von Hegel in seiner 'Logik' entdeckten Gesetzes, daß bloß quantitative Veränderungen auf einem gewissen Punkt in qualitative Unterschiede umschlagen" (Marx 1867a,315).²

Tunngaviit unammilleqatigiissut (Kapitali 4)

Ataatsimut katiterinikkut misissuinnermi, Titartagaq 1-mi saamiup tungaani ukkataqartumi teorii, qulaani taaneqartunik pitsaassutsimik ataqatiigiikkunnaarnernik paasinninnermik atuisinnaassapput. Saniatigut teorii ilisimatusarnikkut inissisimanerup allatassama iluani atorsinnaassaaq. Matumani tulluarpoq tunngavik pillugu paasinnittariaatsimi, Michael Focaultimik (1926-1984) ineriartortinneqartumi aallaaveqarnissaq.

Innuttaaqataanerit assigiinngitsut (Kapitali 5)

Kapitali 5-mi misissueqqissaarnermi Titartagaq 1-p talerpia tungaa pineqarpoq. Innuttaasut peqataaneranni kiisalu innuttaasunik peqataatitsinerup akornanni akerleriinneq aqutseriaatsinik paasinnittariaatsimi ilaavoq. Taamaattumik aqutseriaatsit piviusut akornanni assigiinngissutsinik tunngaviusunik erseqqissaanerit Titartagaq 1-p talerpiata tungaata misissorneranut sinaakkutitut atorineqarsinnaapput. Tamatumani aamma piumasaqaataavoq,

a) "Erster Band. Die objektive Logik. Erstes Buch. Das Seyn". Nürnberg 1812. Nutaaq 1832-mi saqqummiunneqarpoq (Hegelip toqoreernerata kingorna): "Wissenschaft der Logik. Erster Teil. Die objektive Logik. Erster Band. Die Lehre vom Sein". Matumani issuagaq tyskisoortoq aaneqarpoq.

b) "Erster Band. Die objektive Logik. Zweytes Buch. Die Lehre vom Wesen". Nürnberg 1813.

c) "Zweytes Band. Die subjektive Logik oder Lehre vom Begriff". Nürnberg 1816.

2 Qallunaatuunngorlugu: "Her, som i naturvidenskaben, vises rigtigheden af den lov, som Hegel opdagede (i sin 'Logik'), at rent kvantitative forandringer på et vist punkt slår over i kvalitative forskelle" (Marx 1867b, 463).

Atuagaq 1 "Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie" 1867-imi saqqummerpoq 1867. Atuagaq 1-i aqqissugaq 1872-imi saqqummerpoq. Taannaavoq matumani tyskisut tigulaarneqartoq. Marx 1883-imi toquvoq, atuakkat sinneri suli saqqumminngitsut. Atuagaq 2 aamma Atuagaq 3 Friedrich Engelsimit naammassineqarput, Marxip najoqqutassiai tunngavigalugit, taakkulu 1885-imi 1894-imilu saqqummersinneqarlutik.

Suliaq 1970-imi naqiterivimmit Rhodos-imit qallunaatut saqqummiunneqarpoq,. Atuagaq 1-ip qallunaatoortaa atuakkat sisamaapput, Atuagaq 2-p atuakkat marluupput, Atuagaq 3 atuakkat sisamaallutik; saniatigut ujarliummik atuagaqarpoq. Taakku katillugit atuakkat 11-upput quppererit 3.000-iullutik.

pullavik ilisimatusarninni inissisimavima iluaniissasoq, tassani piumasaqaataalluni pullavik, tunngaviit imaluunniit eqqarsartaatsit assigiinngitsut, aqutseriaatsimit aqutseriaatsimut saqqummersinnaasut, misissueqqissaarnermi avataanit isiginnittaatsimit ataatsimit tamarmik iserfigineqassasut.

Inatsisitigut akuerisat allanngorartut (Kapitali 6)

Ilusiliaq, Titartagaq 1-mik takutinneqartoq, aallaaviippat, taava ataatsimut katiterilluni misissueqqissaarnermik katersuussisumik suliaqarniarnermi, inatsisitigut akuerisat, ilusiliami qitiusut qanimut isigineqarnissaa akissutissaavoq. Matumanittaaq pingaaruteqarluinnarpoq, suut inatsisitigut akuerisaanerinik suullu inatsisitigut akuerisaannginnerinik paasinnittaatsit assigiinngitsut, sapinngisamik avataanit kiisalu attuumassuteqanngitsumik iserfigineqarnissaat. Taamaanngippat misissueqqissaarnek ilisimatusarnermi inissisimaffiup tunngaviusumik aalajangikkap iluaniittutut taaneqarsinnaanngilaq.

Inerniliineq (Kapitali 7)

Kapitalini 4, 5 amma 6-mi misissuinerit periarfissiipput ilusiliamik sanasoqarnissaanut, Kalaallit Nunaanni ukiuni 150-ini kingullerni inuiaqatigiinni allanngorarnernut oqartussaassuseqarnerulersitsinermullu pissutsit tunngaviusut ilaannik erseqqissaasinnaasumik.

3 Nunasiaataanerup oqaluttuassartaa

Kapitali 2-mi taaneqartutut, piffissaq, taamaasilluni oqaluttuarisaanerup ingerlarnga Titartagaq 1-mi isiginniffiit pingajuattut atorpoq. Taamaattumik pingaaruteqarpoq, sumiiffimmi tassani piffissamilu tassani, ilisimatuutut allaatigisap sammisaani oqaluttuarisaanikkut allanngoriartornerup isikkua erseqqissumik paasisimasaqarfiginissaa.

Sammissassamut apeqqusiami erserpoq, Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanera ukiuni 150-ini kingullerni, ilisimatuutut allaatigisami ataatsimut katiterinikkut misissuinermi pingaarnertut sinaakkusiunneqartoq. Taamaattumik pingaaruteqarpoq piffissami tassani oqaluttuarisaanerup ingerlarnga tamakkiisumik isigisinnaanissaa, tamatumuuna ukiuni 150-ini kingullerni allannguutit, kapitalini tulliuuttuni misissueqqissaarnernut attuumassuteqartut, oqaaseqarfigisinnaaneqassamata.

Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu imaassinnaavoq paasisassaangissinnaasoq, oqaluttuarisaanerup ingerlarnga nassuiarneqarlunilu misissoqqissaarneqassappat ukiunut 150-inut kingullernut taamaallaat killiliinissaa. Matumani oqaluttuarisaanermi nalunaaqutaasartoq nalunginnaasoq ukioq 1721, tassaasoq danskit-norskit Kalaallit Nunaannik pisortatigoortumik nunasiaateqalernerisa aallartiffiat, ajoqersuiartortup Hans Egedep (1686-1758) niuertoqarfimmik Haabets Ø tunngaviliiffia, malissallugu tulluarsinnaavoq.

3.1 Historicisme

Ilisimatusarnermi inissisimaninnik nangitsinermi kiisalu oqaluttuarisaanikkut isiginniffimmik nassuiaaninnut atatillugu tulluarpoq historicismep nassuiarneqarnera sammissallugu, taanna relativistiskimik oqaluttuarisaanermik paasinnittaasaavoq, ilisimatusarnermi inissisimaffiup sinaakkutaata pingaarnerup eqqartukkap iluaniittoq. Ian Hacking-ip historicisme ima nassuiarpaa: *"The theory that social and cultural phenomena are historically determined, and that each period in history has its own values that are not directly applicable to other epochs"* (Hacking 1995a,53).

Hackingip historicisme pillugu nassuiaanerani ilusilersugaq immikkoortunik marlunnik sannaqarpoq, *"philosophical analysis and ... history of the present"* (ibid.,68). Pullavik taama ittoq pisinnaavoq *"only by taking a look into the origin of our ideas. That is fulfilling the Lockean imperative. But the look must be into the social rather than the personal formation of the concept. It involves history"* (ibid.,70).

"The Lockean imperative" (ibid.) sukumiinerusumik nassuiarneqartari-aqarpoq. Hacking John Lockemut (1632-1704), tuluk filosof-iullunilu nakor-saasimasooq, qaammarsagaanerup nalaani sunniuteqarnerpaat ilaattut ilimagineqartartumut innersuussivoq (Koch 1998). Ukiut 30-t sinnerlugit sulereerluni Locke 1690-imi suliaq sisamanik atuagartalik *"Essay Concerning Human Understanding"* (Locke 1690) saqqummersippaa, tassani — taamani eqqarsartaatsip atuuttup akerlerluinnaanik — ilaatigut saqqummiussilluni, ili-simasaqareernani isumassarsiaqareernanilu inunngortorqartartoq (ibid.).

Tassa suliaq taanna, Ian Hackingip innersuussiffigisaa, oqarami: *"Locke thought that we understand concepts and knowledge better when we understand what puts them in place, what brings them into being. I call this the Lockean imperative: to understand our thoughts and our beliefs through an account of origins"* (Hacking 1995a,63).

Oqaluttuarisaanermut pullavimmik tamatuminna paasinninnera malillugu ilisimatuutut allaatigisami — aamma allaaserisani — anguniarpara isummap imarisai taakkulu isumaat maanna inuiaqatigiinnut ataqatigiinnerat, sapinngisamik pitsaanerpaamik filosofiskiusumik sinaakkuteqarluni isummap imarisaasa taakku, inuiaqatigiinnut ilisaritinneqarmata ataqatigiinnerannik paasinninnissaq.

3.2 Kolonialisme

Pingaarnertut — historicistiskemik isumaliutersuutit allaaserisanut arfineq-marlunnut, ilisimatuutut allaatigisami ilaasunut, toqqaannartumik naleqqiun-niaraanni, aallaavigineqassaaq, allaaserisat ukiuni 150-ini kingullerni Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaaneranut tunngammata. Teorii pillugu isumaliuuter-suutinnut sinaakkusersuisuusunut innersuussillunga, tamatumani apeqquut

qitiulluinnartuuvoq, ilisimatuutut allaatigisaq ima qulequtalik "Kalaallit Nunaanni nunasiaataanerup nalaani inuiaqatigiit aqqissugaanerat" siunertaqassanersoq. Akerlilersinnaangilara, arlaannut siunertaqarsinnaassasoq, uannulli — qulaanilu nassuiaanera naapertorlugu — Kalaallit Nunaata nunasiaataanerata nalaa inuiaqatigiit sananeqarneranik taassallugu uannut isumaqanngimmat. Tamatumunnga tunngatillugu Kalaallit Nunaanni nunasiaataanerup oqaluttuassartaata piviusuunera annertuummik nassaassaavoq. Tamatamaniippoq, Kalaallit Nunaanni nunasiaataaneq ukiut untritillit marluk avinneri sinnerlugit, erseqqissumik nunasiaataanikkut isigalugu nunasiaateqarnermi allaffissornikkut, avataanit aqunneqarnikkut il.il. erseqqissumik poorsimaneqarsimammat. Taamaattumik Kalaallit Nunaannik nunasiaateqarneq inuiaqatigiit aningaasaqarneranni inuiaqatigiinnilu piviusutut nassuiarusuppara.

Nunasiaateqarneq pillugu 'nassuiaatit' assigiittut ilaatigut nipeqarsinnaasut amerlasoorpassuupput. Annertuumik nassuiaanissamut kissaateqarnikkut aalajangersimavunga nassuiaat, Oxford Dictionaries-imiittoq atussallugu: *"The policy or practice of acquiring full or partial political control over another country, occupying it with settlers, and exploiting it economically"* (Oxford Dictionaries [2015]).

Nassuiaaneq taanna naapertorlugu (1) [nunami avataaniittumi] politikkeqassaa imaluunniit suleriaaseqassaaq, aamma (2) [nunap avataaniittoq] nunamik allamik tamakkiisumik ilaannakortumilluunniit politikkkikut aqutsinera pineqassaaq. Saniatigullu (3) nunasiaateqartut pineqassapput, kiisalu (4) aningaasaqarnikkut iluanaaruteqarneq ilaassalluni. Nassuiaatigineqartoq naapertorlugu nunasiaateqarneq nassuiarneqarsinnaavoq piffissatut, nunami innuttaasut namminneq malittarisassaqartut nunamit allamit pinngitsaalisallutik, nunamit taassuminnga inuit aqutigalugit aqunneqalernerata aallartinneqartoq. Aamma tamatamaniippoq, nunasiaataaneq aatsaat atorunnaassammat, nunamit allamit aqunneqarneq atortikkunnaarneqarpat.

Nassuiaammik oqaatigineqarpoq, immikkoortut taakku sisamat atuutsillugit nunasiaateqarneq pineqartartoq. Tunngavittut isigaara, nassuiaammi immikkoortut sisamat Kalaallit Nunaanni atuuttummata. Tamatumunnga tunngatillugu, pisortatigoortumik akuerineqanngikkaluarpalluunniit ullumikkut suli Kalaallit Nunaat Danmarkip ataani nunasiaataasutut isigineqarsinnaavoq.

Pingaartumik nassuiaammi immikkoortoq 4 tunngavittut isumaqatigiinngisutigineqartarsimavoq isumaqatigiinngissutigineqartuassallunilu. Ilaatigut tamanna Martin Paldamimit killilimmik aningaasaqarnikkut isiginnittaatsimik oqallisigineqarsimavoq (Paldam 1994). Ilisimatuutut allaatigisiami matumani isiginniffuvoq, aningaasaqarnikkut isiginninneq siammasillunilu aningaasaqarnermik kiisalu assersuussamik aningaasaqarnermik imaqaasasoq. Aningaasaqarnikkut iluanaaruteqarneq pillugu isiginnittaatsimi tamatumani qularnanngilaq, Kalaallit Nunaat pissutigalugu Danmark aningaasaqarnikkut iluanaaruteqarsimasoq sulilu iluanaaruteqartarluni. Qallunaat Kalaallit Nunaannik 'nunat allat pillugit politikikkut piginnittuunerat' pillugu, issittoq eqqarsaatigalugu qallunaat 'pissaanilissuurtut inissisimanerat' eqqarsaatigigaanni tamanna Danmarkimut assersuussamik aningaasaqarnikkut iluanaaruterujussuuvoq. Tamanna ilaatigut atuakkami nersornaasigaasumi "Thule-sagen — løgnens univers" (Brink 1997) nassuiarneqarpoq, taanna nunat allat pillugit qallunaat-amerikamiut Kalaallit Nunaannut atassuteqarnerannut tunngavoq, tamanna timmisartup qaartitsisartup B-52-ip, Thulep (Pituffik) eqqaani januaarimi 1968-imi nakkarnera pillugu pisunik Poul Brinkip qulaajaanerani ersersinneqarpoq.³

Nunamik allamik 'avataanit aqutsineq' pillugu apeqqut, nunasiaateqarnerup qangatoortup pinngoriartorfiani naalagaaffiit aallarteqqaarnerisa nalaanni erseqqinnerujussuuvoq. Ullutsinni naalagaaffik sunaluunniit 'avataanit aquneqarnermik', nunani tamalaani malittarisassiornermik annertusiartuaartunik 100 %-imik taamaatitsisinnaangilaq. Nunanili tamalaani malittarisassiornerit taakku nunarsuarmioqatigiinnut nunamit ataasiinnarmit naalakkiissutaangillat. Taakkuli nunani tamalaani inatsisiliortunit kattussimasunit soorlu Norden, EU, ASEAN, FN il.il. akuerisaasimasarput. Taamaattumik pisuni taakunani nunasiaateqarneq nassuiarneqartoq naapertorlugu pineqanngilaq. Nassuiaammimi oqaatigineqarpoq nunasiaateqarneq pineqassappat, avataanit aqutsineq inatsisartunit naalagaaffimmit ataatsimeersumit pissasoq.

Kalaallilli Nunaanni nunap allap ataatsip inatsisiliortui, tassa qallunaat Folketingiat, Kalaallit Nunaannut tunngatillugu suli toqqaannartumik 'avataanit aqutsivoq'. Tamanna piviusuuvoq, qulaani nassuiaat allassimasoq

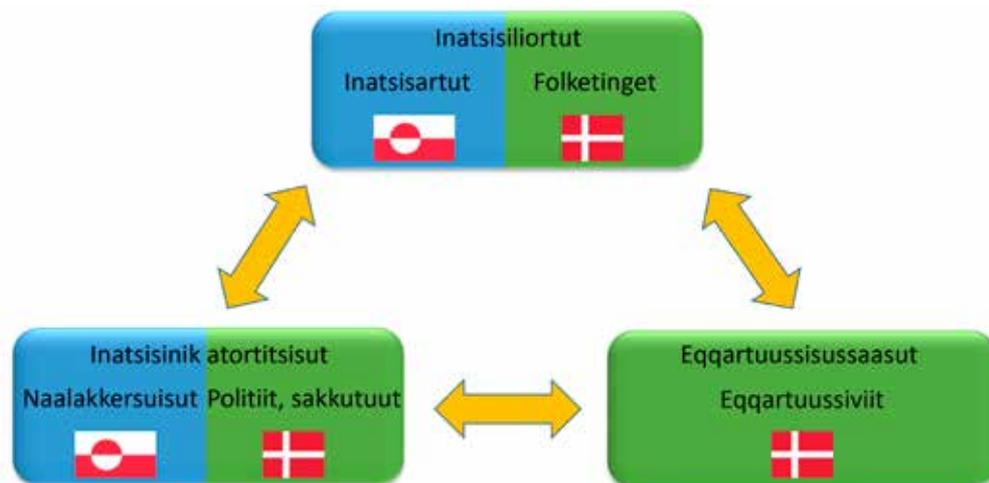
3 Filmiliornermik ilitsersuisartup Christina Rosendahl aprilimi 2015-imi filmi "Idealisten" (Rosendahl 2015) takuteqqaarpaa, Poul Brinkip atuakkiaanik tunngavilik (Brink 1997).

naapertorlugu Kalaallit Nunaata suli qallunaat nunasiaatigineqarneranik isigineqarsinnaalersitsisoq.

Kalaallit Nunaannik ilaannakortumik, pisortatigoortumik, qallunaat tungaanniit, politikikkut aqutsineqarunnaarpat, tamanna erseqqinnerpaamik paasinarsisitsissaaq, Kalaallit Nunaata nunasiaataajunnaarneranik. Kapitali 5-mi nunasiaateqarneq pillugu apeqqut annertunerusumik eqqartorneqassaaq.

Kalaallit Nunaanni nunasiaataanermi pivusoq taannaavoq, isumap imariisaanik kiisalu isumaanik iliuuseqarfissanillu ilisimatuutut allaatigisamut allaaserisani misissorneqartuni pingaarnertut inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit sinaakkutaasoq. Misissuinerit taakku kapitalini tulliuuttuni nassuiarneqartut, taamaasillutik ilisimatuutut allaatigisamut allaaserisanut ataatsimut katiterinikkut nangitsivissaapput, pingaarnertut inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit piffissap nunasiaateqarfiup sinaakkutarisaata iluaniittut.

Oqartussaaffiit pingasunut avinnerat tassaavoq demokratiini nutaaliaasuni amerlanerni oqartussaasut immikkoortiternerannut tunngaviusoq. Qaamarsagaanerup nalaani politikikkut filosoffit tusaamaneqarnerpaat ilaasa Charles-Louis Montesquieu (1689-1755), oqartussaaffiit pingasunut avinnerarnerannut tunngaviit, suliami "Om Lovenes Ånd" (Montesquieu 1748), siullersaalluni nassuiarpai.

Titartagaq 2. Kalaallit Nunaanni oqartussaaffiit pingasunut avinnerinik assiliaq. Nammineq titartagaq.

Parlamentarisme Kalaallit Nunaanni 1998-imi atuutilerpoq. Taamaasillunilu aatsaat 1998-imi oqartussaaffiit pingasunut avinneqarnerat Kalaallit Nunaanut eqqunneqarpoq. Namminersornerunermi ukiuni 20-ni siullerni — 1979-imit 1998-imit — Inatsisartut (inatsisiliortut) Naalakkersuisullu (inatsisinik atortitsisut) akornanni avissaaqqanngillat.

Namminersornerunerup eqqunneqarnissaanut suliaqaqqaarnermi eqqartorneqanngilaq, Kalaallit Nunaanni inatsisartuni oqartussaaffiit pingasunut avinneqassasut. Tamanna namminersornerunerup ukiuani siullermi politikimi piviusumik pissutsit tunngavigalugit pisariaqartinneqartumik ineriartortinneqarpoq. Allannguut tamanna Kalaallit Nunaanni Namminersornerullutik Oqartussat eqqartorneqarneranni nammineerneruleriartuaarnerup allanngorartuut, namminersornerunerup namminersornerullu ilisarnaatigisaanut assersuutaalluarpoq.

Naalagaaffinnut namminersortunut tamanut imaasiallaannarlugu paasiuminartuuvoq, nalinginnaasusooq naalagaaffiup nammineerluni oqartussaaffiit ilusiligaaneranni immikkoortunut tamanut pingasunut oqartussaaffeqartarnera. Nunasiaatinulli taamaanngilaq. Titartakkami takuneqarsinnaasut, oqartussaaffiit pingasunut avinneqarnerannut Kalaallit Nunaata namminersorluni sunniuteqarnera 2017-imi kisermaassisuunani inatsisiliornermut, kiisalu inatsisinik atuutsitsinermut agguarneqarsimasooq kisiannili eqqartuusisusasaanermut oqartussaassuseqarani.

Qularnanngilaq, Kalaallit Nunaata annertunerusumik nammineerneruleriartuaarnermini maannamut eqqissisimasumik ingerlasup aqquusaagaa ineriartornerusooq immikkut ittoq. Teoriimi ingerlaarneq tamanna annertunerusumik allaaserineqarnikuunngilaq. 2011-mi atuagaq saqqummerpoq "Political Theories of Decolonization" (Kohn and McBride 2011). Aallaaqqaasiummi ilaatigut ima allassimavoq: "*Decolonization is unrealized, but not necessarily unrealizable*" (ibid.,3).

Nunasiaataajunnaarsaaneq pillugu teoriini amerlasuuni nunasiaataasup nunasiaateqartullu akornanni naligiinngitsumik ataqatigiinneq sammineqartarpoq. Nunap nunasiaataasimasup imminut qanoq pilersikkiartuaarsinnaanera pillugu teoreeqanngigajappoq. Atuakkami ima naqissuserneqarpoq: "*A central dynamic of postcolonial political thought is the difficult*

transition from providing opposition to an established regime to articulating the principles, institutions and methods of self-determination" (ibid.,5).

Nammineq aalajangiisinaanermut tamatumunnga (self-determination) imaluunniit pisussanik aalajangersaasinnaanermut (fate-control), Jens Dahlip taaneratul, oqaasertaliisinaanermut pisariaqartitsineq nunamik ineriartortitsineq peqatigitillugu sulii annertusiartorpoq. Ingerlanermut tamatumunnga teoriivimmik peqarunangilaq.

3.3 Historiografi

Sumiiffimmi aalajangersimasumi piffissami killilikkami susoqarsimaneranik tamanik nassuiaasoqarsinnaangilaq. Nassuiagassat toqqartorneqarlutillu pingaarnersiorneqartariaqarput. Tamanna sumiiffimmi aalajangersimasumi piffissami pineqartumi oqaluttuarisaanerup ingerlasimaneranut nassuiatinik assigiinngitsunik amerlasuunik inissaqartitsivoq. Oqaluttuarisaanermik allatarnermik paasinnitaaseq tamanna isumaqarpoq, "*... den historiske virkelighed altid må erkendes med den ensidighed, som følger med anvendelse af det menneskelige erkendeapparat, dvs. at erkendelsen finder sted under et aspekt eller på et bestemt plan. De foretrukne aspekter og planer udelukker andre aspekter og planer, som også kunne være valgt, og som andre måske ville foretrække*" (Paludan 1997,474).

Tamanna Hollandimiup oqaluttuarisaanermik ilisimatuup Marnix Beyenip allaaserisamini "*Clientelism and politicization*" itisilerpaa, tassani oqaatigaa: "*I believe it is possible to combine approaches of 'old-fashioned' institutional history with insights from social history, historical anthropology, urban history, cultural history and discourse analysis in order [to] acquire a better understanding of the working of power and decision-making in the past*" (Beyen 2014,17).

Oqaluttuarisaanermik allannermut pullavik tamanna, oqaluttuarisaanermi piffissami pineqartumi nassuiaanermt suut ilaasinnaanerinik paasinnittaatsimik annertuumik tunniussivoq. Pullavittaaq, ilisimatusarnikkut inissimanermit isigalugu socialkonstruktionistiskimik aamma allanngorartumik nominalistiskimik paasinnittariaatsip sinaakkutaasa iluaniippoq, taakku

kapitalini elektroniskimik aaneqarsinnaasuni, kiisalu Ian Hackingip historicis-meani, qulaani eqqartorneqartumi oqallisigineqarput.

Suliami sammisatut oqaluttuarisaanermik allanneq, 1800-kkut naalerneranniilli nutaaliaalluni, ilisimatusarnikkut nunarsuup kitaani sammisaasimavoq (Paludan 1997). Ullumikkut oqaluttuarisaanermik allannerup iluani immikkoortunik annerusunik minnerusunilluunniit arlalinnik nassuiarluaakkanik peqarpoq. Tamatumani piumasaqaataavoq oqaluttuarisaanermik allatarnerpup oqaluttuassartaanik, historiografimik sumiiffimmik ataatsimik oqaluttuarisaanermi pullavimmik aalajangiivinnissaq sioqqullugu ataatsimut isiginnissinnaanissaq. Immikkoortup matuma sinnerani erseqqissassavara, historiografii Kalaallit Nunaannut tunngasumut atatillugu nammineq qanoq inissisimanera.

Søren T. Thuesen ilisimatuut ilagaat, oqaluttuarisaanermi allannermik Kalaallit Nunaannut tunngassuteqartumik historiografiskimik misissueqqissaarsimasoq. Thuesenip sammisaq atuakkap "*Fremmed blandt landsmænd*" (Thuesen 2007) aallaqqaasiutaani eqqartorpaa. "*Ydre og indre historie*" (ibid.,15ff) immikkoortippai, tassani 'avataanit isiginniffimmit oqaluttuarisaaneq' tassaalluni "*danskernes historie om grønlanderne og især om danskerne i Grønland*" (ibid.,16), 'nammineq isiginniffimmit oqaluttuarisaaneq'-lu tassaalluni "*noget særligt grønlandsk, en kerne som fremmede aldrig helt kan nå*" (ibid.,17).

Søren T. Thuesenip historiografiskemik aggornilersuinerana, aggornilersuinermut, ilisimatuutut allaatigisami sammisassamik killiliinermi titartakkamut (Titartagaq 1, qupp. 24) ilaannakortumik assinguinngitsumilli assinguvoq. Siullertut titartakkap saamiata tungaani 'inuiaqatigiinni innuttaasunngoriartorneq' kiisalu Thuesenip immikkoortuliaata 'nammineq isiginniffimmit oqaluttuarisaaneq' akornanni assigiissoqarpoq, aappaattullu titartakkap talerpiata tungaani 'inuiaqatigiinni peqataasutut pissusilersorneq' kiisalu Thuesenip immikkoortuliaata 'avataanit isiginniffimmit oqaluttuarisaaneq' akornanni assigiissoqarluni.

Titartakkap saamiata tungaani, inuup 'inuiaqatigiinni innuttaasunngoriartorneranik' ukkataqartumi oqaluttuarisaanikkut isiginniffik nassuiarneqassapat, taava sammisap isumaanit, eqqarsartaaseq pillugu oqaluttuarisaanermi, kulturikkut oqaluttuarisaanermi kiisalu suliffeqarfiit oqaluttuarisaanernit

nassuiaatinik atuinissaq tulluartsuussaaq. Oqaluttuarisaanermut pullavik tamanna Thuesenip immikkoortuliaanut 'nammineq isiginniffimmit oqaluttuarisaaneq'-mut assingupajaarpoq. Titartakkalli talerpiata tungaani inuup 'inuiaqatigiinni peqataasutut pissusilersorneranik' ukkataqartumi oqaluttuarisaanikkut isiginniffik nassuiarneqassappat, taava politikikkut oqaluttuarisaanermik, inuiaqatigiinni oqaluttuarisaanermik, aningaasaqarnikkut oqaluttuarisaanermik kiisalu inuussutissarsiornermi oqaluttuarisaanermik nassuiaatinik atuinissaq tulluartsuussaaq. Oqaluttuarisaanermut pullavik tamanna Thuesenip immikkoortuliaanut 'avataanit isiginniffimmit oqaluttuarisaaneq'-mut assingupajaarpoq.

Assingiissuseq ilaannakortuinnaavoq, sammisammi isumaanit, eqqarsartaaseq pillugu oqaluttuarisaanermik, kulturikkut oqaluttuarisaanermik imaluunniit suliffeqarfiit oqaluttuarisaanerannik pullaviit Kalaallit Nunaata 'nammineq isiginniffimmit oqaluttuarisaanermut' nassuiaalluarnerussapput, illuatigullu politikikkut oqaluttuarisaanermut, inuiaqatigiinni oqaluttuarisaanermut, aningaasaqarnikkut oqaluttuarisaanermut imaluunniit inuussutissarsiornermi oqaluttuarisaanermut pullaviit Kalaallit Nunaata 'avataanit isiginniffimmit oqaluttuarisaanermut' nassuiaalluarsinnaanerussallutik. Kisiannili — tunngaviulluinnarpoq — oqaluttuarisaanermi allanermik akisussaasuusoq apeqqutaanngitsoq, kalaaliuppat imaluunniit kalaaliunngippat. Assersuutigalugu taassumarpiaap qallunaap Søren T. Thuesenip 1800-kkunni Kalaallit Nunaanni nunasiaataasumi ajoqit pillugit nassuiaanera (Thuesen 2007) Kalaallit Nunaata 'nammineq isiginniffimmit oqaluttuarisaanermut' kiisalu kalaallit inuiaat 1800-kkunni qanoq inuiaqatigiinni innuttaasunngoriartorsimanerannut tapiissutisialaavoq.

H.C. Petersen (1925-2015) Kalaallit Nunaat pillugu oqaluttuarisaanermik allatut kalaallit siulliit ilagaat (Petersen 1987, Petersen 1991, Petersen 1999). Søren T. Thuesenip taavaa, H.C. Petersenip Kalaallit Nunaat pillugu oqaluttuarisaanermik allataa ima taaneqarsinnaasoq "*et grønlandsk nationalistisk korrektiv til den hidtidige danske grønlandshistorieskrivning*" (Thuesen 2007,18).

Nassuiaaneq tamanna uanga tamakkiisumik isumaqatigisinnaanngilara — 'nunamik pingaartitsiva', aap, kisianni 'naqqiiva', naagga. Isumaqarpunga eqqornerusoq H.C. Petersenip Kalaallit Nunaat pillugu oqaluttuarisaanermik allataa ullumikkumut qallunaat Kalaallit Nunaat pillugu

oqaluttuarisaanermik allattarnerannut 'kalaallit isiginnittariaasiannit ilassutitut' taassallugu . Tamanna aamma Tupaarnaq Rosing Olsenip Kalaallit Nunaat pillugu oqaluttuarisaanermik allataanut atuuppoq (Rosing Olsen 2002, Rosing Olsen 2005).

Isumaqarpunga, kalaaleq Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanera pillugu allappat, isumaqanngilaq oqaluttuarisaanermik allanneq allaanerusoq pineqartoq. H.C. Petersenip aamma Tupaarnaq Rosing Olsenip Kalaallit Nunaat pillugu oqaluttuarisaanermik allagaat naleqqulluinnartuupput, pingaartumik annertuumik inunnik kalaallinik ilanngussinerat kiisalu oqaluttuarisaanermi allataminni kalaallisut oqaasilinnik najoqqutanik ilanngussinerat pillugu, kiisalu kalaallisut allaqqaarneqarmata, taamaasillutillu assersuutigalugu qallunaatuumit nutsigaanatik. Tamannali oqaatigereerlugu, H.C. Petersenip aamma Tupaarnaq Rosing Olsenip Kalaallit Nunaat pillugu oqaluttuarisaanermik allataat, oqaluttuarisaanermi teorii imaluunniit periuseq pillugu sammivinnik allanik, nalinginnaasumik, nunarsuup kitaanit (pingaarnertut qallunaanit) Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanera pillugu allattarnermik akertiusinnaasunik immikkut oqaatigisaqanngillat. Tassa H.C. Petersenip Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanera pillugu allataa tunngaviumik Kalaallit Nunaata nunasiaataanerata nalaani pisimasunik tulleriissumillu ilisarnarluinnartumik eqqartuineruvoq, pingaartumik qallunaat atuakkiortut oqaluttuarisaanerup ingerlaneraniq nassuiaataat pillugit kalaallit isiginnittariaasiannik akuungaalluni.

Ph.d.-nngorniarluni ilisimatuutut allaatigisamini Inge Høst Seidingingip immikkoortumi aallaqqaasiummini "Colonial Greenland — historiographical works" (Seiding 2013,18-22) aamma historiografiskimik erseqqissumik eqqartuivoq. Seidingip eqqartuina pingaartumik, Thulesenip oqaatsini atugaani 'nammineq isiginniffimmit oqaluttuarisaaneq'-rup iluani oqaluttuarisaanermik allannermi pingaartumik ukkataqarpoq. Titartagaq 2-mut naleqqiullugu, ilisimatuutut allaatigisami sammisamik erseqqissaasumut, Seidingip ukkatariisaa pingaarnertut titartakkap saamiata tungaani, tassaasumi 'inuiaqatigiinni innuttaasunngoriartorneq' inissisimavoq.

Eqqartuineq, Søren T. Thuesenip ingerlataata naleqqataa, tassaavoq oqaluttuarisaanermik ilisimatuup Jens Heinrichip iserfigisaa, oqarami, Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanera kalaallinit nutaamik allanneqartariaqartoq (Heinrich 2014). Jens Heinrichili allamik pingaaruteqartumillu isumaqarpoq

oqarami, oqaluttuarisaanermik allannermi isiginniffia Kalaallit Nunaanni Kalaallillu Nunaannut tunngasuni oqaluttuarisaanermi aalajangiiniarnerni kalaallit suliaqartutut ilanngunneqarnissaannut tunngasoq (Heinrich 2015).

Kalaaleq innuttaasoq inuiaqatigiinnut peqataasoq aamma Axel Jeremiasenip, Ph.d.-nngorniarluni maanna suliaani "Borgerlig offentlighed og den politiske dagsorden. Avangnâmiok og Atuagagdliutit 1911-1940" (suliaqarfik 2012-2015) qitiusutut aamma inissisimavoq, tassani 1900-kkut aallartinerneranni kalaallit kalaallisut tamanut ammasumik oqallinnermut peqataasut ukkatarineqarput.

Kalaallit Nunaat pillugu oqaluttuarisaanermik allattarnermi manna tikillugu atuuttumi annerpaartanut atatillugu, maanna oqaluttuarisaanermik allattarnermi nutaaliaaneruserumi isiginniffimmit, kalaallit oqaluttuarisaanermik ilisimatuut kingulliarisuit akisussaaffigisaanni, takusinnaagiga "*egentlig grønlandsk akademisk historieskrivning*" (Thuesen 2007,18) atuutileriartortoq allannguinerpaasinnaasoq. Isiginnittaatsimik taassuminnga aamma ilisimatuutut allaatigisamik matuminnga tapiineq isigaara, tassa kalaallit inuiaqatigiit annertuneruserumik, siusinneruserumut naleqqiullugu, peqataasutut kiisalu pilersaarusernermi suliaqartutut nalunaarsorneqarsinnaasasut — ilisimatuutut allaatigisaq manna naapertorlugu — Kalaallit Nunaanni ukiuni 150-ini kingullerni pisimasuni.

Uannut pingaartoq tassaavoq, Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanera pingitsoorani kalaallinit allanneqartariaqanngitsoq, kisiannili Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanera siunissami annertuneruserumik, maannamut allanneqartarneranut sanilliullugu, kalaallit nammineq isiginnittariaasiannit kiisalu anneruserumik Kalaallit Nunaata nammineq soqutigisaatut taaneqarsinnaasut naapertorlugit allanneqartassasoq. Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanerata allanneqartarnerata tamatumata nutaanngortinnera immaqa Kalaallit Nunaata ineriartortinneranut ingerlasumut annertuumik nutaanik tapiisinnaassaaq.

3.4 Toqqaaneq pingaarnersiui nerlu

Kapitalimut matumunnga nalinginnaasumik oqaaseqarnikkut aallaqqaa-siummi tikkuaanermi, Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanerani ukiuni 150-ini kingullerni minutsimut pisimasut tamaasa oqaluttuarisaanermik

allattariaatsini taaneqartuni tamani nassuiarneqassagaluarpata, tamanna annertuallaassaaq. Tamannalu siunertamut naleqquttuussanngilaq, taamaat-toqassappammi pisimasut pingaarutillit pisimasut taama pingaaruteqarti-ginngitsut nassuiarneqarneranni tammartuusissapput.

Oqaluttuarisaanermi pisimasut, sammerusutat akornanni toqqaasoqarlunilu pingaarnersiuisoqarnissaa pisariaqarpoq. Marnix Beyen qulaani tigulaak-kami (qupp. 41) toqqaanermi pingaarnersiuiernerminilu ima immikkoortiteri-voq aappaani *"social history, historical anthropology, urban history, cultural history and discourse analysis"* kiisalu aappaani *"old-fashioned' institutional history"* (Beyen 2014,17). Immikkoortitsineq tamanna Titartagaq 1-mi aap-paani saamiata tungaaniittumut, tassa sammisap isumaanik, eqqarsartaaseq pillugu oqaluttuarisaanermik, kulturikkut oqaluttuarisaanermik aamma sulif-feqarfiit oqaluttuarisaanernik nassuiaasumut, aappaanilu titartakkap talerpiata tungaaniittumut, tassa politikikkut oqaluttuarisaanermik, inu-iaqatigiinni oqaluttuarisaanermik, aningaasaqarnikkut oqaluttuarisaanermik aamma inuussutissarsiornermik oqaluttuarisaanermik 'old-fashioned'-iusu-mik nassuiaasumut assinguvoq.

Immikkoortitsineq tamanna, immikkoortuni tulliuttuni marlunni Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanernik assigiinngitsumik saqqummiussisuni ator-neqarpoq. Immikkoortumi inaarutaasumi Kalaallit Nunaata ukiuni 300-ni kingullerni oqaluttuarisaanerani pisut nikiffiinnik ataatsimut katitikkat inissin-neqarput, tassani ukiut 150-it kingulliit nassuiarneqarnerat pingaarnernutin-neqarluni. Matumunnga pissutaavoq, inuiaqatigiinni allanngoriartornernut tunngaviusunut kiisalu oqartussaaqataajartuaarnermut immikkut sunniute-qarsimasut pissutsit tunngaviusut pillugit ilusiliamik sananissara (kapitali 7-mi) sioqqullugu misissueqqissaarnernik suliaqartariaqarnera (kapitalini 4, 5 aamma 6-miittussanik).

3.5 Taaguutit pillugit oqaluttuarisaaneq il.il.

Taaguutit pillugit oqaluttuarisaaneq, eqqarsartaaseq pillugu oqaluttuarisaa-neq, kulturikkut oqaluttuarisaaneq kiisalu suliffeqarfiit oqaluttuarisaanerat pillugit oqaluttuarisaanermut pullaviit siusinnerusukkut allanut atatillu-git eqqartortareerpakka. *"Grønlandske og vestlige virkelighedsbilleder"*-mi

(Hansen 1988) taaguutunik toqqarneqartunik paasinnittariaatsit assigiingitsut nassuiarneqarput. Oqaatsip 'natur' nassuiarneqarnera taaguutit ator-neqarneranni assigiingissutsinik allanngorarnernillu ersersitsivoq.

"Da Grønland blev koloniseret i midten af 1700-tallet, fandtes intet grønlandsk ord for natur. Missionærene konstruerede selv et: pinngortitarsuaq (noget stort (af Herren) skabt). De lagde naturligtvis deres eget verdensbilde — udsprunget af den kristne skabelsesberetning — til grund for konstruktionen af ordet" (Hansen 1988,40).

Sammisamut matumunnga attuumassuteqartunik ilisimatusarnikkut sulianik amerlasoorpassuarnik imartuunik peqarpoq. Ilisimatoorpassuit immikkootiterniarsarinngikkaluarlugit, sunnertiffigisimasakka matumani ilai taassavakka.

Tamatumani pineqarpoq antropologiimi il.il. Kalaallit Nunaanni grand old men-it ilaat Robert Petersen (assersuutitut Petersen 1978; Petersen 1993). Ilisimatuut suliallu toqqakkat assersuutitut allatut taasinnaavakka Kirsten Thisted (Thisted 1999), Frank Sejersen (Sejersen 2000; Sejersen 2002; Sejersen 2007) kiisalu Inge Kleivan (Kleivan 1995), Finn Lynge (Lynge 1992) aamma Hans Christian Gulløv (Gulløv 1980; Gulløv 1985), oqaluttuarisaa-nermik allattarnermut matumunnga pitsaassuseq tunngavigalugu pullavin-nik annerusumik assigiingitsutigut allaaserisaminnik tapiissuteqarsimasut. Saniatigut amerlassuseq tunngavigalugu pullaveqarluni assersuutigalugu suliffeqarfiit aamma kulturikkut oqaluttuarisaaneranni sammisanut tunnga-tillugu annertuunik tapiissutinik peqarpoq. Tamatumani assersuutigineqar-sinnaapput Rasmus Ole Rasmussenip piniarnermik inuussutissarsiuteqarneq pillugu (Rasmussen 2005) kiisalu kalaallit avammut nuuttarnerat pillugu (Rasmussen 2013) nassuiaatai. Ulrik Pram Gadip Kalaallit Nunaanni nunasiaa-taernerup kingusissuani pisut pillugit misissuineri aamma erseqqissarusup-pakka (Gad 2004, Gad 2016). Ilisimatoorpassuit allat tapiissutaat matumani tunngavittut taaneqarsinnaapput.

Magisterkonferensafhandlinginni kulturikkut oqaluttuarisaanermi taaguutit arlallit kiisalu taakku taaguutit piffissap ingerlanerani isumaasa allanngoriar-tornerat isumaqataanilluunniit peqalnera eqqartorneqarpoq. Tamatumani pineqarput taaguutit soorlu 'eskimo' aamma 'Norddanmark' (Hansen 1992). Ilisimatuutut allaatigisamut matumani Allaaserisaq 1-imi (Hansen 1996)

aamma Allaaserisaq 2-mi (Hansen 2003) taaguutit marluk, tassaasut qajartorluni nangiarneq aamma perorsaaneq (Kapitali 4-imi itisilerneqassapput) tunngavinnik aalajangiisuusumit paasineqartarnerinut assigiingissutsit ilaat erseqqinnerusumik nassuiarneqarput.

Nassuiaatit taakku ilisarnaatigaat, siullertut piffissamut pituttorsimamata, aappaattulli pisunut imaluunniit allannguutini ukiut imaluunniit ullut aalajangersimasut taaneqarpallaanngimmata. Taaguutit pillugit oqaluttuarisaanerup, eqqarsartaaseq pillugu oqaluttuarisaanerup, kulturikkut oqaluttuarisaanerup aamma suliffeqarfii oqaluttuarisaanerata iluani allanngorarnerit eqqartoraanni, nalinginnaasumik pineqartarpoq paasinnittaatsinik, isummanik imaluunniit isummanik nutaanik ilisarititsiartuaarnerit, taakkulu pisoqartaanik atorunnaarsitsiartuaarnerit.

Kalaallit inuiaat taaguutit tungaatigut, europamiunit nunasiaataanermit sunnigaanerminnik paasinninnerisa ilaat siusissut najoqqutarisat pingaarnerrit arlaqanngitsunnguit atuagaatini nassaassaapput. Assersuutit siullerpaat ilaat tassaavoq, kalaallimit Poul Grønlænderimit taaneqartumit, 1756-imi Hans Egedep erneranut Poul Egedemut allagaq (Berthelsen 1983,31-35).⁴ 1800-kkunni kalaallit eqqarsartariaasiat paasisaqarfigilaassagaanni, ilaatigut ullorsiutit paarineqartut, ajoqinit kalaallinit allanneqarsimasut takuneqarsinnaapput. Atortussaat taakku, ilaatigut Søren T. Thuesenip 1800-kkunni nunasiaataanermik nassuiaanermini atorsimavai (Thuesen 2007).

Qularutaasinnaangilaq, nunasiaatillit qallunaat norskillu kalaallit pillugit isumaat, kiisalu suliniutit aallartisarneqarsimasut, aalajangiinerillu, nunasiaatillit tungaanniit atuutilersinneqartut, kalaallit namminneq paasinnittariaasaannut nunarsuarmillu isiginnittariaasaannut kiisalu imminnut iliuusaannut pinngitsoorani sunniuteqarsimassasoq. Tamatumunnga assersuut siusissupilussuaq Poul Grønlænderip allagaani qulaani taaneqartumi atuarneqarsinnaavoq.

Kalaallit allataat paarineqartut siusinnerusut pingaarutilimmik tapiissutaangaluartut, naammangillat. Taamaattumik Kalaallit Nunaanni taaguutit pillugit oqaluttuarisaanermik, eqqarsartaaseq pillugu oqaluttuarisaanernik,

4 Siullermik allagaq Poul Egedep atuakkiaani Grammatica Grönlandica Danico Latina (Egede 1760) oqaluttuarineqarpoq. Poul Egedep allakkap piviusup, kalaallisut allataasup nammeneq qallunaatuunngortinnera naqitersimavaa, taamaattumillu allakkap kalaallisut oqaasertavii ullumikkut ilisimaneqanngillat. Saniatigut aamma Fritjof Nansenip allagaq atuakkiamini Eskimoliv (Nansen 1891) oqaluttuarinikuuaa.

kulturikkut oqaluttuarisaanerani aamma suliffeqarfiit oqaluttuarisaanerani nassuiaanerit kalaallit nassuiaaneranniinnaangitsoq annerusumik aamma nassuiaanerit allanik tunngaveqartariaqarput.

Ataani immikkoortuni tulliuuttuni taaguutit pillugit oqaluttuarisaanerup, eqqarsartaaseq pillugu oqaluttuarisaanerup, kulturikkut oqaluttuarisaanerup kiisalu suliffeqarfiit oqaluttuarisaanerata iluani, Kalaallit Nunaata nunasiaataanerata oqaluttuarisaanerani isiginniffinnik pingaaruteqartunut tunngasunik oqaluttuarisaanermit allattariaatsit pingasut assersuutigineqarput.

3.5.1 Kristumiuussuseq

Oqaaseq assersuut qulaani taaneqartoq 'pinngortitarsuaq' Kalaallit Nunaanni taaguutit, eqqarsartaatsikkut, kulturikkut suliffeqarfiillu oqaluttuarisaanermit uppisitaanerit qitiunerpaartaat ilaannik nalunaaqutsiivoq, tassa kalaallit akornanni kristumiuussutsip siaruarnerani. Kalaallit Nunaanni ajoqersuiartorerup aallartinnera, oqaatigineqareersutut, 1721-imut inissineqarsinnaavoq, tassani ajoqersuiartortoq Hans Egede Nuup qanitaani Neriunnerup Qeqertaanut nunasimmat. Tassuuna ajoqersuineq minittornertut ililluni kitaanut siaruappoq. Ukiut 150-it sinnerlugit ingerlareersut, aatsaat ajoqersuiartortoq siulleq kangiani Ammassalimmiunut (Tasiilaq) tikiuppoq, aatsaallu 1909-mi Thulep eqqaani (Qaanaaq) ajoqersuisoqarfimmik pilersitsisoqarpoq (Gad 1984,241).

Inuit nunarsuarmik isiginnittariaasaannut (tunngavik) taamaasillunilu kalaallinut innuttaasunut kalaallinullu inuiaqatigiinnut kristumiuuermut ikaarsaarerup sunniutaa qanoq annertutiginerpiarnerisooq uuttorneqarsinnaangilaq, annertoorujussuarmilli sunniuteqarsimavoq. Inuiaqatigiinni toqqissisimaneq anguneqartarpoq, inuiaqatigiit kissaataannik malitassiornikkut, inuiaqatigiillu kissaatiginnisaannik pillaaateqarnikkut. Kristumiutut ajoqersuinerup nunasiaateqalernerullu malitassat pillaatillu atuussimagaluartut kiisalu inuitkalaallit kulturianni taakku ataqatigiinneri tunngavilersukkat nungusariartuaarsimavaat.

Ataqatigiikkunnaarneq arlalinnit nassuiarneqarpoq, soorlu H.J. Rinkimit (Rink 1877). Ilaatigut inuiaqatigiinni toqqissisimanerugaluartoq nungusarneqarpoq, soorlu aqqiagiinnginnermit aqqiisarnerit atuuttut tatineqartut (Hansen 1991b). Nalinginnaannginneq, ajoqersuinermit niuernermillu

eqqunneqartunik inerteqquteqarnernik peqqussuteqarnernillu takkuttoq, kalaallit inooqatigiinneranni nalinginnaasumi ullumikkut suli aaqqeqqivissimanngitsutut isikkoqarpoq (Mejer 2007, Gregersen 2010). Sammisap tunngavia tamanna Kapitali 6-imi itisilerneqassaaq.

3.5.2 Ineriartormik ilinniarneq

Uppititaaneq alla annertoq, Kalaallit Nunaanni taaguutit, eqqarsartaaseq pillugu, kulturikkut aamma suliffeqarfiit oqaluttuarisaanerannut pinngitsoorani sunniuteqarsimasoq tassaavoq, allannguut tunngaviusoq, qallunaat Kalaallit Nunaaniinnerannut atatillugu qallunaat namminneq paasinnittaasiat 1830-ikkunni pilersoq. Tunngaviusunik ataqatigiikkunnaarnerup tamatuma pingaarnerusumik misissornera Kapitali 4-imi eqqartorneqassaaq. 1830-imi tunngaviusumik ataqatigiikkunnaarnermi isiginniffiit qitiusut marluk atuupput. Ilaatigut suna tamaat allanngujuitsutut Guutillu assingani pilersinneqarsimasutut isigineranut atatillugu allannguutit, aappaatigullu Kalallit Nunaanni najugaqartut qallunaatsianit kingoqqisutut isiginerannut atatillugu allannguutit.

Isiginninnermut siullermut tunngatillugu, ukiuni akullerni europamiut kristumiut ajoqersuutigaat inuit silarsuarmi assingiissusaat, Nunarsuarmilu inuit tamarmik biibilimi Israelimi kingoqqiffinnit qulinit kingoqqisuunerat pillugu isummamit. Aammattaaq 1700-kkunni qaammarsagaanerp nalaani filosofiimi isuma annertuumik tunngavigineqartoq silarsuarmi allanngujuissuseq, tassa nunarsuaq piosoq allanngujitsuusoq annertunerusumik allannguuteqarneq ajortoq. Tamatumunnga assersuutit ilagaat ilisimatusarnikkut suliaq "Systema Naturæ", Carl von Linné (1707-1778) biologisk taxonomi pillugu 1735-mi saqqummiussaa. Guutip pinngortitaa pillugu nersorinninnermik suliaq aallartippoq (Linné 1735,[1]).

Tamanna isuma tunngaviuvoq, ajoqersuiartortut siulliit Kalaallit Nunaannukaramik nassataat. Ajoqersuiartortut taakku ilagaat Henrik Christopher Glahn (1738-1804), niuertoqarfimmi Holsteinsborg (Sisimiut) 1763-mit 1769-imut atuuttoq (Gad aamma Ostermann 1979-84). Glahn Kalaallit Nunaat tasaanilu innuttaasut pillugit annertuumik ilisimasaqarpoq, Kalaallillu Nunaat pillugu sulianik arlalinnik saqqummiussaqaarsimavoq. Saqqummiussaaq-qami "Efterretninger om det af grønlanderne saa kaldte angiak" Glahnip

ima isumaqarnini oqaatigaa, *"troe, at grønlænderne nedstamme fra Israels ti stammer, er vel ikke urimeligt"* (Glahn 1784,272).

1700-kkut naalerneraniilli, qaammarsagaanerup nalaani inuit kulturillu assingiissusaannik paasinnittariaaseq aalassatsinneqalereerpoq. Aalassatsitsineq pinngortitaq pillugu ilisimatusarnerup iluani nutaamik eqqarsarnermit kiisalu inuiaqatigiit pillugit ilisimatusarnerup iluani nutaamik eqqarsarnermit pinngorpoq. Johann Gottfried von Herder (1744-1803) taallioortuuvoq, filosofi teologilu tyskiusoq, inuiaqatigiillu pillugit nutaamik eqqarsartartut maligas-suiusut siulliit ilagaat. Qaammarsagaanerup nalaani filosofiimi taamaallaat 'Kulturi ataaseersuutitut' eqqarsaatigineqartartoq, Herder ilaatigut suliamini pingaarnermi sisamanik atuagartalimmi *"Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit"* (Herder 1784-1791) ammaappaa, 'kulturi qasseersuutitut', taamaasillunilu aamma qullersaqarnertut allersaqarnertullu eqqarsaatigineqarsinnaasoq (Pedersen 2005).

Sociologiip tunngaviliisuisa ilaat filosofi franskiusoq Auguste Comte (1798-1857) Immanuel Kantip (1724-1804), Georg Wilhelm Friedrich Hegelip (1770-1831) kiisalu Johann Gottfried von Herderip saqqummiussaannik 1820-kkunni atorsinnaatitaasimavoq (Pickering 1989). Comtep isumaani inuiaqatigiit tamarmik ineriartornerminni aqusaagassarisaattut pingasut pillugit nassuiaatini piffissami tassani ineriartortippaa. Inuiaqatigiinni ineriartorneq pillugu europamiut eqqarsaataat taakku nutaat 1820-kkut naalerneranni København-imut anngunneqarput, ilaatigut isornartorsiuisartumit sunniuteqarlu-artumit Johan Ludvig Heibergimit (1791-1860) (Detering 2001,75). Heiberg pingaarnertut Hegelip filosofi-anik tiguartisimavoq (ibid,73-74).

Filosofimi sunniutit taakku nutaat taamaasillutik pingaartumik 1800-kkut aallartinneranni inuiannik assigiinngitsorpassuarnik europamiut, europami nunat Europap avataani nunasiaateqartarnerminni naapitaminnut isigin-nittariaasaat allanngorpoq. Inuiaqatigiinni ineriartorneq ineriartortarnerlu pillugit Darwin sioqqullugu eqqarsaatsit Københavnnimi aamma atuler-put. Isiginnittaatsit nutaat atuutileriartorsimapput. Isumassarsianik taak-kuningga ineriartortitseqqinneq pinngortitamik ilisimatusarnerup iluani uumassusillit ineriartortarnerinik isummamik (uumassusillit ineriartorne-rannik taaneqartartoq) akuerineqalivippoq, Charles Darwinip (1809-1882) 1859-imi suliani pingaarneq *"On the Origin of Species by means of Natural Selection"* saqqummiummagu (Darwin 1859) (Strager 2013). Inuiaqatigiinni

allanngoriartortarneq taama ittoq pillugu isuma, social-darwinismetut ilisi-manegartoq assinganik pingaartumik Herbert Spencerimit (1820-1903) aal-lartinneqarpoq. 1862-imili Spencerip suliaasa siulliit ilaat "First principles" saqqummerpoq (Spencer 1862).

Taamaattumik 1800-kkut naalerneranni, kalaallit inuiaat nassuiarneqaraa-ngata 'kingoqqiffinnut qulinut Israelemeersunut' atassuteqarsinnaanermik innersuussisoqarneq ajorpoq. Tunngaviup nutaap iluani taamani kalaallit 'qangatut pinngortitami inuusutut' nassuiarneqartalerput europamiunut 'kul-turilinnut ineriartorsimasunut' sanilliullugit (Høiris og Marquardt 2011).

Qallunaat imminnut paasinnittariaasianni qallunaat Kalaallit Nunaanniinnersa-nut tunngasup qitiusumik isiginnittariaatsip allanngortup aappaa tassaavoq, Kalaallit Nunaanni innuttaasut qallunaatsianit kingoqqisuuneri imaluun-niit kingoqqisuunnginneri. Kalaallit Nunaanni ajoqersuiartornissamut tun-ngavilersuummini Hans Egedep ilaatigut innersuussutigaa, qallunaatsiaat Islandimi innuttaasut assigalugit ukioq 1000-imi kristumiuussusermut ikaar-saarsimasut, kisiannili qallunaatsianut attaveqartoqarsimanngitsoq europalli Avannaani 1500-kkunni allanngortiterineq sioqqullugu. Taamaattumik Hans Egedep pietistiusup kissaatigisimavaa kristumiutut upperisaq 'eqqortuusooq' qallunaatsianut ajoqersuutigissallugu, ukiuni untritilikkaani timitalimmik attaveqarfinginkkaluarlugit — suli Kalaallit Nunaanni najugaqartutut eqqar-saatigineqartartunik (Hansen 1992).

Arlaleriarlunga nassuiarsimavara, Kalaallit Nunaanni innuttaasut qallunaat-sianit kingoqqisuunerat pillugu eqqarsartaaseq tamanna 1830-kkut tungaa-nut iliutsinut ingerlatsisuusimavoq, tassa Hans Egedep Kalaallit Nunaanni ajoqersuineramik aallartitsinerata ukiut 110-t siulliit sinnerlugit (assersuuti-galugu Hansen 2004). Qallunaatsiaat kiserngorussimatinneqartut pillugit paasissutissanik ujaasilluni sinerissamut amerlasooriarluni ilisimasassarsior-toqarpoq.

Ilitsersuullu tamanna, Wilhelm August Graahmut maleqquneqarpoq, 1829-mi Kalaallit Nunaata kangianut ilisimasassarsioriarluni aallarmat (Graah 1832). W.A. Graah qallunaatsianik nassaangilaq, Københavnimullu uterner-mini Graahp allanngortitassaangitsumik aalajangiuppaa, Kalaallit Nunaanni qallunaatsiaat kinguaaqarunnaarsimasut. Qallunaatsiaat nungussimapput. Kalaallit Nunaanni maanna taamaallaat 'tikeqqammisut' kalaallit, islandimiut

oqaluttuaanni skrællingit taaneqartartut kisimik inuupput. Taamaattumillu ukiut 800-t ingerlaneranni siullermeerluni Danmarkimi nassuiartariaqaler-paa, sooq Kalaallit Nunaannut atatillugu Danmarkip najuunnini attatiinnas-saneraa.

Allannguutit taakku marluk tunngaviusut — allanngoranngitsumit ineriartortumut kulturikkut inuiaqatigiinnilu paasinnittaatsimit ikaarsaariarnermi kiisalu Kalaallit Nunaanni qallunaatsiaarussimaneranik 1830-kkunni nassuerutiginninnerup, qallunaat najuunnerannik nassuiaaqittoqartariaqarnerata — kinguneraa, sooq Danmark Kalaallit Nunaanniinginnassanersoq pillugu, kiisalu kalaallinut inuiaqatigiinnut atatillugu Kalaallit Nunaanni qallunaat niuertoqarfiini allaffissorneq qanoq aaqqissorneqassanersoq pillugu qallunaat nassuiaataannik nutaamik allanngortitsilluinnangajattut 1830-kkunni pilersinneqarput. Taamaasilluni Danmarkip Kalaallit Nunaanniinginnarnissaa pillugu qallunaat imminnut paasinnittariaasiannut taamani nutaamut, tassa Danmarkip kalaallinik 'qummut siumullu' qallunaat inooriaasaannut atugartuussusaannullu ikiuinissaanut tunngaviusut pilersinneqarput. Nalunaarutit soorlu "i den bedste mening" (Bryld 1998) Danmarkip 1830-kkunni pilersitaanik, Danmarkip atugartuunngortitsisussatut imminut paasinninneranik torrallatamik erseqqissaapput.

1900-kkut aallartilaarnerannili Knud Rasmussen qallunaat imminnut paasinnittariaasiannut tamatumunnga qitiulluinnartutut qallunaat tungaanniit ilisarnaatinngorpoq. Knud Rasmussen kalaallit ilaattut, qallunaat Kalaallit Nunaanni suliniutaata siunertarisaanik paasinnissimasutut taamaattumillu tapersersuisutut ullumikkut suli qallunaat tungaanniit isigineqartarpoq. Qallunaat imminnut paasinnittaasaat tamannarpiaq Knud Rasmussenip pisuni arlalinni oqaatigisarsimavaa. Oqaasertaliornerit ilaat taakku atuarneqarsinnaavoq Mathias Storchip (1883-1957) atuakkiaanut kalaallisut allassimasumut "singnagtugaK" (Storch 1914) aallaqqaasiummi Knud Rasmussenip killilersugaanngitsumik qallunaatuunngortitsinerani, tassani Knud Rasmussen imminut qallunaatut ilanngutitippoq, allakkamik "*vi danske*" (Rasmussen 1915,XI). Knud Rasmussenip oqaatigaa, pisussaaneqartoq, "*som altid paahviler en Nation, der paatager sig Moderansvaret over for et primitivt Jagtfolks Opdragelse under nye Former*" (ibid.).

Qallunaat Kalaallit Nunaanniinnerat pillugu qallunaat namminermt isigininnerat nutaaq, 1830-kkunni pilersinneqartoq, ilaatigut atuarfeqarfimmi

nutaanik suliniuteqarnikkut kalaallinut innuttaasunut annertuumik ilinniar-titsissutigineqalerpoq. Taamaasilluni qallunaat imminnut paasinninninnerat nunasiaateqartup tungaatigut annertuumik sunniuteqarneratigut qallunaat Kalaallit Nunaanniinnerannik paasinnittaaseq kalaallini inuiaqatigiinni paasin-nittaasinngorpoq, taamaasillunilu kalaallit imminnut paasinnittaasiat ilusiler-sorneqarluni. Assersuutitut taaneqarsinnaavoq kalaaleq erinniortoq Jonathan Petersen (1871-1961), 1913-imi taallamik "Danmarkip pia" [Danmarks ejen-dom] saqqummersitsisoq (Petersen 1913).

Titartagaq 3: Kalaallit Nunaat pillugu qallunaat isiginnittariaasiat ineriartor-nermik eqqarsartaatsimi erseqqilluinnartumik kusanartumillu titartarneqar-simavoq statsminister Thorvald Stauningip kiisalu inuunermi atugaqaqatigiit saqqummersinnerisigut. Qalipaasup Wilfred Gludip (1872-1946), 1936-mi qali-pagaraa. Inuunermi atugaqaqatigiit saniatigut aamma Savalimmiut, Island Kalaallillu Nunaat saqqummiunneqarput. Maluginiagassaavoq, Kalaallit Nunaat qalipakkami, qallunaat kalaallinut isiginnittaasiannut tulluartumik, qalipakkamilu allanut tamanut sanilliullugu akerliusumik meeqqatut saqqum-miunneqarmat. Tamanna tunngavittut, tunngaviit allanngorneranni, qallunaat nunasiaateqartuusut 1830-kkunni misigisaanni qitiuvoq. Tamanna 1936-mi suli atuuppoq, ullumikkullu suli qallunaat akornanni isiginnittaasiulluni saqqumnerpaajusoq. (Qalipagaq Arbejdernes Landsbank-imit pigineqarpoq. Assiliisoq: Troels Aagaard).

Kalaallit tungaanniit qallunaat imminnut paasinnittaasiannut akerliunermik annertunerusumik tunngavilersuutitalimmik aatsaat 1960-kkut aallartinne-ranni takuvugut. Tamanna Kapitali 6-mi itisilerneqarpoq. Qallunaat imminnut paasinninnerat 1800-kkunneersoq ullumikkut suli kalaallit imminnut paasin-nittaasianni annertuumik takussutissartaqarpoq. Tamanna misissueqqis-saarnerni itisilerneqarnerusaaq.

Isumaqaarpunga, qallunaat imminnut paasinnittaasianni kiisalu Kalaallit Nunaat kalaallillu pillugit isiginnittaatsini 1800-kkunni pilersinneqartuni tun-ngaviusut, ullumikkut inuiaqatigiinni qallunaani Kalaallit Nunaannik kalaal-linillu paasinnittaatsimut suli sunniuteqartut. Tamanna inuinnarnit, kattuf-finnut politikerinullu atuuppoq (assersuutigalugu Hansen 2014b). Soorunami qallunaat Kalaallit Nunaannik kalaallinillu paasinnittaasianni assigiingissutsit kisissaanngitsuupput, amerlasoorpassuilli suli qallunaat imminnut paasin-nittaasiannik, Graahp Kalaallit Nunaata kangiani ilisimasassarsionnini pil-lugu aallaqqaasiutaani, Kalaallit Nunaanni qallunaatsiaqarunnaarsimaneranik aalajangiineranit pilersumik sunnerneqarsimapput (Graah 1832).

3.5.3 Inuiaqatigiinnik aqutsineq

Uppisitsinerit aalajangiisuusut pingajuat, 1700-kkunni 1800-kkunnilu kalaal-lit imminnut paasinnittariaasiannut annertuumik sunniuteqartoq, tassaavoq qallunaat Kalaallit Nunaannik nunasiaateqarnermi aqutsinerannut tunnga-viusut. Ilitersuummi 1782-imeersumi aalajangersarneqarpoq qallunaat nunasiaatillit kalaallillu innuttaasut akornanni sunniiveqatigiinnerannut avis-saaqqaneq tunngaviusoq (Instrux 1782). Tamanna tunngavinnik ilisimatit-sissummik nutaamik 1830-kkunni allanngortinneqarpoq (Sveistrup aamma Dalgaard 1945).

Kalaallit Nunaanni qallunaat nunasiaateqarnikkut aqutsinerat aallaqqaataani qallunaat toqqaannartumik aqutsinerannik tunngaveqarpoq, 1700-kkunniilli minnerunngitsumillu 1835-mi isumalioqatigiissitap kingunerisaanik, nunasi-aateqarnermi aqutsinermi, allaffissornermi sullissinermilu kalaallit innut-taasut ilaatinneqarnerujartuaalerput. Paarsisutoqqat eqqunneqarneratigut — siullermik 1857-imi misiliutitut kiisalu 1861-62-imi ataavartumik — qal-lunaat nunasiaateqarnikkut aqutsinerat toqqaannartumik toqqaannanngit-sumillu ataatsimoortillugit pissuseqaleriartorpoq (Gad 1984).

Matuani pingaartumik Hinrich Johannes Rink (1819-1893) niuertoqarfimmik aqutsisutut sunniuteqarluartumik aalajangiisooqataavoq, qallunaat nunasiaa-teqarnermi aqutseriaasiannik europamiut aqutseriaasiat malillugu arlalitsigut aaqqissuussilluni. 1848-mit 1851-imut Rink Kalaallit Nunaata kitaata avannaani geologitut sulivoq. Tamatuma kingorna 1853-1855-imi niuertoqarfimmi Julianehåbimi niuertoqarfimmi aqutsisuugallartutut naalakkatullu sulivoq. Rinki pingaarnertut sunniuteqarpoq ukiuni 1855-1868-imi Søndre Inspektortimi, niuertoqarfimmi Godthaab-imi inissisimasumi naalagaanermi (Schultz-Lorentzen 2000).

Qallunaat aqutsineranni suliassaqarfimmi marlunni pingaartumik, siusissoru-jussuakkut kalaallit sulisut ilanngutitinnearput. Ilaatigut ajoqitut, ajoqersuiartortumik kristumiuussutsip ajoqersuutigineqarnissaanik ikiuisussatut, ilaatigullu juumuutut, napparsimanermi erninermilu nunasiaateqartunik ikiuisussatut.

1820-kkulli naalerneranni kalaallit arnat juumuutut ilinniartinneqarnissaat pillugu suliniuteqartoqalereepoq. Tassani nakorsap Johan Frederik Lerchip (1780-1855), 1829-mi niuertoqarfimmi Claushavnimi (Ilimanaq) nakorsaasup tamanna suliniutigilermagu. Peqatigitillugu atuakkiaqarpoq "Underretning for Jordemødre i Grønland" (Lerch 1829) qallunaatut kalaallisullu allassimasumik. 1835-mi isumalioqatigiissitami eqqartorneqarpoq kalaallit juumuutut ilinniartinneqarsinnaanerit, aatsaalli 1847-mi kalaaleq siulleg, Rosine Kleist, ukiuni marlunni juumuutut Danmarkimut ilinniariartortinneqarpoq. 1855-imi aamma 1867-imi Ane Sofie Rosbach, Meta Karen Rosbach kiisalu Karoline Rosing malinnaapput. 1903-mi juumuut ilinniarsimasut 34-upput, 1930-milu kalaallit juumuutut ilinniarsimasut 100-nngorsimallutik (Rønsager 2002, 71-76).

Pingaartilik tassaavoq, juumuut kalaallit ilinniarsimasut siulliit kinguliai ullutsinni politikerini aningaasaqarnikkullu kalaallini nuimasuni nassaarineqaaqqissinnaammata. Qallunaat niuertut kiffaat, niarsiaraqat kalaallinik-qallunaanik angajoqqaartut kiisalu arnat qallunaanut katisimasut juumuutut ilinniagaqarsinnaasutut pingaartumik toqqarneqartarsimapput (Bertelsen 1945,124ff).

Suliassaqarfiup aappaa, kalaallit sulisut siusissumik ilanngunneqarfiat, tassaavoq ajoqersuiartortut ajoqunik atuinerat. Ajoqit nunaqavissutut

ajojitut sivikitsumik ilinniagaqarsimasutut taaneqarsinnaapput. 1700-kkunnili ajoqersuinnermut kalaallit ilanngunneqarsimapput (Thuesen 2007). Kisiannili aatsaat qallunaat Kalaallit Nunaanniinnerminnik 1830-kkunni nassuiaaqqin-nerata kingorna, ajoqinik ilinniartitsisarneq ilumoortoq nunasiaateqartunit pilersinneqarpoq. 1835-mi isumalioqatigiissitap inassuteqarneratigut 1845-mi ajoqinngorniarfik, Ilinniarfissuaq, niuertoqarfimmi Godthåbimi (Nuuk) pilersinneqarpoq. Ilinniarfik suli piuvoq. 2008-mi Ilisimatusarfiup, Kalaallit Nunaanni Universitetip ataaniilerpoq. 1848-mittaaq Avannaani niuertoqarfimmi Jakobshavnimi (Ilulissat) ajoqinngorniarfimmik pilersitsisoqarpoq. Avannaani ajoqinngorniarfik 1875-imi atorunnaarsinneqarpoq. Kalaallit Nunaanni seminariat piffissaat siulleq Henrik Wilhjelmip suliamini asseqanngitsumi pingasunik atuagartallimmi peqqissaarluinnartumik nassuiarpaa (Wilhjelm 1997, Wilhjelm 2002, Wilhjelm 2008).

Arnat juumuunngorniat assigalugit, Kalaallit Nunaanni ajoqinngorniarfimmi ilinnialersussanik toqqaanermi, qallunaat niuertoqarfinni aqutsisut angutit inuusuttut ilaqutariinnit kalaallinit-qallunaanit akusaneersut pileriginerusar-simavaat. Tamanna Søren T. Thuesenip ajoqit kalaallit pillugit misissueqqis-saarnermi peqqissaartumik nassuiarpaa. Thuesenip inerniliissutigaa, atuar-tut ilaqutariinni tunuliaqutaat seminariami pissarsiornermut sunniuteqartar-simasoq (Thuesen 2007).

"Elevprotokollen giver i seminariets første år ikke oplysninger om faders erhverv, alligevel er det tydeligt, når man ser på efternavnene, at blandings-familierne er stærkt repræsenteret: Berthelsen, Platou, Berglund, Fontain, Chemnitz, Motzfeldt osv. Det vil altså sige unge med en dansk stamfader (giver af familienavnet) måske 2, 3 eller 4 generationer tilbage" (Thuesen 2007,108-109).

Pingaarnertut nalinginnaanerusumillu Hans Erik Rasmussenip misissueq-qissaarnermi nassuiarpaa, nunasiaataanerup nalaani kalaallit inuiaat akornanni inuiaqatigiinni nalingisanik katittarnermik ileqquusup ineriartorsi-manera (Rasmussen 1983, Rasmussen 1986). Oqaluttuarisaanermik ilisima-tooq Inge Høst Seiding assingusumik misissuivoq, allakkami: *"En nærmere undersøgelse af de blandede husstandes udvikling viser, hvordan denne ten-dens opstod som et resultat netop af den politik og den praksis, der rettedes mod de blandede familier i starten af den klassiske Kongelige Grønlandske Handel-periode. Ud over at illustrere, hvordan der fra grønlandsk side må*

have været tale om væsentlige nytolkninger af husstandene og deres funktion i de små samfund, så viser de også, hvordan de blandede familier som kolonial kategori skabte grobund for en ny særskilt, grønlandsk befolkningsgruppe” (Seiding 2016,77-78).

Matumani qitiuvoq, kalaallit inuiaat qallunaat nunasiaataanermi aqutsinikkut aalajangiisarnertit pingaarnersiuisarnerrillu ataanniikkaluarlutik, innuttaasut suliaqaratik piumassuseqaratillu inooqataaginnannginnerat. Pingaartumik inuit, niuertoqarfimmi allaffissornermut il.il. nunasiaateqartunit ilanngunneqarnikut, inissisimaneq nutaaq ajunngitsorsiassallu tunniunneqartut kalaallini inuiaqatigiinni ilaquuttamik inissisimalluarnissaannut iluanaaruteqarnissaannullu atatillugu eqqarsaqqissaarlutik iliuuseqarlutillu atorsimavaat. Immikkut erserput, ilaqutariit akornanni atassuteqariartuaarnerit pilersinneqartut. Tamanna Gitte Trondheimip ph.d.-nngorniarluni ilisimatuutut allaatigisaani ersersilluarneqarpoq (Trondheim 2010). Ilaqutariit akornanni atassuteqarnerit taakku, eqqartukkani assigiinngitsuni ilaqutariit akornanni eqimattakkaatut imaluunniit eqimattakkaaginnartut taasarsimavakka (assersuutigalugu Hansen 2002, Hansen 2005).

Tamannalu pillugu, ullumikkut ilaqutariit akornanni eqimattakkaat 1700-kkunni 1800-kkunnilu ineriartortinneqarnerannut atuutilernerannullu pissutsit pingaarnertit pingasut akornanni sunniivigeqatigiittoqarpoq. Pissutsit siuliat europamiunut attaveqarneq sioqqullugu pivoq, tassani ukiivinni ataqatigiittoqartarsimammat, arlalitsigut ilaqutariinnermik tunngaveqarsimasussamik. Taamaattumik kalaallinut inuiaqatigiinnut nutaajusimangilaq, nunasiaataanerup ataani inuiaqatigiit aqqissugaaneranni nutaami ilaquuttat inooqatigiinni attaveqaatit eqqarsaatigisarnerat. Pissutsit tulliat tassaavoq nunasiaateqartut ilaqutariit ilaannik allat pinnagit toqqaasarsimanagerat. Pissutsit pingajuat tassaavoq, ilaqutariit taakku pilersaarusiornikkut (matuma ataani ilaqutariit nalingisat katittarneri) kalaallit inuiaqatigiit akornanni inooqatigiinnikkut iluaqutissanik ineriartortitsiartuaarsimanagerat kiisalu ilaattigut Kalaallit Nunaanni politikikkut inuussutissarsiornikkullu ilaqutariinnut allanut sanilliullutik maluginiarnarnerulersimanagerat. Ilaqutariit akornanni eqimattakkaartarneq Kapitali 5-mi misissoqqissaarneqarpoq.

3.5.4 Eqqarsartaatsikkut nunasiaataaneq

Qulaani allassimasut aallaavigalugit inuit-kalaallit eqqarsartariaasiisa aamma kitaamiut-qallunaat eqqarsartariaasiisa akornanni eqqarsartaatsikkut oqaluttuarisaanermi sunniivigeqatigiinneq, kalaallinik innuttaasunik kitaanit eqqarsartaatsikkut nunasiaateqarnermut takussutissatut eqqartorneqarsinnaavoq. Takussutissaq piffissamut aallartisarfimmut, piffissamut pingaarnermut kiisalu piffissamut atorunnaariartuuarfimmut agguarneqarsinnaavoq.

Kulturit taakku marluk akornanni sunniiviginninneq siulleg 1400-kkunnut inissinneqarsinnaavoq, taanna nalunaaqutaavoq, piffissami tassani siullermik, Thule-inuit siullermik qallunaatsianik kingusinnerusukkullu europamiunik arfannianik attaveqateqartaleqqaarneri, taamaasilluni eqqarsartaatsikkut sunniineq siusinnerusukkat aallartissinnaanani (Gad 1984). 1721-mit attaveqatigiinneq annertusivoq, tassanili suli inuit europamiullu akornanni attaveqatigiinneq naleqqussagaasoq pineqarpoq.

Kalaallinik inuiaqatigiinnik eqqarsartaatsikkut sunniinermi piffissap pingaarnerp aallartinnera 1832-mut inissinneqarsinnaavoq. Aallartiffimmi suut pineqarnersut, qulaani nassuiarneqarput. Ukioq 1832 aallartiffittut taaneqarpoq, ukioq taannaammat, Kalaallit Nunaata kangiani Graahp ilisimasassar-siornini pillugu atuakkiaata saqqummerfia.

Kalaallit Nunaanni europamiut eqqarsartaatsikkut sunniineranni piffissaq pingarneq 2002-mi naavoq, ukioq taanna toqqarneqarpoq, kalaallit imminnut paasinnittariaasianni iliuusaannilu tunngavimmik annertuumik allannguuteqartoqarmat. Pisoq taanna, tunngavittut inississimavara, Namminersornerullutik Oqartussat allattoqarfimmi aqutsisuisa angakkoq nutaaliaasoq Maanguaq Berthelsen 2002-mi juullip ukiutoqqallu akornanni, Namminersornerullutik Oqartussani qitiusumik allattoqarfimmi allaffinni "*tarnernik qallunaanik ajortunik*" paaanissaanut atorfinitsissimammassuk (Politiken 2003). Taama iliuuseqarneq iliuusaavoq annertuumik takussutissiisoq, tamanna aallartisarneqarpoq, 3. december 2002-mi Inatsisartunut qinersisoqarnerata kingunerisaanik Hans Enoksenip Naalackersuisunut siulittaasunngornerata kingunerisaanik. Pisoq nunarsuarmi tusagassiorfinni ingerlaarsimavoq, tamatumalu kingorna Namminersorlutik Oqartussani pisortaaneq Jens Lyberth atorfimminit soraassasoq kimigiiserfigineqarpoq, taamaalineranili tunngavinni ataqatigiikkunnaarneq piviusunngortutut nalunaaqutserneqareerpoq (ibid.).

Tunngavinni ataqatigiikkunnaarneq ukiumik aalajangersimasumik nalunaaqutserneqaraluartoq — 2002 — eqqaamaneqassaaq, ikaarsaariarnerit ineriartuaarsimammata, assersuutigalugu 2002-mi ataqatigiikkunnaarnermut aallartisaasoqarpoq kiisalu, 2002-p kingorna aamma allanik suliniuteqartoqarsimalluni. Aaqqissuussamik europamiunit eqqarsartaatsikkut sunnigaanerup atorunnaariartornera ingerlasoq qaqagu allanngussanersoq, erseqqissumik oqaatigineqarsinnaanngilaq.

Inuit-kalaallit eqqarsartaasiannik europamiut-qallunaat tungaannit eqqarsartaatsikkut nunasiaateqarnermi eqqarsartaatsikkut sunnertisimanerini piffissat assigiinngitsut takussutissaat, Titartagaq 4-mi takutinneqartutut eqqartorneqarsinnaapput.

Piffissaq	Ukiut
Piffissaq aallartisarfik	1400-kkut, 1721-mi annertusilluni
Piffissaq pingaarneq	1832-2002
Piffissaq atorunnaariartorfik	2002, uunga ????

Titartagaq 4. *Kalaallit Nunaanni europamiut kulturikkut sunniineranni piffissap agguarnera. Nammineq inissitsitagaq.*

3.6 Politikkikkut oqaluttuarisaaneq il.il.

Qallunaat-norskit Kalaallit Nunaannik nunasiaateqalernerata pisortatigoortup aaqqissugaasullu aallartinnera, taamaasillunilu europamiut isaannit Kalaallit Nunaannik pisortatigoortumik aqutsinerup allaffissornerullu aallartinnera 1721-mut inissinneqarpoq, tassani qallunaat-norskit Kalaallit Nunaannik nunasiniarlutik qallunaatsiaqarnerup kiisalu qallunaatsiaat Kalaallit Nunaanniit tammannerisa kingorna nunami europamiut niuertoqarfimmik pilersitsiffiannut. Tulliuttumi Kalaallit Nunaanni politikkikkut, inooqatigiinnikkut, aningaasaqarnikkut inuussutissarsiornikkullu nunasiaataanerme oqaluttuarisaanerani pisut malunnaateqartut ikitsunnguit saqqummiutissavakka.

Oqaluttuarisaanikkut allannermi ullumikkumut nuimanerpaatut inissisimasoq tassaavoq politikikkut il.il. pisunik oqaluttuarisaaneq. Matumani oqaluttuarisaanermik allattut malunnarnerpaat ilaanniipput Finn Gad (Gad 1967, Gad 1969a, Gad 1969b, Gad 1976, Gad 1984), Mads Lidegaard (Lidegaard 1961, Lidegaard 1968) aamma Axel Kjær Sørensen (Sørensen 1983). Saniatigut assigiinngitsutigut pingaarutilinnik tapiissuteqarsimapput soorlu Jørgen Viemose atuakkaminik piffissamut ilisarnaataasorujussuarmik (Viemose 1976) kiisalu Ole Marquardt (Marquardt 2006, Marquardt 2011) minnerunngitsumillu Jens Dahl (Dahl 1986a). Ukiut kingulliit ingerlanerini kalaallinit oqaluttuarisaaneq pillugu ilisimatuunit tapiissuteqartoqarpoq soorlu Tupaarnaq Rosing Olsen-imit (Rosing Olsen 2002), Jens Heinrichimit (Heinrich 2012) aamma Inge Høst Seidingimit (Seiding 2013), ilaannai taallugit.

Nunasiaateqalernerup aallartinnerani ukiut 50-it allanngorartut kingorna Kongelige Grønlandske Handel (KGH), niueqatigiit 1774-imi pilersinneqarneranit suliaqartunngorpoq nuimanerpaaq. Ukiut arlaqanngitsut qaangiummata Instruksen 1782-imeersoq KGH'p atuunneranut ukiunut tulliuuttunut amerlasuunut sinaakkutinik amerlasuunik inissiivoq. Instruksenimi ilaatigut aalajangersarneqarpoq avannaani naalagaqarfimmut kiisalu kujataani naalagaqarfimmut Kitaani allaffissornikkut immikkoortitsineq (Instrux 1782). Allaffissornikkut immikkoortitsineq tamanna 1908-p tungaanut atuuppoq (Sørensen 1983).

Kalaallit Nunaanni isumalioqatigiissitaq siulleeq 1835-imi pilersinneqassasoq aalajangiunneqarpoq, tassanilu innersuussutit niuertoqarfinni aqutsinerup ilusilersorneranut ukiuni arlalinni annertuumik sunniipput. Kalaallit niurnermi ilaatinneqarnissaat pillugu isumalioqatigiissitap innersuussutaasa kinguneranik, naalakkap H.J. Rinkip suliniuteqarneratigut Paarsisoqarfiit misiliutitut 1857-imi pilersinneqarput, 1861-62-imiillu ataavartunngortinneqarlutik. Paarsisoqarfinnik pilersitsinikkut nunasiaateqarnermi aqutsinerup ilaanut killilikkamut atatillugu kalaallit siullermik politikikkut aalajangeeqa-taasinnaalaalerput. Tamatuma kingorna politikikkut sinaakkutit ineriartorput nunap pisortanit aqunneqarneranut kalaallinik ilaatitsinerujartuarlutik.

Piviusoq, Danmarkip 1849-mi Tunngaviusumik inatsisitaanera, ingerlaannaq toqqaannartumik Kalaallit Nunaannut sunniuteqanngilaq. De Vestindiske Øer-nut, Islandimut, Savalimmiunut kiisalu hertugeqarfinnut Slesvig, Holsteen aamma Lauenborgimut atatillugu, Tunngaviusumik inatsisit

akuersissutigineqarnerisa kingorna ukiut tallimat ingerlanerini Tunngaviusumik inatsisinut atatillugu naalagaaffimmi inatsiseqarnikkut inissisimaffiat nutaaq aalajangerneqarpoq. Tamatumani Kalaallit Nunaanni taamaattoqar-nissaanut ukiut 50-it ingerlaqqaasaapput. Tamatumunnga pissutaavoq, naalagaaffimmi inatsiseqarnermut atatillugu Kalaallit Nunaata inissisimaffia 1908-mi aatsaat inissineqarmat "Lov om Styrelsen af Kolonierne i Grønland m.m." akuersissutigineqarneratigut (Lov 1908).

Piffissami Kielimi eqqisseqatigiinnermit 1814-imit Tunngaviusumik Inatsi-sitaarnerup tungaanut 1849-mut Kalaallit Nunaat taamaasilluni atlantikup avannaani saneraani nunat pingasuusut (Savalimmiut, Island aamma Kalaal-lit Nunaat) ilaattut taaneqarunnaarluni allanngortinneqarpoq Savalimmiut Islandillu immikkoortuanniikkunnaarluni. Qallunaat kalaallinik isiginnittaa. saanni allanngoriartuaarneq Ole Marquardtipp allaaserisami "Grønlænderne og vestens civilisation — træk af Rink-tidens grønlandspolitiske diskussion", Folketingimi 1835-ip kingorna Kalaallit Nunaat pillugu politikkikkut eqqartui-nernik ukkataqartumi (Marquardt 1999), eqqartuinerani erseqqilluinnartumik erseqqissarneqarpoq.

Taamaasilluni 1908-mi Kalaallit Nunaat naalagaaffimmi inatsiseqarnikkut pisortatigoortumik siullermik Islandimit Savalimmiunillu avissaartinneqar-poq. Taaneqartut kingullit marluk Tunngaviusumik Inatsisit sinaakkutaasa iluaniiginnarput, akerlianik Kalaallit Nunaat Danmarkip nunasiaataa alla, tassa Dansk Vestindien peqatigalugu immikkoortunneqartoq, taamaasillunilu Tunngaviusumik Inatsisit sinaakkutaasa avataanut inissineqarluni.

1908-imi inatsimmik nunap ilaani marlunni Landsrådinik pilersitsinissaq akuersissutigineqarpoq. Landsrådit taakku marluk pisortatigoortumik 1911 aallarnerfigalugu pilersinneqarput. Landsrådit taakku marluk 1950-imi ataatsimut, Grønlands Landsrådimut katitinneqarput, Kalaallit Nunaanni poli-tikkikkut katersuuttarfiusumut, Namminersornerullutik Oqartussat 1979-imi eqqunneqarnissaata tungaanut. Landsrådit ataatsimut katinneqarneri nalaar-lugu, tunngaviusumik inatsisip allanngortinneqarnerani, 1953-imi atuuti-lersumi Kalaallit Nunaata nunasiaatit inissisimanera pisortatigoortumik atorunnaarsinneqarpoq, tassani Kalaallit Nunaat naalagaaffimmi Danmarkimi amtitut pissuseqartumik ilanngutitinneqarpoq, Danmarkimili amtik Kalaallillu Nunaata akornanni assigiinngissuseq angisoorujussuuvoq. Kalaallit Nunaat 1979-imit 2009-mut Namminersorneruvoq, 2009-miillu Namminersorluni.

Oqaluttuarisaanermik allattarnerup iluani immikkoortumi, politikkikut oqaluttuarisaanermik allannerup ilaaffiani, inuussutissarsiornermik oqaluttuarisaaneq nassaarineqarsinnaavoq. Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiornermik oqaluttuarisaanermi ineriartorneq ilisimatuutut allaatigisamut allaaserisat ilaanni siusinnerusukkut nassuiarnikuuara (Hansen 2013a [Allaaserisag 6]). Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiornermik oqaluttuarisaanermut takussutissaq, ilanngutissallugu soqutiginarloq, Titartagaq 5-mi takuneqarsinnaavoq.

Time period	Era	Primary external contact	Primary resource exploitation
From earliest cultures till second part of the 17 th century	Nomadic hunting and fishing	Almost none Peripherally the Norse and European whalers	Seal, fish
From second part of the 17 th century till around 1950	Early Industrialisation	Denmark-Norway as colonisers	Seal, whales, fish, prawns plus minerals
From around 1950 till around 1979 and 2006	National Industrialisation	Denmark as developer	Fish, prawns plus minerals
From around 1979 and 2006 and still in force	Global Industrialisation	The global market as business partners	Minerals, gas energy resources plus fish, prawns

Titartagaq 5. *The four eras of occupational structure in Greenland (Hansen 2013a,87 [Allaaserisag 6] — ataasiakkaanik ilanngussilluni). Nammineq inisitsitigaq.*

3.7 Oqaluttuarisaanermik tamakkiisumik isiginninneq

Kalaallit Nunaata nunasiaataanera pillugu oqaluttuarisaanermi taaguutit pil-lugit oqaluttuarisaanermik (il.il.) nassuiaanerit (Immikkoortoq 3.5, qupp. 46) kiisalu politikikkut oqaluttuarisaaneq pillugu (il.il.) nassuiaanerit (Immik-koortoq 3.6, qupp. 60) katinnerisigut assigiinngisitaarnerusumik saqqummi-ussisoqarsinnaavoq, oqaluttuarisaanermi nassuiaanerit killilikkat ilaannaasa tiguneqarneranut sanilliullugu.

Qallunaat-norskit Kalaallit Nunaannik nunasiaateqalernerattut aallartiffittut malunnarnerpaatut 1721 aalajangiusimanearpoq. 1782-imi ilitersuummik pilersinneqarpoq siullermik qallunaat-norskit Kalaallit Nunaanniinneranni nunasiaateqarnikkut pisortatigoortumik allaffissornikkut aqutsineq. Tulliut-tutut 1832 Kalaallit Nunaata nunasiaataaneramik oqaluttuarisaanermi nikin-nertut qitiulluinnartutut aalajangiisuusutullu inissinneqarpoq, tassani Graahp inerniliinera aallaavigalugu, 1835-imi isumalioqatigiissitaq qallunaat Kalaal-lit Nunaannik nunasiaateqarnerannut isiginnittaaseq nutaarluinnaq aalaja-ngerneqarmat. Tamatuma kingorna pippit 1908-mi inatsit, Kalaallit Nunaata nunasiaataaneramik pisortatigoortumik aalajangiisooq, 1953-imi tunngaviusu-mik inatsisit allangortinneqarneri, 1979-imi Namminersornerunerup eqqun-neqarnera kingusinnerpaarlut 2009-mi Namminersornerup eqqunneqarnera. Taakku pisut pingaarutillit assigiinngitsut arfineq marluk, tulliuttumi immik-kut tamarmik sukumiinerusumik nassuiarneqassapput.

Danmarkip Kalaallit Nunaannik nunasiaateqarnerani oqaluttuarisaanermi pif-fissaq pingaarutilik siulleq 1721-mit 1782-imut pivoq. Nunasiaateqarnermi piffissaq aallartisarfiusoq pingaartumik pineqarpoq. Ajoqersuineq niuernerlu sumiiffinni arlalinni pilersinneqariartuaarput, kitaanilu niuertoqarfiit amerla-nerpaat piffisap pingaarutillip siulliup ingerlanerani pilersinneqarput.

Nunasiaateqarnermi piffissap pingaarutillip tulliata aallartinnera ilitersuum-mik 1782-imi nalunaaqutserneqarpoq, 1832-llu tungaanut atuulluni. Piffissaq pingaarutilik tamanna najuutiinnarluni nunasiaateqarnermik taaneqarsin-naavoq (Kanstrup 1990). Najuutiinnarluni nunasiaateqarnermik paasineqas-saaq avataanit najuunneq pallimangitsoq akuliuppalaanngitsorlu, niuernerq ajoqersuinerlu pigaluartut kisiannili, niueqatigiit inuiaqatigiinni pisunut

tunngaviusumik toqqaannartumik akuliuffiginngisaanni, ajoqersuinerlu immikkut taamaallaallu tarnip annannissaanut tunngalluni (ibid.,233). Iitser-suummik 1782-imeersumik assersuutigalugu erseqqissarneqarpoq qallunaat-kalaallit katissinnaanerannik killilersuinikkut, nunaqavissut eqqarsaatigalugit najuutiinnarnermik eqqarsarnek tamanna (Instrux 1782).

Kalaallit Nunaannik nunasiaateqalernermit 1700-kkunni pisortatigoortumik tunngavilersuutigineqarpoq, qallunaatsianik attaveqarnerup 1500-kkunnili annaneqarsimasup pilerseqqinnissaanik kissaateqarneq. 1721-mit ukiut 111-it qaangiummata, 1832-p missaani aatsaat nassuerutigineqarpoq, qal-lunaatsiaat Kalaallit Nunaanni najugaqarunnaarsimasut (Graah 1832). Qal-lunaatsiaat, Erik Aappalaartoq aallarniisoralugu 982-mili Kalaallit Nunaanni inuusimasut, nunamiikkunnaarsimapput. Hans Egedep ajoqersuiartorne-ranik pisortatigoortumik anguniagaagaluarpog qallunaatsiaat katuulliusut protestantiskimik ajoqersuukkiartornissaat, anguniagarli tamanna taamaa-silluni anguneqarsinnaajunnaarsimavoq. 1832-p tungaanut, qallunaatsiaat kinguaavinnik nassaarnissamut sulii neriuttoqartillugu, inunnik ajoqersuineq niueqateqarnerlu qallunaat-norskit najuunneranni saniatigut suliatut isigine-qarsinnaavoq. Immikkoortiterineq tamanna 1832-p kingorna allanngortitta-riaqarsimavoq.

Qallunaat nunasiaateqarneranni oqaluttuarisaanermi piffissat pingaarutil-lit pingajuata aallartinnera 1832-imi, qallunaatsiaat nunamiikkunnaarsi-manerannik nassuerutiginninnermik aallartippoq. Tamanna isumaqarpoq, qallunaat nunasiaateqartut najuunnerminnut tunngavigisartik allanngortit-tariaqarsimagaat. Oqariartaaseq nutaaq tassaalerpoq, kalaallit ikiorniarlugit Danmark Kalaallit Nunaanniittoq. Taamaattumik Danmarkip nunasiaateqar-nini siumannaallisassallugu aalajangerpoq, 1835-milu Kalaallit Nunaat pil-lugu isumalioqatigiissitaq siulleq pilersillugu (Sveistrup aamma Dalgaard 1945). Taamaasillunilu nunasiaateqartup najuunnera allanngorpoq piffissallu ingerlanerani sumi tamani najuukkiartulerluni aalajangersaaneruleriartorlu-nilu. 1838-imi ilinniartitaaneq aaqqissuunneqalerpoq, 1857-imiillu Kalaallit Nunaanni siullermik, ilaannakortumik oqartussaaqataaneq pilersinneqarpoq Paarsisutoqqat pilersinneqarneratigut. Tamat oqartussaaqataanerat ullumi ilisimasarput pineqanngilaq, assersuutigalugu siulittaasusaaq tassaavoq qallunaat nunasiaateqartut aqutsisuaninngaanneersoq. Piffissami pingaa-rutilimmi tamatumani pineqarpoq, Danmark piffissami tassani europamiut

nunasiaateqartut assigalugit nunasiaateqarnermi aqutseriaatsimik nalinginnaasumik pilersitsisartuaarnerat.

Tungaviusumik inatsisit siulliit 1849-meersut atulereersut ukiut 50-t aatsaat ingerlareermata, Danmarkimi 1908-imi "Lov om Styrelsen af Kolonierne i Grønland m.m." (Lov 1908) akuersissutigineqarmat aatsaat anguniagaq, eqqarsartaatsikkut nuussineq Kalaallit Nunaannik 1814-imi Atlantikup avannaani Danmarkip saniatigut nunat pingasut ilaattut nassuiarneqarnermit, 1908-mi taamani Danmarkip nunasiaatituaata, De Vestindiske Øer, aappaatut nunasiaatitut inissinneqarpoq. Erseqqissumik nunasiaateqarnermi piffissaq pingaarutilik, taamaasilluni ilimasaarutigineqartoq, piffissaavoq pingaaruteqartoq sakkortunerusumik nunasiaateqarfusoq, taamaasillunilu piffissap pingaarutillip siuliata nanginneriinnarlugu.

Tamatamani piffissat pingaarutillit sisamaata ingerlaneranni Kalaallit Nunaannik aqutsinerup aqqissuunneqarnera nakkutigineqarpoq. Suliniutinik assigiinngitsunik nutaanik suliniuteqartoqarpoq. Inuussutissarsiorneq aalisarnermik tungaveqariartulerpoq. Atuarfimmi minnerni qallunaatoorneq atuartsissutitut eqqunneqarpoq. 1933-imi Haag-imi eqqartuussutikkut qeqertaq Kalaallit Nunaat tamaat Danmarkip naalagaaffigilerpaa. Qallunaat tungaanniit uppititsinerit tungaviusut pilersaarusioneqanngillat (Sørensen 1983).

Sorsunnersuulli Aappaata aallartinnera isumaqarpoq, Danmarkip Kalaallit Nunaannit avissaartinneqarneranik, uppitsinernullu annertuunut, nunat tamalaat akornanni aallaaveqartunut aallarniutaalluni, "[u]nder og efter 2. verdenskrig ændredes holdningerne til kolonisystemet i retning af, at kolonierne havde ret til uafhængighed ... Det centrale var, at ... det efter 1945 ikke længere [blev] anset for legitimt at prøve at forbedre kolonisystemet" (DIIS 2007,295).

"Selv om Danmark var meget opsat på at støtte udviklingen af FN, accepterede vi i 1946 kun efter pres, at Grønland skulle betragtes som et ikke-selvstyrende område, dvs. som en koloni, hvorom der skulle fremsendes oplysninger til FN. Det betød, at afkoloniseringsprocessen påvirkede den danske politik i retning af at ændre Grønlands kolonistatus. For Danmark blev det efterhånden af største vigtighed at slippe af med den negativt ladede betegnelse 'kolonimagt' " (ibid.).

Qallunaat 'nunasiaatilittut' ajortumik tusaamaneqarnermit aniguniarnerat, 1950-mit Kalaallit Nunaannik qallunaat naalakkersuisuisa nutarsaanerannik, kiisalu 1953-imi tunngaviumumik inatsisit allanngortinneqarnerat pisortatigoortumik aallarnerfigalugu qallunaat ilanngutitsitsiniarlutik suliaannut annertuumik sakkortusaavoq. Tamanna tunngavigalugu Danmarkip septemberimi 1954-imi FN-imut pisortatigoortumik nalunaarutigaa, Kalaallit Nunaata inissisimanera 5. juni 1953 aallarnerfigalugu allanngorneqarsimasoq.

Titartagaq 6. *Ataatsimiinnermi "Committee on Information from Non-Self-Governing Territories" (FN'ip ataatsimiititaliaani nunasiaatillit nalunaarusiorfigisartagaanni) 7. September 1954-imi qallunaat aallartitaannik pisortatigoortumik assi. Ataatsimiinnermi Danmarkip FN paasitippaa, Kalaallit Nunaat 5. juni 1953 aallarnerfigalugu Kunngaqarfiup Danmarkip ataanut ilanngussimasoq "with rights corresponding to those of other parts of the country"(FN 2013). Kalaallit folketingimi ilaasortaaqqaartut Danmarkip nassarpai, Kalaallit Nunaata inissisimaffianik nutaamik uppernarsaasussat. Kalaallit Nunaata ilanngunneqarsimanera, tamatumalu kingorna Danmark nunasiaatilittut isigineqarunnaassasoq FN'ip akueraa. Danmarkip aallartitai saamimmit: Augo Lyngø, P.P. Sveistrup (nikorfasoq), Eske Brun aamma Frederik Lyngø (ibid.). (Asseq: United Nations, New York, Photo # 137004).*

Tunngaviusumik inatsisit 1953-imi allanngortinneqarneratigut, Kalaallit Nunaata qallunaat naalagaaffianni amtitut pissusilimmik ilanngunneqarnerani (Grundloven 1953), nunasiaateqarnermi piffissat pingaarutillit tallimassaat aallartippoq, ukiut 100-t sinnerlugit Kalaallit Nunaannik isiginnittaatsimik annertuumik atorunnaarsitsisoq. Kalaallit Nunaanni 1951-imi 'nuna tamakerlugu' landsrådit katinneqarput (siusinnerusukkut nunap ilaani marluusimasut) Kalaallillu Nunaanni immikkut qinigaasunik marlunnik siullermeerluni Folketingimi toqqaannartumik aallartitaqalerluni. Nunasiaateqarnerup nalaa naammassisutut taaneqarsinnaavoq, piviusumilli nunasiaateqarnertut ittumik Kalaallit Nunaata Københavnimit aqunneqarnera ingerlaannarpoq, kapitalip aallartinnerani nunasiaateqarneq pillugu nassuiaat naapertorlugu. Pissutsit, Folketingip ataani immikkoortiterneqarsimasut pillugu kalaallit Landsrådi taamaallaat siunnersuisinnaapput (Sørensen 1984). Piffissaq pingaarutili toqqorluni nunasiaateqarnertut taaneqarsinnaavoq. Kalaallit Nunaata inuiaqatigiittut ineriartornissaanut suliani qitiusuni Landsrådi nammineerluni aalajangiisinnaassuseqanngilaq. Sakkortuumik nunasiaateqarnermi piffissami pingaarutilimmi *toqqorluni* nunasiaateqarnermut piffissamut pingaarutilimmut ikaarsaarneq, qallunaat tungaanniit Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni aaqqissugaanermi nutarsaanerujussuaq, ilaatigut Grønlands Tekniske Organisationip (GTO) pilersinneqarneratigut aallartinneqartoq nalaarpaa.

1960-ikkut aallartinneranni kalaallit tungaanniit inuinnarnit, pissutsinut Kalaallit Nunaannut tunngasunut nammineq aalajangiisinnaassuseqarnerunissamik kissaateqarneq oqaatigineqartalerpoq. Kissaatit pingaartumik kalaallinit inuusuttunit, Danmarkimi ilinniartunit kissaataapput. Kalaallit imminnut paasinnittariaasiat atuuttoq, ukiut 100-t missaanni takussaanerpaasimasoq tamatumani annertuumik isumaqatigineeruppoq. Nammineq aalajangiisinnaassuseqarnerunermik kissaat 1970-ikkut aallartinneranni inuinaat kissaataannit politikikkut piumasaqaatinngorlugu sakkortusineqarpoq (Dahl 1986a). Namminersornerulernissaq pillugu isumaqatiginninniarnermik kingornalu Namminersornerulernerup 1. maj 1979-imi atuutilersinneratigut ingerlaneq sakkortusineqarpoq. Nunasiaateqarnermi piffissat pingaartut arferngat taamaasilluni aallartippoq, nunasiaataajunnaariartornerup pisortatigut *aallartinneratut* taaneqarsinnaalluni. 1979-imi atorunnaarsitsinerup 1953-imi 1832-milu atorunnaarsitsinerit nalingai. Ukiut 20-t ingerlanerini,

namminersornerunermik inatsisip periarfissiissutigisai suliassaqarfiit tamar-
mik angerlartillugit tiguneqarput (ibid.).

Kalaallit tungaanniit politikikkut kimigiisernikkut Namminersornerune-
rup misissoqqinneqarnissaa pillugu isumaqatiginninniarnert 2004-mi
aallartinneqarput. Tamanna Namminersornerup 21. juli 2009-mi eqqun-
neqarnranik kinguneqarpoq, taanna nunasiaateqarnermi piffissat pingaa-
rutillit arfineq-aappaattut taaneqarsinnaavoq. Namminersornerup
aallartinneranik Kalaallit Nunaata nunasiaataajunnaarniarnermi ingerlasumi
inerisimaneruneq tikippaa, taamaasillunilu piffissamut pingaarutilimmut
siulianut atatillugu 'assinganik' isummamik imaqarluni. Tamatuma ilaatigut
kingunerisimavaa, Namminersornermik Kalaallit Nunaata nunataatilu anutaki-
sussaaffik Kalaallit Nunaata tigunera, kiisalu ukiumoortumik Danmarkip Kalaallit
Nunaannut ataatsimoortumik tapiissutigisartagai inatsisitigut aalajanger-
neqarput, taamaasillunilu annertussuseq maanna allannguajaanninngorpoq,
ukiumoortumik isumaqatigiissutigineqassaarami, soorlu 1979-imit 2009-mut
Namminersornerunerp nalaani taamaattoqartarsimasoq.

Piffissamit pingaaruteqartumit allaamit piffissamut pingaaruteqartumut alla-
mut allannguutit paasiniassagaanni, Kalaallit Nunaata nunasiaataanerata
oqaluttuarisaanerani piffissani pingaaruteqartuni arfineq marlunni taaneqar-
tuni immikkut eqqarsartaatsit assigiinngitsut suut atuussimanersut paasis-
sallugit pingaaruteqarpoq. Assigiinngissutsit erseqqissarneqarsinnaapput,
piffissat taakku pingaaruteqartut nalaanni inummik — ilisarnaataasumik —
taasinikkut. Tulliuttumi piffissanut taakkununga pingaarutilinnut arfineq
marlunnut ilisarnaataasumik atassusiisoqassaaq.

Kalaallit Nunaanni nunasiaataanerup aallartisarneqarneranut ilisarnaammik
toqqaassagaanni ajoqersuiartortoq Hans Egede (1686-1758) toqparneqarta-
riaqarpoq. Hans Egede ajoqersuinerup pilersinneqarneranik taamaasillunilu
Kalaallit Nunaanni niuerneramik pingaarnertut maligassiuisuvoq. Kalaallit
Nunaata nunasiaatinngorsarneqarneranut toqussani tikillugu ilaavoq.

Piffissami pingaarnermi nunasiaateqarnermi najuutiinnarfiusumi ilisarnaati-
tut taaneqarsinnaavoq ajoqersuisoq, zoolog oqaasilerisorlu Otto Fabricius
(1744-1822). Qaammarsagaanerup nalaani Kalaallit Nunaannut soqutigi-
saqartutut ilisarnaataalluarpoq (Wolff 1996). 1780-imi Fabriciusip saqqum-
mersippaa "Fauna Groenlandica" artinik 468-inik nassuiaanernik imalik.

Suliami arti siullertut nassuiarneqartoq tassaavoq "*Homo Groenlandicus*", tamatuma kingorna aaveq nassuiarneqarpoq (Fabricius 1780).

Piffissami pingaarnermi nunasiaateqarnermi *nalinginnaasumi* ilisarnaatitut piukkunnarluartoq tassaavoq Hinrich Johannes Rink (1819-1893). H.J. Rink geologiusimavoq, niuertoqarfimmi naalagaq kiisalu siulit oqaluttuatoqaannik katersisartoq, Kalaallit Nunaanni 1848-1868-imi atuussimasoq. Rink Samuel Kleinschmidt peqatigalugu Paarsisutoqqanik pilersitsinermut annertuumik sunneeqataavoq qallunaallu niuertoqarfinnik aqutsineranni aaqqissuussinermut annertuumik sunniuteqarsimalluni. Tamanna aqutigalugu 1800-kkut naalerneranni Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit ineriartornerannut annertuumik sunniuteqarpoq (Schultz-Lorentzen 2000). Tamatuma saniatigut Rink inuit takorluueriaasiannut soqutigisaqarluartuusimavoq (takuuk Rink 1866, Rink 1868).

Qallunaat Kalaallit Nunaannik nunasiaateqarnerannik oqaluttuarisaanermi qallunaaq ilisarnaataasoq ilisimaneqarnerpaaq tassaavoq Knud Rasmussen (1879-1933). Piffissami pingaarutilimmi sakkortuumik nunasiaateqarnerup nalaani 1908-mit 1953-imut atuuttup annertunerpaartaani toqussami tungaanut suliaqartuusimavoq. Knud Rasmussen qallunaat niuerneramik aqutsineranut annertuumik sunniuteqarsimavoq. Qallunaat tungaanniit annertunerusumik kalaallisut ersersinneqartarpoq, kalaallilli isiginnittaasiannit, qallunaajunerusimalluni. Tamanna ilaatigut nalunaaruteeqqami, kalaallimit piniartumit Thomas Frederiksenimit allanneqarsimasumi erserpoq (Frederiksen 1980,80-83). Ukiuni qulikkaani qallunaat ilisimatuut Knud Rasmussen allaaserissallugu naleqqutsittarsimavaat, taanna qallunaat 1832-mi tunngavianni tamarmi qallunaat ilisarnaataasut qitiulluinnartut ilagaat. Ukiuni tallimani piffissami 2010-2014-imut Knud Rasmussen pillugu ilisimatusarnikkut sulianik annertuunik pingasunik qallunaat ilisimatuut allagaqarput (Michelsen 2011 & Michelsen 2014, Barfoed 2011, Hastrup 2010). Peqatigitilugu Danmarks Radio Knud Rasmussen pillugu nutaamik aallakaatitassiorsimavoq, tassani ilaatigut Dronning Margrethe II aamma Kronprins Frederik peqataallutik (Lowzow og Hansen 2017).

Toqqorsimasumik nunasiaateqarnerup nalaani ilisarnaatitut taaneqarsinnaasutut tulluurtut arlaliupput. Tassani toqqarneqarpoq nalunaarasuartaase-risuuneq Jørgen F.C. Olsen (1916-1985), ukiuni arlalippassuarni politikertut

politikkikkut aallartitaasimammatt sunniuteqarluartooq, taanna ilaqutariit akornanni eqimattakkaat nukittuut ilaanneersuuvoq, Olsenikkunneersuulluni, pingaartumik Sisimiunut attuumassuteqartuni. Ukiut 24-t atatiinnarlugit Landsrådimiinnerminik (1955-1979) politikeriuvoq, Landsrådimi assortugas-saangitsumik sivisunerpaamik issiasimasooq (Sørensen 1983). Jørgen F.C. Olsen 'Kalaallit Nunaata Lumumba'-tut ateruseqarpoq (Fleischer 2000).

Piffissap pingaarutillip nunasiaataanerup atorunnaarsikkiartorneranut *aallartinneranut* — Namminersornerulerneq — ilisarnaatitut Jonathan Motzfeldt taassallugu nalunangilaq. Palasi Jonathan Motzfeldt (1938-2010) piffissami tassani politikeriit nuimnersaraat. 'Kalaallit Nunaata ataataatut' kiisalu 'Kalaallit Nunaata kunngiatut' taaneqartarsimavoq. Jonathan Motzfeldt Kalaallit Nunaanni Inatsisartunut ilaasortaavoq 1979-2009-mi, Naalakkersuisut siulittaasuulluni 1979-91-mi aamma 1997-2002-mi kiisalu Inatsisartut siulittaasuulluni 2003-08. Siumumi siulittaasuuvoq 1977-79-imi, 1980-87-imi kiisalu 1998-2002-imi (Rosing 2008).

Nunasiaateqarnermi piffissat pingaarutillit kingusinnerfaat maannamut atuuttoq, nunasiaateqarnermi atorunnaarsitsiartorneq *inerisimanagerusoq* — Namminersornerneq — taamaallaat juni 2009-miilli atuuppoq. Piffissap taassuma pingaarutillip Namminersornerup aallartinnerani ilisarnaatitut toqqarneqarpoq Kuupik V. Kleist (1958-, Inuit Ataqatigiit). Namminersorlutik Oqartussat ataanni 2009-2013-imi Naalakkersuisut siulittaasuuttut siulliuvoq. Taamaasilluni aamma Kleist 1979-imi Namminersornerulernerulli aallartinnerani naalakkersuisut siulittaasuuttut, partiimit Siumumeersuunngitsutut siulliuvoq. Kuupik Kleist Folketingimi ilaasortaavoq 2001-2007-mi, kiisalu 2007-2014-imi Inuit Ataqatigiinni siulittaasuulluni.

April 2013-imit oktober 2014-imut Aleqa Hammond (1965-, Siumut) Naalakkersuisunut siulittaasuuvoq. Namminersornermi naalakkersuisunut siulittaasutut siulliit marluullutik Kuupik V. Kleist aamma Aleqa Hammond ukiuni kingullerni Kalaallit Nunaanni politikikkut aqutsinermut immikkut tamarmik malunnaatilimmik sunniuteqarput. 28. november 2014-imi qinersinermi qitiusumik-liberaliusumik naalakkersuisoqalerpoq tassaasunik Siumut, Demokraterne aamma Atassut, Kim Kielsenilu Naalakkersuisunut Siulittaasunngorpoq. Taakku Kim Kielsenip naalakkersuisoqatigiivi siulliupput. Ukiut marluinnaat qaangiuttut Kim Kielsen 27. oktober 2016-imi

naalackersuisoqatigiinnissamik isumaqatigiisummik nutaamik isumaqatigiissuteqarpoq. Tassani naalackersuisoqatigiilerput Siumut, Inuit Ataqtigiit aamma Partii Naleraq. Naalackersuisut suliassaqarfiisa ilaasa ilagaat namminiilivinneq. Peqatigitillugu Tunngaviusumik Inatsisissaq pillugu Isumalioqatigiissitamik pilersitsisoqassasoq aalajangiunneqarpoq.

Ukiut arlaqanngitsut aatsaat qaangiuppata, nunasiaataajunnaariartornerup nanginnerani, piffissami sivisunerusumi politikikkut ideologii suna amerlanerussuteqalissanersoq paasinarsissaaq. Partiit annerpaat marluk — Siumut aamma Inuit Ataqtigiit — 2005-illi missaani nunasiaataajunnaariartuaarnermut iliuusissanik assigiinngitsorujussuarnik takutitsisarsimapput.

Oktoberimi 2016-imi partiit annerit marluk taakku akornanni naalackersuisoqatigiinnissamik isumaqatigiinneranni, nunasiaataajunnaarnissaq pillugu apeqqummut partiit taakku marluk akornanni pullavigisaat malunnaatilimmik qanillattuuffiuvoq.

Kalaallit Nunaata nunasiaataanerani oqaluttuarisaanermi piffissat pingaarutillit arfineq marluk ataatsimut takussutissaat, ilisimatuutut allaatigisami misissueqqinnerni kiisalu inerniliinermi innersuusutigineqartut, Titartagaq 7-imi takutinneqarput.

Ukioq aallartiffik	Nunasiaataanermi piffissaq pingaarutilik	Kalaallit Nunaanni aqutsisut	Ilisarnaat
1721	Nunasiaataanerup aallartisarnera kolonialisme ("Det gamle Grønland") ⁵	Soqanngilaq	Hans Egede (1686-1758)
1782	Najuutiinnarluni nunasiaateqarneq (Avisaarsimaneq)	Naalagaqarfiit marluk (1782)	Otto Fabricius (1744-1822)
1832	Nunasiaateqarneq nalinginnaasoq (Immikkoortitereqqinneq)	Paarsisoqarfiit marluk (1857/1863)	Hinrich J. Rink (1818-1893)

5 Oqaaseq "Det gamle Grønland" Hans Egedep atuakkiaanit "Det gamle Grønlands nye perustration" aaneqarpoq (Egede 1741), tassani oqaaseq "Det gamle Grønland" qallunaatsiaat Kalaallit Nunaanniinnerannut isumamut toqqaannartumik innersuusilluni.

1908	Sakkortuumik nunasiaateqarnek (Isumannaallisaaneq)	Nunap ilaani landsrådit marluk (1911)	Knud Rasmussen (1879-1933)
1953	Toqqorluni nunasiaateqarnek (Nunap ilaa amtikut isigisaq)	Landsrådi ataatsimoortoq (1951)	Jørgen C.F. Olsen (1916-1985)
1979	Nunasiaateqarnerup atorunnaarsikkiartornerata aallartinnera (Namminersornerunek)	Landstingi (1979)	Jonathan Motzfeldt (1938-2010)
2009	Nunasiaateqarnerup atorunnaarsikkiartornera inerisimasq (Namminersorneq)	Inatsisartut (2009)	Kuupik V. Kleist (1958-)

Titartagaq 7. *Kalaallit Nunaannik aqutsinermi 1721-miilli nunasiaateqarnikut piffissanik pingaarutilinnik arfineq marlunnik takussutissaq. Ilisarnaatit toqqarneqartut, nunasiaateqarnermi piffissami pingaarutilimmi pineqartumi qitiusumik ilaasunut ilisarnaataasunut ilisarititsisuupput. Nammineq inissititigaq kiisalu nunasiaataanermi piffissat pingaarutillit arfineq marluk eqqartornerneqartut ilaannakortumik nammineq nassuiakkat.*

Titartagaq 7-imi takussutissaq, inuiaqatigiinni allanngoriartuaarnernut tunngaviusunut tamallu oqartussaaqataajartuaarnerannut pissutsit tunngaviusut suut sunnuteqarnerpaasimanersut misissuineranut aallartiffiulluarpoq. Titartagaq 7-ip Kalaallit Nunaanni nunasiaataanerup oqaluttuarisaanerani piffissat pingaarutillit arfineq marluk takussutissiissutigilluarpaa, Titartagaq 7-illi oqaluttuarinngilai pissutsit tunngaviusut suut, piffissamit pingaarutilimmit piffissamut pingaarutilimmut tullermut ikaarsaarnermi tunngaviunersut. Piffissamit pingaarutilimmit piffissamut pingaarutilimmut ikaarsaariarneq tassaavoq, nunasiaataanermi oqaluttuarisaanerani inuiaqatigiinni allanngoriartornernut tamallu oqartussaaqataajartuaarnerannut qitiulluinnarteq.

Pissutsit tunngaviusut paasilluarniarlugit taamaammat Titartagaq 1-mi ilusiliaq, nunasiaataanermik oqaluttuarisaanerup eqqartornerneqarnerani kiisalu

Titartagaq 7-imi nunasiaataanermik oqaluttuarisaanermi piffissat pingaarutilit arfineq marluk takussutissioneqarnera aallaavigalugit misissueqqissaartariaqarpunga. Aallaqqaasiutitut taaneqassaaq immikkoortitsineq pingaarutilik. Oqaatsit marluk pineqarput (1) tunngavik, Titartagaq 1-p saamiata tungaanit aaneqartoq, aamma (2) innuttaaqataaneq, Titartagaq 1-p talerpiata tungaanit aaneqartoq.

Tunngavik 'immikkoortitsinerujussuarmut' innersuussivoq. Immikkoortitsineq assersuutigalugu kulturit akornanni, Kalaallit Nunaanni nunasiaataaneq eqqarsaatigalugu inuit europamiullu tunngaviisa akornanni atuuttumi piffissaq pineqarsinnaavoq. Piffissap ingerlanerani tunngaviit assigiinngitsut aamma oqaluttuarisaanermik tunngaveqartarput. Tamanna assersuutigalugu 1832-ip siornatigut kingornatigullu qallunaat Kalaallit Nunaanniinnerannik eqqarsartaatsip tunngavigaa.

Kisianni innuttaaqataaneq 'immikkoortitsinermut annikinnerusumut' attuumassuteqarneruvoq, tassani aqutseriaatsit assigiinngitsut innersuussutigineqarlutik. 'Immikkoortitsineq annikinnerusoq' isumaqarpoq, assigiinngitsunik arlalinnik aqutseriaaseqartoqarsinnaammat, taamaasillunilu tunngaviup iluani innuttaaqqaataanermik paasinnittaatsinik assigiinngitsunik arlalinnik peqarsinnaalluni, kiisalu tunngavinni assigiinngitsuni aqutseriaatsit assigiit pisinnaallutik.

Piffissat pingaarutillit taakku arfineq marluk eqqarsaatigalugit, tunngavisoq ataaseq nalinginnaasumik piffissani pingaarutilinni arlalinniittarpoq, akerlianilli piffissat pingaarutillit taakku arfineq marluk iluinni tamani aqutseriaatsinik assigiinngitsunik taamaasillunilu innuttaaqqaataanermik paasinnittaatsinik assigiinngitsunik arlalinnik peqartarpoq. Kapitalini tulliuttuni tunngavinnik, innuttaaqqaataanernik inatsisitigullu akuerisanik misissuineranut piffissat pingaarutillit arfineq marluk tunngavittut atorneqassapput. Taakku kapitalini taakkunani itisilerneqassapput.

3.8 Eqikkaaneq

Aallaqqaasiutigalugu oqaluttuarisaanermut oqaluttuarisaanermillu allannermut relativistiskiusumik isiginnittaaseq eqqartorneqarput. Nunasiaateqarnerup nassuiarneranik erserpoq, Kalaallit Nunaata nunasiaataanera 1721-mi aallartittoq, Kalaallillu Nunaat pisortatigoortumik Danmarkip ataani nunasiaatitut sulii isigineqarsinnaasoq.

Kalaallit Nunaata nunasiaataanerata nalaanik taaguutit pillugit oqaluttuarisaanikkut (il.il.) nassuaatit kiisalu politikkikkut oqaluttuarisaanermik (il.il.) nassuaatit ataqatigiissinnerisigut, nunasiaateqarnermi piffissat pingaarnarit arfineq marluk immikkoortut nassaarineqarput. Titartagaq 7-imi takussutis-siarineqarput, (qupp. 72).

Nunasiaateqarnermi piffissani pingaarnarni ikaarsaariarnerit pingasut immikkut ataqatigiikkunnaarfittut aalajangiunneqarput. 1832-mi, 1953-imi, 1979-imilu ataqatigiikkunnaarnerit pineqarput.

Naggataatigut pilersaarusionerpoq, kapitalini tulliuttuni misissuinerit, piffissamit pingaarnarmit piffissamut pingaarnermut allamut ikaarsaariarnermi pissutsit tunngaviusut sunik tunuliaqutaqarnerinik inerniliinermi tikkuuasus-satut periarfissiissasut.

4 Tunngaviit unammilleqatigiissut

Kapitali 3-mi ilisimatuutut allaatigisap ilisimatusarnermi sammisamut atattillugu nassuiaanerup ilaatut Suliami isumaagallartoq nr. 1 ima oqaasertalernerqarpoq, *tunngaviit assigiinngitsut namminermeersut avataaneersullu kingunerisaannik inuiaqatigiinni avataanit aallartitap ilinniakkap tunngaviini kiisalu inuup nammineq perorsagaanerani tunngaviisa akornanni ataqatigiinnermik amingaateqartoqartoq.*

Suliami isumaagallartoq nr. 1-imut ilisimatusarnikkut apeqqummik ima oqaasertaliisoqarpoq: Kalaallit Nunaanni ukiut 150-it kingulliit ingerlanerini tunngaviit unammilleqatigiissut qanoq misigineqarpat?

Ilisimatusarnikkut apeqqummut suliami isumaagallartoq nr. 1-imut attuumassuteqartumut akissut, Allaaserisaq 1-imik kiisalu Allaaserisaq 3-mik ataatsimoortillugit isiginninnermik kiisalu aallaqqaasiummi atortussanik ilasutaasunik tunngaveqarpoq.

4.1 Tunngavik

Ilisimatusarnermi socialkonstruktionistiskimik historicistiskimillu pullavinni nalinginnaasumik pingaartinneqartarpoq, ilisimasat piffissamut sumiiffimmullu pituttorsimasartut. Matuma malitsigaa, ilisimasat piffissamut sumiiffinnullu pituttorsimasut assigiinngitsunik peqartarmata. Teoriini ilisimasat pigisat taakku assigiinngitsunik taaneqartarput. Thomas S. Kuhnip allanngorarnermut takussutissat eqqartorpai (Kuhn 1962). Inuiaqatigiilerinerup iluani pingaartumik eqqarsartartoq franskusooq Michel Foucault (1926-1984) taasumalu taaguinera, ilisimaneqarlualernikuupput.

Foucault tunngavinnik taakkartuivoq, suliamini "The Archaeology of Knowledge" (Foucault 1969) assigiipajaamik nipilimmik arlalinnik nassuiaasorsorlugit. Siullermik Foucaultip tunngavittut inissitsiterinernik taakkartorpai:

"Whenever one can describe, between a number of statements, such a system of dispersion, whenever, between objects, types of statement, concepts, or thematic choices, one can define a regularity (an order, correlations,

positions and functionings, transformations), we will say, for the sake of convenience, that we are dealing with a discursive formation” (Foucault 1969,45). Tamatumunnga talliliissutitut Foucaultip oqaaseq tunngavik ima nassuiarpaa. “[T]he term discourse can be defined as the group of statements that belong to a single system of formation” (ibid.,107).

Foucaultip nassuiaataa eqqortumut qaninnerusinnaanngilaq. Kingorna oqaaseq allarpassuartigut atorneqartarpoq. Nassuiaat imartunerulaartoq ima nipeqarpoq:

”Centralt for de forskellige opfattelser af diskursbegrebet er, at de mønstre af sproglig karakter, som mennesker har til rådighed i sociale sammenhænge, ses som tids- og stedsbundne fænomener, der former og begrænser tanker og handlinger. De kan derfor ses både som skabt af og skabere af social orden” (Sørensen aamma Tiemroth 2009).

Ilisimatuutut allaatigisami matumani tunngavik ima isumaqartillugu atorneqarpoq ”oqaaseqatigiikkaat, aaqqissuussinermi, piffissamut sumiiffimmullu pituttorsimasumik inuiaqatigiinni atuuttuni ataqatigiissut”. Tunngavik tunngavinnut allanut unammillersinnaavoq, ilaatigut piffissami aalajangersimasumi tunngaveqartumik tunngaviit akornannit aallaaveqartumik, ilaatigullu oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumik tunngaviit iluanni aallaaveqartumik.

4.2 Nunarsuit imminnut assersuunneqarsinnaasut

Oqaaseq ‘unammilleqatigiissut’ kapitalip qulequtaani kiisalu ilisimatusarnermi apeqquummi tunngaviit pillugit atorneqarneranik, tikkuarniarneqarpoq, tunngaviit taakku eqqartorneqartussat assigiinngitsut, ilaatigut piffissami aalajangersimasutigut imaluunniit oqaluttuarisaanermi ineriartornermigut imminnut sunnersimammata kiisalu eqqarsartaatsikkut nunarsuurtut assigiissutut saqqummersimallutik, tamanna isumaqarpoq, tunngaviit atuuttut taakku inunnt, taakku naapinneranni sunnigaasimasunut imaluunniit taakku akornanni annikitsumik imaluunniit annertunerusumik toqqaasariaqarsimasunut sunniisimanerannik.

Tunngavinnut pullavimmi tamatumani ilaatigut, inuit assigiinngitsunik aalajangiisinnaanerannik — ima oqaatigalugu — tunngaviit assigiinngitsut tamatigunqajallu kattussinnaanngitsut akornanni toqqaasinnaanerannik paasinninnieq ilaavoq. Tamanna tunngaviusumik eqqarsartaatsit akornanni atassuteqarnermik amigaateqarnermik tunngavittut pilersitsivoq. Tamanna, Ian Hackingip "looseness of fit"-imik taavaa (Hacking 1985,158). Isumaa unaavoq, inuup tunngaviit assigiinngitsut iluanni taakkulu akornanni, taamaasillunilu eqqarsartaatsikkut atassuteqarnerup amigaatit taakku akornanni kiisalu pissutsini assigiinngitsuni aqqissuussamik iliuutsini aqussinnaavai. Tamanna atassuteqarneq amigartooq, suliami isumaagallartumi inneersuusutigineqarpoq.

Titartagaq 1-mi ataqatigiinneq amigartooq tamanna imaluunniit ataqatigiikkunnaarsinnaaneq, titartakkaq saamiata tungaani pilersinnaavoq, matumani tassa pineqarpoq, Immikkoortoq D-p aamma Immikkoortoq A-p akornanni ataqatigiinneq amigaatigineqarpoq.

Isumaagallartumi oqaasertaliineq una ilanngunneqarpoq "... *tunngaviit assigiinngitsut namminermeersut avataaneersullu ...*". 'Namminermeersut' aamma 'avataaneersut' takutippaat, inissisimavik aalajangersimasooq tunngavigalugu oqaluttoqarpoq. Inissisimaffik taanna, aallartiffiusooq, tassaavoq 'kalaallit inuiaqatigiit' assersuutigalugu 'danskinit inuiaqatigiinnit' allaanerussusaat. Kalaallit inuiaqatigiit ataasiinnarmik pissusilimmeersuunngillat, tamannarpiaq ilisimatuutut allaatigisami sammisat ilagaat. Taamaattumik erseqqissarneqassaaq, kalaallit inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit namminermeersumik matumani eqqartuisoqaraangat, taava inissisimaneq tassaasartooq kalaallini inuiaqatigiinni, siusinnerusukkut inuit tunngaviinik ingerlatitseqqinneq pineqartarnerusartooq, kalaallini inuiaqatigiinni, kitaanit tunngavinnik ingerlatitseqqinneq pineqarpallaarani.

Allatut oqaatigalugu, kalaallini inuiaqatigiinni nammineq inuunerisap iluani ersernerusartooq inissisimaffik matumani tunngavigineqarpoq (takuuk Titartagaq 1).

Oqaluttuarisaanerup nassuiarneqarnerani naatsumik eqqaaneqarpoq, nuna-siaataanerup aallarteqqammerneranili piffissami ajoqersuiartortut niuertullu inerteqqutaat peqqussutaallu kalaallini inuiaqatigiinni immikkoortunik nalinginnaanngissusermik peqarfiusunik pilersitsisimasut.

Immikkoortup ataani 3.5.1-imi (qupp. 49) uppersineqartut, nunasiaa-taanerup ingerlanerani nalinginnaangissutsip pilersup kiisalu tunngaviu-sumik nunarsuit imminnut assersuunneqarsinnaasut aalajangersimasut akornanni ataqatigiissoqarpoq. Tamatumani pineqarpoq, tunngaviit akornanni unammilleqatigiinnermi, tunngavik ataaseq tunngaviup aappaanut naleqqiul-luni nuimanagerulerimanera. Taamaasillutik inuit, tunngaviup nuimanagerusup iluani iliuuseqartut misigisinnaavaat, kulturikkut eqqarsartaatsit tunngavin-nik aalajangerneqartut, avataanit aqunneqarsimasut kiisalu inuiaqatigiinni ilumuussutsimik atuukkaluartumik arsaagaasimallutik, peqatigitillugulu iliutsinut aalajangersimasunut eqqarsartaatsinik pisoqqanik nutaanillu ilumit ilumuussutsinik nutaanik sanasoqarsimanani.

Sammissassap tunngavia taannarpiq, ilisimatuutut allaatigisami Allaaseri-saq 1-imi qajartornermi nangiarnermut tunngasumi (Hansen 1996) kiisalu ilisimatuutut allaatigisami Allaaserisaq 3-mi perorsaanermit tunngasumi (Hansen 2007) sammineqarpoq. Allaaserisat taakku marluk misissuiner-ni tul-liuttuni tunngavigneqarput.

Qajartornermi nangiarneq pineqartillugu, inuit tunngavianni ukiuni untriti-lippassuarni, inuit arlallit akornanni aqqiagiinnginnerup kingunerisaanik nangiarnerup pisarneranik paasinnittaaseq ersarissuullunilu aalajaatsuu-simavoq (Hansen 1996,59ff [Allaaserisaq 1]). Ersarippoq, inuit paasinnit-taasivat pisoqaasoq pisuni tamani nassuiaatit tamakkiisumik atuuttut atorneqarsinnaajunnaarsimasoq.

Kisiannili aamma, nangiarnermik nunarsuup kitaamiut ullumikkut paasinnit-taasiat atuuttoq kalaallit nangiarnermik paasinnittaasiattut nalinginnaasutut ilanngunneqarsimanersoq, taamaasillunilu kalaallit inooqatigiinnut ilannguk-kiartorneranni ilanngunneqarmanersoq ersersinneqanngilaq.

Taamaattumik oqaatsip qajartornermi nangiarnerup naalliutitut kalaallit paasinnittaasianni mallunnartumik nalinginnaangitsoqarpoq.

Pissutsit arlallit, qajartornermi nangiarnermut atatillugu kalaallit paasin-taasiannut atuuttumut sunniuteqarsimasut annertuumik nalinginnaan-gitsitsippit. 1864-imiilli kalaallit immikkoortuni pisuni tamanut ammasuni nunarsuup kitaani nakorsaqaarnikkut nassuiaatinik nuimasunik qajartornermi nangiarnermut pissutaasunik sunniivigneqarsimappit (ibid.,52). Kitaanit

nassuiaat ukiut 150-t ingerlaneranni arlalippassuariarluni allangortarsimavoq. Taamaasillunilu ukiut 50-t ataallugit qaangiupput, Kalaallit Nunaanni napparsimaveqarfiup naalliuut annilaanganertut nalinginnaasutut isigilermagu, taamaasillutillu naalliummik paasinninneq aallaavigalugu qajartornermi nangiartartunik katsorsaasalerмата (ibid.,57-59).

Naalliummik kalaallit paasinnittarnerisa atuuttup kiisalu Kalaallit Nunaanni napparsimaveqarfiup naalliummik paasinnittarnerata atuuttup akornanni pissaaneqarnikkut naligiinngissuseq ersarissorujussuuvoq. Napparsimaveqarfiup oqaluttuarisaanerani ataasiaannarluniluunniit, napparsimaveqarfimmi sulisut naalliuut pullaviginikuunngilaat eqqarsartaaseq naapertertorlugu tassa, aaqqiagiinngittoqarnerata kingunerisaanik inummik tupilammik saasutsissimasumik paarisqaqarnertik, immaqalu tupilaap saassussisimasup malersukkaminik suli utaqqisinnaanera, tamannalu nakorsiap annilaanganeranut pissutaasoq.

Matumani erserpoq, inuit nunarsuullu kitaamiullu nassuiaaneri ingerlanermi unammillerfiusumi tamarmi kattussinnaannginnerat (ibid.,68). Saniatigut paasinnittaatsit taakku assigiinngitsut naalliummik paasinnittaatsitut naligiinnaasutut kisiannili kattussinnaanngitsutut oqaatigineqarnikuunngillat, ilisimatuutut allaatigisami Allaaserisaq 1-imi 1996-imi nassuiarneqarnerata siornatigut, naalliummilli inuiaqatigiit paasinnittaasaannut atuuttumut namminermini sunniuteqarsimanngilaq.

Kalaallit qangatut katsorsaariaasiat, angakkoq qitiutillugu, ajoqersuinermit nunasiaateqarnermillu 1700-kkunnili atorunnaarsinneqarsimammat, qajartorluni nangiartarnermik eqqugaagaanni inooqatigiinni atuuttumik katsorsartinnissamik ukiuni 250-imi periarfissaqarsimanngilaq. Naalliummik kitaamiut paasinninneri allangorartut nunasiaataanerup nalaani inuit akornanni nuimanerpaagaluartut, kalaallini kinguaariit tulliinut ullumikkut tulluussaanermut ilanngunneqarsimanngillat. Taamaasilluni immikkoortumi tassani nalinginnaanngissuseq atuuttoq piularluni (ibid.,67-68).

Perorsaanermik misissueqqissaarnerup tunngaviit akornanni naligiinngitsumik kattussinnaanngitsumillu unammilleqatigiinnerit assigusut takutippai. Matumani inuit nammineq iliuseqarsinnaanerisa innarlerneqannginnissaanut paasinnittariaatsit assigiinngitsorujussuit marluk akornanni aaqqiagiinnginneq piuvoq (Hansen 2007,163-4 [Allaaserisaq 3]). Kitaamiut paasinnittariaasianni

inuup nammineq iliuseqarsinnaanerani 'innarliisinnaaneq' akuerisaavoq, akuerisaammallu, kitaamiut paasinnittariaasianni innarliisoqanngilaq. Matumani oqallorissutigineqarpoq, pisumut aalajangersimasumut inuup isumaa allangortinniarneqarsinnaasoq imaluunniit killinneqarsinnaasoq. Inuit tunngavigisaasa iluanni inuup nammineq iliuseqarsinnaanera innarlerneqaqqusaanngivippoq. Tamatumani ilaatigut isumaqarpoq, inuup allap inuk alla, pisumut isumaanik allangortitsiniarsariffiginissaa killinniarsarinissaluunniit inooqatigiinnermi akuerineqarsinnaanngitsoq (ibid.).

Aamma matumani inuup nammineq iliuseqarsinnaanerani innarliisarnerup akuerineqarsinnaanerani tunngavinnik marlunnik paasinnittaatsinik kattunneqarsinnaanngitsunik ukiut untritilikkaat ingerlanerini naligiinngitsunik qalliunneqarsimavoq. Tamanna ullumikkut malugineqarsinnaalluarpoq, tassani sammisap tunngavia ilaannakortumik nalinnaanngitsumiilluni. Inuup nammineq iliuseqarsinnaanerani innarliisinnaaneq pillugu inuppasuaru nalorninermik annertuumik peqartoqarpoq. Qajartornermi nangiartarneq pillugu sammisamut sanilliullugu, inuup nammineq iliuseqarsinnaanerani innarliisinnaanerup akuerineqarsinnaanerani paasinnittaaseq inummut aalajangersimasumut attuumassuteqanngilaq, soorlu qajartornermi nangiarnermut atatillugu angakkoq qitiutinneqartoq. Inuup nammineq iliuseqarsinnaanerani innarliinerup akuerineqarsinnaannginnerani kalaallit tunngavitut paasinnittaasiata ullumimut inooqatigiinni ajoquserneqannginnerulluni paariinnarneqarsinnaasimaneranut tamanna pingaartumik sunniuteqaqataasimasinnaavoq.

Immikkoortut ilaat, tunngavinni kattussinnaanngitsumik ataqatigiinnginneq ullutsinni Kalaallit Nunaannia atuuttoq, ilinniartitaanerup aaqqissugaanerani perorsaanermiippoq. Kalaallit Nunaanni ilinniartitaanerup aaqqissuusaanerani perorsaariaatsimi tunngavik atuutsinneqartoq, kitaani perorsaariaatsimik paasinnittaasiuvoq, tassani perorsaanermi pissutsit ilinniartitsisup ilinniartullu akornanni, qullersaqartutut nassuarneqarsinnaallutik (ibid.,165).

Tamanna tunngavittut kattunneqarsinnaanngilaq, kalaallit angerlarsimaffiini meeqqanik suli atualinngitsunik, inuup nammineq iliuseqarsinnaassusaata innarlerneqarsinnaanngilluinnarnerani paasinnittaatsimik ilinniartitsinermut suli atuuttumut.

Kalaallit paasinnittaasiat kalaallini atuartuni kiisalu kalaallini ilinniartitsisuniippoq, Kalaallillu Nunaanni atuarkiup aqqissugaanerani eqqarsartaatsimut atuuttumut akerliulluni. Martsimi 2015-imi atuarkitsialaap ukiut 11-t siulliit atuunneranik naliliinermik pituttorsimanngitsumik saqqummersitsisoqarpoq (Brochmann 2015). Naliliinermi inerniliunneqarpoq, Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarkianni ingerlaneq pitsaanerpaaffimminniingitsoq (ibid.). Inuup nammineq iliuuseqarsinnaassusaata innarlarsinnaaneqarneranik paasinnittaatsip pineqarnerani, aappaani atuarkiup aqqissugaanerata aappaanilu ilinniartitsisut atuartullu assigiinngissusaanik qulaani nassuiaaneq naliliinermi isumaliutersuutitut ilanngunneqarsimanngilaq, naak tamanna Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarkiata ingerlanerata pitsaanerpaannginneranut pis-sutsit tunngaviulluinnartut ilagigunaraluaat.

Allaaserisaq 1-imik Allaaserisaq 3-millu nassuiaanerit assersuutaaginnarput, ersersitsisuullutillu, piviusumik — immaqaannaanngitsoq — Titartagaq 2-p saamiata tungaani Immikkoortoq D-p aamma Immikkoortoq A-p akornanni tunngavitsigut ataqatigiinngitsoqartoq. Allaaserisat tunngavigalugu tunngavitsigut ataqatigiinnginnerit taama ittut ilusaat kinguneqaataallu immikkoortuni tulluuttuni eqqartorneqarlutillu misissoqqissaarneqarput.

4.3 Nalinginnaanngissuseq

Immikkoortumut matumunnga aallaqqaasiutitut Henrich J. Rinkimit "Eskimoiske myter og sagn" (Rink 1871) anguniagaqarluni takisoorujussuarmik tigu-laarisoqarpoq, allakkap tamatuma pisoqaanerusup immikkoortumi qitiusoq pitsassuarmik ersersimmagu:

"Paa Grund af den store Kløft mellem de Indfødte og Europæerne i Landet hersker der hos førstnævnte en vis Dobbelthed, idet deres Væsen ligeoverfor Europæerne er tilbageholdende, tvunget og tildeels paataget, hvorimod det, som udgjør Hovedindholdet af deres Samtale under deres indbyrdes Sammenkomster, og som navnlig tjener dem til Underholdning i de lange Vinteraftener, i Reglen er at betragte som en lukket Bog for Europæerne, endog for dem, der opholde sig Størstedelen af deres Levetid iblandt dem. Det er jo indlysende, at det, som saaledes fra gammel Tid af sysselsatte Folkets Tanker og Indbildningskraft, ikke ved Kristendommens Indførelse

kunde tilintetgjøres af de Fremmede. Da de mere offentlige selskabelige Forlystelser forhindrede af disse, var det jo intet Under, om de Indfødte endog følte desto større Trang til at høre og bevare deres gamle Sagn. Thi Tanke og Indbildningskraft fordre Næring ligesaa godt som Legemet, og en saadan kunne ikke tilstrækkelig findes i det, som fortaltes og lærtes dem af de Fremmede, ligesaalidt i det Liv, som de nu kom til at føre under en Slags europæisk Bevogtning. Da mundtlige Foredrag vare det vigtigste Middel for dem til Underholdning og til at opfriske Tankerne under Livet i de snevre Vinterhuse, kunde man ikke vente, at de paa Grund af Daaben skulde opgive dem, især da de fremmede Lærere i Begyndelsen kun værdigede dem ringe, og senere slet ingen Opmærksomhed. Det var ogsaa uadskilleligt derfra, at Grønlænderne maatte bevare Kundskaben om deres gamle Tro, og tillige optage den under en forandret Form i deres nuværende Forestillinger, idet de søgte at forsone dem med Kristendommen. Det er saaledes endnu gjennem Sagnene, at den Indfødte fra sin tidligste Barndom af indsuger disse Forestillinger og det er Sagnene, der tjene som et Slags Rettesnor for disse" (Rink 1871,III-IV).

Kirsten Thisted Rinkip eqqarsaataanut ima oqaasertaliivoq "[e]fterhånden som det gik op for Rink hvor mange af de gamle traditioner, der endnu huskedes og opretholdtes, indså han hvilket 'dobbeltliv' der levedes i Grønland: ét som europæerne kendte og troede at de bestyrede, og så et andet, hemmeligt liv hvori europæerne slet ikke havde andel" (Thisted 1999,15). Tamanna isumaqatigilluinnarpara. Tamatuma saniatigut Rinkip allagaani tigulaarinermi, isiginnittaatsitoqqat ingerlateqqittarneqarnerat pillugu eqqarsaat pingaaruteqarluinnartoq ilaavoq "under en forandret form, idet de søgte at forsone dem med Kristendommen" (ibid.). Isuma taanna Rinkip suliaani tuluttuujusumi "Danish Greenland, its people and its products" (Rink 1877) nassuiarneqarpoq, tassani allakkami: "[The examples] seem to suggest the idea that at present social order is only maintained by help of foreigners settled among them, their regard for ancient laws and customs being subverted, and the doctrines introduced by the strangers proving to be so superficially rooted that they are unable to replace their old institutions as guides for their social life" (Rink 1877,158-159).

Suliami kingusinnerusukkut peqqinnissaqarfimmit piviusuunerusumik Rink assersuuteqarpoq: "In former days a great many rules of diet and living had

to be observed ... All these observances were conscientiously maintained as religious duties, but for this reason were wholly abandoned at the introduction of Christianity ... [W]hen the rules given by a European physician are not followed, the ancient observances, although nourishing superstitions, have nevertheless been more advantageous as regards hygiene" (ibid.,286). Suliami pingasunik atuagartalinni aamma "Om Grønlænderne, deres Fremtid og de til deres Bedste sigtende Foranstaltninger" (Rink 1882a; Rink 1882b; Rink 1884) Rink assingusunik eqqarsaasersorpoq.⁶

Eqqarsaatit taakku, 1800-kkut affaata aappaanili nunarsuu kitaani tunngaviusut nuimanerata kalaallit inooqatigiinneranni eqqarsartaatsini nalinginnaasuunnginnermik pilersitsisimaneranut tunngaviusimanerat annertuumik pissutissaqarluartumik paasinarsitsisutut isigineqartariaqarput.

Siulimisut itisileerujussuannikkaluarluni, taamani fuldmægtigitut atorfineq-qammersoq Claus Bornemann 1950-ikkut aallartinneranni Nuummi inuuneq pillugu assingusunik isumaliutersuuteqarsimavoq. Bornemann eqqaamasalikkersaarummini allappaa, Nuuk "*var delt i to verdener: den danske og den grønlandske*" (Bornemann 2012,68). Assersuutit ilaanni allassimavoq, "*enkelte huse var der lys hele natten. Lyset skulle skræmme qivittoq'erne væk, for overtroen var ikke helt forsvundet fra det moderne Nuuk*" (ibid.,70). Ilanngunneqarsinnaavoq, Bornemannip taamani oqaatsinik atuinerata takutikkaa, kalaallit tunngaviinik qallunaat isiginnittariaasaannit nassuiaaneq tammavissimangitsoq.

Eskimologi Bent Jensen ilisimatuut arlaqanngitsunnguit ilagaat, oqallinnermi annertuumi, Namminersornerunerup eqqunneqarnissaa sioqqullugu, isigin-ninnermik, tunngaviit ataqatigiinnginnerannik isumaliutersuutitut isigineqarsinnaasunik ilanngussisoq. "En livsform ved korsvejen"-imi (Jensen 1971) siullermik oqaatigaa, kalaallit europamiunik attaveqannginneranni namminermi pingaaruteqarlutillu "*logisk sammenhængende*"-usut (Jensen 1971, 26). Kingorna suliamini ineriartornermut isorinnittumi ilimagisani tulliuuttoq

6 Kalaallini inuiaqatigiinni inooqatigiinnermi piviusuusut tamakku pillugit Rinkip itisuumik paasinniffigisai ilisimatuunngorniarluni allaatigisami matumani qanimut missoqqissaassallugit sinaakkutit iluaniinngillat. Nassuiaataasinnaasoq ilaatigut tassaasinnaavoq, nunasiaateqarnermi aqutsineq taama sunniuteqarluartigisoq iluaqutaalluartigisorlu atulersissinnaaniarlugu, inuiaqatigiinni inooqatigiinnermi pissutsit tunngaviusut Rinkip qanimut ilisimaarisariaqarsimagai.

oqaasertalerpaa: *"At en moderne forandringspolitik, der undlod at bygge bevidst på grønlændernes egen samfundskultur og som en konsekvent videreudvikling af denne, kun vanskeligt ville kunne opnå et meningsfuldt og logisk sammenhængende resultat"* (ibid.,26-27). Isiginnittaaserli taanna, taamani oqallinnernut sunniuteqarnerpaajunngilaq.

Siusinnerusukkut innersuussisoqarnikuuvoq, Connie Gregersen (2010) aamma Susanne Mejerip (2007) Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni ileqqunut maanna naleqqussarnermi nalinginnaangissutsinut isornartorsiuinerannut. Nalinginnaangissuseq taannarpiaq ullutsinni Kalaallit Nunaanni unammilligassat annerpaartaasa oqimaannerpaartaasalu ilaattut isigineqartariaqarunarpoq.

4.4 Oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumi ataqatigiikkunnaarneq

Immikkoortumi qulaaniittumi nassuiaatit misissueqqissaanerillu kitaamiut inuillu tunngaviini piffissami aalajangersimasumi tunngavilimmi ataqatigiikkunnaarnerit annerusumik pineqarput.

Tunngavinni ataqatigiikkunnaarnerit aamma oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumik pisinnaapput. Kalaallit Nunaata nunasiaataanerani oqaluttuarisaanermut atatillugu oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumik ataqatigiikkunnaarneq pingaaruteqartoq, kitaamiut tunngavianni 1830-kkunni pisuuvoq. Tamanna Kapitali 3-imi eqqartorneqareerpoq.

Nalinginnaangilaq, oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumi tunngaviit ataqatigiikkunnaarnerata kingunerani ukiut arlaqanngitsunnguit qaangiunnerinnaani sunniut, Graahp Kalaallit Nunaata kangiani ilisimasasarsioreernermi kingorna 1832-mi inerniliussaata malittaani ataqatigiikkunnaarneq taama malunnartigisoq pisartoq. Tunngavinni ataqatigiikkunnaarneq malunnaatilik assingusoq tassaasinnaavoq ukioq 1000-imi Islandimi Altingip aalajangernera, Island naalagaaffittut kristumiuussutsimut ikaarsaassasoq (Halfdanarson 1997,523). Ukioq 1000 sioqqullugu kingornalu piffissaqarpoq, upperisat unammilleqatigiit, imaluunniit tungaviit kattussinnaangitsut, sanileriillutik piusimapput, altingilli aalajangiineranik ataqatigiikkunnaarneq pisortatigoortoq pivoq. Europap avannaani inuiaqatigiit 1500-kkunni

katolicismemit protestantismemut nuunnerat assersuutaasinnaavoq assingusoq.

Danmarkimi 1830-kkunni tunngavitsigut ataqatigiikkunnaarneq, aappaani qaammarsagaanerup nalaani nunarsuarmik isiginnittaaseq allanngujatsoq naligiissorlu taamani atuuttup aappaanilu nunarsuarmik isiginnittaaseq taamani nutaajusoq, allanngorarnermik, ineriartornermik kiisalu qullersaqarnermik takorluinermik tunngaveqartup akornanni ataqatigiikkunnaarneruvoq. Tunngavimmi nutaami sinniisuusut qitiusut, niuerneramik aqutsinermut atatillugu aalajangiisarnernut annertuumik sunniuteqarnerat pissutigalugu, Kalaallit Nunaanni nunasiaateqarnermi aqutsinermut atatillugu nunarsuarmik isiginnittaaseq nutaaq sukkaannaq atuutilerpoq. Assersuutigalugu Graah 1831-mi Danmarkimut angerlarnermi kinguninngua Kongelig Grønlandske Handel-imi pisortatut atorfinitsinneqarpoq (Hansen 2004).

Inuilli tunngavianni atuuttumi oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumi ataqatigiikkunnaarneq pillugu piffissanik aalajangersimasunik taasinissaq ajornartorujussuvoq. Nalunangilluinnarpoq, inuit-kalaallit tunngaviat maanna atuuttoq inuit tunngaviannit ukiut 300-t matuma siorna atuuttumit tunngaviatigut allaanerusoq. Nunasiaataanerup ingerlanerani inuit tunngavii kitaamiut tunngaviinit annertoorujussuarmik sunnigaasimapput. Taamaattumik inuit tunngavianni oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumi ataqatigiikkunnaarneq, kitaani oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumi ataqatigiikkunnaarnermit qulaani nassuiarneqartumit allaanerujussuvoq.

Inuit tunngavii qallunaat (norskillu) nunasiaateqarnermi aqutsinerannit avataanit annertoorujussuarmik sunnigaasimapput. Sunniineq nunasiaateqarnerup aallartinneraniilli ukiuni untritilikkaani pisimavoq. Inuit tunngaviannik sunnerneqartumik qalliuffiginninneq naqissuseerpalaartumillu oqallisiginnittarneq eqqartorneqarnikuupput.

Taamaasilluni inuit tunngaviata iluani ataqatigiikkunnaarneq immikkut sivirusumik, naligiinngitsumik erseqqinngitsumillu atuussimavoq, ullutsinnilu kalaallillu pissutsinut nalimmassakkamik ineriartornerannut malunnartumik nalinginnaanngitsoqarneranut sunneeqataasimalluni. Matumani nassuiaatit ilagisinnaavaat, kalaallit ilaasa tarnikkut iluaaginninneq assigiinngitsutigut ersertartoq misigisarmassuk.

Sunniinerit toqqaannartut, nalinginnaannginnermik pilersitsisut saniatigut allannguutiniq allaanerusunik aamma peqarnikuuvoq. Inuit-kalaallit tunngaviini allannguutinit tamanna tunngavoq, Kalaallit Nunaanni inooriaatsit nutaat ilisartinneqarnerannik naggueqartumik. Allannguutit taakku nalinginnaanngissusermik pilersitsinngillat, atareersunik unammillinnginnamik.

Tamatamani inuit-kalaallit tunngaviini atuutilersunut nutaanut assersuutitsialak tassaavoq Kujataani ukiuni kingullerni 100-ni savaateqarnermik nunalerinermillu tunngavik ineriartortinneqartoq.

Assersuutip ilaatigut takutippaa, tunngaviit maanna atuuttut, nunasiaataanerup siuliani tunngavinnit allanngorarnerujussuusut.

Ileqqutut Kalaallit Nunaanni politikikkut namminermt paasinnittaatsimi ukkatarineqarsimavoq issittumi piniartut aallaaniillu pisisartagaat ataqqi-naataasut tassaasut puisit, nannut tuttullu. 1980-kkut aallartinneranni Kalaallit Nunaata (taamani) EF-imut atassuteqarnera politikernit eqqartorneqarmat, savaatillit isumagineqarnerat aalajangiisuunngilaq. Kalaallit Nunaata EF-imut ilaasortaaneramik iluaqutillit ilagisimavaat savaatillit, savaatillimmi EF-imit ineriartortitsinissamut tapiiffigineqartarsimapput. Tamanna aningaa-saqarnikkut tapiiffigineqartarneq, Kalaallit Nunaata EF-imit aninermini pisisissamisoorumik annaavaa. Taamani politikernit neriorsuutigat, EF-imit ineriartortitsinissamut tapiissutaasartut annaaneqartut Namminersornerulutik Oqartussanit taarsiivigineqassasut.

Nunalerinermut savaatilinnullu politikkip tungaatigut arnassatut pissuseqapa-jaarsinnaasarneq, Kim Kielsenip aappasaanik naalakkersuisoqatigiinnik 27. oktober 2016-imi pilersitsineramik unitsinneqarunarpoq. Naalakkersuisooqatigiinnissamut isumaqatigiissutip kiisalu suliassaqarfinnik agguaassinerit takutippaat, nunalerinerup taamaasillunilu savaateqarnerup inissisimanagera nukittuninngunnguatsiartoq. Nunalerinerimi aalisarnermit piniarnermillu, suliassaqarfittut atassuteqarfiguaannaraluakkaminit avissaartinneqarmat. Naalakkersuisuni nutaani Namminiilivinnermut, Avatangiisinut, Pinngortitamut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik pilersinneqarpoq (Naalakkersuisooqatigiinnissamut Isumaqatigiissut 2016).

4.5 Qanoq misigineqarpa ...?

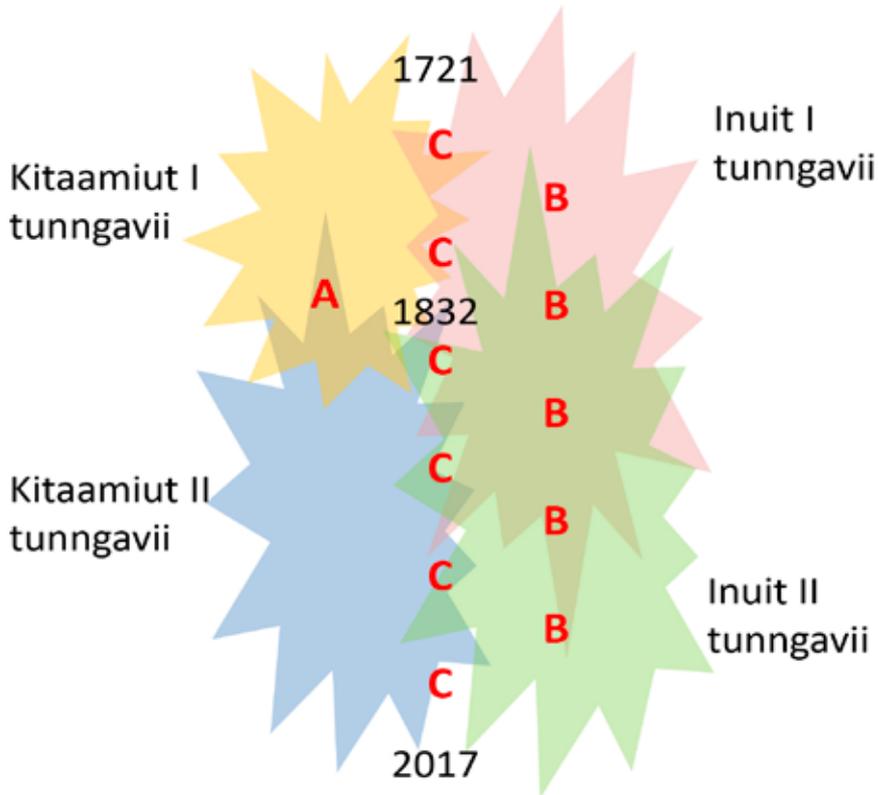
Qulaani Allaaserisaq 1-imik Allaaserisaq 3-millu ataatsimoortitsilluni isiginninnermik tamatumalu kingorna misissoqqissaarneqarnerinik oqaatigineqarsinnaavoq, Kalaallit Nunaata nunasiaataanerani tunngavinnik unammilleqatigiissunik sisamanik kiisalu tunngaviit ataqatigiikkunnaarnerinik pingasunik uppersisoqarsinnaasoq. Tunngaviit unammilleqatigiissut taakku sisamat akornanni marluk nunarsuup kitaamiut eqqarsartaasianniipput, tassani qaammarsagaanerup nalaani nunarsuarmik isiginnittariaaseq (kitaamiut I⁷) piffissami 'nutaami' nunarsuarmik isiginnittaatsimik taarserneqarmat (kitaamiut II), og marlullu inuit eqqarsartaasianniillutik, tassani inuit eqqarsartaasaat (inuit I) kitaanit sunnerneqariartuaarsimammat, ullumikkullu inuit-kitaamiut akuleriillugit tunngaviattut saqqumilluni (inuit II).

Tunngaviit ataqatigiikkunnaarneri pingasut tassapput (A) tunngaviit iluanni, kitaani oqaluttuarisaanermik tunngaveqartumi, sukkasuumik erseqqissumillu 1830-kkunni tunngaviit ataqatigiikkunnaarnerat, (B) tunngaviit iluanni, inuit oqaluttuarisaanermik tunngaveqartumik, sivisuumik erseqqinngitsumillu nunasiaataanermi oqaluttuarisaanerup ingerlanerani tunngaviit ataqatigiikkunnaarnerat, kiisalu (C) nunarsuup kitaamiut inuillu tunngaviisa akornanni piffissami aalajangersimasumi ingerlaannartumi ataqatigiikkunnaarneq.

Pingaartumik piffissami aalajangersimasumik tunngaveqartumi ataqatigiikkunnaarnermut (B)-mut atatillugu, tunngavinnik unammilleqatigiissunik nunarsuarnik assigiissunik peqarsimavoq. Tunngaviit unammilleqatigiissut taakku akornanni annertuumik nalingiinngissumillu aqunneqarnernik pisoqarsimavoq, nunarsuup kitaamiut tunngavii allanngorartut inuit tunngaviinut naqisimannissimallutik.

Tamanna pingaarnertut sivisuumik, piffissami aalajangersimasumik tunngaveqartumi ataqatigiikkunnaarneq Titartagaq 1-mi (qupp. 24) saamiata tungaani Immikkoortoq D-p aamma Immikkoortoq A-p akornanni ataqatigiikkunnaarneq nalunaaqutserneqartuuvoq.

7 Taasinerit ungaluusikkat (kitaamiut I, kitaamiut II, inuit I aamma inuit II) kapitalini tulluuttuni allannermi atorineqarput, tunngavinnut taakkununga sisamanut inner-suussinerit assigiissaartinniarlugit paasiuminarsarniarlugillu.

Titartagaq 8. *Tunngaviit sisamat (Kitaamiut I, Kitaamiut II, Inuit I aamma inuit II) kiisalu tunngaviit ataqatigiikkunnaarneri pingasut (A, B og C) titartarnerat, nunasiaataanermi oqaluttuarisaanermi pisimanerisut. Nammineq titartagaq.*

Ilisimatusarnermi apeqqummut "Kalaallit Nunaanni ukiut 150-it kingullit ingerlanerini tunngaviit unammilleqatigiissut qanoq misigineqarpat?" akissutitut siullermik erseqqippoq, tunngavinni unammilleqatigiissuni ataqatigiikkunnaarnerit ersersinneqartut pingasut Kalaallit Nunaanni assigiingitsorujussuarmik misigineqarsimasut.

Nunarsuup kitaani oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumik 1830-kkunni ataqatigiikkunnaarneq (A) namminermini, ataqatigiikkunnaarneq pimmat, Kalaallit Nunaanni inuiannut ersinngilaq, tamatumunngami malittaasoq uiverneq Københavnimi taamaallaat pimmat. Nunasiaateqarnermi

aqutsinermik tunngaviit allanngornerinik kinguneqaataasut pissusissamisoortumik malugineqarsimapput, tamannali immikkut ittutut misigineqarsimangilaq.

Kisiannili ataqatigiikkunnaarneq alla (C), nunasiaataanerup nalaani piffissami aalajangersimasumik tunngaveqartumi tunngavinni ataqatigiikkunnaarneq ukiuni tamani atuussimasoq, kalaallit kiisalu qallunaat (norskillu) nunamiinneranni, ajoqersuinikkut niuernikkullu kingornalu ataatsimut allaffissornikkut nunamillu aqutsinikkut naapinnertut misigineqarsimasoq. Naapinneq taanna ilaatigut tigussaasunik tunisassianik aamma attaveqatigiinnermik il.il. kiisalu eqqarsartaatsikkut ajoqersuinikkut, ilinniartitaanikkut, inuiaqatigiit aaqqissugaaneratigut, oqaluttuarisaanermik allattarnikkut il.il. atuussimavoq. Isiginneriaatsit taakku marluk eqqarsaatigineqartariaqarsimapput, isiginneriaatsinilu amerlasuuni pitsaasumik misigisaasimavoq. Ilaatigulli kitaamiut tunngaviini, ilinniartitaanermi inuiaqatigiillu aaqqissugaaneranni assigiinngitsinerit, nunasiaataanermi Kalaallit Nunaanni innuttaasunut immikkut palatsinermik akerliunermillu pilersitsisimapput.

Pingajussaanik tunngaviit ataqatigiikkunnaarneranik (B) inuit tunngavinni sivoorujussuurtut, ilumi, ersittumik oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumik tunngaviit ataqatigiikkunnaarneranni kalaallit misigisaqarnerat ilaanni sakkortullunilu kingunerlutsitsiffiusimavoq. Ataqatigiikkunnaarneq tamanna, kalaallini sakkortunerpaamik misigineqarsimavoq, tassanimi, innuttaasut nalinginnaasut ukiut untritillit ingerlanerini immikkoortuni assigiinngitsuni nammineq inuunermi pissutsinut nalimmassakkamik ineriartornermi nalinginnaanngitsunik assigiinngitsunik unammilligasaqarsimammata, nunasiaateqartut kitaamiut ataqatigiikkunnaarsitsinerinik eqqutaannik (taarserartunillu) tamatigungajallu kattussinnaanngitsunik nunarsuarmik isiginnittaatsinik kinguneqartumik, aappaani inuit isiginnittasaaannik pioreersumik inooqatigiinnermilu atuutereersumik assigiissitaartumik taarsiisoq, aappaanilu inuit tunngaviinut pissutsinut nalimmassakkamik ineriartornernut inooqatigiinni atuuttunut naleqquttumik tulluarsakkamillu ilanngunneqanngitsumik.

Ullumikkut pissutsit taamaannerini, aamma ilimanarpoq, siunissami Titar-tagaq 1-mi Immikkoortoq D-p aamma Immikkoortoq A-p akornanni tunngavinni ataqatigiinngitsoqassasoq. Ilimagineqartariaqarpoq, kalaallit

inuiaqatigiit soqutigisaanni, tunngavinni ataqatigiikkunnaarneq tamanna assigiinngitsutigut naaperiaaffiusariaqartoq. Kisianni siunissami pineqassava, tunngavimmik nutaamik saqquminerpaamik, soorlu inuit-kitaamiut tunngaviinik akuleriissunik, tunngavinnik unammilleqatigiissunik allanik naqisimanittumik pissaanermik tunisisoqassanersoq?

Imaluunniit tunngaviit unammilleqatigiissut akornanni oqaloqatigiinermik akuereqatigiinnermillu ataatsimooqatigiinnissaanut tunngavimmik pilersitsisoqarsinnaanersoq? Taamaattoqassappat tamanna oqaasertalerlugu akuereqatigiinnikkut pilersinneqarsinnaassagunarpoq, matumalu ataani nunasiaataanermi — paaseqatigiinnikkuunngitsoq isumaqatigiissuteqarnikkuunngitsorlu — tunngavinnik pissaaneqarnerusunit tunngavinnut allanut sunnuteqarsimanerat akuereqatigiiffiqineqarsinnaavoq. Tamanna Titartagaq 2-p saamiata tungaani ersersinneqartumik, tunngavinni ataqatigiikkunnaarnermi illugiimmik aqqutigineqarsinnaasumik ikaartarfiliortoqarinnissaanut tapersiisinaanerpa?

4.6 Eqikkaaneq

Michael Focaultip tunngaviit piffissamut sumiiffimmullu atassuteqarnerannik sinaakkutilittut paasinnittaasaa aallaavigalugu Allaaserisaq 1-imik aamma Allaaserisaq 3-mik ataatsimut isiginnilluni misissuisoqarpoq. Allaaserisani taakkunani Kalaallit Nunaanni nunasiaataanerup nalaani tunngavinnik unammilleqatigiissunik tunngaviillu ataqatigiikkunnaarnerinik isiginninnerit eqqartorneqarput.

Kapitalimi misissueqqissaanermik nangitsinermi tunngaviit immikkoortut sisamat kiisalu tunngavinni ataqatigiikkunnaarnerit pingasut, piffissami aalajangersimasumik tunngaveqartumik ataqatigiikkunnaarneq ataaseq kiisalu oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumik ataqatigiikkunnaarnerit marluk eqqartorneqarput ersersinneqarlutillu.

Aappaani kitaamiut aamma inuit tunngaviisa akornanni tunngaviit piffissami aalajangersimasumi tunngaveqartumik ataqatigiikkunnaarnerat, Titartagaq 1-mi Immikkoortoq D-p aamma Immikkoortoq A-p akornanni ersersinneqarsinnaasutut tunngavinni ataqatigiikkunnaarnermi qitiusuuvoq. Aappaatigut

taamani inuit tunngaviata kiisalu maanna inuit-kitaamiut tunngaviisa akulerunnerisa akornanni oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumik sivirusumik tunngavinni ataqatigiikkunnaarneq tassaavoq, Kalaallit Nunaanni pissutsinut naleqqussakkamik ineriartornermut nalinginnaannginnermik pilersitsisuullunilu sulii pilersitsisartoq taamaasillunilu kalaallit ilaanni inooqatigiinnikkut pakatsinermut sunniuteqaataasartut ilagalugu. Tamanna ullumikkut inuiaqatigiinni unammilligassat ilagaat annertoq.

5 Innuttaaqataanerit assigiinngitsut

Kapitali 2-mi ilisimatusarnermi sammisami Suliami isumaagallartoq nr. 2 sukuiarneqarpoq ima allassimasoq, Kalaallit Nunaanni, avataaneersunik namminerlu aqutseriaatsinik assigiinngitsunik arlalinnik atuuttunik tikku-aasoqarsinnaasoq aamma, aqutseriaatsinut taakkununnga assigiinngitsunut pitsaasumik innuttaaqataanermik isiginnittariaatsinik assigiinngitsunik peqartoq.

Ilisimatusarnermi apeqqut, Suliami isumaagallartoq nr. 2-mut atasoq ima nipeqarpoq: Kalaallit Nunaanni ukiut 150-it kingullit ingerlanerini pitsaasumik innuttaaqataanep pillugu isiginnittariaatsit assigiinngitsut qanoq oqaasertalernerqartarpat? Ilisimatusarnermi apeqqummut tassunga Suliami isumaagallartoq nr. 2-mut atasumut akissut, Allaaserisaq 2-mik, Allaaserisaq 4-mik, Allaaserisaq 5-imik, Allaaserisaq 6-imik kiisalu Allaaserisaq 7-mik ataatsimoortumik isiginnilluni misissuineramik tunngaveqarpoq, allaaserisat aqutseriaatsit innuttaaqataanerillu pillugit isiginnittariaatsinik assigiinngitsunik sammisaqarput. Allaaserisaq 2 innuttaasut peqataanerannut tunngavoq, Allaaserisaq 4 innuttaasunik ilaatitsineramik annertunerusumik eqqartuilluni. Allaaserisaq 5-imi innuttaasut pingaarnersiorneqarneri misissoqqissaarneqarput. Teknokrati tamallu oqallinnerat Allaaserisaq 6-imi sammineqarput kiisalu Allaaserisaq 7-imi tamat oqartussaaqataanerat misissorneqarluni.

Allaaserisat tamarmik immikkut taamaasillutik aqutseriaatsinut aamma innuttaaqataanernut isiginniffinnik assigiinngitsunik sammisaqarput. Allaaserisani tamani aqutseriaatsit assigiinngitsut pillugit ataatsimoortunik eqqartuisoqanngilaq. Tamaattumik aatsaat kapitalimi uani, aqutseriaatsinik innuttaaqataanerillu Kalaallit Nunaata nunasiaataaneranut atatillugu paasiniassallugit naleqquttunik ataatsimoortumik, aaqqissuussamik eqqartuineramik misissuinermillu tunniussisoqarpoq

5.1 Aqutseriaaseq

Politologiip iluani aqutseriaaseq ima nassuiarneqarpoq *"grundlæggende værdier og principper for det politiske liv i et samfund, en række normer og spilleregler om, hvordan politiske beslutninger træffes, samt en*

specifikation af, hvilke myndigheder der kan træffe sådanne beslutninger" (Svensson 2000,223). Nassuiaanermi tassani naalagaaffiit aqutseriaasii pisortatigoortumik atuuttut kisimik ukkatarineqarput. Saniatigut atuagaatit amerlanerpaartaat aqutseriaatsinik demokratiskiusunik eqqartuipput (assersuutigalugu Torpe, Nielsen og Ulrich 2005). Pissutsini taakkunani aqutseriaatsit demokratiskiusut autoritæriusullu akornanni immikkoortitsisoqakkajuttarpoq (Svensson 2000,223-224), tassani aqutseriaatsit autoritæriusut pingaartumik siullertut taaneqartumit ajornerusutut isigineqartarlutik, tassa "aqutseriaatsit demokratiskiuungitsut " (assersuutigalugu Udvalget 2006,12).

Nunarsuup kitaani demokratiip kisimi eqqortumik aqutseriaasaaneramik isiginnittariaasia, ukiuni qulikkaani kingullerni assigiinngitsunit sanilliunneqartalersimavoq. Tamanna ilaatigut Daniel A. Bellimi takuneqarsinnaavoq (1964-) (Bell 2013). Saniatigut ukkatarineqalersimavoq, nunasiaataasimaut 'pitsaanngitsumik demokratiuinnannginneri'. Tamanna assersuutigalugu Jeanet Bentzen, Jacob Gerner Hariri aamma James A. Robinsonimit eqqartorneqarpoq, allaaserisami ima inerniliisunik: *"We document that rules for leadership succession in ethnic societies that antedate the modern state predict contemporary political regimes ... It shows that contemporary regimes are shaped not only by colonial history and European influence; indigenous history also matters"* (Bentzen, Hariri aamma Robinson 2014,1). Inerniliineq taaneqartoq misissueqqissaarnernik *"871 indigenous societies across 106 countries"* (ibid.,3) tunngaveqarpoq.

Taamaattumik pissutissaqarluarpoq aqutseriaatsink nassuiaanernik anner-tusianik, naalagaaffiit aqutseriaasii pisortatigoortumik atuuttut aniatigut allanik kiisalu aqutseriaatsinik demokratiskiuungitsunik allanik imaqartunik kiisalu suliaqarnissaq. Tamanna aallaavigalugu matumani nassuiaat una ator-neqarpoq, nassuiaatit qulaani taaneqartup iluseqatigaa, kisianni annertune-rusumik isiginniffiulluni.

Kapitalimi matumani aqutseriaatsimik nassuiaat ator-neqartoq ima nipeqar-poq: *Aqutseriaatsimi ilaapput tunngaviusumik pingaartitat kiisalu eqimattani inooqatigiinnermi tunngaviit, eqimattani aalajangiisarnert qanoq aalaja-ngerneqartarnerinut ileqqusut malittarisassallu, kiisalu oqartussaasut sorliit aalajangiinernik taama ittunik aalajangiisinnaanernik erseqqissaaneq.*

Kapitalimi matumani misissueqqissaarnermi, aqutseriaatsit ilisimatuutut allaatigisamut attuumassuteqartut tamarmik Titartagaq 9-mi nassuiarneqar-simasutut arfineq-pingasunik najoqqutaqarluni takutinneqassapput:

Najoqqutaq	Nassuiaat
Aqutseriaaseq	Sinaakkut pingaarneq.
Politikkikkut ideologii	Aqutseriaatsip pineqartup iluani killiliinerit.
Tunngavik	Kapitali 4-imi tunngavinnut sisamanut nanineqartunut tulluarnermut innersuussineq.
Qitiusumik suliaqartoq	Oqartussaasoq, aalajangiisinnaasoq.
Anguniagaq	Eqimattami peqataasut anguniagaat.
Sunniut	Aqutseriaatsimi anguneqarsinnaasoq.
Innuttaasut peqataanerat	Peqataasunik isiginnittariaaseq taamaasillunilu peqataanermut sinaakkutit.
Innuttaasunik ilaatitsineq	Peqataasunik isiginnittariaaseq taamaasillunilu peqataanermut sinaakkutit

Titartagaq 9. *Aqutseriaatsit ataasiakkaat nassuiarneqarnerini najoqqutat arfineq pingasut ilaatinneqartut nassuiarneri. Nammineq inissitsitigaq.*

Najoqqutap ‘aqutseriaaseq’ qulequtarinerata saniatigut najoqqutat sisamat (politikkikkut ideologii, qitiusumik suliaqartoq, anguniagaq aamma sunniut), aqutseriaatsit ataasiakkaat ilisarnaataannik oqaatiginnittuupput. Najoqqutat ilaat (tunngavik) Kapitali 4-imut innersuussivoq (takuuk note 7, qupp. 88). Najoqqutat taaneqartut kingulliit marluk, innuttaasut peqataanerat aamma innuttaasunik ilaatitsineq, innuttaaqataanermik misissuinerup iluani ator-tuupput qitiusut.

Innuttaasut peqataanerat kiisalu innuttaasunik ilaatitsineq assigiinngissuteqarput. Innuttaasut peqataaneranni pineqarpoq, qanoq qanorlu annertutigisumik innuttaasut piviusumik peqataanissamut aalajangersinnaanersut. Innuttaasunik ilaatitsinermi pineqarpoq, aqutseriaaseq suna innuttaasut ilaatinneqarnissaannut qaqaqukkut akuersisarnersoq periarfissiisarnersorlu. Innuttaasut peqataaneranni innuttaasullu ilaatinneqarnerannik paasinnit-tariaatsimi oqaaseq qitiusoq tassaavoq innuttaaqataaneq. Oqaaseq taanna immikkoortumi tulliuuttumi erseqqissarneqassaaq.

Titartagaq 1-mut naleqqiullugu, innuttaasut peqataanerat kiisalu innuttaasunik ilaatitsineq titartakkap talerpiata tungaanut innersuussipput. Immikkoortoq B-mut ilaavoq innuttaasut peqataanerat, tassa aqutseriaatsimi periarfissat ataaniit isigalugit, Immikkoortoq C-milu ilaavoq innuttaasunik ilaatitsineq, tassa aqutseriaatsimi piumasaqaatit qulaanit isigalugit.

5.2 Innuttaaqataaneq

Inuiaqatigiinni innuttaasuunermik nassuiaatit qanga grækerit eqqarsartartorsuarnut uterpoq. Innuttaaqataanermik oqaaseq qaammarsagaanerup nalaani ineriartortinneqarpoq, taannalu ullumikkut naalagaaffimmi innuttaasutut paasinnittarnermik atuulluni (Korsgaard 2004,17ff). Nutaaliaasunik teoretiskiusumillu innuttaaqataanermik oqaaseq tulummit sociologimit Thomas Humphrey Marshall (1893-1981) ilisaritinneqarpoq (Jæger 2000,219). Februarimi 1949-mi Cambridgemi marloriarluni oqalugiarpog, tamatumalu kingorna taakku katiterlugit "*Citizenship and Social Class*" allallugu (Marshall 1950,IX).

Marshallip nassuiaanera isornartorsioneqartarnikuugaluartoq, teoretikerit kingulliarసుunerusut innuttaaqataanermut nassuiaataanik ineriartortitsinermi suli Marshall tunngavigisarpaat (Jæger 2000,220). Pingaartumik 1980-ikkunnili Skandinaviami ileqqumik ineriartortitsisoqarsimavoq, tassani "*begrebet er blevet videreudviklet som referenceramme for empiriske undersøgelser*" (Goul Andersen 2004,21). Taanna Skandinaviami, pingaartumik danskit, ileqquat, ilisimatuutut allaatigisami ilaarsineqarpoq.

Tuluttut svenskisullu oqaatsinut sanilliullugu qallunaatut oqaatsini naalagaaffimmi innuttaasup kiisalu innuttaaqataasup akornanni

assigiinngissuseqarpoq. Assigiinngissuseq annertuvoq, tassami "[s]tatsborgerskab refererer hovedsageligt til individets juridiske og politiske status, mens medborgerskab mere refererer til individets opfattelse af egen identitet og tilhørsforhold" (ibid.,26).

Innuttaaqataanermut nassuiaat nalinginnaasumik atuuttoq, kapitalimi matumani innersuussiffiusoq, Allaaserisaq 2-mi eqqartorneqarpoq (Hansen 2003,168). Nassuiaammi ilaapput pisinnaatitaaffiit, peqataaneq aamma kinaassutsit (ibid.). Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration-imit nalunaarusiami nutaanerusumi innuttaaqataanermik nassuiaaneq siamma-sinnerulaartumik kisiannili sulii pingasunik nassuiarneqarpoq: 1) Pisinnaatitaaffiit pisussaataaffiillu, 2) Peqataaneq, 3) Kinaassuseq atassuteqarnerlu (Arbejdsgruppen 2011,28).

Thomas H. Marshall pingaartumik nassuiaanermut siullermut paasinnit-tariaatsimik tapersiisimavoq. Kingornatigut Marshall isumaqatigalugu isumaqatigiissutigineqarpoq, "*medborgerskabsbegrebet [er] centreret omkring demokrati*" (Goul Andersen 2004,21). Demokratiskimik pisinnaatitaaffiit pisussaataa-nerillu nutaaliaasut inuit pisinnaatitaaffiik, politikikkut pisinnaatitaaffinnik kiisalu inuunermi pisinnaatitaaffinnik pilersitsinertut Marshallip tikkuarpai (Marshall 1950,10). Marshallip misissuinermini paasiviaa, pisinnaatitaaffiit assigiinngitsut taakku pingasut piffissani assigiinngitsuni Englandimi pilersinneqarsimasut. Assiliaq, ersersitaa, nunanut inerissimasu-nut, tassa Europami Amerikallu avannaani nunanut tulluulluinnarpoq.

Innuttaasut pisinnaatitaaffii inuup kiffaangissusaanut kiisalu killiligaanani oqaaseqarsinnaassusaanut, upperisaqarsinnaassusaanut peqatigiiffeqarsinnaassusaanullu tunngapput. Innuttaasut pisinnaatitaaffii 1700-kkunni erserput. Aatsaat 1800-kkut ingerlaneranni innuttaasut politikikkut pisinnaatitaaffeqalerput, tassani politikikkut kiffaangissuseqalerlutik, qinersisinnaalerlutik kiisalu aqqissuussineq nutaaliaasoq demokratiskiusoq ineriartortinneqarluni.

Qinersisinnaatitaanerli immikkoortut ilaanni atunngilaq, pingaartumik arnat pineqarneranni. Inuunermi pisinnaatitaaffiit pillugit, tassani pineqarpoq inuunermi atugarissaarneq, soorlu ilinniagaqarsinnaaneq, peqqinnissaqarfimmik atuisinnaatitaaneq soraarnerussutisiaqarsinnaanerlu. Taakku 1900-kkunni aatsaat atuutilivipput (Jæger 2000).

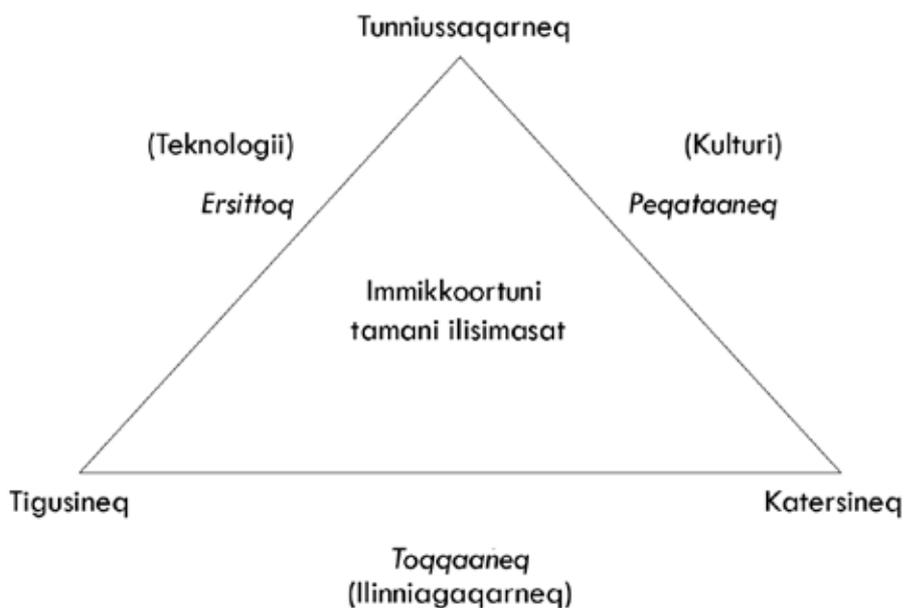
Innutaaqataanermut isiginniffimmi siullermi ersarippoq Kalaallit Nunaanut atuuttunik allanik oqaluttuarisaanermi tunngaveqartoq. Inuit pisinnaatitaaffiit atavillugu assersuutit ersarinnerpaat ilagaat upperisarsiornermik nammineq toqqaasinnaassutsip annikillineqarnera, Kalaallit Nunaata nunasiaataanerani oqaluttuarisaanerani ilisarnaasiisimasoq, pingaartumik nunasiaataanermi piffissaq sivisooq ajoqersuiartortut Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni pissutsinut angakkorsarnermut eqqaanarsinnaasunut anneruumik millisitsisimallutik. Ajoqersuineq pisortatigoortumik atorunnaarpoq Kitaani 1905-imi (Sørensen 1983). Ullumikkut pisortatigoortumik killiliigaanani upperisarsiortoqarsinnaavoq, kisianni inooqatigiinni 'kuisimangitsunik' naqissuseeqqajaasoqartarpoq (Hansen 2002,127-128). Tamanna pillugu allakkamik nassaarsinnaasimangilanga, kisiannili misissuinnut atavillugu sulini 1990-ikkut missaanni misigaara, inersimasut apersortissimanginneri pissutigalugit ammut isigineqartartut. Tamatumani pineqarpoq nutaaliaasumik kristumiuussutsimik nammineq aalajangikkamik taamaatsinikkut kuisimanginneq. Pissutsini tamani inuup pisinnaatitaaffii Kalaallit Nunaanni nutaajunerupput nunanut inerissimasunut sanilliullugit, kiisalu Avannersuarmi aamma Tunumi sulit nutaajunerullutik Kitaanut sanilliullugit (Sørensen 1983,196).

Politikkikkut pisinnaatitaaffiit pillugit misilittakkat aamma Kalaallit Nunaanni nunarsuup kitaanut pisoqaanermut sanilliullugit piffissat assigiinngilat. Assersuutigalugu kalaallit arnartai aatsaat 1948-mi qinersisinnaalerput (Sørensen 1997). Namminersornerullutik Oqartussat kiisalu Inatsisartut pilersinneqarnerini 1979-imi, Kalaallit Nunaat siullermeerluni inatsisartutaarpoq inuiaqatigiinni suliaasaqarfinni annertuuni nammineq aalajangiisinnaasuseqalerluni.

Inooqatigiinnermi pisinnaatitaaffiit pineqarnerani ullumikkut isumaginninnermi iluaqutinut tunngavittut assigiimmik atuisinnaasoqarpoq, kisiannili immikkoortumi matumani najugaqarfiit siammassinnerat kiisalu najugaqarfinnut minnerusunut angallannikkut aamma attaveqatigiinnikkut aqqissugaaneq annikittoq ilaatigut peqqinnissaqarfimmuut kiisalu ilinniarfeqarfimmuut atassuteqarnermut killiliisutut pisimapput. Saniatigut Kalaallit Nunaanni sulifeqanngitsunik ikiorsiisarnermut aqqissuussinermik soqanngilaq.

Pingaartumik innuttaaqataanermi isiginniffiup aappaa, peqataaneq, ilisimatuu-tut allaatigisap Allaaserisaq 2-ani eqqartorneqapoq (Hansen 2003,179-185).

Allaaserisami innuttaaqataaneq elektroniskimik attaveqaatinut internetimullu atatillugu eqqartorneqarlunilu misissorneqarpoq. Kalaallit inuiaqatigiit peqataanerannik misissueqqissaarnermi takuneqarsinnaavoq, teknologii, kulturi aamma ilinniagaqarneq killilersuisinnaasutut sunniuteqartut. Tamanna Titartagaq 10-mi takutinneqarpoq.

Titartagaq 10. *Peqataanermi-trekanti (Hansen 2003,183 [Allaaserisaq 2]). Nammineq titartagaq.*

Taamaasilluni attaveqaqatigiinnermi aqqissuussaaneq annikitsoq kisimi innuttaasut tamakkiisumik peqataaqataanninnerannut unammillernartuungilaq, aammali oqaluttuarisaanermi kulturikkullu pissutsit kiisalu ilinniagaqassutsip appasinnera sunniuteqaqataapput. Oqaluttuarisaanermi kulturikkullu pissutsit kapitalimi matumani itisilerneqaqqissapput.

Innuttaaqataanermi isiginniffiit pingajuat, kinaassuseq atassuteqarnerlu, pingaartumik attuumassuteqalertarpoq, innuttaaqataanermik annertuumik paasinnittaaseq atorneqaraangat, taamaasillunimi innuttaasup pisortatigut naalagaaffimmi (demokratiskimik) aqutseriaatsimut qanoq atassuteqarnerminik misiginersoq apeqqutaaginnalerneq ajormat. Innuttaaqataanermut

atatillugu taamaasilluni kinaassuseq sorleq atassuteqarnerlu sorleq innut-
taasumi atuuttuunersoq apeqqutaalerpoq. Saniatigut aamma eqqarsaati-
gineqassaaq, inummi kinaassutsit kiisalu atassuteqarnermut misigissutsit
saniatigut allanik peqarsinnaanera.

Aqutseriaatsini assigiinngitsuni tamani innutaaqataanermut pitsaasumut
assigiinngitsunik tunngaveqarpoq, tamanna innuttaasut peqataaneranni
tunngavinnik kiisalu innuttaasunik ilaatitsinermit tunngavinnik imaqarluni.
Nalinginnaasumik innutaaqataanermik misissuinerne atuuttuni killeqartuni,
aqutseriaatsit assigiinngitsut innutaaqataanermut pitsaasumut tunngavii
minnerpaamik ersersinneqarnissaat pisariaqartumik akuersinissaq amigaati-
gineqarpoq (ilaatigut takuuk Arbejdsgruppe 2011).

Innutaaqataanermik atuinerup killeqartup ileqquusumik nassuiaat tunnga-
vigisimavaa: Demokratiskiusumik aqutseriaatsip ataani innutaaqataaneq
pitsaasoq *ima ippoq*. Taamaasilluni misissueqqissaarnermi misissorneqar-
tumi, apeqqutinngorpoq, innutaaqataanermut pitsaasumut anguniagaq
nassuiarneqartoq inuiaqatigiinni *qanoq pitsaatigisumik* eqquutsinneqarsima-
nersoq. Taamaasilluni inerniliinermi sammineqassaaq, eqquutsitsineq *qanoq*
annertutigisoq, ileqquusumik anguniakkamut pilersinneqareersumut atatil-
lugu nalunaarsorneqarsinnaanersoq.

Innutaaqataanermik annertunerusumik matumani atuneq, misissueqqis-
saarnermik ammasumik tunngaveqarpoq: Aqutserisaatsip pisup ataani innut-
taaqaataanermut pitsaasumut anguniagaq *qanoq ittuunersoq*? Taamaattumik
aqutseriaatsimi pineqartumi anguniakkamut *tunngaviit* atuuttut misissorne-
qassapput.

Tamatuma kingorna tamanna demokratiskiusumi innutaaqataanermut pit-
saasumut anguniakkamut sanilliunneqarsinnaassaaq, tamatumami kingorna
suliaqarnermi aqutseriaatsit kissaatigineqarnerit kissaatigineqannginne-
rillu akornanni immikkoortitsisoqaannarsinnaalluni. Misissueqqissaarnermik
mmasumik anguniagaavoq, aqutseriaatsit piusut tamarmik pitsaasumik
innutaaqataanermut anguniagaanni assigiissaartumik sanillersuunneqarsin-
naasumillu nassuiaanissaq.

5.3 Nunasiaataanerup nalaani aqutseriaatsit

Immikkoortumi uani, Kalaallit Nunaanni ukiuni 150-ini kingullerni aqutseriaatsit pingaarnerit atuussimasut sammineqassapput. Piffissami pineqartumi aqutseriaatsit pisortatigoortumik atuussimasut kiisalu aqutseriaatsit pisortatiguunngitsumik atuussimasut pineqarput. Aqutseriaatsit pisortatiguunngitsumik atuussimasut immikkoortumi pisuni tamanut ammasuni ersarinnginnerullutik atuussimasutut taaneqarsinnaapput, inuilli ilaannut immikkoortuni pisuni nammineq ingerlatani annertuumik sunniuteqarsimalutik. Aqutseriaatsinik ataasiakkaanik eqqartuinerit Kalaallit Nunaanni pissut sinut piviusunut innersuussipput, tamatumuunakkut aqutseriaatsit tamarmik annertussusaat sunniuteqarfiilu ersersinniarlugit. Aqutseriaatsit arfineqmarluk, nassaarineqartut, immikkoortunilu tulliuttuni eqqartorneqartussat tassaapput:

- **Teokrati** — **Upperisarsiornermik** imaqarpoq ataanilu taama taaneqarluni
- **Xenokrati** — **Nunasiaataanermik** imaqarpoq ataanilu taama taaneqarluni
- **Meritokrati** — **Ilinniarititaanermik** imaqarpoq ataanilu taama taaneqarluni
- **Teknokrati** — **Teknologiimik** imaqarpoq ataanilu taama taaneqarluni
- **Autokrati** — **Eqimattakkaanik** imaqarpoq ataanilu taama taaneqarluni
- **Ochlokrati** — **Akerliunermik** imaqarpoq ataanilu taama taaneqarluni
- **Demokrati** — **Pisinnaatitaaffinnik** imaqarpoq ataanilu taama taaneqarluni

Kapitalimut matumunnga aallaqqaasiummi ersersinneqartutut, ilisimatutut allaatigisiamut matumunnga allaaserisani arlallit aqutseriaatsinik arlallinnik immikkoortukkaartumik sammineqarsimapput. Matumani ataatsimut eqqartuineq allaaserisanut sanilliullugu ineriartortitsineruvoq.

5.3.1 Teokrati – upperisarsiorneq

Inuit inooqatigiit siullerpaat inooqatigiillernerannili, inooqatigiit inuunerannik aaqqissuussinissaq aqutsinissarlu pisariaqarsimavoq. Aqutseriaatsit taakku siullerpaat ilusilersorneri ullumikkut ilisimasaqarfiginngilagut. Ilimanar-sinnaavorli aqutseriaatsit taakku siulliit ilaat teokratiimut assigusimasut. Teokrati isumaqarpoq 'guutip aqutsinera'. Kristumiut isiginnittaasaannut mil-lisillugu tamanna isumaqarpoq *"styreform, der baserer sig på, at al magt i et samfund tilhører Gud; magten udøves på Guds vegne af profeter, præster eller konger"* (DSDE 2000b).

Annertunerusumik paasinnittaatsimi, teokrati inuinnarnut inornartumik aqunneqartumik aqutseriaatsimut ataatsimut nassuiaataavoq. Nassuiaa-neq taamaattoq ilaatigut Encyclopædia Britannica-mi takuneqarsinnaavoq: *"Theocracy, government by divine guidance or by officials who are regarded as divinely guided. In many theocracies, government leaders are members of the clergy, and the state's legal system is based on religious law. Theocratic rule was typical of early civilizations. The Enlightenment marked the end of theocracy in most Western countries"* (Encyclopædia 2013).

Tassuuna isigalugu, Danmarkimi aqutseriaatsit siullersaat kiisalu Kalaallit Nunaanni aqutseriaatsit siullersaat teokratiitut taaneqarsinnaavoq. Ataatsi-mut teokratii Titartagaq 11-mi najoqqutassanit ilisarnaaserneqarsinnaavoq.

Teokrati	
Aqutseriaaseq	Teokrati – upperisarsiorneq
Politikkikkut ideologii	Fatalisme
Tunngavik	Kitaamiut I / Inuit I
Qitiusumik suliaqartoq	Ilagiinni sulisut
Anguniagaq	Naalanneq
Sunniut	Oqimaaqatigiinneq
Innuttaasut peqataanerat	Ajoqersorneqarlutik
Innuttaasunik ilaatitsineq	Uppeqat

Titartagaq 11. *Teokratiip ilisarnaatai. Nammineq inissitsitigaq.*

Danmarkimi aamma Kalaallit Nunaanni teokratiip ineriartorneri, immikkoorluinnarlutik piupput assigiinngitsorujussuarmillu ineriartorlutik. Matumani qallunaatsiaat 982-imit 1500-kkut nalaannut Kalaallit Nunaanniinnerat ilanngunneqanngilaq, qallunaatsiaat teokratiskiusumik aqutseriaasii, inuit teokratiskiusumik aqutseriaasiannut aalajangiisuusumik sunniuteqanngimat.

Europami qaammarsagaaneq 1600-kkut naalernerannit 1700-kkullu aalartinneranni ineriartortinneqarpoq, assersuutigalugu tulummit John Locke (1632-1704) kiisalu Frankrigimi Jean-Jacques Rousseaumit (1712-1778). Danmarkimi qaammarsagaaneq naapertorlugu eqqarsartartut siulliit ilagaat Ludvig Holberg (1684-1754). Saniatigut ajoqersuisoq Otto Fabricius taamani isummanut nutaanut takussutissaavoq. Qaammarsagaanerup takkunera teokratiskimik aqutseriaatsip ataqatigiikkunnaariartorneranik isumaqarpoq. Europami teokratiskimik aqutseriaatsimut akerliuneq annerusumik nammineq toqqakkatut kajumissutsimillu allanngoriartorfiuvoq. Danmarkimi qaammarsagaanikkut akerliuneq 1700-kkut affaata aappaani aallartippoq (Busck 2011).

Europami aqutseriaatsip tunngaviata atuuttup guutimit pisumit toqqammaveqarnermit inuiaqatigiinnut toqqammaveqarnermut nuunnerata sania-tigut, uppisitsinerit annersaasa ilagaat, pisut aalajangeriingaasarnerannik inuunermut isiginnittaaseq ilaatigut taarserneqarmat, protestantiskiusumik ileqqorissaarneq pisariillisaanerlu pillugu weberskimik tunngaveqarnermik ilisimaneqartumik (Bruun 2013).

Kalaallit Nunaanni pisoq allaanerulluinnarpoq, tassani inuit teokratiskimik aqutseriaasiannut akerliuneq avataanit ajoqersuinikkut kiisalu niuernikkut pinngitsaaliissutigineqarmat, ajoqersuiartortup Hans Egedep 1721-mi nunasineratigut pisortatigoortumik aallartittumik. Inuit teokratiskiusumik aqutseriaasianni allannguutit, kalaallit eqqarsartariaasianni sivirusumik, oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartumik tunngaviit iluanni ataqatigiikkunnaarneq Kapitali 4-imi nassuiarneqartoq pingaernerit ilagaat. Ataqatigiikkunnaarneq Titartagaq 8-imi C-tut nalunaaqutserneqarpoq.

Immikkoortillugu fatalisme teokratiskimik tunngavilik kalaallit pissutsinut nalimmassakkamik ineriartorneranni annertuumik aqutsisuusutut isigineqarsinnaavoq. Pisut aalajangeriigaasarnerannik inuunermik isiginnittaaseq ilumi

akerliunikkut aallartinneqarnikuunngisaannarpoq. Soqutigintumik, Kalaallit Nunaanni kristumiuussutsimik ajoqersuinerup iluatsilluartup namminermini tunngavississimavaa, pisut aalajangeriigaasarnerannik inuunermik isiginnit-tariaaseq inooqatigiinni atasinnaasimasoq, tassani ortodoksip imaluunniit kristumiuussutsimik atuinerup ersersinneqarpiannngitsup iluani nangaassute-qarani 'Guutip piumasanut' innersuussisoqarsinnaammat. Pisut aalajange-riigaasarnerannik eqqarsartaaseq kalaallini inuiaqatigiinni sulii annertuumik ilaavoq (Hansen 2009). "Aqagu, sila ajussanngippat", apeqqummut "Qaqagu angalaassaagut?"-mut akissutaavoq nalinginnaalluinnartoq. Pisut aala-jangeriingaasarnerannik tunngavik aamma pilersaarusiornissamut kiisalu ingerlanissat isumaqatigiissutillu pilersaarusioriikkat malinnissaannut kaju-minngissinnaanermi takuneqarsinnaavoq.

Pisut aalajangeriingaasarnerannik inooriaaseqarnerup inooqatigiinni aku-erisaasimasoq, inuup nammineq aalajangiisinnaassusaanik innarliisinaan-nginnermut inooqatigiinni ajoqersuutaasumut atuuttoq ataatsimoortillugit (Hansen 2007 [Allaaserisaq 3]) ullutsinni suliffeqarnermi aalajaatsuunngin-nermut ajornartorsiutaakkajuttumut annertuumik pissutaasutut isigineqar-sinnaapput. Sulisitsisoq kalaaleq Krissie Berthelsen Winberg allaatigisami kalaallinik sulisoqarnermi unammilligassanik nassuiaasimavoq, taakku "*vælg* at udeblive, fordi man har det dårligt i dag, ... og som ofte kunne være syge 2-3 gange om ugen, eller bare fordi man ikke lige gider" (Winberg 2012).

Teokratiskimik aqutseriaatsimik, kalaallit ilaanni kingornussimasaq, ilaatigut Kalaallit Nunaanni suliffeqarfimmi kiisalu Kalaallit Nunaanni demokratiip ilu-silersornerani taamaasilluni eqqarsaatigisassaavoq annertoq.

5.3.2 Xenokrati — nunasiaataaneq

Xenokrati isumaqarpoq 'takornartanit aqunneqarnek'. "*The opposite of democracy is usually said to be autocracy, authoritarianism, or totalitarianism. However, it can also be given as xenocracy — a rare term for rule by foreigners*" (Treanor 2006).

Takornartat aqutseriaasii assigiinngitsut arlaliupput — sakkutuut atorlugit tiguaaneq, aningaasaqarnikkut aqutsineq, nunasiaateqarnek il.il. Matumani nunasiaateqarnek pineqarpat ajoqersuineq, upperisamut ajoqersuissutigine-qartumut saatsitsinissaq anguniarlugu aamma niuernerq, aningaasaqarnikkut

iluanaaruteqarnissamik qulakkeerinninnissaq anguniarlugu akulerinneqarput, Kapitali 5-imi nassuiarneqartoq tunngavigalugu. Kalaallit Nunaannut atatillugu xenokratiskimik sinaakkutaasoq taamaasilluni nunasiaateqarneruvoq. Kalaallit Nunaanni xenokratimi ilisarnaatit allattorsimaffimmut saqqummiunneqarneri Titartagaq 12-mi takuneqarsinnaapput.

Xenokrati	
Aqutseriaaseq	Xenokrati — nunasiaataaneq
Politikkikkut ideologii	Sunniiniarneq
Tunngavik	Kitaamiut II
Qitiusumik suliaqartoq	Nunasiaateqartoq
Anguniagaq	Allamut saatitsineq
Sunniut	Qullersaqarneq
Innuttaasut peqataanerat	Nammineersinnaajunnaarsinneqarput
Innuttaasunik ilaatitsineq	Innuttat

Titartagaq 12. *Xenokratiip ilisarnaatai. Nammineq inissitsitigaq.*

Nunasiaateqarnerup kitaani aningaasaqarnikkut iluanaaruteqarnera pillugu, inuit europamiullu akornanni aningaasaqarnikkut sunniivigeqatigiinnerup aallartinnera arfanniat taartigiittarluni niuernerannik 1600-kkunni pisumi aallartippoq. Ajoqersuinerup niuernerullu ataqatigiissinneqarnerat 1700-kkut aallartinneranni Hans Egedep sulinerani kiisalu niuertoqarfiit aallartinnerini tamakkiisumik pilersinneqarpoq. Qallunaat nunasiaateqarnerat, minnerungitsumillu aningaasaqarnikkut, 1830-kkunni sakkortusineqarpoq pisortati-goortumillu 1953-ip tungaanut atuulluni.

Matumani erseqqissassallugu pingaaruteqartoq tassaavoq, eqqarsartaatsikkut nunasiaateqarneq, timitalimmik aaqqissuussaankullu suliniutit allat saniatigut ingerlasimasoq. Eqqarsartaatsikkut nunasiaateqarnermik pineqarput tunngaviit, ileqqut pingaartitalu assersuutigalugu ajoqersuineq ilinniartitaanerlu aqutugalugit nunasiaammi innuttaasunut ataatsimut ingerlateqqinneqartut. Tamanna ulluinnarni annerusumik minnerusumilluunniit

ersingitsuulluni, erseqqinngitsuulluni imaluunniit ajornanngitsumik inuiaqatigiinnik sunniinerusinnaavoq, soorlu Kapitali 5-imi nassuiarneqartutut. Eqqarsartaatsikkut nunasiaateqarneq aamma kulturikkut sunniiniarnermik taaneqartarnikuuvoq, tamanna ima nassuiarneqarsinnaavoq *"tvangsmæssig overføring af et dominerende samfunds kulturelle værdier til andre, svagere samfund"* (Den Store Danske 2009b).

Kitaamiut tunngaviinik kiisalu qallunaat pingaartitaannik ileqquinillu, kalaallinut ikkussineq, ukiuni qulikkaani amerlasuuni ingerlasimavoq. Kapitali 5-imi nassuiarneqarpoq, qallunaat kalaallinik eqqarsartaatsikkut nunasiaateqarnerannut tunngavik 1830-kkunni qanoq tunngavilerneqarsimanersoq. Tamanna najuutiinnarluni nunasiaateqarnermit qangatut nunasiaateqarnermut ikaarsaarfiup nalaani pivoq. Qallunaat eqqarsartaatsikkut nunasiaateqarneranni tunngaviusoq 1830-kkunni pilersoq inuiaqatigiinni kulturikkut ineriartortarnermik paasinnittaatsimik tunngaveqarpoq, tassa tunngaviusumik isumaavoq, ineriartorsimanikkut taamaasillunilu kalaallit qallunaallu kulturiini qullersaqarlunilu allersaqartoq (Hansen 2002,157ff, Hansen 2014b).

Kalaallit kulturiat 1800-kkut qeqqata missaaniit qallunaat tungaanniit qallunaanut naleqqiullugu appasinnerusutut isigineqalerpoq. Tamanna Mette Rønsagerip *"Udviklingen i grønlandernes sundheds- og sygdomsopfattelse 1800-1930"*-mi erseqqissumik assersuusiorfigaa (Rønsager 2002). Qanganisarपालuttumik aamma atugartuutut imaluunniit pinngortitami inuusut aamma kultureqarlutik inuusut akornanni immikkoortitsineqarpoq. Kalaallit imminnut paasinnittaasiannik sunniineq ima sakkortutigisimavoq, qallunaat nassuiaanerat kalaallit imminnut paasinnittaasiannut ilanngulluni, taamaasillunilu kalaallini nuimasuni amerliartuaartuni ilaatigut pissusiulerluni. Pisoq, Ian Hackingip oqaasiani *"the looping effect"* (Hacking 1995b) ilaavoq. Assersuutaasinnaavoq oqaaseq *"siumut, qummut"* (qallunaat atugarissaarnerannut kulturiannullu), 1900-kkut aallartinneranni Nuummi Ilinniarfissuarmut kiisalu Peqatigîngniat oqaasinnaatut piliunneqarsimasoq (Thuesen 1988,11).

Naqisimaneqarneq tamanna, ukiuni 200-ni, avataanit kalaallinik eqqarsartaatsikkut nakkarsaanikkut, kalaallit imminnut paasinnittariaasianni saqquminerpaasimasoq, aatsaat 2000-ikkut aallartinneranni ajornartorsitut isigineqaleriartulivissimavoq. Qallunaat Kalaallit Nunaanni aqutsineranni tamatumani kalaallit isumaqataajunnaarnerat qallunaat tungaanniit

amerlasuunit paasinninneq annikitsuararsuuvog. Qallunaat nunasiaateqartut eqqarsartaatsikkut nunasiaateqarnerat, kalaallit kulturiannik qangalu inuunerannik eqqarsartaatsikkut nakkarsaanikkut pisimasup ullumikkut kalaallinut amerlasoorpassuarnut annertuumik unammilligassaanerannik Danmarkimi nassueruteqarumannnginnermik peqartoqarpassippoq. Unammilligassat pingaartumik inunni, toqqortamik nunasiaataanerup nalaani 1953-imit 1979-imit peroriartorsimasuni atuuppoq.

Qallunaat tungaanniit imminut illersorniarluni tunngavilersuutigisartakkat ilagaat, suna tamarmi pineqarsimasog *"i den bedste mening"* (Bryld 1998) aamma, ingasangajattoq, kalaallit iluarisimaannnginnerat, massa Danmarkip Kalaallit Nunaannut iliuusai annertuujusimasut. Qallunaat oqallinneranni akulerunneqarput, aappaani teknologiimi attaveqaqatigiinnermilu siuariartitsinerujussuit kiisalu aappaani qallunaat namminneq Kalaallit Nunaannik nunasiaateqarsimanermikkim imminnut akisussaaffilersimanerat tassungalu atasog kulturimik inuiaqatigiinnillu paasinnittaaseq socialdarwinistiskiusog.

Eqqarsartaatsikkut nunasiaateqarnerup kingunerisaanik sunniutit, suli Kalaallit Nunaanni ajornartorsiutaapput takuneqarsinnaasut. Ukiut qulit kingulliit iluanni allannngortoqarpoq, tassa ajornartorsiut oqaasinngortinneqarsimaluni. Tamanna assersuutigalugu piviusulersaarummi *"Sume — Mumisitsinerup Nipaa"*-ni sammisaavoq qitiusut ilaat, taanna Sume-mut tunngavoq tassa kalaallit rockimik nipilersortartut, 1970-ikkunni nipilersortartut (Høegh 2014). Saniatigut Aleqa Hammondip naalakkersuisuunerani Kalaallit Nunaanni Saammaateqatigiinnissamut Isumalioqatigiissitap pilersinneqarnera, qallunaat ukiorpassuani Kalaallit Nunaanni eqqarsartaatsikkut nunasiaateqarsimanerannut akerliujartuaarnermi sunniutit isigineqarsinnaavoq (Saammaateqatigiinnissamut Isumalioqatigiissitaq 2015).

5.3.3 Meritokrati — ilinniartitaaneq

'Merito' latinerit oqaasianneersuuvog 'meritum'-imit, isumaqartumit 'pissarsiaqarneq'. Meritokrati taamaasilluni 'pissarsiaqarnermi aqutsinermut' nutserneqarsinnaavoq. Meritokrati inuiaqatigiinni ilusaavoq, *"hvor 'meritter', det vil sige uddannelse, erfaring og dygtighed, er afgørende for den enkeltes position i samfundet"* (DSDE 1999a). Europamiunut atatillugu aqutseriaasiuvoq, qangarsuaq grækerinit filosoffinit nassuiarneqareersimasog.

"Platons ide var ... at rekruttere så megen 'humankapital' som muligt — i statens tjeneste og til helhedens vel. Hans ideal var et meritokrati" (Larsen 2009,22).

Meritokratisme aamma Asiap kangiani nunani ilisimaneqarpoq. Meritokratiip siullerpaamik ineriartortinneqarnera Konfuciusimut uterpoq (551 BC-479 BC). *"Meritocracy is one of the most important features in Confucian political thoughts"* (Shin 2013,262). Malugineqassaaq oqaluttuarisaaner-miinnaq pinngimmat. *"Today, political surveys show that there is widespread support for the ideal of political meritocracy in East Asian societies with a Confucian heritage"* (Bell 2012a).

Meritokrati	
Aqutseriaaseq	Meritokrati — ilinniartitaaneq
Politikkikkut ideologii	Elitisme
Tunngavik	Kitaamiut II
Qitiusumik suliaqartoq	Atorfilittat
Anguniagaq	Pikkorissuseq
Sunniut	Pitsanngorsaaneq
Innuttaasut peqataanerat	Akiuussinnaajunnaarsitsineq
Innuttaasunik ilaatitsineq	Susat

Titartagaq 13. *Meritokratiip ilisarnaatai. Nammineq inissitsistigaq.*

Daniel A. Bellip ilaatigut tikkuarpaa, ullutsinni Kinami aqutsineq Kinami partiip kommunistiusup iluani meritokratiskimik aqqissuussaanermik tunngaveqartoq (Bell 2012a, Bell 2012b). Aqqissuussaanermi taama ittumi pisortatigoortumik, ilinniarluarsimanerpaat pikkorinnerpaallu sulilertinneqartarnerat naapertuuttumik naleqqussaanerummat, ileqqorlunneq naapertuuttumik naleqqussaannermut millisitsisuuvoq. Kinami ukiut pingajussaannik ingerlasumi ileqqorlunneq akiorniarlugu paasisitsiniaanermi tamanna tunngaviit pingaarnerpaat ilagaat (Gøttske 2015).

Titartagaq 13-mi takuneqarsinnaasutut, meritokratiimi politikikkut ideologiit ilagigaat elitisme, tamatumani anguniarneqartarpoq inuiaqatigiit ilinniarluarsimanerpaanik pikkorinnerpaanillu atorfilittanit aqunneqarnissaa.

Piginnaasat, ilinniartitaanerup misilittagaqarnerullu pisortani allaffeqarfimmi atorfinnik inuttassarsiiuussinermi tunngaviusarnerat Europami sivisuumik siammasissuuk tunngaviusimavoq kiisalu assersuutigalugu nunani avannarlerni atortinneqarluni, tassa inuiaqatigiinni nuimanerpaat taakkuukkajunnerusarlutik ilinniagartuujusut, tamanna Daniel Bell-ip (1919-2011) "The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social"-imi nassuiarppaa (Bell 1973). Oqaatigineqanngilarli, tunngavik tamatigut sumiiffinnilu tamani malinneqartarsimasoq. Malinneqartuaannarnikuunngilaq, ullumikkut aamma malinneqartuaannalernaviannigilaq. Taamaakkaluartorli tunngaviullunnarpoq, atorfinnik inuttassarsiiuussinerni amerlasuuni ersertutut, suliamut kiisalu ilinniagaqarsimassutsikkut piginnaasat kiisalu misilittagaqarneq qinersinermi tunngavittut pingaartinneqartartut.

Meritokratiskiusumik aqqissuussineq aamma qallunaat nunasiaateqarnikkut aqutsinikuunerisa kiisalu pisortani aqqissuussinerup nunani avannarlerni ileqqut malillugit ineriartortinneqarsimanerata Kalaallit Nunaanni pisortani allaffeqarfimmi allanngorarnermut sunneeqataasimavoq. Tamanna ilaatigut qitiusumik kiisalu kommunini allattoqarfinni qallunaat ilinniagartuut amerlasuut atorfeqartarnerannut annertuumik sunneeqataavoq. Ilinniagaqarsimanermit kiisalu inuussutissarsioarnikkut misilittagaqarsimanermit uppersaateqarnermut pisortani atorfinitsitsinerni nalinginnaasumik pingaartinneqarnerusarput. Tamanna Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinnut nalinginnaasumik ilisimasaqarnermik kiisalu kalaallisut oqaatsinik sulinermit atuisinnaanermik tunulliusinervoq, pisinnaasat taakku meritokratiskiusumik aqqissuussinermi taama naleqqussarneqarsimanngimmata.

Ukiut tuusintilikkaat nikinneranniilli apeqqut, meritokratiskiusumik aqutseriaatsip ajornartorsiutaaneranut tunngasoq, politikikkut oqallinermi initunerujartuaarsimavoq. Assersuutigalugu piviusumik piginnaasat (matuma ataani kalaallinik inuiaqatigiinik aamma kalaallisut oqaatsinik ilisimasaqarneq) pisortatigoortumik pisinnaasanut, ilinniagaqarsimanermit uppersaateqarnermut, meritokratiskiusumik aqqissuussinermi salliutinneqartartunut sanilliullugit pingaarnerutinneqartalernissaat pillugu arlalinnik

suliniuteqartoqartarsimavoq, tamannali aqqissuussinermi atuuttumi meritokratiskiunngitsumik piginnaasat pingaernerutinneqarnissaat ajornakusoor-simavoq. Tamanna ilaatigut piffissat ilaanni sakkortutsittartumi oqaatsit pil-lugit oqallinnermi, ukiut tuusintilikkaat nikinneranniilli allanngorartumik sak-kortussuseqalartartumi takuneqarsinnaavoq (Manniche 2003, Gad 2004).

5.3.4 Teknokrati – teknologii

Grækerit oqaasiat 'techne' isumaqarpoq 'eqqumiitsuliat, piginnaasat, ili-simatusarneq'. Teknokratiskiusumik aqutsinermi oqaaseq 'tekno' ilisima-tusarnermut, teknikerinik, ingeniørinik il.il. innersuussineruvoq. Politikkikkut aqutseriaaseq tamanna ilisarnaaserneqarpoq, tassa *"beslutningsmagten reelt ligger hos eksperterne, ikke politikerne"* (DSDE 2000a). Teknokratip meritokratimit allaanerussutigaa, teknokratiip meritokratiimut sanilliullugu atorfinnik inuttaliinermi suliffeqarfimmi toqqaariaatsinik atortanngimmat. *"Fortalere for teknokrati påpeger systemets muligheder for større rationa-litet; skeptikere ser teknokratiet som en trussel mod demokratiet, idet de opfatter politik mere som et spørgsmål om de overordnede mål og holdninger end som et spørgsmål om konkrete tekniske løsninger"* (ibid.).

Teknokrati	
Aqutseriaaseq	Teknokrati – teknologii
Politikkikkut ideologii	Pisariillisaaneq
Tunngavik	Kitaamiut II
Qitiusumik suliaqartoq	Teknikeri
Anguniagaq	Pilersaarusionerq
Sunniut	Ineriartorneq
Innuttaasut peqataanerat	Ungasillisinneqarpoq
Innuttaasunik ilaatitsineq	Atorunnaarpoq

Titartagaq 14. *Teknokratiip ilisarnaatai. Nammineq inissitsitigaq.*

Taaguut 'teknokrati' amerikamiup ingeniørrip William Henry Smythip (1855-1940) ilannguppaa. 1919-imi Smyth allaaserisanik marlunnik saqqummersit-sivoq, taakkunani teknokratiimik paasinninnini nassuiarlugu (Smyth 1919a, Smyth 1919b). Isumassarsiani sorsunnersuarmi siullermi teknologiikkut siuariarnernit pingaartumik pissarsiarai. Sorsunnersuit nalaanni ukiuni US-amerikamiut aqutsineranni, sovjetip aqutsinerani kiisalu nazi-tyskit aqutsineranni teknokratiskimik aquteriaaseq pingaaruteqarluni inisisismavoq. Ilisarnaat saqqumnerpaaq tassaavoq, teknologiikkut pitsanngoriartornerit pisariillisaanerujussuillu inuiaqatigiinnik aqutsinermik torrallatarujussuarmik pilersitsisinnaanerinik tatiginnilluinnangajanneq (Wagner 2009). Titartagaq 14-imi takussutissaq takuneqarsinnaavoq.

Kalaallit Nunaanni teknologiimik aqutsinermut siusissumut assersuut 1924-imi pivoq, nalunaarasuartaateqarfinnik siullernik sanaartornikkut (Steenfos aamma Taagholt 2012,105). Aatsaalli sorsunnersuup aappaata kingorna teknokratisiusumik aqutseriaaseq Kalaallit Nunaanni saqqumnerulerpoq. Tamanna pivoq Grønlands Tekniske Organisation-imik (GTO) 1950-imi pilersitsinikkut. 1950'ikkunni, 60'ikkunni, 70'ikkunni 80'ikkunnilu GTO naalagaaffimmi naalagaaffittupajaaq atuuppoq. Suliffeqarfimmik pilersitsinermu siunertaavoq *"sikre en koordineret og langsigtet behandling af de tekniske problemer"* (Steenfos aamma Taagholt 2012,181).

GTO teknikerinit aquneqarpoq, teknikerinillu sulisoqarluni. Nalunangitsumik anguniagaavoq Kalaallit Nunaanni ineqarfinnik attaveqaqatigiinnermillu pitsaanerusumik pilersitsinissaq, GTO'lli ukiuni 40-ngajanni atuunnerani pilersaarusiornermi inuiaqatigiinnik ilanngussineq atunngivippoq. Teknologiskimik periarfissat atorineqarnissaat isiginnittariaasaavoq.

GTO'p atuunnerani tamatumalu kingorna suliffeqarfimmi allannguutit pingaarnarpaat Titartagaq 13-imi allatorneqarput. GTO'p nukittunerujussuanut pISOOqataavoq, suliffeqarfiup aqutsisua 1956-imit 1987-imit allanngornikuunngimmat, tassaalluni Gunnar P. Rosendal (1919-1996).

Namminersornerullutik Oqartussat 1979-imi pilersinneqarneratigut aatsitasanut suliassaqarfik immikkooruteqarpoq, namminersornerunermi aaqiinerup aatsitassaqarfimmik pilersitsinerata toqqaannartumik kinguneqaataanik namminersornerullutik oqartussat akisussaaffii kiisalu naalagaaffiup akisussaaffii nalingalugit ataatsimut akisussaaffinngortinneqarmat (Dahl 1986,117).

**GTO-qarnerani taassumalu kingorna suliffeqarfimmi allanngu-
utit pingaarutillit takussutissartaa.**

Ukioq	Pisut
1946	Grønlands Styrelsen teknikimut immikkoortortaarfim- mik pilersitsivoq, Telegraf- og Vejrtjenesten-imik taaguutilimmik.
1950	1. juni Grønlands Tekniske Organisation (GTO) pilersin- neqarpoq, Statsministeriemi Grønlandsdepartement-imi pilersinneqartumi immikkoortortatut.
1955	Ministeriet for Grønland (MfG) pilersinneqarpoq.
1955	GTO MfG-mi immikkoortortanngorpoq.
1955	MfG-mi Sanaartornermut ataatsimiititaliamik pilersitsivoq.
1956	Gunnar P. Rosendahl GTO-mi pisortanngorpoq.
1965	GTO MfG-p ataani aqutsisoqarfinngorpoq.
1965	Gunnar P. Rosendahl GTO-mi pisortaaninngorpoq.
1979	Aatsitassat pillugit suliassaqarfik Kalaallit Nunaanni aatsi- tassat atortussiat pillugit Fællesrådet-mut nuunneqarpoq.
1980	1. januar timalimmik nuna tamakkerlugu pilersaarusi- ornermut akisussaaffik Namminersornerullutik Oqartussanut nuunneqarpoq.
1987	GTO 1. januar aallarnerfigalugu Namminersornerullutik Oqartussat akisussaaffigilerpaat.
1987	Gunnar P. Rosendahl soraarninngorpoq. Siunnersortitut ingerlaqqippoq.
1987	10. septemberimi Ministeriet for Grønland atorunnaarsinneqarpoq.

1988	Upernaakkut GTO-mik taaguutaa Nuna-tek-imut allangortinneqarpoq, taanna Nunatsinni Teknikkikkut Ingerlatsivik-mik naalisaaneruvoq.
1991	<p>1. januar Nuna-Tek suliffeqarfinnut iluanaarutinin ingerlasunut arfinilinnut avinneqarpoq. Kingorna ilai aktiaatileqatigiiffingortinneqarput:</p> <p>Kalaallit Nunaanni Amutsiviit — 1. januar 1991-imit Amutsiviit. 1998-imi namminersortunngorsarneqarput.</p> <p>Kalaallit Nunaanni mittarfiit —</p> <p>1. januar 1991-imit Mittarfeqarfiit.</p> <p>Kalaallit Nunaanni Nukimmik pilersuiffiit —</p> <p>1. januar 1992-imit Nukissiorfiit.</p> <p>Kalaallit Nunaanni Misissueqqaarnerit —</p> <p>1. november 1993-imit Misissueqqaarnerit.</p> <p>Kalaallit Nunaanni Teleqarfik —</p> <p>1. januar 1994-imit TELE Greenland A/S.</p> <p>Kalaallit Nunaanni Inissiaatileqatigiiffik —</p> <p>1. januar 1995-imit A/S Inissiaatileqatigiiffik INI.</p>

Titartagaq 15. *GTO-qarnerani taassumalu kingorna suliffeqarfimmi allanguutit pingaarutillit takussutissartaa. Paasisutissarsiffiit: Kerrn-Jesperesen (1957), Rosendahl (1959), Sørensen (1983), Rosendahl (1989), Danker ([2004]), Køster (2012), Nukissiorfiit ([2013]), Larsen ([2013]), Statens Arkiver ([2014]). Nammineq inissitsitigaq.*

GTO-p teknokratiskiusumik anersaava sakkortoq Kalaallit Nunaanni Aatsitassat pillugit Fællesrådip 1979-imi pilersinneqarneranit ingerlateqqinneqarpoq (ibid.,119). Ilisimatuutut allaatigisami Allaaserisaq 7-imi (Hansen 2014a) nassuiarneqarpoq, Fællesrådet qanoq Kalaallit Nunaannut nuunneqariartuaarsimanersoq, 2010-milu Kalaallit Nunaannut nuunneqavilluni. Ersarippoq, aatsitassat pillugit allaffissorneq ukiuni kalaallit-qallunaat ataatsimut allaffissornerisigut nukittuumik teknokratiskiusumik ineriartortitsisinnanera paarsisinnaneralu kiisalu nammineq aqutsisinnaassutsimik paarsisinnanera. Teknokratiskimik pisariillisaanerup inerneraa, Aatsitassanut

Aqutsisoqarfiup, 1998-imit taama taaguuteqalersup, Kalaallit Nunaanni aatsitassarsiornermik inerisaanissamut sulissuteqarunarnera, kisiannili aalajangerneqarpoq, teknologii aatsitassarsiorfillu pillugit aatsitassarsiorfinnik pilersitsisoqassasoq. Aatsitassarsiorfinnik pilersitsinerup kalaallinut qanoq sunniuteqarsinnaaneri, Aatsitassarsiornermik Aqutsisoqarfiup siusinnerusukkut atuunnerani annikitsuinnarmik eqqarsaatigineqartarpoq. Tamanna ilaatigut ersersinneqarpoq, suliat ataasiakkaat pillugit sulinerup ingerlanerani siuariartornerit suut kiisalu qanoq attaveqatigiinnerup ingerlasimaneranutpaasisaqarniarneqilisimatuunulluunniitnalinginnaasumikajornakusoor-tarsimammatt (Hansen 2010,14-15). Saniatigut teknikkikkut periarfissanut pilersarusiornermullu teknokratiskiusumik pingaarnertut eqqarsaatigarnerup takutippaa, 2014-imiluunniit allaffissornikkut aatsitassarsiorfimmatt akisussaasuusup, sumiiffiit inullit qanigisaanni aatsitassarsiorsinnaanikkut killilersuiffissanik pilersitsisinnaaneq pillugu inuiaqatigiit eqqarsaatigineqarpianginnerat. Isiginnittaaseq tamanna ilaatigut nalunaarummi "Til gavn for Grønland" ersersinneqarpoq (Hansen 2013b, Rosing 2014).

GTO-mitt teknokratiskiusumik kingornussaqq taamaasilluni ullumikkut tikillugu Kalaallit Nunaanni aatsitassat aqunneqarnerinut ersarissumik sunniuteqarpoq. Saniatigut aamma teknokratiskiusumik eqqarsartariaaseq, GTO-p suliaasaanik kingornussisuusunut kiserngoruttunut tallimanut: Mittarfeqarfiit, Nukissiorfiit, Misissueqqaarnerit (Asiaq), Tele Greenland aamma INI aqutseriaasaannut ilaannakortumik ingerlaqqissimarpasippoq.

5.3.5 Autokrati – eqimattakkaarneq

Autokrati aqutseriaasiuvoq, *"hvord magten er samlet hos én person (en autokrat)"* (Den Store Danske 2009a). Autokrati assigiinngitsorpassuarnik iluseqarpoq. Matumani klientelisme ukkatarineqarpoq, taanna tassaavoq *"udtryk for forskellige måder at opbygge og politisk udnytte klientrelationer på mellem en velgører og beskytter, patron, og en klient"* (Lammers 1998). Klientelistiskimik aaqqissuussineq pisortatiguunngitsumik pisarpoq pisunilu assigiinngitsuni takussaasarluni (ibid.).

Klientelistiskiusumik eqqarsartaatsip atornerqartarfiisa ilagaat, sumiiffiit eqimattakkaaqartut. Eqimattakkaat ima nassuiarneqarsinnaavoq *"a real identity group and binding block of sociopolitical organization. Like all identity groups, its boundaries are somewhat fluid"* (Collins 2006,38). Tunngaviit avataanni

eqimattakkaanik aqutseriaatsitut nassuiaatini ilaapput isummat pitsaasut pitsaanngitsullu. Collinsip oqaatigaa, eqimattakkaat atorneqartartoq *“positively to discuss cultural traditions, family values, and social order, and negatively to criticize political behavior that includes kin patronage and corruption”* (Collins 2006,38). Matumani ‘eqqarleriinneq’ siammasissumik ‘eqimattaqatitut’ imaluunniit ‘assersuutitut eqqarlitut’ isumaqartutut paasineqassaaq.

Titartagaq 16-imi autokratiip, Kalaallit Nunaanni naammattoorneqarsinnaasup ilisarnaatai allanneqarput.

Autokrati	
Aqutseriaaseq	Autokrati — eqimattakkaarneq
Politikkikkut ideologii	Klientelisme
Tunngavik	Inuit I + II
Qitiusumik suliaqartoq	Iluaqutissanik aqutsisoq
Anguniagaq	Illugiinneq
Sunniut	Tatigeqatigiinneq
Innuttaasut peqataanerat	Peqataatinneqarput
Innuttaasunik ilaatitsineq	Eqimattaqatit

Titartagaq 16. *Autokratiip ilisarnaatai. Nammineq inissitsitigaq.*

Qulaani allassimasutut “kin patronage” (eqqarlernik innimittarneq) avataanit isigalugu — demokratiskiusumik isiginniffimmit — eqimattakkaaqaqarnerup nuanniitsortaasa ilagaat. Iluanit isigalugu — eqimattamit isiginniffimmit — tamanna nammineq ilanik innimittarneq eqimattakkaaqaqarnerup iluaqutissartaasa qitiorpiartut ilagaat.

Kalaallit eqimattakkaaqaqarnerisa aallartinnerat Europamiut tikingikkallarneranni inuiaqatigiinnut kingumut takuneqarsinnaavoq. Qanittumik nunaqqatigiittarneq ingammik ukiukkut pineqarpoq, tassani ilaatigut piniagassanik avitseqatigiittarnikkut neqinillu tunioraattarnikkut inooqatigiinni atassuteqaammik nukittuumik pilersitsimavoq. Nunaqqatigiit akornanni ilaqutariinneq pingaartumik takuneqarsinnaavoq. Robert Petersenip (1928-) nassuiaatip

ilaatut taavaa nævner *"inden for slægtsgruppen havde man en forsvarshed"* (Petersen 1993,125). Saniatigut ilaqutaviit kiisalu ilaqutaasat attaveqarfiginerinik taasinerit (Hansen 1991a) inooqatigiinni attaveqarnermut qulakkeerinninnertut taaguutitut taaneqarsinnaapput.

Kapitali 3-imi nassuiarneqartut, nunasiaataanerup nalaani inunnik ilaqutariinnit aalajangersimasuneersunit nunasiaataanermit aqutsinermit ilaatitsinermit toqqaasarsimanerup, ullumikkut ilaqutariit eqimattakkaartut ilisimaneqartut sinaakkutaannik annertuumik pilersitsivoq. Ilaqutariit aqqi arlallit ullumikkut ilaqutariittut nukittuutut ilisimaneqarput. Nalinginnaasumik ilaqutariit ataasiakkaat pingaartumik niuertoqarfeqqaanut atassuteqartarput, soorlu namminersornerunerup nalaani kommunini illoqarfittut pingaarnertut ilisimaneqartunut. Motzfeldt Kujataaninggaanneerpoq, Heilmann Maniitsumeerluni, Olsen Sisimiuneerpoq il.il. Kalaallit Nunaanni eqimattakkaat nassuiarneqarneri pillugit atuakkanik arlalinnik saqqummersitsisoqarnikuuvoq (assersuutigalugu Heilmann 1987, Heilmann 1996, Sandgreen 1994).

1970'ikkunni eqimattakkaat nutaat ineriartortinneqarput, tassaasut partiini eqimattakkaat. Tamanna Jens Dahlip (1946-) assigiinngitsutigut paasinartumik nassuiartarsimavaa. *"Arktisk selvstyre"*-mi partiit qanganitsat pingasut, Atassut, Inuit Ataqatigiit aamma Siumut pilersinneqarnerat peqqissaartumik nassuiarneqarpoq (Dahl 1986a). Allaaserisami taassuma nalingani saqqumertumi partiini eqimattakkaaqarneq ersarissumik takutinneqarpoq (Dahl 1986b). Saqqaq pillugu atuakkami Dahlip nassuiarpaa politikikkut partiini agguineq (Dahl 2000,109).

Allaaserisaaq 5-imi suliffissuaqarfimmi suliffittaarsinnaaneq pillugu allamut nuuttarneq pillugu pull aamma push-imik sunniutit pillugit misissuinermit takutinneqarpoq, aperineqartut akornanni eqqumaffiqineqartoq, maanna najugaqarfigisaanni ilaquttanut atassuteqartoqarnerisooq inunnik uninngatitsiinnarsinnaasunik imaluunniit sumiiffimmi nutaami ilaquttanik atassuteqartoqarnerisooq. Aalajangiunneqarpoq tassaasooq *"Family matters"* (Hansen aamma Rasmussen 2013,174). Klientilisistiskimik aqqissuussinerit taama ittut Kalaallit Nunaanni kisimi pineq ajorput. Aamma assersuutigalugu Islandimi ilisimaneqarput. Anna Karlsdottirip nassuiarnikuuaa, Islandimi inuiaqatigiinni eqimattakkaarnerit immikkut ilaqutariinnut tunngasut takusaanersut (Karlsdottir 2012,29-30).

Nammineq ilaqquttat iluanni imaluunniit partiip iluani salliutitsineq, tunngaviit avataanni qanigisanik salliutitsinermik (nepotisme) taaneqartarpoq, tamanalu pitsaanngitsumik isumaqartinneqartarluni. Oqaatsip ilaa siulleq latineerit oqaasianinganneerpoq, tassani 'nepos' isumaqarpoq soraluqaq angut (aamma ernutaq). Oqaaseq ukiuni akullerni paavit soralussaminnik angutinik imaluunniit ilaqquttaminnik qanigisanik allanik ilagiinni sulisussatut taasisarnerannit naggueqarpoq. Paavit taama pisarnerat 1692-imi inerteqqutinngorpoq. Oqaaseq ima isumaqartillugu atorpara, *"at en person tilgodeser og foretrækker slægtninge og venner frem for andre, især ved besættelse af stillinger i den offentlige sektor"* (DSDE 1999b).

Oqallinnerit ilaanni favoritisme (inunnik ataasiakkaanik salliutitsineq), kronyisme (eqimattanik salliutitsineq) aamma nepotisme (ilaqquttanik salliutitsineq) immikkoortinneqartarput (Arasli and Tumer 2008, Nadler and Schulman 2006), uanili qanigisanik salliutitsinerup siammasissumik isumaa atussavara, allanik salliutitsinernik tamanik nassuiaatitut, isuma tamanna aamma Transparency International Greenland-imit atorneqarpoq (Transparency 2014).

Inuussutissarsiornermi, politikkiimi, inooqatigiinni aaqqiagiinnginnernik aaqqiiniarnermi il.il. qanigisanik salliutitsisarneq atorneqarpassippoq. Tamatumunnga takussutissat ilagisinnaavaat Peter Munk Christiansen aamma Lise Togeby Kalaallit Nunaanni nuimasut pillugit allaaserisaanni inerniliinermi (Christiansen aamma Togeby 2003,99-100). Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni immikkoortuni tamangajanni qanigisanik salliutitsineq takussaasutut taaneqarsinnaavoq. Assersuutigalugu 1989-1990-imi paasineqarsimavoq, Niaqornaarsummi suliffiit annerit pingasut, atuarfik, pisiniarfik aamma tarajorterivik, annerpaartaatigut ilaqutariit pingasut akornanni agguanneqarsimasut (Hansen 1991a). Pisorpassuarni najukkami taamaattoqarnera isumaqarluppoq, pissutsinut naleqqussakkamik ineriartornermi tamanna pigiliutiinna-gaammat. Aaqqissuussinermi taama ittumi iluaquteqarlunilu ajoquteqarpoq. Iluaqutitut ilaatigut taaneqarsinnaapput tatiginassutsip annertunerunera aamma taarsiikulannginneruneg, ajoqutinili ilaatigut tikkuarneqarsinnaapput suliffittaarnissamut imaluunniit suliffimmi qaffatsitaanissamut piumassuseqarnerup annikinnerunera kiisalu toqqaasarnerup demokratiskiunnginneranik avataanit isornartorsiorneqarnissamut aarlerinaateqarnera.

Qanigisanik salliutitsisarnerup isumaqannginnertaani ilaatigut ilisimaneqarpoq, 1990-ikkunniunerusoq — avataanit isigalugu — Sisimiuni timersoqatigiif-fiup SAK'p arsaannermi førsteholdianut ilaasussatut toqqarneqarniaraanni iluaqutaasinnaasutut isigineqarsinnaasoq assersuutigalugu Olsenikkut ilaqutarineri.

Illua tungaani, qanigisanik salliutitsisarnermik tunngaveqartumik politikkikut atorfinitsisinerimi assersuutit nutaanerit malunnartut ilagaat, Tom Ostermannip, taamani Naalakkersuisut Siulittaasuata Aleqa Hammondip, Siumut, inooqatigisaata, Naalakkersuisumut Karl Lyberthimut, Siumut immikkut siunnersuisutut atorfinitsinneqarnera. Tom Ostermann ullut marluk atorfimmi-niippoq, qanigisanik salliutitsinertut atorfinitsinneqarsimasutut pasineqarluni atorfimmit tunuaqquneqarluni kimigiiserfigineqareerluni tunuarami. Suliap inerneraa, Naalakkersuisoq Karl Lyberth suliap kingorna Naalakkersuisutut tunuarmat politikkimillu tunuarluni (Sørensen 2014).

Tom Ostermannip assersuutigineqarnera Kalaallit Nunaanni politikкими kisi-miinngilaq. Politikerit aalajangiisinnaassuseqartut inunnik qanigisaannik qanigisanik salliutitsisarneq Namminersornerullutilli oqartussat nutaajune-ranni takuneqartarpoq. Tamatumunnga Susanne Christiansenip atuakkiaani "Kajs grønlandskrønike" (Christiansen 2015) arlalinnik assersuuteqarpoq, tassani Kaj Kleistip Namminersorlutik Oqartussat ukiuni qulikkaani siullerni pissaanerup qiterpiaaniinnermini eqqaamasalikkersaarutai nassuiarneqar-put. Assersuutigalugu atuakkiortup immikkoortumi ataatsimi qulequtsiutigaa "Siumutter hjælper da siumutter": *"At være siumutter var nærmest en livs-stil, som kunne mærkes i alle afkroge af samfundet. Siumut var mere end blot et politisk parti, men nærmest 'et konglomerat', som formanden for IA, Kuupik Kleist kaldte det. ... Formanden for det danske Transparency International — der bekæmper korruption og bestikkelse — udtalte på et tidspunkt, at "Problemet er, at Grønland er præget af en familiekultur, hvor man hjælper hinanden. Det hører bare ikke hjemme i det politiske system"."* (ibid.,231).

Assersuutini, Kalaallit Nunaanni qanigisanik salliutitsinerit pingaarner-tut ukkatarineqarput, kitaanili sumiiffinni allani aamma salliutitsisarnerit ilisimaneqarput. Titartakkap ersersinnisaanut oqaatigineqarinnaavoq, piffissami 2001-2006 Aalborg Universitetimi, adjunktut, lektoritut pro-fessoritullu atorfiit inuttassarsiuunneqartut tamaarmik 60 %-iinut inuk ataasiinnaq qinnuteqartarsimasoq (Larsen aamma Emerek 2008,19).

Taamali oqaatigineqanngilaq, atorfinnik inuttaliinerit 60 %-ii qanigisanik salliutitsiffiusut, paasinarsisippaali, assersuutigalugu ilisimatusarnerup silarsuaani ilisimaneqannginngitsoq, atorfimmuut inuttassarsiuussinerit aqqissorneqartartut, inunnik nalunngeriikkanik eqqarsaateqarluni sananeqartarmata.

Ukiuni qulini kingullerni Kalaallit Nunaanni suliffissuaqarnikkut suliniutinut angisuunut atatillugu ernumagineqarsimavoq, suliniutini taakkunani klientelismemik allatut ittumik pilersoqalernasoralugu, tassani 'imassatut' inis-sisimaffiit suliffeqarfissuarnit nunani allaneersunit tiguneqarlutik taavalu, 'sullitat' politikeriullutik atorfilittallu, suliffissuaqarnikkut suliniutini angisuuni ilaasut. Ajornartorsiut tamanna ilisimatuutut allaatigisami Allaaserisaq 4-mi eqqaallatsiarneqarpoq (Hansen, Sørensen aamma Jeppson 2009), tassani erserpoq, Namminersornerullutik Oqartussat namminneq suliffeqarfiutaat Greenland Development Alcoap alumiiniumik aatsitsivissaa pillugu, pisut ilaanni Alcoap nammineq isumalluarneranit annertunerusumik qiimmassi-maarfiunerusoq (ibid.).

Assiliaq tamanna, nunarsuarmi sumiiffinni allarpassuarni, suliffissuaqarnikkut annertuumik suliniuteqarfiusuni nassaassaavoq. Tamanna takussaagajuttoq allamut sangutitsisaarnerpassuartigut peqquserlunneruvoq, tamannali alumiiniumik aatsitsivissuarmik suliniarnermut atatillugu atuunnersoq piviusumik uppersaaserneqarnikuunngilaq, Naalakkersuisunili ilungersunartutut isigineqarpoq. Taamaattumillu martsimi 2015-imi Namminersorlutik Oqartussani sulisunut, aatsitassarsiornermik suliaqartunut akilersuilluni peqquserluttoqannginnissaanut politikki aalajangersarneqarpoq (Dam 2015).

Qanigisanik salliutitsinerup akilersuillunilu peqquserlunnerup ineriartorsinnaanissaanut akussaasinnaasut arlalissuit Kalaallit Nunaanni nassaassaapput. Tassani pineqarput demokratii nutaanerusoq, allaffissorneq ersarilluanngitsoq, inuiaqatigiinni ilinniagartussuseq qaffasippallaanngitsoq aamma — minnerunngitsumik — eqimattakkaanik aqqissuussinernut klientelistiskiusumik eqqarsartaaseqarneq ersarinngitsumik atuutereersoq, inunnik ataasiakkaat klientelistiskimik attaveqalernissamut nutaajusumut ilanngunnissaannut ajornanngitsitsereersoq.

5.3.6 Ochlokрати — akerliuneq

'Ochlos' græskisuujuvoq isumaqarlunilu 'inuit eqimattat ' imaluunniit 'inuit nalinginnaat'. Ochlokрати taamaattumik assersuutigalugu isumaqarniartussaassagaluarpog 'inuit nalinginnaat aqutsinerat', taanna nassuiaaneq sak-kortunngitsumut qaninneruvoq. Ochlokратиilli isumaa ataatsimut isigalugu nutserinerit amerlanerpaartaanni oqaatsip isumaatigut pitsaanngitsumut sangutinneqartarsimavoq, taamaasilluni amerlanertigut nutserneqartarluni inuit appassissumik inissisimasut aqutsinerat imaluunniit inuit appassissumik inissisimasut. Tamanna ukiut 90-it qaangiupput atuummat, "*Pøbelherredømme (ochlokрати), de i social, økonomisk og intellektuel henseende laveste klassers tilriven sig magten i en stat*" (Salmonsens 1926,768), ullumikkullu atuuppoq, "*pøbel, ældre, nedsættende betegnelse for den laveststående del af en befolkning*" (Den Store Danske 2009c).

Ochlokратiskiusumik aqutseriaaseq aamma amerlanerit kisermaassillutik naalakkersuinerannik imaluunniit demokratiskiusumik kisermaassilluni naalakkersuinermik nassuiarneqartarsimavoq. Tamatumunnga atatillugu ochlokратiskiusumik aqutseriaatsimi inuiaqatigiinni ikinnerussuteqartunik oqaloqateqarnissamut naaperiaanissamullu kajumissuseqartannginnermut innersuussisoqarpoq. Oqaaseq amerlanerit kisermaassillutik naalakkersuinerat qallunaat oqaatsinik atuinerannut ilisaritinneqaaqarpoq Jyllands-Posten-imi allaatigisami 28. december 1936-imi saqqummiunneqartumi ima qulequtaliilluni "Vi fik alligevel Flertalsdiktatur" (Hansen 1997,306).

Ochlokрати aqutseriaatsit qangarsuaq grækerimik oqaluttuarisaanermut ilisimatuumit Polybiosimit (ca. 200 BC - ca. 118 BC) nassuiarneqareerpoq. Polybios naapertorlugu kaaviiarneqarpoq aqutseriaatsinik ajunngitsunik pingasunik (monarki, aristokrati aamma demokrati) kiisalu aqutseriaatsinik ajortunik pingasunik (tyranni, oligarki aamma ochlokрати) imaqartumik. Aqutseriaatsit taakku arfinillit kaaviiarnermi aalajangersimasumi imminnut malittaripput: Monarki, Tyrannimut appartarpoq, taanna Aristokratimit uppisinneqartarluni, Oligarkimut appartumik, Demokratimillu uppisinneqartumik, taannalu Ochlokратimut appartarluni, Monarkimit uppisinneqartumik... il.il.. ([Mogens] Hansen 1999).

Taaguutip ochlokратip aqutseriaatsit muteerniusumik populismetut paasilugu atornerqarnera, siullermik 1891-imi USA-mi The Populist Party-p

pilersinneqarnerani takuneqarpoq. Ullumikkut populismep isumaraa inuit politikkikkut akerliullutik aalassatsitsinerat (Grage 1999), nalinginnaasumik ilisarineqarsinnaasoq, "[d]e er udpræget antielitistiske og mod såkaldt establishment. De nærer en vis mistro til det repræsentative demokrati" (ibid.). Taamaattumik populistiskimik aalassatsitsisut politikkikkut partiinut pilersitaasunut illuatungiliuttutuusarput. Aammalu partiit populistiskiusut pilersinneqartarput, inuiaqatigiinni aningaasaqarnikkut annertuumik allanngortoqarneranut atatillugu (ibid.). Titartagaq 17-imi takuneqarsinnaapput aqutseriaatsip ilisarnaatai.

Ochlokrati	
Aqutseriaaseq	Ochlokrati — akerliuneq
Politikkikkut ideologii	Populisme
Tunngavik	Inuit II
Qitiusumik suliaqartoq	Sunniiniartooq
Anguniagaq	Ataqatigiinneq
Sunniut	Akeraqarneq
Innuttaasut peqataanerat	Nammineq aalajangigaq
Innuttaasunik ilaatitsineq	Assinganik ajornartorsiuteqarneq

Titartagaq 17. *Ochlokratiip ilisarnaatai. Nammineq inissitsitigaq.*

Kalaallit Nunaanni nunami politikkikkut populistiskimik sunniiniarneq qinersinermi 2002-miit erserinnerpaasimavoq, tassani Hans Enoksen Siumumut siullermik siulersuisunngormat kingusinnerusukkullu 3. decemberimi qinersinerup kingorna Naalakkersuisut siulittaasunngorluni. Kalaallit Nunaanni ersarissumik nukittuunik nakutitsiniaanernik peqarnikuunngilaq. Kalaallit Nunaanni populistiskimik periutsit aqqutinik marlunnik malitaqarsimapput. Aappaani aqqut ersisaariffusoq akeqqanik pilersitsinikkut, aappaanilu gammaalluni aqqut qinersisigisakkanut, annertunerusumik ilinniarsimanngitsuusunut, appasinnerusumik atorfeqartuusunut kiisalu nunaqarfinni illoqarfinnilu minnerusuni akunnattunilu ilaqutariiusunut aalisartortaqaarlutillu piniartortaqaartunut politikkikkut ingattarsertumik neriorsuuteqarnikkut.

Aaqqiagiinnginnernik toqqaannanngitsumik aaqqiiniartarnek, inooqatigiinni annertuumik atugaasoq, akerlerisatut misigisanik sioranartutut isiginngilersarnermik ineriartortitsisarpoq. Inuiaqatigiinni nunasiaataasimasuni, nunasiaateqarsimasunit sinniisut imaluunniit inuit pineqartillugit sioranartutut isiginnilersinnaanermut qanittuararsuusinnaavoq. Tamanna nalingalugu ersarissinnaavoq nuna tamakkerlugu politikikkut akerlerisamik imaluunniit immaqa inuiaqatigiinni ikinnerussuteqartunik nuimasunik sioranartutut isiginnilernikkut eqimattat ataatsimooqatigiiffimmik pilersitsinissat.

Kalaallit Nunaanni politikkami populistiskiusut nuimanerpaat tassaasimapput Partii Inuit, 2013-imi pilersinneqartoq, 2013-imilu juunimi qinersinermi Inatsisartuni marlunnik issiasuutitaqalartut. Partii Inuit malunnaatigaat populistiskiusumik ersisaarisutut nipeqarnertik. 2014-imi qinersinermi partii qinernikippallaarluni Inatsisartunut isertitaqanngilaq. Partii Siumut aamma ingattarsertumik neriorsuuteqarluni populistiskiusumik politikikkut sunniiniarnermi politikikkut nalunaaruteqarnikkut pissutsinik takutitsisimavoq. Tamanna immikkut ersarippoq upernaakkut 2013-imi kiisalu ukiakkut 2014-imi qineqqusaarnerni (Rostrup 2014).

Ochlokрати populismetut isikkoqartillugu autokratimut klientelismemullu arlalinnik assigussuteqarpoq. Assersuutigalugu soorlu Inuit Ataqtigiinni 1980-ikkunni immikkut ersarissimasoq, Partii Inuit ilaqutariinnermi eqimat-takkaaqarnermut ersarissuik atassuteqarput. Tassanimi 2014-imi qinersinermut sassarsimasut 12-it akornanni pingasut qatanngutigiiimmata (Nikku aamma Georg Olsen kiisalu Terto Ngiviu). Saniatigut aamma Partii Inuit qineqqusaartitaat tallimat Qeqertarsuarmeerput, pingasullu allat Qeqertarsuup eqqaaniit Aasianneersuullutik.

5.3.7 Demokrati – pisinnaatitaaffit

Oqaatsimi demokratiimi immikkoortoq siulleq grækerit oqaasiannit 'demos'-imeersuuvoq, taanna isumaqarpoq 'inuit'. Taamaattumik demokrati tama-tigut 'innuttaasut aqutsinerattut' nutserneqartarpoq. Oqaaseq qangarsuaq Grækenlandimit ilisimaneqarpoq. Demokratiip nutaartaa 1800-kkunni aatsaat ineriartortinneqarpoq (Svensson 1996,71). Ilisimatuutut allaatigisami Allaa-seriaq 7-imi Robert A. Dahl (1915-2014) aallaavigalugu eqqartorneqarpoq (Dahl 1989, Dahl 1999), taamaattumik, taanna demokratiitut taaneqartartoq,

eqqortumik polyarkimik taaneqartartussaagaluartoq (Hansen 2014a,135-136 [Allaaserisaq 7]).

Wave	Period	Number of democratic countries	Examples
1 st democratisation wave	1820-1926	29	United Kingdom, USA, France, Denmark
1 st reverse wave	1922-1942	12	
2 nd democratisation wave	1942-1962	36	West Germany, India, Japan
2 nd reverse wave	1960-1975	30	
3 rd democratisation wave	1974-1990	60	Spain, Kenya, Greece, Brazil, Poland, Greenland
3 rd reverse wave	1990-?	58	

Titartagaq 18. *Huntington's Three Waves of Democratisation. Source: Table adopted by author from Huntington (1991) (Hansen 2014a,135 [Allaaserisaq 7]).*

Matumanili oqaaseq demokrati atuinneqarpoq. Demokratiskiusumik aqutseriaaseq nunarsuup kitaani aqutseriaatsitut 'eqqortutut' akuersaarneqarpoq (Svensson 1996,72). Nunarsuaq tamakkerlugu politikkip iluani nunarsuup kitaata nunarsuarmi aqutsisuunerata, ingammik sorsunnersuup aappaata kingorna, 1900-kkut affaata aappaani demokratiinik arlalinnik piler-sitsisoqarneranut pissutaaqataavoq. Ilisimatutut allaatigisami Allaaserisaq 7-imi (Hansen 2014a) demokratiip maligaasiornera, Samuel P. Huntingtonimit nassuiarneqartoq (1927-2008), eqqartorneqarpoq.

Titartagaq 18-imit takuneqarsinnaavoq, sorsunnersuup aappaata kingorna demokratiip maligaasiorneri marluk pisimasut. Takuneqarsinnaavortaaq, namminersornerulernermik 1979-imi eqqussineq, Kalaallit Nunaanni demokratiip aallartiffiatut oqaatigineqarsinnaasoq, demokratiip maligaasiornerisa pingajussaaniittoq. Titartagaq 19-imi takuneqarsinnaapput demokratiip ilisarnaatai.

Demokrati	
Aqutseriaaseq	Demokrati – pisinnaatitaaffiit
Politikkikkut ideologii	Inunnut ataasiakkaanut tulluarsarneq
Tunngavik	Kitaamiut II / Inuit II
Qitiusumik suliaqartoq	Qinersisartut
Anguniagaq	Peqataaneq
Sunniut	Sunneeqataaneq
Innuttaasut peqataanerat	Nukittorsarneqarpoq
Innuttaasunik ilaatitsineq	Nalingiissitsineq

Titartagaq 19. *Demokratiip ilisarnaatai. Nammineq inissitsitigaq.*

Demokratiskiusumik aqutseriaatsimik isornartorsiuneq nutaajuinnangi-laq. *"Aristoteles opfatter demokrati som en dårlig styreform. Det er et fatigmandsvælde, der udøver magten uden hensyn til lovene og i de fattiges interesse. Bag demokratiet ligger en en-til-en opfattelse af lighed og et misforstået frihedsbegreb"* (Fink 2013). Aamma qallunaap filosofip Søren Kierkegaardip (1813-1855) demokrati isornartutut isigaa. *"Kierkegaards syn på demokrati var ikke just positivt. Han så det som et pøbelvælde eller flertalsdiktatur, hvor 'folket' kunne bestemme og overtrumfe gamle, gudgivne sandheder. Han var derfor dybt bekymret over Grundloven fra 1849 og sin samtids politiske udvikling"* (Holm 2005).

Demokrati aqutseriaatsitut pillugu massa oqaluttuarisaanermi nangaasuteqarnerit saqqummiunneqartaraluartut, demokratiskimik aqutseriaaseq 1800-kkunnili nunarsuaq tamakkerlugu *"vundet almen anerkendelse i form af repræsentativt demokrati"* (Svensson 1996,72). 1900-kkunni nuna demokratiskiusutut saqqummeraangat immikkut akuerisaasutut pissuseqalertarsimasutut isikkoqarpoq, aamma *"[h]øjst forskelligartede styreformer rundt om i verden ønsker at betegne sig som demokratiske"* (ibid.). Tamatumani ilaatigut pineqarput nunat soorlu Deutsche Demokratische Republik (DDR), People's Republic of Korea (PRK) aamma Democratic Republic of the Congo (DRC).

Demokratiit maligaasiornerisa pingajuannut (takuuk Titartagaq 18) Hunting-tonip nassuiaasigaanut ilassutitut, 1990-ikkunnili eqqumaffigineqarnerujartu-lersimavoq, demokratiimik akusamik peqartoq. Naammakkunnaarsimavoq demokratiskimik tamakkiisumik aqutsiviunngitsut, demokratiskiuernerut naleqqiullugu pitsaannngitsutut isiginninnertut sukangasuumik aqutsinertut taaneqarnissai (Yaşar 2014,4). Atuagaatini sammiviit marluusimapput. Aappaani misissuinerni, aqutseriaatsit akusaasut "*democracy with adjectives*"-itut isigineqartalutik (ibid.). Aappaanilu misissuinerni, aqutseriaatsit akusaasut "*authoritarianism with adjectives*"-itut isigineqartarlutik (ibid.).⁸

Kalaallit Nunaat 1953-imi pisortatigoortumik, danskit demokratiskiusumik tunngavittut inatsisaata ataanut ilanngunneqarpoq. Siusinnerusukkut ilaatigtut danskit tungaannit namminersorluni suliniummik demokratiip suunera paasisitsiniaassutigineqarpoq. 1945-mi teologi Hal Koch (1904-1963) atuagaq saqqummiuppa "*Hvad er demokrati?*" (Koch 1945). Atuagaq Folkevirke-mit, Hal Kochip nulianit teologimit politikerimillu Bodil Kochimit 1944-mi politikki akimorlugu arnanut paasisitsiniaaffissatut tunngavilerneqartumit akissusaaffigineqarluni saqqummersinneqarpoq (Possing 1998). Folkevirkep akissusaaffigisaanik 1950-ikkunni atuakkanik paasisitsiniutinik marlunnik, kalaallinit nuimasunit kalaallisut allanneqartunik saqqummersitsisoqarpoq. Tassaapput Atuagadliutini tusagassiortoq aqqissuisorlu Kristoffer Lynge (1894-1967) (Lidegaard 1979-84), "*kalâtdline inuiaKataunek*"-mik ("*At være medborger blandt grønlændere*") allattoq (Lynge 1950), kiisalu atuakkiortoq ilinniartitsisorlu Frederik Nielsen (1905-1991) (Nørregaard 1999), "*demokrati sunauna?*"-mik ("*Hvad er demokrati?*") atuakkiortuusoq (Nielsen 1950). Atuakkat Kalaallit Nunaanni demokratiip ineriartorneranik nassuiaa-nerupput Danmkarkimi demokratiip pissusaanut nassuiaatinik atassusiisut.

8 Nebahat Yaşar ilisimatuunngorniarluni allaatigisamini (Yaşar 2014,4) ilisimatuunik arlalinnik, "*democracy with adjectives*" pillugu allaaserisaqarsimasunik assersuuteqarpoq: "*Illiberal democracy*" (Zakaria 1997), "*pseudo-democracy*" (Diamond 2002) aamma "*façade democracy and electoral democracy*" (Haynes 2001), kiisalu ilisimatuunik arlalinnik, "*authoritarianism with adjectives*" pillugu allaaserisaqarsimasunik assersuuteqarluni: "*Electoral authoritarian regimes*" (Schedler 2006) aamma "*competitive authoritarianism and hegemonic authoritarian regime*" (Diamond 2002) aamma (Levitsky and Way 2002).

Ilisimatuut taakku demokratiskiusumik aqutseriaatsinik akusanik eqqartuineri, Kalaallit Nunaanni demokratiskiusumik aqutseriaatsimut sanilliullugit misissussallugit soqutiginarsinnaagaluarpoq, taamali annertutigisumik misissuineq ilisimatuunngorniarluni allaatigisap matuma sinaakkutaanik qaangiinerusaaq.

Atuakkat tamarmik qulequtaararaat "oKaloKatigissutigssanut túngavigssiaK" ("oplæg til diskussion") kapitalinilu tamani oqaloqatigiissutissanut apeqqutini arlalinnik peqarlutik.

Atuakkat kalaallit akornanni demokratiskiusumik pitsaasumik (kitaamiusut) oqaloqatigiinnissanut isumassarsiorfissatut eqqarsaatigineqarput, kisianni Robert Petersenip 1993-imi paasisimasalimmik oqaasii naapertorlugit, perorsagaanerup ilaani annertuumi "*holdningsbearbejdelsen, som gik ud på at opdrage børnene til hensynsfuldhed og tilbageholdenhed. Meget kunne tyde på, at mange i dagens Grønland har meget, de gerne ville komme frem med, men er for tilbageholdende til at bringe frem ... det er åbenbart vanskeligt at finde en god balance, når man har en ballast, der tidligere havde en anden funktion end idag*" (Petersen 1993,136).⁹

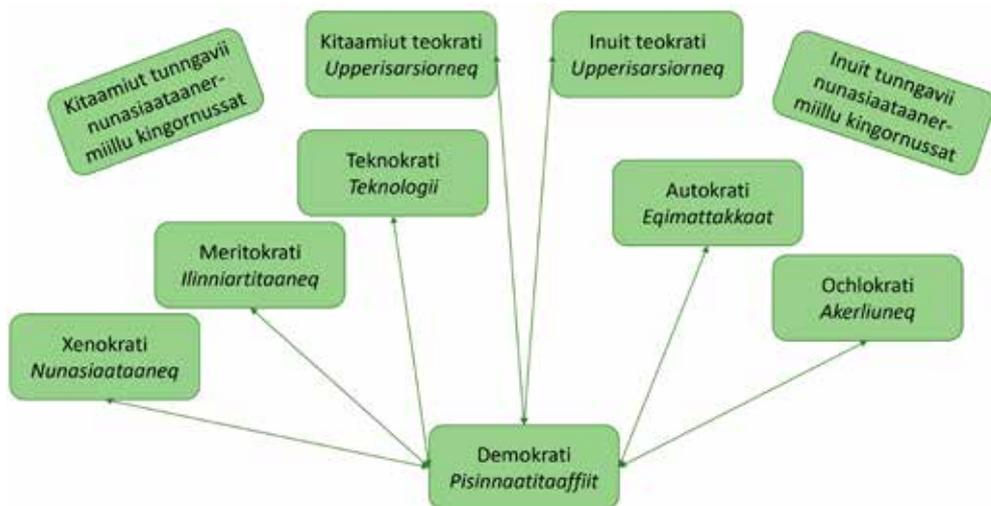
Robert Petersenimit taatsiarneqartutut, Kalaallit Nunaanni demokratii oqariartaatsit eqeersimaarluni peqataaneq aamma inuk ataaseq taasineq ataaseq, nunani avannarlerni ersarinnerusumik tunngaviusut malivinnagit ingerlavoq. Kalaallit Nunaanni demokratiimi pissutsit allat ataatsimoorusaanerut demokratii ersersinneqassagaangat atuutilersarput. Inukkaartumik eqqarsartariaaseq Kalaallit Nunaanni inooqatigiinnut naleqqussarnermi ersarippallaanngilaq, tassani sakkortuumik imminut upperinermik ineriartortitsinissaq taamaalisukkullu nammineq ilagisanut atatillugu ataatsimut akisussaaffeqarnermik pingaartitsinerup akornanni katitikkamik sunniiveqatigiinnermik atuisoqarmat. Kitaani demokratiimi ingerlalluartumi toqqaannartumik oqaloqatigiinnerup atatitsisutut tunngavigineqarnera Kalaallit Nunaanni unammillernartuuvoq, pingaartumik inuup nammineq iliuuseqarsinnaassusaata innarlerneqarsinnaannginneranik, toqqaannannginnerusumik isummanik avitseqatigiinnermik pisariaqartitsisup inooqatigiinni tunngaviup atuuttup unammillernarsisippaa (Hansen 1991b). Ajornartorsiut tamanna immikkoortup tulliani itisilerneqassaaq.

9 Ilisimatuunngorniarluni allaatigisap matuma sinaakkutaata avataaniip-poq, kisianni allaatigissallugu soqutiginarluinnarsinnaavoq Hal Kochip "Hvad er demokrati?" (Koch 1945) aamma Frederik Nielsenip "demokrati sunauna?" (Nielsen 1950) akornanni assigiissut qanoq annertutiginersoq, kiisalu taamaattoqarsimappat qanoq annertutigisumik atuakkat taakku marluk 1950-ikkunni Kalaallit Nunaanni demokratiimi pillugu oqallinnernik aallartisaasimanersut.

5.4 Qanoq ingerlateqqinneqarpa ...?

Aqutseriaatsit qulaani eqqartorneqartut ukiut 150-it kingullit ingerlanerini Kalaallit Nunaanni assigiinngilluinnartumik inissisimasimapput. Ilai pisortatigoortuusimapput Kalaallillu Nunaanni pissutsinut nalimmassakkamik ineriartornermut annertuumik sunniuteqarsimallutik (kitaanit teokrati, xenokrati, demokrati), allalli pisortatigoortuugaluarlutik Kalaallit Nunaanni sammivimik aalajangiinissamut pissaaneqaraluarlutik inooqatigiit eqqarsaatigalugit annikinnerusumik sunniuteqarsimapput (meritokrati, teknokrati). Aqutseriaatsit allat aqutsisut oqartussaasut tungaanniit toqqortaanerugaluarlutik, inuiaqatigiit akornanni inooqatigiinnik annertuumik aqutsisuusimapput (inunni teokrati, autokrati, ochlokrati). Aammalu aqutseriaatsit ataasiakkaat piffissap ingerlanerani allanngoriartorsimapput.

Tamanulli assigiippoq, piffissani assigiinngitsuni, assigiinngitsumik kiisalu pissaanernik assigiinngitsunik sinaakkutinik allanngorartunik, Kalaallit Nunaanni misigineqartunik, kiisalu — minnerunngitsumik — ullutsinni Kalaallit Nunaanni demokratiip ilisimasatta ilusilersorneranut tunngaviliisimapput. Tamanna Titartagaq 20-imi takutinneqarpoq.

Titartagaq 20. Ullutsinni Kalaallit Nunaanni demokratiimut sunniuteqarsimasut assigiinngitsut takussutissartaat. Nammineq inissitsitigaq.

Titartagaq 20-ip saamiata tungaa kitaani teokrati, xenokrati, meritokrati aamma teknokrati-mik imaqartoq pingaartumik immikkoortuni pisuni tamanut ammasuni ersarinnerpaasimavoq. Titartakkalli talerpiata tungaani inuit teokrati, autokrati aamma ochlokrati-mik imaqartoq pingaartumik immikkoortuni pisuni nammineq ingerlatani atuullunilu ersarinnerusimalluni. Aammali, kitaani teokrati, xenokrati aamma demokrati kalaallit inuiaqatigiit immikkoortuni pisuni nammineq ingerlataannut annertuumik sunniuteqarsimapput. Ataqatigiikkunnaarneq, taamaasilluni Titartagaq 1-p talerpiata tungaani atuuttut taaneqarsinnaasoq, aqutseriaatsit assigiinngitsut akornanni ataqatigiikkunnaarneruvoq. Immikkoortoq B-mi annerusumik aqutseriaatsit soorlu inunni teokrati, autokrati aamma ochlokrati ersarinnerupput, akerlianilli Immikkoortoq C-mi annerusumik aqutseriaatsit soorlu kitaamiut teokratiat, xenokrati, meritokrati aamma teknokrati ersarinnerullutik.

Arlaatigut meritokrati aamma teknokrati tunngaviisigut qanigisanik salliusisutut isigineqarsinnaapput. Meritokratiskiusumik aamma teknokratiskiusumik aqutseriaatsini toqqaasarnermut piumasaqaatit liberaliusumik demokratiimi akuersaarneqarnerupput, assersuutigalugu autokratiskiusumik toqqaasarnermut piumasaqaatinut sanilliullugit. Tamanna pissutigalugu meritokratiskiusumik aamma teknokratiskiusumik toqqaasarnermut piumasaqaatini qanigisanik salliutitsineq ersersinneqarneq ajorpoq.

Pissutsini tamani pineqarpoq, inuit aalajangersimasunik piginnaasallit assersuutigalugu atorfinnik inuttaliinermi imaluunniit suliassanik tatigineqaatit suliaasanik tunniussinermi piumaneqarnerusarnerat. Aqutseriaatsini tamani taaneqartuni piumasaqaateqarpoq, kikkut piumaneqarneruneqassanersut. Allatut oqaatigalugu demokratiskiusumik tunngaviup iluani naapertuuttut, piumasaqaatit ilai akuerineqartarsinnaasarput piumasaqaatilli ilai akuerineqarsinnaanatik.

Kapitalimut matumunnga aallaqqaasiummi oqaatigineqarpoq, ukiut tuusintilikkaat nikinnerata kingorna, inuiaqatigiinni ilisimatuut ilaanni demokrati aqutseriaatsillu allat pillugit isumaliutigilluakkamik isummernernik saqqumiussoqartartoq. 1900-kkut affaani kingullermi kitaamiut ilisimatusarnerini demokrati aqutseriaatsit akornanni ajornartorsiutitaqanngitsutut maligassatut inissineqakkajuttarpoq, ullumikkulli aqutseriaatsit assigiinngitsut akornanni ajunngitsut ajortullu pillugit assigiinngisitaartumik siammasissumillu

eqqartuisoqartarpoq. Tamanna aallaavigalugu kitaani liberaliusumik demokratiimi tunngaviit, ilisimatuutut allaatigisami allaaserisani arlalinni eqqartorneqartuni, kapitalimi matumani isornartorsiuisumik misissorneqarput.

Ilisimatusarnermi apeqqummut "Kalaallit Nunaanni ukiut 150-it kingulliit ingerlanerini pitsaasumik innuttaaqataaneq pillugu isiginnittariaatsit assigiinngitsut qanoq oqaasertalerneqartarpat? " akissutitut tulluassaaq, kapitalimi aqutseriaatsit eqqartorneqartut pitsaasumik innuttaaqataanermik isiginnittaasiannut tamanut innersuussissalluni.

Teokrati: Inunni aamma nunarsuup kitaani teokratiit tamarmik inuinnaat inugaannik aqutsisoqarput, taamaattumillu pisut aalajangeriigaasarnerannik imaqarlutik, kristumiuussuserlu eqqarsaatigalugu tamanna ullumikkut Kalaallit Nunaanni, assersuutigalugu Danmarkimut sanilliullugu ersarinneruvoq. Kalaallit Nunaanni apeqqutaaneruvoq ilagiinni sulisunut tatiginninnissaq aqqutsissiorneqarnissarlu. Inuit teokratiit angakkoqarneq, toqqoqqalluni ataqatigiinngitsumillu piuvoq, oqaluttuatoqqanillu oqaluttuaannartarnikkut inooqatigiinni ilaannakortumik paasinartumillu ersertarluni, tamatumuunalu qanga inuiaqatigiinni tunngaviit aqutsisuusut erseqqissarneqartarlutik, oqaatigineqarsinnaangilarli ullumikkut inuinnaat innuttaaqataasutut iliuusaannut annertuumik sunniuteqartut. Teokratiit taakku marluk sunniinerat ukiut 150-it matuma siorna, ullumikkumut sanilliullugu malunnarnerujussuvoq. Pingaartumik Allaaserisaaq 1-mi aamma Allaaserisaaq 3-mi teokratiskimik aqutseriaatsimi isiginniffiit eqqartorneqarput.

Xenokrati: Inuiaqatigiinnik nunasiaataasunik nunasiaqartuunerup kulturik-kut sunniiniarnikkut sunniineratigut, nunasiaataasut imminnut paasinnittaasiannut annertuumik sunniisoqartarpoq. Qallunaat nunasiaateqarnermi aqutsisut socialdarwinistiskimik kulturikkut inuiaqatigiinnillu paasinnittariaasiannik atuinerat tunniussinerallu, kalaallit inuiaqatigiit amerlanerpaartaanni tiguneqarpoq, 1960-ikkullu aallartinnissaata tungaanut akerlerineqanngingajallunilu aqutsinerpaajulluni. Kalaallit Nunaanni innuttaasut 1953-ip tungaanut tunngaviusumik innuttatut pisinnaatitaaffeqanngingajattut isigineqarput, nunap pisortatigoortumik aqunneqarnerani immikkoortuni killilersukkani taamaallaat peqataasinnaallutik. Uppisitsinernik taakkuninnga eqqarsartaatsikkut kingornussat Kalaallit Nunaanni innuttaasut ilaannut suli pitsaangitsumik sunniuteqarput. Tamanna immikkut atuuppoq, ersinngitsumik nunasiaataanerup nalaani 1953-imit 1979-imut peroriartorimasut akornanni.

Meritokrati: Meritokrati akoornagu anguniagaavoq, inunnik ilinniarluarsimarnernik, misilittagaqarnerusunik pikkorinnerusunillu inuiaqatigiit sapinngisamik pitsaanerpaamik aqunneqassasut. Ilinniagaqarsimassutsip misilittagaqarnerullu pingaartinneqarnissaannut tunngavik suli pisortani ingerlatsiveqarfinni atorfinitsitsinermi nuimanageruvoq. Tunngavilli taanna, kalaallit pissutsinut nalimmassakkamik ineriartorneranni inuiaqatigiit ilaanni ersarippallaangi-laq, aamma immikkoortuni pisuni nammineq ingerlatani, massa politikikkikut malunnartumik kissaatigineqaraluartoq, innuttaasut akornanni sapinngisamik amerlanerpaat ilinniagaqarnissaat.

Teknokrati: Inuiaqatigiinni pilersaaruserneq tulluuartoq teknikkikkut ilisimasilinnut tunniunneqaannassaaaq, taakku qulakkiissavaat inuiaqatigiinni (teknolokiip tungaatigut) ineriartortoqaannarnissaa. Aqutseriaatsimik tamatuminnga atortitsineq Kalaallit Nunaata annertunerpaartaani 1950-ikkunniilli GTO aqqutigalugu, kiisalu 1980-kkunni suliffeqarfiit GTO-p atorfiisa ilaanik tiguisut aqqutigalugit saqqumisimavoq. Immikkut 1979-imiit Kalaallit Nunaanni aatsitassanik aqutsinerup ilisarnaatigisimavaa. Tamannali kalaallit pissutsinut nalimmassakkamik ineriartornermi atuutilersimangilaq, aamma immikkoortuni pisuni nammineq ingerlatani.

Autokrati: Matumani innuttaaqataaneq pitsaasoq inuit ataasiakkaat ataatsimoortillugit paasinnittaatsimiippoq. Tamanna europamiunik attaveqalinngikkallarnermi, inuit akornanni illugiissumik pisussaassusermik qulakkeerinninnermut tunngaviit atatitsisut ilagaat. Inooqatinik attaveqar-neq siullertut ilaqtanni aallaaveqartarpoq. Nunasiaateqartut innuttaasu-nik juumuumut ajoqimullu ilinnialersussanik 1800-kkunni toqqaasarneranut atatillugu 'immikkoortitsilluni naalakkersuillunilu' tunngaveqartumik inuit ataasiakkaat ataatsimoortillugit paasinnittaaseq, ilaqtariit eqimattakkaartut akornanni ilisimaneqartoq, innuttaasut ilaanni killeqartuni nukittorsarneqar-nissaanut periarfissiivoq. 1970'ikkunni eqimattakkaanik eqqarsaateqartar-neq politikikkikut partiini pilersinneqaqqammertuni partiini eqimattakkaarnernik aamma ilanngussivoq. Inuit ataasiakkaat ataatsimoortillugit paasinnittaat-simi eqimattakkaarfiusumi 'aak imermit kimittunerusutut' isigineqarpoq. Taamaattumik pitsaasumik innuttaaqataanermik paasinnittaaseq nammineq eqimattarisanut tatiginassutsimik peqarnermik imaqarpoq.

Ochlokrati: Aqutseriaatsitut ochlokrati inuiaqatigiinni aningaasaqarnermi annertuunik allanngortoqarnerani aallartinneqartarpoq. Akerliuner-mik

aalassatsitsineruvoq, sulianut ataasiakkaanut kiisalu innuttaasunik taakkunaniittunik aalassatsitsinissamik ukkatarinninnissamik isumaqartoq, tassani naatsorsuutigineqarluni aalassatsitsinerup isorisai pillugit innuttaasut isumaqataanissaat. Aqutseriaaseq tamanna Kalaallit Nunaanni politikkimia aatsaat iluamik ukiut tuusintilikkaat nikinnerata kingorna takuneqarsinnaalerpoq. Populistiskiusumik isiginnittariaatsinik ersersitsineq annertunerpaatigut aalassatsitsinerup aqutsisuinut tunniunneqartarpoq.

Demokrati: Kalaallit Nunaanni demokratiskimik aqutseriaaseq aatsaat iluamik 1950-ikkunni erseqqissumik oqaasertalerneqartalerpoq. Kalaallini inuiaqatigiinni Grundlovimi demokratiskiusumik tunngaviit katersorsimasut pisortatigoortumik tunngaviupput. Nunanut avannarlernut allanut assersuullugu, ukiuni qulikkaani kingullerni Inatsisartunut qinersinermi qinersisut procentii appassisumik inissimasarput. Kalaallit Nunaanni demokratii Namminersornerulernermi 1979-imi aatsaat piviusumik pilersinneqarpoq, sulilu nutaatut atuulluni, saniatigullu kulturikkut oqaluttuarisaanikkullu pissutsit ilaat, Kalaallit Nunaanni demokratiimut akusatut sunniuteqarput. Demokratiskimik tunngaviit kalaallit ilisimalluinnarpaat.

Nunarsuup kitaani ullutsinni demokratiimi pissutsit qitiulluinnartut ilagaat soqutigisaqaqatigiit (NGO't) demokratiskiusumik sunniuteqarsinnaanermut periarfissamik kissaamillu atuutilersitsisinnaanerat. Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu aatsaat 2010-p tikikkiartornerani, Kalaallit Nunaanni NGO't nukittorsarneqarput. Allaaserisami "The aluminium smelter project in Greenland – New aspects of an industrialisation process?" (Hansen 2013a [Allaaserisaq 6]) Kalaallit Nunaata nunarsuaq tamakkerlugu suliffissualersuineranut suliaqartutut piffissaq iserfivia eqqartorneqarpoq. Kalaallit Nunaanni allaffissornermi inuussutissarsiornermilu tamanna 2006-imut inissinneqarpoq, taamani Amerikami alumiiniulortartoq Alcoa Kalaallit Nunaannut saaffiginnimat, Kalaallit Nunaanni alumiiniumik aatsitsivimmik inissiisoqarsinnaanera pillugu periarfissanik misissuinissaq kissaatigalugu (ibid.,88).

Kalaallit Nunaanni tunisassiorfinnik suliffissuarnik imaluunniit aatsitassarsiorfinnik pilersitsisoqarsinnaaneranut periarfissat pillugu ersarinnerulernerup kinguneraa, Kalaallit Nunaanni NGO'nik nukittorsaaajartuaarneq ineriartortitsiartuaarnerlu. Ineriartorneq aaqqissuussinermik pitsaanerusumik, suleqatigiinnermik pitsaanerusumik attaveqatigiinnermillu pitsaanerusumik pivoq. NGO't taakku 2013-imi 2014-imilu ersarissunik piumasaqaateqarsimapput,

Kalaallit Nunaanni politikikkut aalajangiiniarnernut innuttaasut ilaatinneqarnerunissaannik ileqqumik ineriartortitsisoqassasoq (Aaen 2012a, Aaen 2012b, Aaen 2012c). Inuit ataatsimoortutik katuffiata Inuit Circumpolar Council (ICC) Kalaallit Nunaanni immikkoortortaqaarfia 2012-mi WWF Verdensnaturfonden Danmarkimiittoq ukiuni marlunni suliniummik suleqatigissallugu isumaqatiigiissuteqarpoq. *"Projektets formål er at fremme debatten og inddragelsen af offentligheden i beslutningsprocesser om råstofaktiviteter i Grønland"* (Langhoff 2013,4). Suleqatigiinnermi tassani maannamut innuttaasunik ilaatitsineq pillugu nalunaarusianik marlunnik saqqummiisoqarpoq, *"Med folkets mandat? Høringsprocesser og borgerinddragelse på råstofområdet"* (Langhoff 2013) kiisalu *"Arktiske erfaringer – sammenlignende studie af borgerinddragelsen i forbindelse med råstofaktiviteter i en række arktiske lande"* (Frost aamma Scott 2014). Pisinnaatitaaffiit innuttaasunillu ilaatitsineq pillugit suleqatigiinnermit tamatuminnga nalunaarutinik arlalinnik saqqummiussisoqarpoq. Matumani taaneqarsinnaapput: *"Med folkets mandat? Høringsprocesser og borgerinddragelse på råstofområdet"* (Langhoff 2013), *"Råstofaktiviteter i Grønland. Beskyttelse af grønlandernes kollektive rettigheder i nationalt og internationalt perspektiv"* (Hansen 2013) samt *"Arktiske erfaringer – sammenlignende studie af borgerinddragelsen i forbindelse med råstofaktiviteter i en række arktiske lande"* (Frost og Scott 2014). Oktoberimi 2013-imi Kalaallit Nunaanni NGO-t arfineq-marluk Danmarkimilu NGO ataaseq politikikkut aalajangiiniartarnerni innuttaasunik ilaatitsisarneq siuarsarniarlugu suleqatigiinnermik pilersitsiniarlutik aalajangerput. *"NGO Koalitionen for Bedre Borgerinddragelse"-imut ilaapput Transparency International Greenland, ICC Greenland, WWF Verdensnaturfonden, Avataq, KNAPK, Foreningen af 16. august kiisalu Earth Charter Greenland (NGO Koalitionen 2014).*

NGO't isumaata takutippaa Kalaallit Nunaanni tamakkiisumik akuneqanngitsumillu demokratiip atuutilernissaanik piumasaqaat annertusiartortoq, kapitalilli aallartinnerani oqaatigineqartut, demokratiskiusumik aqutseriaaseq nutaaliaasoq inuiaqatigiinni assersuutigalugu kalaallisut ittuni *"shaped not only by colonial history and European influence; indigenous history also matters"* (Bentzen, Hariri and Robinson 2014,1).

Kalaallit Nunaanni aqutseriaatsit atuuttut assigiinngitsut nassuiarneqarnerata ersersippaa, aqutseriaatsini assigiinngitsuni pitsaasumik innuttaaqataa-nermik paasinnittariaaseq assigiinneq ajortoq, tamatumalu ersarissippaa,

iluameersumik tamakkiisumillu demokratiskiusumik peqataasoqarnerup ilaatitsinerullu qulakkeerneqarnissaanut unammilligassaq, taamaasillunilu pitsaasumik demokrateeqarnissaq ajornakusoorsinnaasoq — aamma minnerunngitsumik Kalaallit Nunaanni.

Inuit-kitaamiullu tunngavii akuleriit imaraat 1) inuup nammineq iliuseqarsinnaasusaata innarlerneqarsinnaannginneranik paasinnittaaseq suli nuimasoq kiisalu 2) pisut aalajangeriigaasarnerannik teokratiskiusumik tunngaveqarneq taakkulu saniatigut 3) klientelistiskimik aamma populistiskimik eqimattat pillugit eqqarsartaatsimik, nammineq eqqarsartaaseq kiisalu toqqaannartumik, saqqummiilluni oqallinneq iliuseqarnerlu pillugit demokratiskiusumik tunngaviup unammillernissaanut atatillugu sunniuteqangaatsiarput. Najoqqutarisat taakku, Kalaallit Nunaanni akuleriimmik demokrateeqarnermi nassaarineqarsinnaapput.

5.5 Eqikkaaneq

Ilisimatuutut allaatigisami allaaserisat tallimat (Allaaserisag 2, 4, 5, 6 aamma 7) aqutseriaatsinik toqarneqartunik kiisalu innuttaaqataanermik pitsaasumik paasinnittaatsinik, Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni atuussimasunik sulilu atuuttunik inuiaqatigiinnit isigalugit assigiinngitsutigut eqqartuipput.

Aqutseriaatsit inunni teokrati, autokrati aamma ochlokrati Kalaallit Nunaanni immikkoortumi pisuni nammineq ingerlatani nuimanerpaasimapput, aqutseriaatsilli nunarsuarmit kitaani teokrati, xenokrati, meritokrati aamma teknokrati immikkoortuni pisuni tamanut ammasuni nuimanerpaasimallutik. Aqutseriaatsinik assigiinngitsunik taakkunannga eqimattanut immikkoortuni pisuni nammineq ingerlatanut kiisalu immikkoortuni pisuni tamanut ammasunut agguaaneq, Titartagaq 1-mi Immikkoortoq B-t aamma Immikkoortoq C-p akornanni ataqatigiikkunnaarnermik ersersinneqartumi imarisai takuneqarsinnaapput (qupp. 24).

Aammalu uppersarnerneqarpoq, Kalaallit Nunaanni demokratiimut atuuttumut aqutseriaatsit nassuarneqartut sunniuteqarneri, ilisarnaataasumik Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni ullumi demokratiskiusumik aqutseriaatsimut akusamut imarisaasut.

6 Inatsisitigut akuerisat nikerartut

Ilisimatuutut allaatigisami ilisimatusarnermi sammisamut atatillugu suliami isumaagallartut pingajuat kingullerlu imaappoq, *tassani immikkoortumi pisup nammineq ingerlatap kiisalu immikkoortumi pisup tamanut ammasup akornanni ataqatigiinngitsuusinnaasoq pissutigalugu Kalaallit Nunaata pisortatigoortumik aqunneqarnerani annertuumik innuttaasuni akuerinninnernut pissutaasut ukiut 150-it kingulliit ingerlanerini ilaannakortuinnarmik kalaallini inuiaqatigiinni takussaasimapput, tamannalu piffissami tassani kalaallini inuiaqatigiinni uppititaanernik misigisaqarfiusimasunut pissutaaqataavoq qitiulluinnartog.*

Matumani ilisimatusarnermi apeqqut nr. 3 ima nipeqarpoq: Kalaallit Nunaanni ukiut 150-it kingulliit ingerlanerini innuttaasut akuerinninneri assigiinngitsumik annertussusillit qanoq malunniuppat?

Sulinermi isumaagallartog nr. 3-mut atasumut ilisimatusarnermi apeqqummut akissut, ilaatigut Allaaserisaq 6-imik aamma Allaaserisaq 7-imik misisueqqissaarnermik tunngaveqarpoq, taakkunani sammisap tunngavia qarsupittumik nassuiarneqarluni. Kapitali 3-imi oqaluttuarisaanermi ataqatigikkunnaarnernik misissuineq kiisalu Kapitali 4-imi aamma Kapitali 5-imi katiterilluni misissuinerit pisariaqalersippaat, Allaaserisaq 6-imi aamma Allaaserisaq 7-imi inatsisitigut akuerisat pillugit isumaliutigineqartut annertuumik oqimaqatigiissaarnissaat. Taamaattumik akissuteqaat atortussanik ilassuteqarluni tunngavilersorneqarpoq.

6.1 Inatsisitigut akuerisaq

Inuiaqatigiinnili siullerpaani, aqutsisoqartutut pissuseqarfiusuni, aqutsisunit pisariaqartinneqartuaannarnikuuvoq, aqutsisut taakku inatsisinut naapertuuttutut aqutsisutut akuerisaanissaq, tassa aqutsisut inatsisitigut akuerisaanersut. Taamaattumik inatsisitigut akuerisaaneq inuiaqatigiinni tamani najoqqutaavoq qitiulluinnartog. Piffissani aalajangersimasuni aamma oqaluttuarisaanermi ineriartornerni nunarsuarmi inuiaqatigiinni aqutsisut, inatsisitigut akuerisaanissamik unammillernartup qanoq aqunneqarnissaa pillugu assigiinngitsorujussuarmik isummersortarnikuupput.

Teoretiskimik, ilisimatusarnikkullu taaguutitut inatsisitigut akuerisaasumik oqartussaassuseqarneq qaammarsagaanerup nalaani pingaarutillit ilaasa, filosofip nakorsallu John Lockep (1632-1704), ilisariatissimagaa oqaatigineqarsinnaavoq (assersuutigalugu Torfing 2013,74). Tamatumunnga atatillugu Lockep suliaanut "Two Treatises of Government" (Locke 1689) innersuusisoqarpoq. Lockelli taaguut 'inatsisitigut akuerisaasumik oqartussaassuseqarneq' toqqaannartumik atunngilaa. Eqqartorpaali, aqutsisut innuttaasut akuersinerat pinngitsoorsinnaanngikkaat (consent). Tamatuma kingorna inerniliunneqarpoq, innuttaasut akuersinerat tamanna paasineqartariaqartoq, aqutsisut pissaanerminnik aqutsinissaminnut inatsisitigut akuerisaasi-manerattut. Arlaatigut tamanna Lockep ima oqaasertalerpaa: *"For the first conqueror never having had a title to the land of that country, the people, who are the descendants of, or claim under those who were forced to submit to the yoke of a government by constraint, have always a right to shake it off, and free themselves from the usurpation or tyranny the sword hath brought in upon them, till their rulers put them under such a frame of government as they willingly and of choice consent to"* (Locke 1689,189).

Inuiaqatigiit pillugit ilisimatusarnerup nutaartaani tyski sociologi, inatsisileritooq økonomilu Max Weber (1864-1920) siullertut, misigisat toqqamavigalugit pullaveqarluni inatsisitigut akuerisaaneq pillugu siunersinermik ataatsimoortumik ineriartortitsivoq (Andersen 2001). Allaaserisami, Weberip toqunerata ukiut marluk qaangiuttut saqqummiunneqartumi (Weber 1922), Weberip inatsisitigut akuerisaasumik aqutsinerit assigiinngitsut pingasut pingaarnersiorlugit eqqartorpai, taakku oqartussaassusermi ataatsimi aalajangersimasumi inatsisitigut akuerisaasumik tunngaveqarput. Oqartussaanerit taakku pingasut tassaapput: ileqquusooq, sunniisinnaasooq aamma oqartussaaneq inatsisitigut akuerisaasooq (Torpe 1994,13).

Inuiaqatigiit pillugit ilisimatusarnerup iluani inatsisitigut akuerisaaneq oqaasiuvoq qitiulluinnartooq. *"Der findes imidlertid ikke én generelt accepteret definition af legitimitet, men legitimitet bliver almindeligvis forstået som grundlaget for den type politisk magt, der bliver udøvet både med en bevidsthed fra myndighedernes side om, at de har ret til at styre og med en tilsvarende folkelig anerkendelse af de styrende som autoritet, altså som en legitim magt"* (Knudsen 2010,15). Inatsisitigut akuerisaanermik pingaarnertut nassuiaanerup tamatuma ersersippaa, aqutsisut innuttaasullu

akornanni pissutsit illugiillutik inissisimasut. Tassa tamannarpiaq, ukiunik 300-nik siusinnerusukkut John Lockep pingaartissimavaa.

Aammattaq annertuumik isumaqatigiissutigineqarpoq, *"en handling for at være legitim [skal] være ønskværdig, korrekt eller passende inden for de gældende normer, værdier, overbevisninger og definitioner. Disse normer, værdier mv. er ikke alment gyldige, men socialt konstrueret i den pågældende kontekst. Legitimitetsopfattelsen kan godt variere alt efter, hvilke værdier og normer, der i øvrigt er gældende i den pågældende kontekst"* (Niebuhr aamma Heckscher 2013,15).¹⁰ Inatsisitigut akuerisaanerup ilisarnaataanik taakkuninnga isiginninnermi sammineqarpoq, inatsitigut akuerisat tunngaveqarlutillu allanngorartuusut. Isiginnittaaseq taanna ilaatigut, Max Weberip oqartussaaneermik inatsisinillu akuerisanik assigiinngitsunik pingasunik aalajangerpaa.

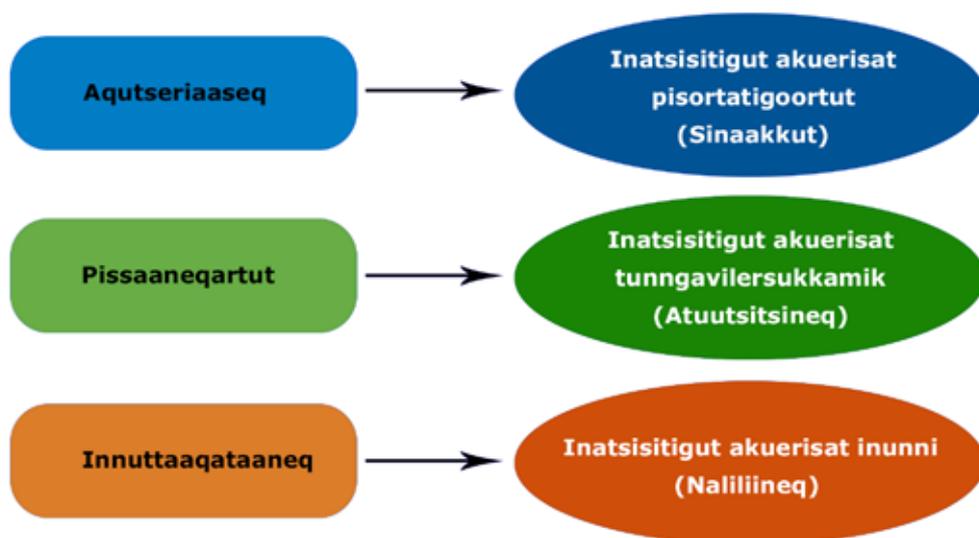
Inatsisitigut akuerisaanermut isiginnittaaseq alla tassaavoq, inuiaqatigiinni akuerinninneq, inuiaqatigiinni aqutsisut pissaaneermik paarsiinnarsinnaanerannut ingerlassutaapajaartutut taaneqarsinnaanera. Tamanna antropologit Italo Pardo aamma Giuliana B. Pratomit ima oqaasertalerneqarpoq: *"a major argument ... is that it is not enough for political and economic action to be within the law, or to be made to fall within the law through ad hoc legislative changes. Above all, it must be seen to be legitimate. Empirical experience suggests that failing to meet such an imperative carries the risk that governance comes to be seen as unreliable and untrustworthy by the wider society"* (Pardo and Prato 2011,2).

Taamaasilluni inatsisitigut akuerisaaneq tamaat isigalugu ersersitsivoq, aqutsisut aqunneqartullu akornanni pissutsit illugiinnerat. Aamma pineqarpoq, inatsisitigut akuerisaaneq taanna, piffissami aalajangersimasumi atuussimasoq, tunngaveqartuusooq allanngorartuullunilu, tassa imaappoq, inatsisitigut akuerisaq piffissamat pituttorsimasooq. Tamatuma saniatigut inuiaqatigiinni inatsisitigut akuerisaanerup takussaaneera, politikikkut aqutsinermut atasinnaasumut ingerlatsisut ilagimmassuk.

10 Anne Heckscher Niebuhr aamma Annette Heckscher tamatumunnga atatillugu amerikamiumut sociologimut Mark C. Suchmanimut (Suchman 1995) innersuussipput (Niebuhr aamma Heckscher 2013,15).

6.2 Inuit akuerinninnerat

Hans Gammeltoft-Hansen (1944-), piffissami 1987-2012 Folketingip Ombudsmanderisaa, inatsisitigut akuerisat pingasunut avillugit erseqqissarpai. Gammeltoft-Hansenip pisortani, tunngavilersukkamik kiisalu inuit akuerinninnerat immikkoortippai (Gammeltoft-Hansen 2013,2), imalu nassuiarneqarput: "Den formelle legitimitet henviser til, at beslutningerne er blevet til i overensstemmelse med de formelle regler om beslutningsprocesserne" (ibid.). "Den saglige legitimitet ... går ud på, at grundlaget for enhver politisk beslutning skal være veloplyst" (ibid.). "Den folkelige legitimitet ... handler om oplevelsen og reaktionen hos dem, der berøres af de politiske beslutninger. ... Den folkelige legitimitet af de politiske beslutninger må ikke forveksles med en entydig enighed i beslutningernes indhold. Man kan af mange grunde være uenig i en politisk beslutning men samtidig erkende, at beslutningen er fuldt ud legitim" (ibid.,2-3). Inuit inatsisitigut akuerinninnerat sequmissaaq imaattoqarpat "processen ikke [har] været åben" (ibid.,3).

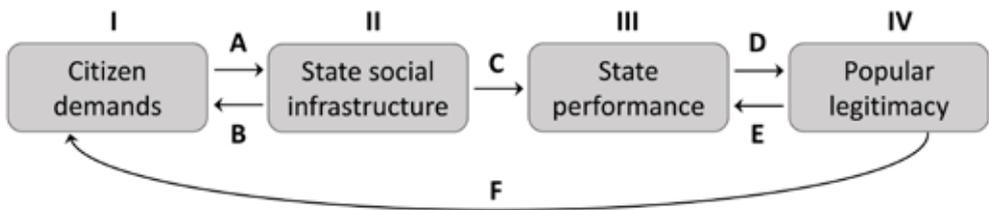
Titartagaq 21. *Titartakkami takutinneqarpoq Hans Gammeltoft-Hansenip inatsisitigut akuerisanik pingasunut agguaanera, aqutseriaatsimut, pissaaneqartunut innutaaqataaneq nuleqqiullugit. Nammineq ilusiliaq.*

Gammeltoft-Hansenip inatsisitigut akuerisat pingasunut avinnerisa kiisalu kapitalit siuliini oqaatsit qitiusut ilaasa attavilernerit Titartagaq 21-imi erser-sinneqarput.

Immikkoortuni tulliuttuni inuit inatsisitigut akuerinninnerannut innersuus-sineq, Hans Gammeltoft-Hansenip nassuiaaneratul taamaallaat atorneqas-saaq.

6.3 Arlalinni inatsisitigut akuerisat ilusilernerat

Misigisat toqqammavigalugit inuit inatsisitigut akuerinninnerannik misis-suilluartoqassappat, ilusiliaq inatsisitigut akuerisanut najoqqutanik qulaani taaneqartunik; illugiinneq, tunngavik, allanngorartuq aamma ingerlatsisoq, imaqartumik pisariaqartitsisoqarpoq. Ilusiliaq taama ittoq Bruce Gilleymit (1966-) 2009-mi ineriartortinneqarpoq (Gilley 2009), Titartagaq 22 takuuk.

Titartagaq 22. *Bruce Gilley's pluralist model of legitimacy. Gilley naapertor-lugu ilaarsineqarpoq (Gilley 2009,63).*

Gilley naapertorlugu ilusiliaq ima atuarneqassaaq, innuttaasunit (I) inuiaqati-giit pillugit naalagaaffimmut namminersornissamik piumasaqaateqartoqarpoq (A). Piumasaqaatilli taakku ilusilersornerinut naalagaaffik sunneeqataavoq (B). Naalagaaffiup inuiaqatigiinni aaqquissuussinerisigut (II), suliffeqarfinnik ideologiinillu imaqartunik, naalagaaffik inernerusunik tunniussissaaq (C), ataatsimut isigalugu naalakkersuinikkut ingerlatsinikkut kiffartuussinerullu qaffasissusaatigut naalagaaffiup naammassisaqarsinnaassusaa ersersin-neqarluni (III). Naalagaaffiup naammassisaqarsinnaassusaaq innuttaasut naliliinerat (D) inatsisit akuerineqassusaaq aalajangersimasumik kingu-neqarpoq (IV), taanna namminermini naalagaaffiup naammassisaqarsin-naassusaaq sunniilluni (E). Saniatigut aamma inatsisit akuerineqassusaa aalajangersimasooq innuttaasut namminersornissamik piumasaqaataannut sunniuteqarpoq (F) (Gilley 2009,62-63). Taamaasilluni ilusiliami ilanngun-neqarpoq, naalagaaffik *"is both a consequence and a cause of legitimacy"* (ibid.,62).

Inernerit, naalagaaffiup tunniussai (C), naalackersuinikkut ingerlatsinerup kiisalu sullissinerup qaffasissusaata katinnerai. Bruce Gilley misissuinermini inerniliuppaa, 'tunniussinerit' pingasut, inatsisit akuerineqarnerata qaffasissuuneranut imaluunniit appasissuuneranut atatillugu attuumassuteqarnerpaat tassaasut, nunap ineriartornera, demokratii aamma governance (ibid.,26ff).

Ilisimatuutut allaatigisami matumani soqutiginarpoq, aappaani Gilley ilusiliaa, kiisalu aappaani inuiaqatigiinnut tunniussinerit pingasut naleqqunerpaat, qallunaat Kalaallit Nunaannik nunasiaateqarnikkut aqutsineranni ataqatigiikkunnaarnernut imminnut malunnaatilinnut pingasunut Kapitali 5-imi aalajangiunneqartunut sanilliutissallugit. Ataqatigiikkunnaarnerit 1832-p missaani, 1953-imi kiisalu 1979-imi pisut pineqarput.

Nunasiaataanerup aallartinneraniilli ataqatigiikkunnaarnek siullesq malunnaatilik pivog, qallunaat Kalaallit Nunaanniinnerannut pisortatigortumik tunngaviusoq 1832-mi tammarmat, taamani nassuerutigineqarpoq, qallunaatsiaat Kalaallit Nunaanniikkunnaarsimasut. 1700-kkut immikkoortuani siullermiilli qallunaat Kalaallit Nunaanniinnerminnut pisortatigoortumik tunngavigaat, Kalaallit Nunaanni qallunaatsiaat **ineriartoqqinnissaasa** tapersersornissaat. Paasineqarmat, qallunaatsiaat, ineriartorteqqillugit ikiugassat Kalaallit Nunaanniikkunnaarsimasut, tunngavigisaq tamarpoq, ataqatigiikkunnaar-toqarporlu, tassani qallunaat Kalaallit Nunaanniinnerannut tunngavik nutaaq oqaasertalerneqartariaqalerpoq. Kapitali 3-imi nassuiarneqartutut, inuiaqatigiit, Kalaallit Nunaanniittut, tassa inuit-kalaallit ajoqersorlugit ikiorneqarnissaat aalajangiunneqarpoq.

Tunngaviusumik inatsisit 1953-imi allangortinneqarnissat sioqqullugu, ataqatigiikkunnaarnerit malunnaatillit aappaanik nalunaaqutsiisog, Danmark taamani kattuffimmit nutaamit Naalagaaffiit Peqatigiinnit, FN, naqissuserneqarsimavoq, tassani 1946-mi Danmark nunasiaateqartutut allat-torsimaffimmutallanneqarmat. Nunarsuaqtamakkerlugu inuiaqatigiitnunasiaateqarneq inatsitigut akuerisaanngitsutut isigilersimavaat, nunasiaataasummi **demokratiimut** atassuteqartunik pisinnaatitaaffeqanngimmata. Tamatumaa inerneraa, torersumik ataqatigiikkunnaarnek, tassani Kalaallit Nunaata naalagaaffimmi inatsitigut inissisimanera tunngaviusumik inatsisit 1953-imi allangortinneqarnerisigut allangortinneqarmat, tamaasillunilu inatsitigut akuerisaaneq avammut pisortatigoortumik pilersinneqaqqilluni.

1953-imi Kalaallit Nunaata inissisimaffittaavata nutaap aamma 1950-ikkunni 1960-ikkunnilu qallunaat nutarsaanerata kingunerisaasa ilagaat, kalaallit inuusuttut amerliartortut Danmarkimut ilinniariartortitaasalernerit. Taamaasilluni — immaqa ilaatigut qallunaat tungaannit siunertarineqanngitsumik — kalaallit Danmarkimut ilinniariartorsimasut akornanni politikikkut nammineq ineriartortoqalerlunilu silattoriartortoqalerpoq. Tamatuma inerneraa, 1960-ikkut aallartinneranniik qallunaat Kalaallit Nunaannik aqutsinerannik kalaallit isornartorsiuilernerat. 1970-ikkut ingerlaneranni qallunaat Kalaallit Nunaanni **governance**-iannut taamani atuuttumut akuerinnineq tamariartorpoq. Uppisitsineq, ataqatigiikkunnaarnerit immikkut malunnartut pingajuat, Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornanni isumaqatiginninniarnit kingorna pivoq, 1979-imilu Namminersorneruneq piviusunngorpoq. Taamaasillunilu inuit akornanni inatsisinik akuerinnineq pilersinneqaqqippoq.

Gilleyp ilusiliaanut sanilliullugu (Titartagaq 22) 1832-mi ataqatigiikkunnaarneq taamaallaat pilersinneqarpoq, naalagaaffiup iluani nammineq nassuiaarnermi inatsisitigut akuerisaanngitsumik pisoqarmat. Taamaasillunilu B kisiat aqqutigalugu, tassa naalagaaffimmit namminermit, naalagaaffimmut piumasaqaateqartoqartoq. Nangartangassaannngitsumik pisoq immikkuullarissuuvoq, tassani innuttaasut eqqugaasut piumasaqaatit oqaasertalersorneqarmata ilaatinneqanngilluinnarmata. 1953-imi ataqatigiikkunnaarneq ilusiliamut sanilliullugu aamma immikkut pisuuvoq, ilusiliarmi aaqqissuunneqarnermini endogamiummat, tassani inuiaqatigiit iluanni tunngaviusut kisimik ilusiliami ilaammata. 1953-imili naalagaaffiup akisussaaffiata qulaaniittumik inatsisinik akuerinninnginneq pissutigalugu ataqatigiikkunnaarneq piviusunngortinneqarmat. Tikkuut avataaneersoq, pisumut aallartitsisumik takutitsisusaaq, ilusiliamiinngilaq, kisianni tikkuut A-tut isikkoqassagaluarpoq, ilusiliali avataani aallartiinnarluni. Ataqatigiikkunnaarneq, 1979-imi pisoq kisimi ilusiliaq naapertorlugu demokratiskimik ingerlariaatsip inerneratut taaneqarsinnaavoq, taamaallaammi 1979 sioqqullugu, naammassisaqarsinnaanermi atuuttumi inatsisitigut ataqatigiinngitsoqarneranik innuttaasut eqqorneqartut oqariartuuteqarlutik nammineerlutik piumasaqaateqarmata. Misissuinerit qulaaniittut ersarissumik takutippaat, inatsisitigut akuerisaannginnerit taakkorpiaanngitsut, Kalaallit Nunaata nunasiaataanerani ataqatigiikkunnaarnernut pingasunut uppenarsineqartunut pingaaruteqartutut sunnuteqarsimasut. Inatsisitigut akuerisaanngitsut pillugit isiginnittaaseq immikkoortumi tulliuuttumi nassuiarneqarnerusaaq.

6.4 Inatsisitigut akuerisaanngitsut

Isornartorsiuinermi qitiusut ilaat, tulup inuiaqatigiinnik ilisimatuup David Beethamip Max Weberip nammineersinnaassusermik inatsisitigullu akuerisanik pingasunut agguaaneranut isornartorsiuinera tassaavoq, *"Weber's lack of concern with non-legitimate 'Herrschaft' becomes a crucial handicap"* (Beetham 1991a,37).

Tamanna tunngavigalugu Beethamip inatsisitigut akuerisanut najoqqutat pingasut misissoqqippai, kiisalu ilallugu taakkununnga akerliusunik inatsisitigut akuerisaanngitsunik (Beetham 1991b). David Beethamip inatsisitigut akuerisanut kiisalu taakkununnga ilaasunut inatsisitigut akuerisaanngitsunut skemaliaa Titartagaq 23-mi inissitsiterneqarpoq.

Criteria of legitimacy	Corresponding form of non-legitimate power
1. Conformity to rules (legal validity)	1. Illegitimacy (breach of rules)
2. Justifiability of rules in terms of shared beliefs	2. Legitimacy deficit (discrepancy between rules and supporting shared beliefs, absence of shared beliefs)
3. Legitimation through expressed consent	3. Delegitimation (withdrawal of consent)

Titartagaq 23. *Beetham's Three Dimensions of Legitimacy. Beetham naapertorlugu ilaarsineqarpoq (Beetham 1991b,20).*

Beethamip isumaa tassaavoq, inatsisitigut akuerisaannginnerup ukkatarineqarnissaa pingaaruteqartoq, siusinnerusukkut nassuiarneqartutut, inuiaqatigiinnik inatsisitigullu akuerisanik paasinnittariaatsimut ilaammat, inatsisitigut akuersaanngitsoqarnera qajannarsaasarmat pingaar-toq. Beethamip najoqqutami siullermi immikkoortitsinermini sammi-vaa, inatsisitigut akuerisaqartoq, malittarisassat imaluunniit inatsisit, inuiaqatigiinni tunngaviusut inatsisitigut atortuuppata. Kisianni **inatsisitigut**

akuerisaannginneq pilersarpoq, malittarisassat imaluunniit inatsisit atuuttut inatsisitigut atorunnaartutut isigineqarpata. Tamanna pisarpoq, malittarisassat nutaat sananeqaraangata, taamaasillunilu eqqarsartaasitoq eqqunngitsutut inissikkaangat malittarisassanillu nutaanik unioqquitisilerluni.

Najoqqutap aappaanut tunngatillugu, inatsisitigut akuerisaasoqarpoq, malittarisassat (ileqqorissaarnermi) naleqquttut pillugit annertuumik isumaqatigiit-toqarpat. Tamanna inatsisitigut akuerisaanermik amigartooruteqarfiulissaaq, matumani allanngortillugu **inatsisitigut akuerisaannginnerunermik** taasavara, malittarisassat atuuttut naleqqututut innuttaasut akornanni siul-lermitut isumaqatigineqarunnaariartulersimappata. Matumani pineqarpoq, innuttaasut amerlasuut isumaqalersimassasut, malittarisassat inatsisillu atuuttut tulluarunnaarsimasut.

Najoqqutat pingajuat kingullerlu oqarpoq, aqutsinerup tunngaviinut ersarissumik isumaqatiginnittoqarpat, taava aqutsineq inatsisitigut akuerisamik tunngaveqarpoq. Aqutsinerup tunngavianut ersarissumik isumaqatiginninneq tammassappat, taava aqutsinermut pineqartumut atatillugu **inatsisitigut akuerisaajunnaarneq** pineqassaaq.

Tamatuma kinguneranik inatsisitigut akuerisaannginnermik, inatsisitigut akuerisaannginnerunermik kiisalu inatsisitigut akuerisaajunnaarnermik agguinerit, Kalaallit Nunaata nunasiaataaneramik oqaluttuarisaanermi ataqatigiikkunnaarnernut pingasunut uppernarsineqartunut atatillugu qanoq inis-sineqarsinnaanersut paasiniaavunga.

1832-mi ataqatigiikkunnaarneq, qallunaatsiaat nugussimanerannik Graahp inerniliinerata toqqaannertumik malitsigaa. Qallunaat Kalaallit Nunaanniin-nerannut tunngavilersuutigisaat, inatsisitigut akuerisamik tunngavittut imaluunniit inatsisitigut akuerisamik pissutsitut Graahp inerniliineranik imaa-liallaannaq atorunnaarpoq. Qallunaat-norskit inuiaqatigiit 1700-kkunni kiisalu 1800-kkut aallartinneranni Kalaallit Nunaanni qallunaatsiat kinguaavinnik suli naapitaqanngikkaluarlutik, neriuut pigiinnarsimavaat, Graahmullu ilitsersuum-mi ersarilluinnartumik allassimavoq, qallunaatsianik ujaasissasoq (Graah 1832). Pisortatigoortumik — 1814-ip kingorna — qallunaat Kalaallit Nunaanniin-nerminnut tunngavilersuutigaat qallunaatsiaat suli sumiissusersinngisatik. Taamaattumik Graahp inerniliinera taama annertutigisumik kinguneqarpoq.

Tassanimi pineqarpoq Kalaallit Nunaanni qallunaat aqutsineranni **inatsisitigut akuerisaajunnaarneq**. Inatsisitigut akuerisaajunnaarnermik nas-suerutiginninneq Kalaallit Nunaannik aqutsinermit sukkasorujussuarmik sunniuteqarpoq, tassanimi pissaaneqartut qiterpiaannit, inatsisitigut akueri-saajunnaarnermik nassuerutiginninneq siaruarmat.

1953-imi ataqatigiikkunnaarnissap tungaanut, Danmark naalagaaffiup akisus-saaffiata qulaaniittumit kattuffimmit pilersinneqaqqammertumit, Naalagaaf-finnik Peqatigiinnik, FN, annertuumik kimigiiserfigineqarpoq. Danmarkip 1946-imi — kimigiiserfigineqarnikkut — pisortatigoortumik nassuerutigisari-aqarsimavaa, Kalaallit Nunaat Danmarkip nunasiaataatut taaneqarsinnaasoq (DIIS 2007,302; Petersen 1975). Tamanna Danmarkip FN-imut ilanngunner-minut atatillugu nassuerutigisariaqarsimavaa. FN-imut atatillugu immikkoor-toq qitiusoq tassaavoq angerutsimi Kapitel XI, tassani immikkoortoq 73-imi ilaatigut allassimammat, *"at FN-medlemmer med ansvar for administration af disse områder* [= immikkoortut namminersortuunngitsut = nunasiaatit], skal *"fremme selvstyre"* (ibid.,36 [nammineq ilanngussaqq]). Allatut oqaati-galugu FN-imut angerutsip nunasiaateqarneq inatsisitigut akuerisaajunnaar-sippaa. Taamaattumik nunani tamalaani FN-ip tungaanit isigalugu qallunaat Kalaallit Nunaannik aqutsinerat inatsisitigut akuerisaanngilaq. Danmarkip FN-imi pikkorinnernut ilaanissamut kissaateqarnera pissutigalugu, 1946-mi nassuerutiginninneq Kalaallit Nunaannik aqutsinermit atatillugu inatsisitigut akuerisaanermi ajornartorsiutinngorpoq. DIIS'ip nalunaarusiaani erserpoq, Danmark ilaatigut Kalaallit Nunaata ilisimanngisaanik (ibid.,206ff), Kalaallit Nunaata 'namminersortuunngornissaa' pinngitsoortinniarlugu, soorlu immik-koortoq 73-imi taama aalajangersarneqaraluartoq, kisiannili Kunneqarfim-mut Danmarkimut ilanngutivinneqarnissaanik pimoorussilluni sulisimasoq. Qallunaat suliniutaat 1953-imi tunngaviusumik inatsisit allanngortinneqarne-risigut iluatsinneqarpoq, tamannalu 7. september 1954-imi FN-imit akuerine-qarpoq (Titartagaq 6 takuuk, qupp. 67) (DIIS 2007).

Tunngaviusumik inatsisinik allanngineq nunasiaateqarnermi piffissaq, toqqorsimasumik nunasiaateqarnertut taasimasara aallartinneqarpoq. Piffis-sap 'toqqorsimasumik' taaneqarneranut pissutaavoq, FN-ip akuersineratigut Danmark qulaasiortumik nunasiaateqartutut taaguuteqarunnaarmat, kisiann-ili Kalaallit Nunaannik qallunaat Folketinngiata avataanit aqutsinini nangiin-narlugu. Namminersornerup 21. juni 2009-mi eqqunneqarneranut atatillugu,

Kalaallit Nunaata inissisimanera nutaaq pillugu Danmark ilisimatitsissum-mik nutaamik FN-imut nassiussivoq. Ilisimatitsineq Circular Note-mik taane-qartartumik pivoq, 7. oktober 2009-mik ullulerneqartumik, taanna FN-imi qallunaat ambassadørianit Carsten Staurimit FN-ip generalsekretærianut Ban Ki-moonimut nassiunneqarpoq. Allakkamut qulequtsiunneqarsimavoq "Act on Greenland Self-Government" (Staur 2009). Qallunaat ilisimatitsissu-taannik naalagaaffiit akornanni suliaqarnerup inerneraa, Danmark 8. februar 2010-mi FN-ip ataatsimeersuarnerani suliaq pillugu immikkoortoq 39-mi 'Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colo-nial Countries'-imi ilisimatitsissueqarnera (Lynge 2015).

Kalaallit Nunaata inissisimanerata nutaap, namminersornerup eqqunneqar-nerani angusaa pillugu, FN-imut nutaamik ilisimatitsineq, Kalaallit Nunaat pil-lugu FN-imut qallunaat nalunaarsuinerata kingulliup ukiut 55-it sinnilaarai pivoq. Tamatumani erseqqissumik paasinarsisinneqarpoq, 1954-imi Dan-markip FN-imut nalunaarummik tunniussineranut atatillugu ukiuni akunniliut-tuni Kalaallit Nunaata inissisimaffivia immaqa ersersivinneqarsimanngitsoq. Taamaasilluni inissisimaffivik *toqqorsimasumik* nunasiaataanerusimalluni.

1979-imi ataqatigiikkunnaarnerup tungaanut ingerlaneq, — qulaani ingerla-nernut marlunnut nassuiarneqartunut sanilliullugu — sivisuvoq. Ingerlaneq aallarteqqaarpoq 1960-ikkut aallartinneranni. 1964-imi sumi inunngorsima-neq tunngavigalugu akissaasersuineq atulersinneqarpoq. Tamanna isumaqar-poq "*at personer, der var født i landet [Grønland], eller som inden deres femte år fik fast bopæl der, fik mindre i løn og ringere vilkår mht. ferierejser, bolig m.v. end udsendte danske*" (Lidegaard 1997).¹¹ Sumi inunngorsimaneq tun-ngavigalugu akissaasersuinermit aallaveqarluni Helge Kleivanip oqaatigaa, "*det er ... bl.a. lønforskellene, som ganske entydigt følger den etniske grænse, der mere end noget andet har bidraget til at gøre den grønlandske befolk-ning sin egenart og sin situation i tilværelsen bevidst*" (Kleivan 1969,150). Kleivanip aamma tikkuarpaa, kalaallit ilinniarsimasut marlunnik oqaasivillit tassaasut, "*uddannelseseliten, ... [der] ... på den mest håndgribelige måde blev konfronteret med forskelsbehandlingen*" (ibid.). Tamanna tulluarpoq, taamani

11 Encyklopædimi naqinneqartumi allaaserisami allattup aqqa allassimannikkaluar-toq, Mads Lidegaard allattutut ilanngunneqarpoq. Taamaattorli allaaserisap asseq-qissaava, www.denstoredanske.dk-mi nassaassaasumi, Mads Lidegaard allattutut taaneqarsimavoq (www.denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Grønland/Grønlands_samfund,_kultur_og_historie/fødestedskriterium).

ilinniartup, Kalâtdlit Inûsugtut Ataqatigît-nut (Unge Grønlænderes Råd) ilaasortap kingusinnerusukkullu Naalakkersuisut siulittaasuata Jonathan Motzfeldtip Berlingske Tidende-mut 1965-imi oqaasii ima issuarneqarsimamata: *"Vi er den første egentlige grønlandske opposition og dermed et brud med den hidtidige ureflekterede og ydmyge ja-mentalitet"* (Christiansen aamma Bønnelykke 1981,66).¹²

1960-ikkut 1970-ikkullu ingerlanerini inuiaqatigiit kalaallit qallunaat aqutsinerannut iluarisimaanginnerat sakkortusiartuaarsimavoq. Ajornartorsiut tamanna Allaaserisaq 7-imi eqqartorneqarpoq (Hansen 2014a,146ff) kiisalu 1975-imi akerliussutsimik takutitsinermi allagartanik ersersinneqarsinnaal-luni, Titartagaq 24 takuuk. Aamma Frank Sejersenip 1970-ikkunni, Kalaallit Nunaata kimmur sineriaani 1976-1977-imi avataani uuliasiorluni misileraalluni qillerinernut atatillugu oqallinneq sakkortunerusoq peqqissaartumik allaaserisimavaa (Sejersen 2014). Assersuutigalugu kalaaleq akerliusup 1975-imi Jyllands-Postenimut oqaatigisimasaa, *"måske vil blive brug for våben i den kommende modstandskamp mod Danmark"* tigulaariffigineqarpoq (ibid.,17).

Kalaallit Nunaanni akerliussutsimik takutitsinerit, 1964-imi aallartittut (Sørensen 1983,202-203), qallunaat naalagaaffiata kalaallinut inuiaqatigiin-nut atatillugu aqutseriaasiannik kalaallit ilaanni malunnartumik naamma-ginninngittoqarneranik pipput. Taamaasilluni tassani pineqarpoq, piffissami tamarmi tassani qallunaat naalagaaffiata kalaallinut tunngatillugu inatsisi-tigut akuerisaanerata inuiaqatigiinni amigaleriartuaarnera, inuiaqatigiinni **inatsisitigut akuerisaajunnaariartuaarneq**, 1979-imi Namminersorneru-lernerup eqqunneqarneranik, Kalaallit Nunaanni aqutsinermut atuussimasu-mut atatillugu pisortatigoortumik ataqatigiikkunnaarsitsisusooq.

Aamma takuneqarsinnaavoq, 1832-imi 1953-imilu ataqatigiikkunnaarnerit, inuiaqatigiit iluanni demokratiskiusumik sinaakkutit nalinginnaasut iluaniin-gitsut. **Inatsisitigut akuerisaajunnaarnermik** nassuerutiginninneq, 1832-imi ataqatigiikkunnaarnermik kinguneqartitsisoq, pissaaneqartut ilu-anneerpoq. Kalaallit Nunaata nunasiaataaneranik **inatsisitigut akueri-saangitsut** isiginninnikkut qallunaat naalagaaffiannut kimigiiserneq,

12 Berlingske Tidende-mi allaaserisaq, Jonathan Motzfeldtimik issuaasoq nassaarin-gitsoorpara. Taamaattumik Christiansen aamma Bønnelykkep (1981) toqqamma-viliinerannut taamaallaat innersuussisoqarpoq.

avataaneerluni naalagaaffit akornanni kattuffimmit FN-imeerpoq. Tamanna 1953-imi tunngaviumik inatsisit allanngortinneqarnerannik kinguneqarpoq. Aatsaat 1960-ikkunni 1970-ikkunnilu kalaallit akornanni qallunaat aqutsinerata **inatsisitigut akuerisaannginneruneranik** isiginninerup siaruaakkiartuaarneranik, 1979-imi ataqatigiikkunnaarnermik kinguneqartumik, siullermeertumik inuiaqatigiit iluanni kiisalu demokratiskiusumik tunngaveqartumik ingerlaneq pineqarpoq.

Pivisuoq tamanna, 1979 sioqqullugu, inuiaqatigiinni ataqatigiikkunnaarnerit, kalaallini naammaginnikkunnaarnermik tunngaveqanngitsut pissutsinilli allanik tunngaveqartut, ersersitseqataapput, Kalaallit Nunaanni demokratiip suli nutaajusutut taaneqartariaqarneranik.

Titartagaq 24. Examples of Protest Postes from a Protest Demonstration in Sisimiut in 1975 (Hansen 2014a,148 [Allaaserisaq 7]).

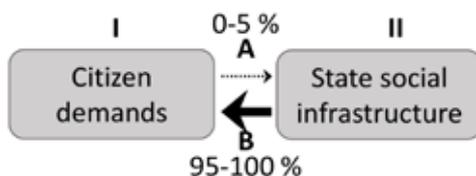
6.5 Qanoq malunniuppa ...?

Kapitalimi matumani inatsisitigut akuerisat sammineqarput, ilisimatusarnik-kullu apeqqut ima nipeqarpoq: Kalaallit Nunaanni ukiut 150-it kingulliit ingerlanerini innuttaasut akuerinninneri assigiinngitsumik annertussusillit qanoq malunniuppat?

Immikkoortup siuliani misissuinerit ersersippaat, 'inuit inatsisitigut akuerinninnerat' pineqartillugu, kalaallinut innersuussisoqartartoq, Kalaallillu Nunaata nunasiaataanerani, inuit inatsisitigut akuerinninneranni malunniuteqarneq annikitsunnguusimavoq, politikikkut sulinermi aalajangiisuusunik sunniuteqarneq malunniummik pineqarpat.

Kapitali 5-imi Kalaallit Nunaata aquneqarnerani ataqtigiikkunnaarnerit immikkut malunnaateqartut pingasut uppernarsineqartut — 1832-imi, 1953-imi kiisalu 1979-imi — inatsisitigut akuerisaangissutsinik pingasunik assigiinngitsorujussuarnik tamakkiisumik imaluunniit ilaannakortumik sorlaqarneri ersersinneqarpoq.

1830-ikkunni ataqtigiikkunnaarneq Københavnimi pivoq. Kalaallit toqqaanartumik sunniisimanituaat, W.A. Graahp qallunaallu allat aalajangiisut isumaannut isiginnittariaasiannullu sunniisimasinnaasut, tassaasimassapput kalaallit, Graahp umiamik ilisimasassarsiornerani ilaasut. Taakku sunniinerat annerusumik toqqaannangitsuusimanissaa ilimanarpoq. Nassuerutiginninnermut nutaamut tassunga atatillugu oqallinnerni, qallunaatsiaat suli Kalaallit Nunaanniinnerat imaluunniit Kalaallit Nunaanniinnginnerat pillugu kalaallit isiginninnerannut imaluunniit isumaannut immikkut innersuussisoqanngilaq (Sveistrup aamma Dalgaard 1945, Graah 1832). Kalaallit sunniinerat annikitsupilussuaq Titartagaq 25-mi takutinneqarpoq.

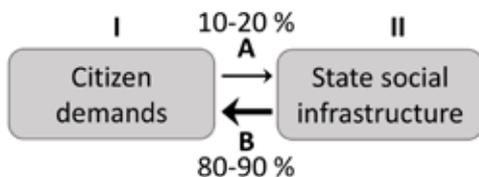
Titartagaq 25. *Gelleyp arlalinni inatsisitigut akuerisanik ilusiliaanit tigusaq. 1832-mi ataqtigiikkunnaarnermut sunniinerup annertussusaanik nalunaaqutsiineq. Nammineq ilanngussinerit.*

Qulaani nassuiarneqartutut, 1953 sioqqullugu qallunaat FN-imut pisusaarneranni, qallunaat naalagaaffiani pilersaarusionermi periusissionermilu Landsrådit ilaatigut maleruutiinnartussaasimapput. Suliat pillugit Landsrådi isumaqarsinnaatitaavoq, kisiannili Landsrådi nammineq aalajangiisinnaassuseqanngilaq, aamma — pingaarnerusumik — Landsrådi nammineq aningaasatinik naammattunik peqanngilaq, qallunaallu aqutsineranni namminersorluni piukkunnartumillu allaffissornikkut immikkoortuanik, Landsrådip namminersorluni isumaqarsinnaatitaaffiatut taaneqarsinnaasoq, saqqummerpoq, ullumikkut *"Principle of Free, Prior and Informed Consent"*-itut paasineqarsinnaasumik (Tamang 2005).

Pituttorsimangitsumik, sioqqutsisumik ilisimatitsissutigineqartumillu akuersissuteqarneq pillugu tunngavimmik oqaasertaliineq nutaavoq. Oqaasertaliineq, *"United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples"*-imi ilaavoq, taanna FN-ip ileqqusumik ataatsimeersuarnerani 13. september 2007-mi akuersissutigineqarpoq (DRIPS 2008). Assersuutigalugu Artikel 19-imi ima allassimavoq: *"States shall consult and cooperate in good faith with the indigenous peoples concerned through their own representative institutions in order to obtain their free, prior and informed consent before adopting and implementing legislative or administrative measures that may affect them"* (ibid.,8).

1953-ip tungaanut pisut ingerlaneranni piffissami allami pisimasumik isiginneq pineqarmat, tunngavimmut tamatumunnga akerliliissutaasinnaavoq, qanga ingerlariaatsit ullumi malittarisassanut sanilliullugit nalilernerqarnisaat naleqqutinngitsoq. Tassungalu atatillugu oqaatigineqarsinnaavoq, ingerlaatsimik naliliinissaq pineqanngitsoq. Tassanili pineqarpoq, 1953 sioqqullugu pisuni kalaallit tungaannit inuiaqatigiit pillugit, Bruce Gilleyp arlalinni inatsisigtigut akuersat ilusilernerat malillugu (Titartagaq 22), naalagaaffimmut namminersorluni piumasqaateqartoqarsimanersoq nalilissallugu.

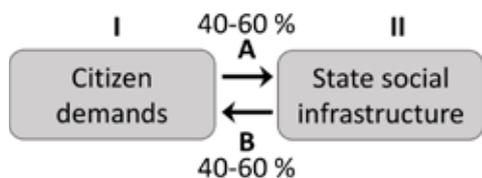
Inerniliissutigineqarpoq, 1953 sioqqullugu taama pisoqanngivissimanera imaluunniit annikitsuinnarmik taamaattoqarsimanera. Kalaallit inuiattut sunniinerat, Titartagaq 26-mi takutinneqartutut, iluamik annertussutsimik misissuineq tunngaviginagu, 10 aamma 20 %-ip akornannut inissinneqarpoq, Landsrådilli paasiniaavigineqarsimanera nassuerutigalugu (DIIS 2007).

Titartagaq 26. *Gelleyp arlalinni inatsisitigut akuerisanik ilusiliaanit tigusaq. 1953-imi ataqatigiikkunnaarnermut sunniuteqarnerup annertussusaanik nalunaaqutsiineq. Nammineq ilanngussinerit.*

Aatsaat 1960-ikkunni aalassatsitsinermit 1979-imi namminersornerunerup eqqunneqarnissaata tungaanut, Kalaallit Nunaanni innuttaasut qallunaat naalagaaffianut pissaaneqartumut namminersorlutik piumasaqaateqarsimanerisigut, Kalaallit Nunaanni aqutsinerup allanngortinneqarneranut toqqaannartumik sunniuteqarsimanerat taaneqarsinnaavoq. Tamatumunnga ilassutit oqaatigineqarluarsinnaavoq, Kalaallit Nunaata nunasiaataanermi aqutseriaatsip alannguanit aniartuaarneratigut taamaallaat, 1960-ikkunni kalaallit namminneq inatsisitigut akuerinninnermik naliliinerat, Kalaallit Nunaannik qallunaat pisortatigoortumik aqutsinerannut sunniuteqariartuaalersimasoq.

Titartagaq 27-mi kalaallit sunniinerat 40 aamma 60 %-ip missaannittutut missiliorneqarpoq. Missingiussineq tamanna ingerlasimanermit ilisimasaqarneq tunngavigalugu taamaallaat missingerneqarpoq. Missiliuussinermi tamatumani annertussutsimik misissuinnermik tunngaveqartoqanngilaq. Illuatungeriit taakku marluk assigiipajaamik sunniuteqarsimanerannut ersersitsisut ilagaat, namminersornerunermik aqqissuussinermi suliassa qarfiit ataatsimoorussat pillugit aqqiineq. Kalaallit Nunaanni namminersornerusut suliassa qarfinnik tigusipput, aamma Danmarkimi naalagaaffik suliassa qarfinnik, kiisalu illuatungeriit ataatsimoorussaannik suliassa qarfeqarluni.

Titartagaq 27. *Gelleyp arlalinni inatsisitigut akuerisanik ilusiliaanit tigusaq. 1979-imi ataqatigiikkunnaarnermut sunniutip annertussusaanik nalunaaqutsiineq. Nammineq ilanngussinerit.*

Takuneqarsinnaasutut, Kalaallit Nunaannik aqutsinermi ataqatigiikkunnaarnernik immikkut malunnaatilinnik pingasunik misissuinerup ersersippaa naalagaaffimmumut pissaaneqartumut kalaallit piumasaqarnerisa sunniuteqariartuaarnerat. Demokratiskiusumik isiginninnikkut oqaatigineqassappat tamanna ineriartorneruvoq pitsaasoq.

Nunasiaataanermi ataqatigiinneq paasiniassagaanni eqqumaffigissallugu pingaaruteqarpoq, pisuni misissorneqartuni tamani pineqarmat, kalaallit pissaanilimmumut, innuttaasunit nammineq aallaaveqanngitsumut naleqqiuttusaanerat. Naalagaaffik pissaaneqartoq, qulaani taaneqartut 'citizen demands' akerlerisimasaat, qallunaat nunasiaateqartuusimapput — kalaallit namminersorlutik aqutsisuunngitsut. Taamaattumik ataqatigiikkunnaarnerni misissorneqartuni pingasuni kalaallinut inuiaqatigiinnut atatillugu inuiaqatigiit avataanni naalagaaffik suliaqartoq pineqarpoq, tassa qallunaat naalagaaffiat (aallaqqaataanilu qallunaat-norskit) nunasiaateqartoq.

Taamaasilluni inuit inatsisinik akuerinninnerisa assigiinngitsut malunniutai, inuiaqatigiit annertuumik allanngortitsinerannik kinguneqartutut taaneqarsinnaasumik, Kalaallit Nunaanni aqutsinermi iluamik takuneqarsimanngilat. Tamanna suli inuiaqatigiit kalaallit misigisassaraat. Tamatumunnga pisoq qaninnerpaatut immaqqa taaneqarsinnaasoq tassaavoq, Nuummi marlungornermi 30. september 2014-imi innuttaasut akerliussutsimik takutitsisut amerlasuut sunneeqataammata, Aleqa Hammondip Naalakkersuisut siulittaasuattut tunuarneranut, piffissaanngitsumi Inatsisartunut qinersinermik kinguneqartumik (Duus 2014).

Tamatumunnga ilanngullugu inerniliunneqassaaq, Suliami isumaagallartoq nr. 3-mi naatsorsuutigineqartoq, Kalaallit Nunaata pisortatigoortumik aqunneqarneranut atatillugu kalaallit inatsisitigut akuerinninnerat, nunami aqutsinermi ataqatigiikkunnaarnermut kisimi sunniuteqarsimasoq, naatsorsuutigisaq eqqunngimmat. Kapitalimi matumani misissuinerup takutippaa, 1832-imi 1953-imilu taamaallaat imaluunniit tamakkiisumik aqutsisut (pissaaneqartut) nammineeq naliliineri imaluunniit inuiaqatigiit avataaneersut naliliineri, inatsisitigut akuerisaannginnermik pilersitsisimasut, taamaasillunilu Kalaallit Nunaannik aqutsinermi ataqatigiikkunnaarnernik immikkut malunnaatilinnik marlunnik pilersitsillutik. Taamaallaat 1979-imi ataqatigiikkunnaarnermi, kalaallit inatsisitigut akuerisanik naliliinerat aqutsinermi

ataqatigiikkunnaarnermut immikkut malunnaateqartumut aalajangiisuussu-
mik sunniuteqarsimavoq. Tamanna Kalaallit Nunaanni innuttaasut oqartus-
saaqataajartornerannut takussutissaavoq.

6.6 Eqikkaaneq

Aallaqqaasiullugu oqaatigineqassaaq, inatsisitigut akuerisat pillugit eqqartui-
nerit Allaaserisaaq 6-imi aamma Allaaserisaaq 7-imi ilaagaluartut, kapitalit
siuliini oqaluttuarisaanermi ingerlanerit, tunngaviit aqutseriaatsillu pillugit
misissuinerit inissiisunut ataqatigiissitsisunullu sanilliunniaraanni inatsisiti-
gut akuerisat pillugit allaaserisani misissuinerit naammanngitsut.

Inatsisitigut akuerisat pillugit paasinnittaaseq siammasinnerusoq misissor-
luarneqarnerusorlu ineriartortinneqarpoq, taannalu ataqatigiikkunnaarne-
rit immikkut malunnaatillit pingasut, kapitalini siuliini 1832-imut, 1953-imut
kiisalu 1979-imut aalajangiunneqartut misissornerinut tunngaviliivoq. Misis-
suinerup takutippaa, immikkut malunnaatilimmik ataqatigiikkunnaarnerni
taakkunani pingasuni, inatsisitigut akuerisaajunnaarnerit assigiinngitsut
pingasut aallartitsisuusimasut. 1832-imi ataqatigiikkunnaarnermi inatsisi-
tigut akuerisaajunnaarneq pineqarpoq, 1953-imi ataqatigiikkunnaarnermi
inatsisitigut akuerisaannginneq pineqarpoq, 1979-imilu ataqatigiikkunnaar-
nermi inatsisitigut akuerisaannginneruneq pineqarpoq.

7 Inerniliineq

Kapitalit siulii pingasut immikkut tamarmik tunngavinnik, aqutseriaatsinik inatsisinillu akuerisanik misissuinerik katitikkanik sinaakkutiliussaapput. Misissuinerit Titartagaq 1-mit aallaaveqarput (qupp. 24), taanna ilisimatuutut allaatigisami aallaqqaasiutitut allaaserisanik arfineq marlunnik misilittakkat naapertorlugit isiginnittariaatsimut sinaakkutaapput ataqatigiissitat.

Misilittakkat naapertorlugit isiginnittariaaseq aallaavigalugu Kapitali 2.2-mi ilisimatuunngorniarluni allaatigisamut sammisassamut apeqqusiaq ataatsimoortitsisoq tulliuuttut oqaasertalerneqarpoq: *Tunngaviit assigiinngitsut kiisalu aqutseriaatsit assigiinngitsut taakkunanilu pitsaasumik innuttaaqataa-nermut paasinnittariaatsit ilaasut kiisalu inatsisitigut akuerisat assigiinngitsut Kalaallit Nunaanni ukiuni 150-ini kingullerni oqartussaassuseqarnerulersitsinerup ilusilersorneranut allanngorarneranullu qanoq sunniuteqarpat?*

7.1 Immikkoortiterineq

Tunngavinnik, aqutseriaatsinik inatsisitigullu akuerisanik misissuinerit ilaatigut tunngaviit aqutseriaatsillu uppersineqartut akornanni immikkoortiterinernik nassuiaapput. Immikkoortiterinermi tunngavigineqarpoq, tunngaviit aqutseriaatsillu suut qanorlu ataatsimut isigalugu kalaallinut inuiaqatigiinnut sunniuteqarsimanersut sulilu sunniuteqarnersut. Saniatigut aamma aqutseriaatsit immikkoortiterneqarput, Kalaallit Nunaanni pisortatigoortumik atuuttut imaluunniit pisortatigoortuunngittumik atuuttut inissisimanagerat pillugu. Inissisimaffimmut atatillugu, pisortatigoortumik atuuttut aqutseriaaseq pingaarutilittut, kiisalu pisortatiguunngitsumik atuuttut aqutseriaaseq pingaannginnertut ataani taaneqarput.

Taamaasilluni ilisimatuunngorniarluni allaatigisami sammisassamut apeqqusiamut ataatsimut inerniliineq, tulliuuttumi ersersinneqarsinnaavoq:

Tunngavik:

Ullumikkut inuit-kitaamiut akusamik tunngaviat inooqatigiinni atuuttoq, Kalaallit Nunaannik pisortatigoortumik aqutsinermut atatillugu kalaallit inatsisitigut akuerinninnermik naliliinerannut ukiut 150-it sinnerlugit aallaavimusimavoq.

Tunngavik tamanna pillugu ilisimatusarnikkut misissuininni pingaartumik sammivakka pisut aalajangeriingaasarnerannik eqqarsartaaseq kiisalu inuup nammineq iliuseqarsinnaassusaanik akornusiisinnaannginneq, taakku tunngaviit kitaamiut-qallunaat tunngaviinik sunniiveqateqarneri akerleriinnerilu eqqumaffigissagaanni najoqqutatut pingaarnertut marluttut isigisakka. Inuit-kitaamiut aku akusamik tunngaviannut unammillernartut annerpaat ilagaat, ullumikkut Kalaallit Nunaanni pissutsinut nalimmassakkamik ineriartornermi nalinginnaanngissuseq misigineqartoq.

Aqutseriaaseq, pingaarutilik:

Ukiut 150-it kingulliit Kalaallit Nunaannik pisortatigoortumik aqutsinerup sinaakkutaa pingarneq siullertut tassaavoq xenokrati, nunasiaateqarnikkut iluseqartoq. Aqutseriaaseq tamanna aqutseriaatsimik demokratiskiusumik taarserneqariartuaarpoq. Aqutseriaatsit taakku marluk suli arlaatigut ataqatigiipput, kisiannili 1979-imiit demokratiskiusumik aqutseriaaseq ersarinnerusimavoq. Xenokratiskiusumik aqutseriaatsip ilaanik suli demokratiskiusumik aqutseriaatsip ilaani takussaaseqarnera, Kalaallit Nunaanni ullumikkut demokratiskimik akusamik aqutseriaaseqarneranut pissutaavoq.

Aqutseriaaseq, pingaaruteqanngitsoq:

Aammali aqutseriaatsit allaanerusut sisamat, pitsaasumik innuttaaqataaner-mik tamarmik assigiinngitsunik isumaqarfiusut, Kalaallit Nunaanni ullumikkut demokratiskimik akusamik aqutseriaatsip atuuttup ilusilersorneranut arlaa-tigut sunniuteqarsimasunik sulilu sunniuteqartunik peqarpoq. Tassani pineqarput aqutseriaatsit meritokrati, teknokrati, autokrati aamma ochlokrati. Aqutseriaatsinik taakkuninnga sisamanik pineqanngillat aqutseriaatsit pisortatigoortumik pingaarutillit 'nunarsuarmi' atuuttut Kalaallit Nunaanniittut. Aqutseriaatsilli 'najukkami' takussaasutut taaneqarsinnaasut kiisalu kalaallini inuiaqatigiinni oqartussaasuni imaluunniit immikkoortuni aalajangersimasuni pingaartumik takussaasartut pineqarput.

Meritokratiskimik aqutseriaatsip kiisalu autokratiskimik aqutseriaatsip akornanni pingaartumik inuit ataasiakkaat naligiimmik pisinnaatitaaffiinik aappaanilu eqimattakkaarluni ataatsimoornermik akerleriinnerit ersersinneqarput. Assersuutigalugu atorfinnik inuttaliinermi kiisalu inunnik tatigineqaatit suliaqartussatut taasinermi takuneqarsinnaapput. Teknokratiskimik aqutseriaatsip kiisalu ochlokatiskimik aqutseriaatsit akornanni pisariillisaanermik,

kitaamiut ilisimatusarnikkut isiginneriaasaata aappaanilu ileqquusumik innuttaasut isiginnittariaasiisa akerleriinnerit ersersippaat. Tamanna asser-suutigalugu pisuussutit uumassuseqartut pillugit atuinerup aaqqissorneqar-nissaanut tunngavissanik aalajangersaanermi takuneqarsinnaavoq.

Inatsisitigut akuerisat:

Tunngaviit aqutseriaatsillu isumaat atuuttut tukattumik allanngorartut aqutigalugit, piffissami misissuiffiusumi Kalaallit Nunaata pisortatigoortumik aqunneqarneranut atatillugu inatsisitigut akuerisanik naliliinerit arlallit pisi-mapput. Tunngavilersorlugu isummiussanni aallaavigaara, piffissami misis-sorneqartumi tamarmi kalaallit inatsisitigut akuerisanik naliliisarneri Kalaallit Nunaanni pisortatigoortumik aqutsinermi uppisitsinernut annerusunut aala-jangiisuussunullu annertuumik sunniuteqarsimasut. Qanimulli misissuine-rup takutippaa, aqutsinermi ataqatigiikkunnaarnerni pingasuni, 1832-mi, 1953-imi 1979-imilu pisimasutut uppersineqartuni tamani taamaattoqar-simanginnera paasineqarpoq. Kisiannili pingaartumik allat inatsisitigut akuerisanik naliliineri, 1832-imi 1953-imilu ataqatigiikkunnaarnernut aala-jangiisuusumik sunniuteqarsimapput. Taamaallaat 1979-imi ataqatigiikkun-naarnermi kalaallit inatsisitigut akuerisanik naliliinerat saqqumilluartumik sunniisimavoq. Tamanna Kalaallit Nunaanni innuttaasut oqartussaaqataajar-tornerannut takussutissaavoq.

7.2 Pissutsit tunngaviusut

Tunngavinnik, aqutseriaatsinik inatsisitigullu akuerisanik misissuinerit peri-arfissiipput, piffissani pingaarutilinni arfineq marlunni, Titartagaq 7-imi (qupp. 72) nassuiarneqartuni ikaarsaariarnernut pissutsinik tunngaviusunik nutaamik paasinninnissamut ineriartotitsinissamik.

Inatsisitigut akuerisaanngitsumik pingaarutilimmik peqarnera pissutaavoq tunngaviusooq. Taamaattumik piffissat pingaarutillit taakku arfineq marluk akornanni ikaarsaariarnermut pissutaasunik tunngaviusunik paasinninnissa-mut matuersaat tassaavoq, inatsisitigut akuerisaanngitsut, siammasissumik isumaqatigineqartut, allaat tunngavinni ataqatigiikkunnaarnermik pilersit-sinnaasut sinaakkutaanik ilisimasaqarneq. Tamanna immikkoortumi matu-mani itisilerneqassaaq.

Misissuinerit ersersinneqarpoq, Titartagaq 7-imi ukiut arfineq marluk "Ukioq aallartiffik"-usut ukiut suussusaanut ataatsimut tamarmik ilaangitsut. Tunngavinni ataqatigiikkunnaarnerit immikkut ittut pingasut — 1832, 1953 aamma 1979 misissuinerit tikkuarneqarput. Misissuinerit takutippaat, 1832 ukiup suussusaanut "Inatsisitigut akuerisaanngitsup aallartinnera"-niittoq, akerlianilli 1953 aamma 1979 ukiup suussusaanut "Inatsisit tunngaviusut allanngortinneqarnerisa pisortatigoortunngortinneqarnera"-niittut.

Inatsisitigut akuerisaannginnerup aallartinnera	Inatsisitigut akuerisaannginnermut qitiusoq	Inatsisitigut allannginnerup pisortatigoortunngornera	Inatsisitigut allannginnermut qitiusoq
1721	Qallunaatsiaat upperisamut ilanngussimanngitsut nunamiittut	1782	Nunasiaateqarneq aallartippoq (1721)
1832	Qallunaatsiaat pillugit qallunaat nunamiittut	1908	Nunasiaateqarneq allatut nassuiarneqarpoq (1832 nalaani)
1945	Nunasiaatinik paarsiinnarneq	1953	Amtimut assigusumik inissisimaneq aallartippoq (1953)
1963	Qallunaat aqutsinerisa assigiinngisitsinerat	1979	Namminersorneruneq aallartippoq (1979)
2002	Namminersornerunerup killeqarnera	2009	Namminersorneq aallartippoq (2009)
?	?	?	?

Titartagaq 28. *Inatsisitigut akuerisaannginnerit tallimat aallartiffii, Kalaallit Nunaat pillugu qallunaat nunasiaateqartut tunngaviusumik inatsisitigut allannguinissaannut sunneeqataasinnaasimasut pillugit takussutissaq. Nammineq inissitsitigaq.*

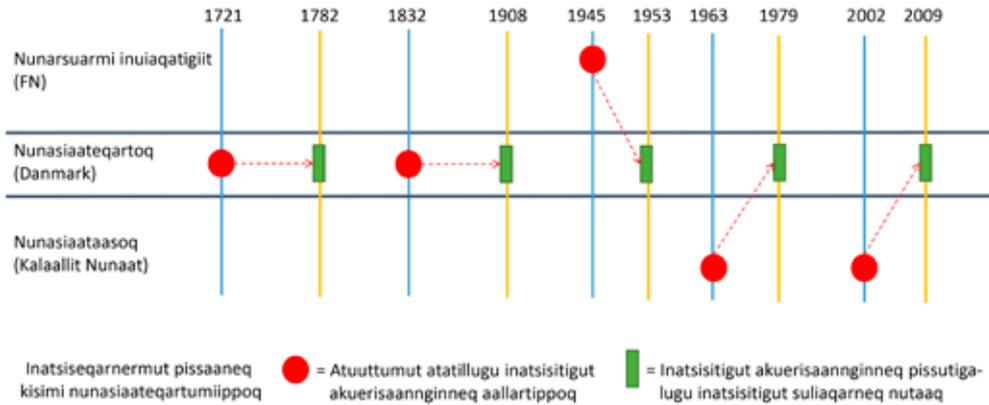
Allatut oqaatigalugu Titartagaq 7-imi piffissat pingaarutillit amerlanerupput (arfineq-marluullutik), Titartagaq 28-mi tunngaviit ataqatigiikkunnaarneranut (tallimaasunut) naleqqiullugit. Taamaattumik ataqatigiinnerup inissinnisaanut qanimut misissuinissaq pisariaqarpoq.

Tunngavinni ataqatigiikkunnaarnerit tallimat, misissuinerit ersersinneqartut Titartagaq 28-mi takuneqarsinnaapput. Siullerpaat marluk "start på ikke-legitimitet " — 1721 aamma 1832 — aamma Titartagaq 7-imi takuneqarsinnaapput, kingulliilli pingasut "start på ikke-legitimitet " Titartagaq 7-imi ilaangillat.

Saniatigut aamma piffissat pingaarnerit pingasut siullit — 1721-1782, 1782-1832 kiisalu 1832-1908 — "start på ikke-legitimitet"-ip aamma "Formalisering af forfatningsændring"-ip akornanni atuupput. Akerlianilli piffissat pingaarutillit naammassisut kingulliit pingasut — 1908-1953, 1953-1979 kiisalu 1979-2009 — taamaallaat "Formalisering af forfatning"-it marluk akornanni atuullutik.

Soorunami ima apeqquteqalersitsivoq: Sooq 1945, 1963 aamma 2002 piffissani pingaarnerni ukiunik immikkoortitisutut inissinngillat? Apeqqut tamanna akisinnaaniarlugu misissorneqartariaqarput, inatsisitigut akuerisaajunnaarnerit tallimat pingaarutillit aallartinneri sumiannersut. Titartagaq 29-p talerpiata tungaani Det globale samfund (FN), Kolonimagten (Danmark) aamma De koloniserede (Grønland) pingasunut avinneqarput. Nunasiaateqartutut Danmarkimi allaffissornikkut imaluunniit Danmarkimi inatsisartut kisimik, Kalaallit Nunaata tunngaviumik inatsisini inissisimamera pillugu aalajangiisinnaapput.

Kipparissut qorsuit tallimat tassaapput 1721-mili nunasiataanerup allaartinneraniilli tunngaviumik inatsisitigut aaqqiinerit tallimat Kalaallit Nunaata misigisimasaanik nalunaaqutsiinerit. Tunngaviumik inatsisitigut aaqqiinerit taakku tallimat aallartinneri aalajangersimasumik ullulernerqarsinnaapput. Ilitsersuut 1782-imeersoq eqqaassanngikkaanni, tamatigut inatsisit aalajangersimasut eqqartorneqartarput. Ilitsersuut 1782-imi piviusumik kingusinnerusukkut inatsisit assigalugit sunniuteqarsimavoq. Tunngaviumik inatsisitigut aaqqiinerit taakku tallimat tamarmik, pissusivittut, nunasiaateqartup Danmarkip aalajangiisinnaaffianik nalunaaqutsiisut titarnerit marluk iluanni ilineqarput.

Titartagaq 29. *Kalaallit Nunaata nunasiaataanerata oqaluttuarisaanerani tunngaviusumik inatsisitigut aaqqiinerit tallimat taakkunungalu atasut inatsisitigut akuerisaannginnermik isiginninnerit pisunut siusissumik aalajangiisut erseqqissarneri. Nammineq inissitsitigaq.*

Kipparissut qorsuit tallimat saniatigut aamma aappaluttunik toornernik peqarpoq. Toornerit aappaluttut nalunaaqutserpaat, tunngaviusumik inatsisitigut aaqqiinerit tallimat sioqqullugit inatsisitigut akuerisaannginnerit aallartinnerinik nalunaaqutsiipput. Tunngaviusumik inatsisitigut aaqqiinernut sanilliullugu, inatsisitigut akuerisaannginnerit aallartiffippiaat oqaatigissallugu ajornakusoorpoq. Ukiut, matumani allanneqartut, inatsisitigut akuerisaajunnaarnerit ersarissilluinnarfii ukiut takutinneqarput. Immikkulli soqutiginartua unaavoq, toornerit siulliit aappaluttut (1721 aamma 1832), kisimik qallunaat aalajangiisinnaaffiata iluaniinnerat. Toornerit aappaluttut sinneri pingasut qallunaat aalajangiisinnaaffiata avataani inissimapput, taakkuli inatsisitigut akuerisaajunnaarnerit pingasut qallunaat aalajangiisartut sunnersinnaasimavaat, taamaasillutillu tunngaviusumik inatsisitigut aaqqiinernik pilersitsisimallutik.

1721-mi 1832-milu inatsisitigut akuerisaannginnermi pineqarpoq inatsisitigut akuerisaajunnaarneq. 1945-mili inatsisitigut akuerisaannginneq pineqarluni, kiisalu 1963-imi 2002-milu inatsisitigut akuerisaannginneruneq pineqarpoq. 1945, 1963 aamma 2002-p ukiutut piffissamik pingaartumik avissaartitsisut taaneqannginnerinut nassuiaataavoq, ukiut taakku pingasut inatsisitigut

akuerisaannginnernik, Danmarkip aalajangiisinnaassusaata avataaniittunik aallaaveqartunik aallartinneranik nalunaaqutsiimmata. Aatsaat, inatsisitigut akuerisaannginnerit avataaneersut taakku tunngaviumumik inatsisini aaqiinnissanik pilersitsisimappata, allannguut taanna pineqartoq piffissani pingaartuni nuisasutinneqalertarpoq, soorlu Titartagaq 7-imi tamanna takutinneqartoq.

Inatsisitigut akuerisaannginnerit taakku qallunaanit aallaaveqanngikkaluarlutik, tunngaviumumilli inatsisini aaqiinnermik pilersitsinikuugaluartut, Danmarkip Kalaallit Nunaatalu akornanni pissutsink qallunaat tunngavittut isiginnittaasiannik allanngortitsisimangillat. Misissuinerne siuliini sumiiffinni arlalinni aalajangiunneqarpoq, Danmarkip Kalaallillu Nunaata akornanni pissutsinik qallunaat tunngavittut isiginnittaasiannik allanngortoqarneq kinguleq 1832-imi pisoq.

Kalaallit Nunaanni 1963-imi aamma 2002-mi tunngavinni allannguutit marluk, Danmarkip Kalaallillu Nunaata akornanni pissutsinik Kalaallit Nunaata isiginnittaasianik aallaaveqarput. Allatut oqaatigalugu, Danmarkip Kalaallillu Nunaata akornanni pissutsit pillugit isiginnittaatsimi tunngavitsigut allannguutit kalaallini marluusimapput, piffissamili tassani Danmarkip Kalaallillu Nunaata akornanni pissutsit pillugit qallunaat isiginnittaasaanni tunngavitsigut allanngortoqarsimaneranik ersersitsisoqarsinnaanani.

Kalaallit tunngaviini allannguutit marluk tamarmik siunertarisimavaat, Kalaallit Nunaanni Danmarkimit politikikkut aningaasaqarnikkullu kiffanngissuseqarnerunissamik kissaateqarneq. Nunasiaataanikkut Danmarkimut atassuteqaammit suli piusumit Kalaallit Nunaat peerusuppoq. Misissuinerit taamaasillutik tikkuarpaat, Kalaallit Nunaat eqqarsartaatsikkut piareeqqasoq namminiilivinnermik akisussaaffik tigussallugu. Kisiannili Danmark, assigusunik tunngavitsigut allannguuteqarsimarpasinnigilaq, tamanna isumaqarpoq, Danmarkip Kalaallillu Nunaata akornanni nunasiaataanikkut atassuteqaatit kingullit peernissaanut Danmark suli eqqarsartaatsikkut piareersimangitsiq.

Avissaarnek — Titartagaq 29-mi takutinneqartut — Danmarkip Kalaallillu Nunaata nunasiaateqarnikkut attaveqarnera eqqissimasumik tamakkiisumillu inernilerneqassappat, qallunaat inatsisartui aqutugalugit ingerlasari-aqarpoq, taamaalisoqassappallu qallunaat aalajangiisinnaaffianni toornermik

aappaluttumik nutaamik pilersitsisoqartariaqarpoq. Taamaaliornikkuinnaq nunasiaataanermi pissutsit isumaqatiginninniarnertit aqputigalugit inerniler-neqarsinnaapput. Taamaattoqarpallu nunat tamalaat isiginniffianit immikkuullarilluinnartumik, illuatungeriit isumaqatiginninniartarnerat maannakumut atuutsissimasaat, qallunaat Kalaallit Nunaannik nunasiaateqarnerata atorunnaarsinneqavinneranut atuutissaq.

7.3 Inatsisitigut akuerisat isumaa

Inuiaqatigiinni allanngoriartornerit kiisalu tamat oqartussaaqataajartuaarneranut pissutsit tunngaviusut qulaajarneri aamma aqutsisut patajaassusaa-nut tassungalu atasumik pissaanerup inissisimaffianut tunngavilersuutitut tunngavoq. Idehistoriemi pissaanerup inissisimaffia kiisalu tassunga atasup inatsisitigut akuersinerup isumaanut tunngavilersuutit ukiut 300-t ingerla-neranni allanngorarsimapput. Inatsisitigut akuerisat pingasut assigiinngitsut atorlugit inatsisitigut akuerisat idehistorieni piffissat pingaarutillit pingasut Torben Hviid Nielsenip allaaserisami 1985-imeersumi nassuiarpai (Nielsen 1985,382). Inatsisitigut akuerisat isumaani nutaaliaasumi inatsisitigut aku-erisat assigiinngitsut pingasut Titartagaq 30-mi skiimatut inississorneqarput.

Inatsisitigut akuerisat pissusaa	Patajaatsuunis-samut piumasaqaat	Idehistoriskimi piffissaq pingaarneq	Malunnaatilim-mik sinniisusooq
Inatsisitigut aku-erisaalluinnarneq	Inatsisitigut akuerisaanerup piunera	-1850	Talleyrand-Périgord (1754-1838)
Inatsisitigut akuerisaaneq allanngorartooq	Inatsisitigut akuerisaanerup piunera	1850-1950	Max Weber (1864-1920)
Demokratiskiusu-mik inatsisitigut akuerisaq	Inatsisitigut akuerisaanerup piunera	1950-	Fritz W. Scharpf (1935-)

Titartagaq 30. *Nielsenimit aallaaveqartumik inatsisitigut akuerisat isumaani nutaaliaasumi inatsisitigut akuerisat assigiinngitsut pingasut takussutissartaat (1985). Nammineq inissitsitigaq.*

Ilisimatuunngorniarluni allaatigisami matumani misissuinerit takutippaat, inatsisitigut akuerisat kiisalu inuiaqatigiinni patajaatsuunerup akornanni, Torben Hviid Nielsenip nassuiaanerata avataani allamik aamma isiginniffimik peqartooq. Kalaallit Nunaanni ukiut 300-t ingerlanerini inuiaqatigiinni allanngoriartornernik misissuinerit tikkuarpaat, inuiaqatigiinni patajaatsuunermik qulakkeerinneqataasooq tassaanerugunartoq inatsisitigut akuerisaannginnernik peqannginnera. Inatsisitigut akuerisat ilusaat tamanna Titartagaq 31-mi inissitsiterneqarpoq, taanna Titartagaq 30-mut ilanngussineruvoq.

Inatsisitigut akuerisat pissusaa	Patajaatsuunis-samut piumasagaat	Idehistoriskimi piffissaq pingaarneq	Malunnaatilimmik sinniisuusooq
Inatsisitigut akuerisaannginneq	Inatsisitigut akuerisaannginnerup peqannginnera	2000-	?

Titartagaq 31. Inatsisitigut akuerisat pillugit idehistoriemut ilisimatuunngorniarluni allaatigisamik tapiissut. Inatsisitigut akuerisat isumaani nutaalliasumi inatsisitigut akuerisat assigiinngitsut sisamaannik ersersitsineq. Nammineq inissitsitigaq.

7.4 Marloqiusamik isumaqaqatigiit

Suliap qulequtaa "Isiginnaaginnartumit peqataasumut" immaqqa arlaannut eqqarsartitsisinnaavoq, marloqiusat marloriarluni isumaqaqatigiit pineqartut, 'isiginnaaginnartoq' aamma 'peqataasooq'. Taamaattoqanngilluinnarporli. Tunngavinni ataqaqatigiikkunnaarnernut immikkut malunnaateqartunut qulequttami innersuussineq ilaavoq. Tassa — nassuiarneqareersutut — 1832-mi ataqaqatigiikkunnaarneq inatsisitigut akuerisaajunnaarnermit pivoq, 1953-imi ataqaqatigiikkunnaarneq inatsisitigut akuerisaannginnermit pivoq kiisalu 1979-imi ataqaqatigiikkunnaarneq inatsisitigut akuerisaannginnerunermut pillugu.

Titartagaq 32-imi tunngavinni ataqaqatigiikkunnaarnerit immikkut malunnaatililit pingasut ima aqqissorneqarput, siullermik Kalaallit Nunaanni innuttaasut

nunasiaateqartup aaqqissuussinera pillugu attaveqatigiinnermi ilatsiinnar-simanersut imaluunniit peqataasimanersut. Aappaattut tunngavinni ataqatigiikkunnaarnerit immikkut malunnaatillit ima aaqqissorneqarput, nuna-siaataasut isiginnaartutut imaluunniit peqataasutut inissinneqarsimanersut.

	Ilatsiinnartoq	Peqataasoq
Isiginnaartoq	1721-1832	1832-1953
Peqataasoq	1953-1979	1979-

Titartagaq 32. *Tunngaviit ataqatigiikkunnaarnerisa immikkut malunnaatillit kiisalu nunasiaatillit kalaallinut isiginnaartutut imaluunniit peqataasutut inissiinerisa kiisalu kalaallit namminneq pilersitaminnik ilatsiinnartutut imaluunniit peqataasutut inissinnerisa akornanni ataqatigiinnerit. Nammineq inissitsitigaq.*

Immikkoortut taakku sisamat piffissaq malillugu ima atuarneqassapput, piffissami 1721-1832-mut kalaallit annertunerusumik **isiginnaaginnartuusi-mapput**. Ima paasineqassaaq, nunasiaateqartup innuttaasut annerusukkut isiginnaaginnartutut inissipai, piffissamilu tassani assersuutunik peqanngilaq, innuttaasut inissinneqarnerminnik malunnartumik akerliunerannik. Taamaasillutik innuttaasut inissinneqarnermut atatillugu annerusutigut ilatsiinnartutut pissuseqarput.

Piffissami 1832-1953-imi kalaallit annertusiartortumik **peqataallutik isiginnaartuuppuput**. Piffissaq suli ilisarnaataavoq, kalaallinik inuiaqatigiinnik aqutsinermut atatillugu nunasiaateqartut innuttaasunik isiginnaartuuner-mik inissisimatsitsilernerat, piffissamili innuttaasuni pingaartumik aqutsisut nunasiaateqartut sinaakkutiliussaasa iluanni iliuuseqariartuaarnerat.

Piffissami 1953-1979-imi innuttaasut **ilatsiinnarlutik peqataasutut** taaneqarsinnaapput. Tamanna piffissami siullermi atuunneruvoq. Nunasiaateqartut tunngaviummik inatsisitigut allannngortitsinermigut pisortatigoortumik kalaallit peqataatilerpai, Folketingimi marlunnik ilaasortaataitaqalersil-lugit. Sinaakkutit nutaat iluanni, innuttaasut 1960-ikkut aallartinnerisa tungaannut immikkut pisinnaatitaanernut nutaanut atatillugu pingaartumik

ilatsiinnartutut akuersaartutullu pissuseqarput. Kisianni pisortatigoortumik nalingiissitsinertut pissuseqarneq, piviusumillu nalingiissitaannginnermik misigisaqarneq akuleriisillugit 1970-ikkunni nutaamik pilersitsisoqartariaqarnera pillugu isuma innuttaasut amerlasuut ilanngorarfigaat. Tamatumuuna isigalugu, taamaattumik piffissap taassuma naalernerani peqataajartulertoqarpoq.

Piffissamili 1979-ip kingorna, aatsaat oqarsinnaalerpugut, innuttaasut pingaartumik **peqataasuusut**. Kalaallit Nunaata nammineq inatsisartui pilersinneqarput, demokratiskiusumillu aqutsineq pigisarput, innuttaasut aqqiissuussaannermut peqataasutut tapiissuteqarnissaannut piumasaqarpoq.

7.5 Oqartussaassuseqarnerulersitsineq

Ilisimatuunngorniarluni allaatigisami misissuinnermik tunngaviusumik toqqaannartumik kajumissaatima ilagaat, kalaallini inuiaqatigiinni demokratiseriinerunermut siunissami tapeeqataanissamik kissaat. Tunngavigisara tassaasimavoq, oqartussaasuseqarnerulersitsinnermik ingerlaneq nukit-torsarniarlugu pisariaqarpoq oqaluttuarisaanermi isiginnittaatsimik kiisalu immikkoortumi piviusumik atuuttumik paasinninnermik suliarineqarsinnaasumik pilersitsinissaq.

Ilisimatuunngorniarluni allaatigisamik suliaqarnermi kissaatigineqarsimavoq, Kalaallit Nunaannik pisortatigoortumik aqutsinnermi innuttaasut inatsisitigut akuerisanik naliliinerunissaannik qulakkeerinnissinnaasunik isumassarsianik tapiinissaq. Anguniagaanngilaq periarfissanik aqqiissutaasinnaasunik piviusunik tikkuaanissaq, taakku innuttaasut akornanni politikkikkullu amerlaneruffiusinnaasunik aallaaveqarnissaat pisariaqarsinnaassammata.

Uanni siunissamut soqutiginaruuvoq malinnaaffigissallugu, najoqqutanut pingasunut ineriartornermut, demokratiimut aamma governancemut atatil-lugu Kalaallit Nunaanni demokratiip siunissami qanoq ilusinissanera.

Naggataasiullugu oqaatigineqassaaq, ilisimatuunngorniarluni allaatigisami ataqatigiikkunnaarnerit paasineqartut, tunngaviit assigiinngitsut akornanni kiisalu aqutseriaatsit assigiinngitsut akornanni takuneqarsinnaasut saniati-gut, najoqqutaq annertoq immikkullu pingaaruteqarluinnartoq, ataatsimut

isiginninnermi eqqarsaatigineqartariaqartoq. Tassani pineqarpoq innuttaasut inatsisitigut akuerisanik naliliinerannut atatillugu inooqatigiinni inuiaqatigiinnilu aningaasaqarnikkut pissutsit ataatsimut isigalugu qanoq sunniuteqarnerannik apeqqut. Isiginniffik tamanna ilisimatuunngorniarluni allaatigisami ilanngunneqanngilluinnarpoq, ilisimatuunngorniarluni allaatigisap sinaak-kutaasa iluaniinnginnera pissutigalugu. Kisiannili inooqatigiinni imaluunniit inuiaqatigiinnilu aningaasaqarnikkut pissutsit, innuttaasut ataasiaakkaat peqataanerannut pingaarutilimmik sunniuteqarsinnaammata, tamanna Kalaallit Nunaanni demokratiip atuuttuå inissisimaneranut ataatsimut isiginninnermut najoqqutaavoq pingaarutilik.

Inuiaqatigiinni ingerlaneq, ilisimatuunngorniarluni allaatigisap pinngitsoorani ilaaffigisaatut oqaatigineqarsinnaasoq, Kalaallit Nunaanni nunamik ineriartortitsinnermut ingerlasumut atatillugu nunami ullutsinni sinaakkutinik ersarinnerusumik ilusilersuijartornertut isigineqarsinnaavoq. Minnerunngitsumik ilisimatuunngorniarluni allaatigisap qulequtaanit "Isiginnaaginnartumit peqataasumut" isiginniffeqarnikkut.

8 Oqaatsit allattorsimaffiat

Akornanni:

Akornanni ataqatigiinni assigiinngitsorpassuarni atorneqarsinnaavoq. Assersuutigalugu tunngaviit akornanni ataqatigiinneq, tunngaviit assigiinngitsut marluk akornanni ataqatigiinneruvoq. Assersuutigalugu qupperneq 77 takuuk.

Apeqqut sammisaq:

Apeqqut sammisaq tassaavoq apeqqut imaluunniit apeqqutit, apeqqutigin eqartut, ilisimatusarnermilu suliami isummerfigineqartut. Apeqqut sammisaq arlalitsigut sammisassamut apeqqusiami oqaasertalerneqartarpoq. Assersuutigalugu qupperneq 23 takuuk.

Aqutseriaaseq:

Inuiaqatigiinni aqutseriaatsimi pingaartitat tunngavisut, ileqqut tunngaviillu tunngaviusarput. Aqutseriaatsip sinaakkusertarpaa kiap qanorlu aalajangigassat aalajangissanerai. Assersuutigalugu qupperneq 29 takuuk.

Ataatsimoortillugit isiginngilluni misissuineq:

Ataatsimoortillugit isiginngilluni misissuineq ataatsimut misissuinneruvoq. Matumani allaaserisat arfineq-marluk suliami tunuliaqutari neqartut misissorneqarnerannut innersuussineruvoq. Assersuutigalugu qupperneq 23 takuuk.

Eqimattakkaat:

Eqimattakkaat tassaapput inuit, immikkut ataqatigiissutut misigisimasut, ilaqutariinnertik, politikki imaluunniit assigisaat tunngavigalugit. Assersuutigalugu qupperneq 114 takuuk.

Historicisme:

Historicisme tassavoq oqaluttuarisaanermik aalajangersimasumik isiginnittaaseq, tassani pingaartinneqarluni, inuit piviusumik paasininnerat oqaluttuarisaanermik kiisalu inuiaqatigiit tunngavigalugit aalangiisuussasoq. Assersuutigalugu qupperneq 35 takuuk.

Ilisimatusarnermi anguniagaq:

Ilisimatusarnermi anguniagaq tassaavoq ilisimatusarnermi suli-aqarnermi anguniagaasoq imaluunniit siunertaasoq. Matumani ilisimatusarnermi anguniagaavoq pissaaneqarnermi kiisalu oqartus-saaqataanerujartornermi allanngoriartornerit misissornissaat. Assersuutigalugu qupperneq 18 takuuk.

Ilisimatusarnermi inissisimaffik:

Ilisimatusarnermi inissisimaffimmik nassuiaaneq, ilisimatusarnermi suliap teoriimi tunngaviusumik isiginnittaatsit atorneqarnerinik nassuiaaneruvoq. Assersuutigalugu qupperneq 18 takuuk.

Ilisimatusarnermi sammisaq:

Ilisimatusarnermi sammisaq tassaavoq, ilisimatusarnermi sammineqartooq. Matumani ilisimatusarnermi sammineqarpoq Kalaallit Nunaata nunasiaataanerata oqaluttuarisaanera. Assersuutigalugu qupperneq 23 takuuk.

Iluani:

Iluani ataqatigiinni assigiinngitsorpassuarni atorneqarsinnaavoq. Assersuutigalugu tunngaviup iluani ataqatigiinneq, tunngaviup ataatsip pineqartup iluani ataqatigiinneruvoq. Assersuutigalugu qupperneq 77 takuuk.

Immikkoortoq:

Matumani immikkoortoq atorneqarpoq piviusumik imaluunniit isum-mami immikkoortumi, assigiimmik ilisarnaateqartunik isumaqartillugu. Immikkoortumi pisut nammineq ingerlatat kiisalu immikkoortumi pisut tamanut ammasut suliame atorneqarput. Assersuutigalugu qupperneq 25 takuuk.

Inatsisitigut akuerisat:

Matumani inuttaasut akuerinninnerat ukkatarineqarpoq, tassani innuiaqatigiinni pisunik aalajangersimasunik imaluunniit aaqqissuus-saanermik aalajangersimasumik innuttaasut akuerinninnerisa anner-tussusaasa nassuiarnerat. Assersuutigalugu qupperneq 134 takuuk.

Innutaaqataaneq:

Innutaaqataaneq inuit ataasiakkaat inuiaqatigiinni inissisimaffiit tunngavoq. Inuit ataasiakkaat inuiaqatigiinni inissisimaneranut piumasaqaatit naatsorsuutillu aqutseriaatsimit aqutseriaatsimut assigiinneq ajorput. Assersuutigalugu qupperneq 28 takuuk.

Inuit-kalaallit:

Inuit-kalaallit tunngavimmut, nunarsuarmik isiginnittaatsimut, eqqarsartaatsimut inuit Kalaallit Nunaanni europamiunut attaveqanngikkal-laramik pigisaannut innersuussineruvoq. Assersuutigalugu qupperneq 9 takuuk.

Isummat:

Isummat matumani 'marloqiusamik isummatut' oqaatigineqarpoq. Tassaasinnaavoq oqaaseqatigiinni oqaatsit assigiinngitsut marluk isummai assigiissut. Assersuutigalugu qupperneq 46 takuuk.

Kattussinnaanngitsoq:

Arlaat suut kattussinnaannginnerat isumaqarpoq, tunngaviit tungaati-gut assersuunneqarsinnaannginnerannik. Assersuutigalugu qupperneq 81 takuuk.

Kitaamiut-danskit:

Kitaamiut-danskit tunngavimmut, nunarsuarmik isiginnittaatsimut, eqqarsartaatsimut inuit Danmarkimeersut pigisaannut innersuussi-neruvoq. Assersuutigalugu qupperneq 10 takuuk.

Namineq iliuuseqarsinnaaneq:

Namineq iliuuseqarsinnaanerup imaraaa inuup inuup namminerlu-innaq inuunermut piviusumullu isumai isiginnittaasaalu. Assersuuti-galugu qupperneq 81 takuuk.

Nunarsuarmik isiginninneq:

Nunarsuarmik isiginninneq suliame matumani tunngaviup isumaa assi-gaa. Assersuutigalugu qupperneq 27 takuuk.

Oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartoq:

Oqaluttuarisaanermi ineriartornermik tunngaveqartoq ingerlaneruvoq, pisut marluk amerlanerilluunniit piffissap tungaatigut imminnut unga-sillutik pisut imaluunniit piffissap ingerlanerani pisutut. Assersuutigalugu qupperneq 74 takuuk.

Piffissami aalajangersimasumik tunngaveqartoq:

Piffissami aalajangersimasumik tunngaveqartoq ingerlaneruvoq, pisut marluk arlallilluunniit piffissap ilaani ataatsikkut pisut imaluunniit illua-tungeriillutik ataatsikkut pisut. Assersuutigalugu qupperneq 88 takuuk.

Piffissaq pingaarutilik:

Piffissaq pingaarutilik tassaavoq piffissap ilaa killeqartoq, piffissamik pingaarutilimmik nutaamik taarserneqartoq. Piffissat pingaarutillit tunngaviusunik assigiinngitsorpassuarnik nassuiarneqarsinnaapput. Assersuutigalugu qupperneq 64 takuuk.

Qaammarsagaanerup nalaa:

Qaammarsagaanerup nalaa Europap oqaluttuarisaanerani piffissaavoq 1690-p missaanit 1800-p missaanut atuussimasoq. Oqaaseq 'qaam-marsagaaneq', piffissami ilisimatusarnermut akuerinninnermut kiisalu inuit nunarsuaq pillugu ilisimasaasa annertusinerannut innersuussivoq. Assersuutigalugu qupperneq 36 takuuk.

Tunngavik:

Tunngavik tassaavoq inuit eqimattat piviusumik paasinnittaasiat ataq-tigiissoq. Tunngavik piffissamut sumiiffimmullu pituttorsimavoq, piffis-sallu ingerlanerani allanngoriartortarluni. Assersuutigalugu qupperneq 76 takuuk.

9 Najoqqutarisat

URL adressit allanneqartutt tamarmik allattumit piffissami 1. oktober 2014-imit 30. april 2015-ip tungaanut iserfigineqarput.

Andersen, Heine (2001). "Weber, Max", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 20. Haslev 2001. Danmarks Nationalleksikon. p 308.

Arasli, Huseyin and Mustafa Tumer (2008). "Nepotism, favoritism and cronyism: A Study of their effects on job stress and job satisfaction in the banking industry of North Cyprus", i *Social Behavior and Personality*. vol 36. pp 1237-1250.

Arbejdsgruppen for Bedre Integration (2011). *Medborgerskab i Danmark*. August 2011. København 2011. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Barfoed, Niels (2011). *Manden bag helten. Knud Rasmussen på nært hold*. København 2011. Gyldendal.

Bech-Jørgensen, Birte og Kirsten Hastrup (1996). "deltagerobservation", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 5. Haslev 1996. Danmarks Nationalleksikon. pp 65-66.

Beetham, David (1991a). "Max Weber and the Legitimacy of the Modern State", i *Analyse & Kritik*. vol 13. 1991. pp 34-45.

Beetham, David (1991b). *The legitimation of power*. London 1991. Macmillan. (2nd edition blev udgivet i 2013 på Macmillan).

Bell, Daniel (1973). *The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting*. New York 1973. Basic Books.

Bell, Daniel A. (2012a). "Political Meritocracy Is a Good Thing (Part 1): The Case of China", i *The Huffington Post*. Posted: 08/21/2012 7:24 pm EDT. http://www.huffingtonpost.com/daniel-a-bell/political-meritocracy-china_b_1815245.html.

- Bell, Daniel A.** (2012b). "Political Meritocracy Is a Good Thing (Part 2): Improving Meritocracy in China", i *The Huffington Post*. Posted: 08/22/2012 4:09 pm EDT. http://www.huffingtonpost.com/daniel-a-bell/political-meritocracy-china_b_1815288.html.
- Bell, Daniel A.** (2013). "Introduction: The Theory, History, and Practice of Political Meritocracy", i Daniel A. Bell and Chenyang Li (editors), *The East Asian Challenge for Democracy. Political Meritocracy in Comparative Perspective*. New York 2013. Cambridge University Press. pp 1-27.
- Bentzen, Jeanet, Jacob Gerner Hariri and James A. Robinson** (2014). *The Indigenous Roots of Representative Democracy*. Third draft. Discussion Papers. no 14-30. December 2014. Department of Economics. University of Copenhagen.
- Berger, Peter L. and Thomas Luckmann** (1966). *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York 1966. Anchor Books.
- Bertelsen, Alfred** (1945). "Grønlænderne i Danmark. Bidrag til belysning af grønlandsk Kolonisationsarbejde fra 1605 til vor Tid", i *Meddelelser om Grønland*. nr 145, 2. København 1945. pp 1-211.
- Berthelsen, Christian** (1983). *Grønlandsk litteratur*. En kommenteret antologi. Viborg 1983. Centrum.
- Beyen, Marnix** (2014). "Clientelism and Politicization. Direct Interactions between Deputies and 'Ordinary Citizens' in France, ca. 1890-ca. 1940", i *Temp, Tidsskrift for historie*, Tema: Ny politisk historie. nr 8. 2014. pp 17-33.
- Bohm, David** (1980). *Wholeness and the Implicate Order*. New York 1980. Routledge & Kegan Paul.
- Bornemann, Claus** (2012). *Et mappedyrs erindringer. Grønland mellem kolonitid og hjemmestyre*. København 2012. Det Grønlandske Selskab.
- Bredsdorff, Nils** (2002). *Diskurs og konstruktion; en samfundsvidenskabelig kritik af diskursanalyser og socialkonstruktivismen*. Gylling 2002. Forlaget Sociologi.

- Brink, Poul** (1997). *Thule-sagen — løgnens univers*. København 1997. Aschehoug.
- Brochmann, Helene** (projektleder) (2015). *Grønlands folkeskole. Evaluering 2015*. København 2015. Danmarks Evalueringsinstitut. <http://www.eva.dk/projekter/2014/evaluering-af-folkeskolen-i-gronland/download-rapporten/gronlands-folkeskole/view>.
- Broderstad, Else Grete and Jens Dahl** (lead authors) (2004). With Macus Buck, Gail Fondahl, Ludger Müller-Wille, Natalja Novikova, Gordon L. Pullar and Kathrin Wessendorf (contributing authors] "Political Systems", i Niels Einarsson et al. (editors), *Arctic Human Development Report*. Reykjavik 2004. Stefansson Arctic Institute. pp 85-100.
- Bruun, Hans Henrik** (2013). *Max Weber*. Aarhus 2013. Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Bryld, Tine** (1998). *I den bedste mening*. Nuuk 1998. Atuakkiorfik.
- Busch-Jensen, Peter** (2007). "Social konstruktionisme — en teori om sprog, relationer og sammenhæng", i Flemming B. Olsen (redaktør) *Kulturen og det sociale liv. Psykologifagets grundbog*. København 2007. Frydenlund. pp 145-194.
- Busck, Steen** (2011). "Oplysningstiden", i <http://danmarkshistorien.dk>, elektronisk udgivelse. Aarhus Universitet. Senest redigeret: 8. november 2011. <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/oplysningstiden>.
- Capra, Fritjof** (1975). *The Tao of Physics. An Exploration of the Parallels Between Modern Physics and Eastern Mysticism*. Berkeley 1975. Shambhala Publications.
- Carson, Cathryn** (1995). "Who Wants a Postmodern Physics", i *Science in Context*, volume 8. no 4. pp 635-655.
- Christiansen, Benthe Hjoth og Finn Bønnelykke** (redaktører) (1981). *Grønland på vej*. Hornslet 1981. Folkebevægelse mod EF.

- Christiansen, Peter Munk og Lise Togeby** (2003). "Grønlands elite", i Gorm Winther (editor), *Demokrati og magt i Grønland, Magtudredningen*. Århus 2003. Aarhus Universitetsforlag. pp 80-104.
- Christiansen, Susanne** (2015). *Kajs grønlandskrønike. Magt, håb og kampe på vejen mod det moderne Grønland*. København 2015. Informations Forlag.
- Collin, Finn** (1999). "Socialkonstruktivisme — et erkendelsesteoretisk og ontologisk standpunkt", i *Kvan, et tidsskrift for læreruddannelsen og folkeskolen*. årgang 19. nr 54, 1999. pp 7-18.
- Collins, Kathleen** (2006). *Clan Politics and Regime Transition in Central Asia*. Cambridge 2006. Cambridge University Press.
- Dahl, Jens og Karl Johan Lyberth** (1980). *Grønlandske migrantarbejdere i Marmorilik 1973-1978*. Institut for Eskimologi. nr 8. København 1980. Københavns Universitet.
- Dahl, Jens** (1985). "New political structure and old non-fixed structural politics in Greenland", i Jens Brøsted et al. (editors), *Native Power. The Quest for Autonomy and Nationhood of Indigenous Peoples*. Bergen 1985. Universitetsforlaget. pp 172-187.
- Dahl, Jens** (1986a). *Arktisk selvstyre — historien bag og rammerne for det grønlandske hjemmestyre*. København 1986. Akademisk Forlag.
- Dahl, Jens** (1986b). "Da partierne kom til bygden", i *Jordens Folk*. årgang 21, nr 4. pp 185-193.
- Dahl, Jens** (2000). *Saqqaq. An Inuit Hunting Community in the Modern World*. Toronto 2000. University of Toronto Press.
- Dahl, Jens, Gail Fondahl, Andey Petrov og Rune Sverre Fjellheim** (2010). "Fate Control", i Joan Nymand Larsen, Peter Schweitzer and Gail Fondahl (editors), *Arctic Social Indicators — a follow-up to the Arctic Human Development Report*. TemaNord 2010:519. Aarhus 2010. Nordic Council of Ministers. pp 129-146.
- Dahl, Robert A.** (1989). *On democracy and its critics*. New Haven 1989. Yale University Press.

- Dahl, Robert A.** (1999). *On democracy*. New Haven 1999. Yale University Press.
- Dalen Arjen van, Erik Albæk og Claes de Vreese** (2014). "Spøgeskemaer og indholdsanalyse: politiske journalisters selvopfattelse og praksis", i Frederiksen, Morten, Peter Gundelach, Rikke Skovgaard Nielsen (redaktører), *Mixed methods-forskning. Principper og praksis*. Samfundsvidenskabernes metoder. nr 4. København 2014. Hans Reitzels Forlag. pp 111-132.
- Dam, Camilla** (2015). "Uldum sætter ind mod korruption", i <http://knr.gl>. 18. marts 2015. <http://knr.gl/da/nyheder/uldum-sætter-ind-mod-korruption>.
- Danker, Per** ([2004]). "TELE-begivenheder", i <http://www.veteran.gl>. http://www.veteran.gl/tele_begivenheder.htm.
- Darwin, Charles** (1859). *On the Origin of Species by means of Natural Selection*. London 1859. (Genudgivelse: Cambridge, Mass. 1966).
- Den Store Danske** (2009a). "autokrati", i *Den Store Danske — Gyldendals åbne encyklopædi*. Gyldendal. http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Sprog/Fremmedord/as-aå/autokrati.
- Den Store Danske** (2009b). "kulturimperialisme", i *Den Store Danske — Gyldendals åbne encyklopædi*. Gyldendal. http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Sprog/Fremmedord/kp-kå/kulturimperialisme.
- Den Store Danske** (2009c). "pøbel", i *Den Store Danske — Gyldendals åbne encyklopædi*. Gyldendal. http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Sprog/Fremmedord/ps-på/pøbel.
- Detering, Heinrich** (2001). "Gyldne dage i Kiel. Danmarks anden universitetsby i Guldalderen", i *Meddelelser fra Thorvaldsens Museum*. 2001. p 66-78.
- Diamond, Larry Jay** (2002). "Thinking About Hybrid Regimes", i *Journal of Democracy*. vol 13. no 2. April 2002. pp 21-35.

- DIIS** (2007). *Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54. En historisk udredning*. København 2007. Dansk Institut for Internationale Studier.
- DRIPS** (2008). *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 61/295. 13 September 2007. New York March 2008. United Nations. http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf.
- DSDE**, Den Store Danske Encyklopædi (1999a). "meritokrati", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 13. Haslev 1999. Danmarks Nationalleksikon. p 165.
- DSDE**, Den Store Danske Encyklopædi (1999b). "nepotisme", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 14. Haslev 1999. Danmarks Nationalleksikon. p 108.
- DSDE**, Den Store Danske Encyklopædi (2000a). "teknokrati", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 18. Haslev 2000. Danmarks Nationalleksikon. p 606.
- DSDE**, Den Store Danske Encyklopædi (2000b). "teokrati", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 18. Haslev 2000. Danmarks Nationalleksikon. p 640.
- Duus, Søren Duran** (2014). "Overblik: Naalakkersuisut væltet på 31 timer", i <http://sermitsiaq.ag>. 2. oktober 2014. <http://sermitsiaq.ag/overblik-naalakkersuisut-vaeltet-31-timer>.
- Egede, Hans** (1741). *Det gamle Grønlands nye perustration eller naturel-historie, og beskrivelse over det gamle Grønlands situation, luft, temperament og beskaffenhed; De gamle norske coloniers begyndelse og undergang der sammesteds, de itsige indbygges oprindelse, væsen, levemaade og handtæring, samt hvad ellers landet yder og giver af sig, saasom dyr, fiske og fugle &c. med hosføjet nyt land-caart og andre kaaber-stykker over landets naturalier og indbyggernis handtæring*. København 1741. (Genoptrykt i fotolitografi efter originaludgaven. København 1984. Forlaget Rhodos).
- Egede, Poul** (1760). *Grammatica Grönlandica Danico Latina*. Havnæ [København] 1760.

- Einarsson, Niels et al.** (editors) (2004). *Arctic Human Development Report*. Reykjavik 2004. Stefansson Arctic Institute.
- Encyclopædia Britannica** (2013). "theocracy", i *Encyclopædia Britannica*. Electronic edition. Last Updated 11-1-2013. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/590558/theocracy>.
- Engelhardt, Robin og Hans Siggaard Jensen** (2007). *Ergo. Naturvidenskabens filosofiske historie*. København 2007. Lindhardt og Ringhof.
- Fabricius, Otto** (1780). *Fauna Groenlandica — pattedyr og fugle*. Det grønlandske selskabs skrifter VI. København 1929. Det grønlandske selskab. [Oprindeligt udgivet i 1780].
- Fink, Jakob L.** (2013). "Velkommen til Aristoteles", i *Information*. 6. april 2013. <http://www.information.dk/456508>.
- Fleischer, Jørgen** (2000). *Grønlands Lumumba*. Nuuk 2000. Forlaget Atuagkat.
- Floto, Inga** (1997). "historie", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 8. Haslev 1997. Danmarks Nationalleksikon. pp 470-472.
- FN** (2013). "Committee on Information from Non-Self-Governing Territories Hears Danish Statement on Greenland", i <http://www.unmultimedia.org>. United Nations. http://www.unmultimedia.org/photo/detail.jsp?auto=1&id=137/137004&key=3528&query=*&sf=date&so=0
- Fock, Niels** (1988). "Feltarbejdets komplementaritet. Skiftende positioner blandt latinamerikanske indianere", i Kirsten Hastrup og Kisten Ramløv (redaktører), *Feltarbejde. Oplevelse og metode i etnografien*. Viborg 1988. Akademisk Forlag. pp 185-198.
- Forsoningskommission** (2015). *Grønlands Forsoningskommission*. 2015. <http://www.saammaatta.gl>.
- Foucault, Michel** (1969). *The Archaeology of Knowledge and The Discourse on Language*. Translated from the French by A. M. Sheridan Smith. New York 1972. Tavistock Publications. ("The Archaeology of Knowledge" er oprindeligt udgivet på fransk i 1969).

Frederiksen, Morten (2014). "Mixed methods-forskning — fra praksis til teori", i Frederiksen, Morten, Peter Gundelach, Rikke Skovgaard Nielsen (redaktører), *Mixed methods-forskning. Principper og praksis*. Samfundsvidenskabernes metoder. nr 4. København 2014. Hans Reitzels Forlag. pp 9-34.

Frederiksen, Morten, Peter Gundelach og Rikke Skovgaard Nielsen (2014). "Forord", i Frederiksen, Morten, Peter Gundelach, Rikke Skovgaard Nielsen (redaktører), *Mixed methods-forskning. Principper og praksis*. Samfundsvidenskabernes metoder. nr 4. København 2014. Hans Reitzels Forlag. pp 7-8.

Frederiksen, Thomas (1980). *Grønlandske dagbogsblade. En grønlandsk fangers hverdagsliv i tekst og tegninger*. København 1980. Gyldendal.

Frost, Mette og Olivia Handberg Scott (2014). *Arktiske erfaringer — sammenlignende studie af borgerinddragelsen i forbindelse med råstofaktiviteter i en række arktiske lande*. Råstofaktiviteter i Grønland. Delrapport #4. maj 2014. ICC og WWF. http://awsassets.wwfdk.panda.org/downloads/icc_wwf_rapport_rastofaktiviteter_i_gronland___arktiske_erfaringer__21_05_2014.pdf.

Gad, Finn (1967). *Grønlands historie*. Indtil 1700. Bind 1. København 1967. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Gad, Finn (1969a). *Grønlands historie*. 1700-1782. Bind 2-1. København 1969. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Gad, Finn (1969b). *Grønlands historie*. 1700-1782. Bind 2-2. København 1969. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Gad, Finn (1976). *Grønlands historie*. 1782-1808. Bind 3. København 1976. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Gad, Finn (1984). *Grønland*. Politikens Danmarkshistorie. København 1984. Politikens Forlag.

Gad, Finn og Hother Ostermann (1979-84). "H.C. Glahn", i Svend Cedergreen Bech (redaktør), *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udgave. http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Kirke_og_tro/Missionær/H.C._Glahn.

- Gad, Ulrik Pram** (2004). "Grønlandsk identitet: sprog, demokrati, velfærd og selvstændighed", i *Politica*. årgang 36. nr 3. 2004. pp 271-288.
- Gad, Ulrik Pram** (2016). *National identity, Politics and Postcolonial Sovereignty Games: Greenland, Denmark and the European Union*. 2016. Museum Tusulanums Forlag.
- Gammeltoft-Hansen, Hans** (2013). *Den politiske beslutningsproces: hvordan sikres legitimitet og transparens?* Manuskript til indlæg på konferencen Future Greenland. Nuuk. februar 2013. Upubliceret. 7 sider.
- Gergen, Kenneth J.** (1985). "The social constructionist movement in modern psychology", i *American Psychologist*. vol 40. no 3. March 1985. pp 266-275.
- Gilley, Bruce** (2009). *The right to rule. How states win and lose legitimacy*. New York 2009. Columbia University Press.
- Glahn, Henric Christopher** (1784). "Efterretninger om det af grønlænderne saa kaldte angiak", i *Nye Samling af det kongelige norske videnskabers selskabs skrifter*. Bind 1. København 1784. pp 270-272.
- Glaser, Barney G. and Anselm L. Strauss** (1967). *The discovery of grounded theory. Strategies for qualitative research*. Chicago 1967. Aldine Pub. Co.
- Goul Andersen, Jørgen** (2004). *Over-Danmark og under-Danmark? Ulighed, velfærdsstat og politisk medborgerskab. Magtudredningen*. Gylling 2004. Aarhus Universitetsforlag
- Grage, Torben W.** (1999). "populisme", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 15. Haslev 1999. Danmarks Nationalleksikon. pp 388.
- Gregersen, Conni** (2010). *Livsmod. Socialpædagogisk og psykoterapeutisk behandling af børn i Grønland*. Aarhus 2010. Milik.
- Gross, Paul R. and Norman Levitt** (1994). *Higher Superstition. The Academic Left and its Quarrels with Science*. Baltimore 1994. Johns Hopkins University Press.
- Grundloven** (1953). *Danmarks Riges Grundlov*. Lov nr 169 af 5. juni 1953. <http://www.grundloven.dk>.

- Graah, Wilhelm August** (1832). *Undersøgelsesreise til østkysten af Grønland; efter kongelig befaling udført i aarene 1828-31*. Kaj Birket-Smith (redaktør). København 1932. Gyldendalske Boghandel — Nordiske Forlag. [Oprindeligt udgivet i 1832].
- Gulløv, Hans Christian** (1980). "Etnohistorie — metodeproblemet i Grønlands Historie", i *Fortid og Nutid Tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie*. bind 28. 1979-1980. pp 425-435.
- Gulløv, Hans Christian** (1985). "Native History and the White Man — a Case from Greenland", i Jens Brøsted et al. (editors), *Native Power. The Quest for Autonomy and Nationhood of Indigenous Peoples*. Bergen 1985. Universitetsforlaget. pp 282-293.
- Gøttske, Martin** (2015). "Kan Kina fungere uden korrupsion?", i *Information*. 12. marts 2015. <http://www.information.dk/527044>.
- Habermas, Jürgen** (1962). *Borgerlig offentlighed. Offentlighedens strukturændring: undersøgelse af en kategori i det borgerlige samfund*. København 2009. Informations Forlag 2009. [Originaludgave på tysk: *Strukturwandel der Öffentlichkeit*, 1962].
- Hacking, Ian** (1985). "Style of Scientific Reasoning", i John Rajchman and Cornel West (editors), *Post-analytic Philosophy*. New York 1985. Columbia University Press. pp 145-166. (Denne artikel er en revideret udgave af "Language, Truth, and Reason", i M. Hollis og S. Lukes (editors), *Rationality and Relativism*. Oxford 1982. pp 48-66).
- Hacking, Ian** (1986). "Making Up People", i Thomas C. Heller, Morton Sosna, and David E. Wellberry (editors), *Reconstructing Individualism: Autonomy, Individuality, and the Self in Western Thought*. Stanford 1986. Stanford University Press. pp 222-236. (Også trykt i Hacking 2002, pp 99-114).
- Hacking, Ian** (1995a). "Two Kinds of 'New Historicism' for Philosophers", i Ralph Cohen and Michael S. Roth (editors), *History and . . . Histories within the human sciences*. Charlottesville VA 1995. University Press of Virginia. pp 296-318. (Også trykt i Hacking 2002. pp 51-72). [Det er sidetallene i 2002 udgaven, der references til i værket].

- Hacking, Ian** (1995b). "The looping effects of human kinds", i Dan Sperber, David Premack, and Ann James Premack (editors), *Causal cognition. A multidisciplinary debate*. Series title: A Fyssen Foundation Symposium. Fyssen Symposium, 6th January 1993. New York 1995. Oxford University Press. pp 351-394.
- Hacking, Ian** (1999). *The Social Construction of What?* Cambridge, Massachusetts 1999. Harvard University Press.
- Hacking, Ian** (2002). *Historical Ontology*. Cambridge, Massachusetts 2002. Harvard University Press.
- Hacking, Ian** (2007). "Kinds of people: Moving targets", i *Proceedings of the British Academy*, no 151. The British Academy. pp 285-318.
- Halfdanarson, Gudmundur** (1997). "Island — historie", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 9. Haslev 1997. Danmarks Nationalleksikon. pp 523-525.
- Hansen, Anne Merrild** (2010). *SEA effectiveness and power in decision-making — a case study of aluminium production in Greenland. Published doctoral dissertation*. Aalborg, Denmark: The Danish Centre for Environmental Assessment (DCEA). Aalborg University. http://vbn.aau.dk/files/46686491/samlet_afhandling_finito.pdf.
- Hansen, Klaus Georg** (1988). "Grønlandske og vestlige virkelighedsbilleder", i *Jordens Folk — Etnografisk Revy*, Tema: Natursyn. årgang 23. nr 1. 1988. pp 38-44.
- Hansen, Klaus Georg** (1991a). *Indledende beskrivelse af en grønlandsk filosofi*. Upubliceret hovedfagsspeciale. Moesgård februar 1991. Institut for Etnografi og Socialantropologi.
- Hansen, Klaus Georg** (1991b). "Beskrivelse af en grønlandsk konfliktløsningsmodel", i Peder Kern og Torben Cordtz (redaktører), *NUNA MED '91 — en grønlandskmedicinsk konference*. Nuuk 1991. pp 73-77.
- Hansen, Klaus Georg** (1992). *De kalder os eskimoer — aspekter af moderne vestgrønlandsk selvforståelse*. Magisterkonferensspeciale. Moesgård april 1992. Institut for Etnografi og Socialantropologi.

- Hansen, Klaus Georg** (1994). *Lad Nordlyset spille bold med informationen! Debatoplæg om udbygning af teleinformation i Grønland*. Forskningsbibliotekar speciale. Nuuk 1994. NA Tryk.
- Hansen, Klaus Georg** (1995a). "Grønland som informationssamfund", artikelserie på 8 helsides artikler samt et svarindlæg i *Atuagagdliutit/Grønlandsposten*. nr 51-59. juli 1995. passim.
- Hansen, Klaus Georg** (1995b). "Kajaksvimmelhed — Begrebshistoriske refleksioner over en særlig grønlandsk lidelse", i *Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 1994*. Nuuk 1995. pp 35-64.
- Hansen, Klaus Georg** (1996). "Kayak dizziness. Historical Reflections about a Greenlandic Predicament", i *FOLK; Journal of the Danish Ethnographic Society*. vol 37. 1996. pp 51-74. (Se Artikel 1).
- Hansen, Klaus Georg** (1999). *Mens vi venter. Statusrapport over det første år med verdens nordligste internet-café i Innaarsuit*. Januar 1999. Roskilde Universitetscenter.
- Hansen, Klaus Georg** (2002). "Traditionel viden — i filosofisk og politisk perspektiv", i Rasmus Ole Rasmussen and Klaus Georg Hansen, *Aspekter ved Bæredygtig Udvikling i Grønland*. Roskilde, NORIS, Roskilde University. pp 87-168.
- Hansen, Klaus Georg** (2003). "IT-sektoren i et magtperspektiv", i Gorm Winther (editor), *Demokrati og magt i Grønland, Magtudredningen*. Århus 2003. Aarhus Universitetsforlag. pp 162-194. (Se Artikel 2).
- Hansen, Klaus Georg** (2004). "Graah, Wilhelm August", i Mark Nuttall (editor), *Encyclopedia of the Arctic*. vol 2. London 2004. Fitzroy Dearborn Publishers. pp 763-764.
- Hansen, Klaus Georg** (2005). "Klanstruktur stopper unge i at tage en uddannelse", i *Atuagagdliutit/Grønlandsposten*, nr 20. 10. marts 2005. pp 16-17.
- Hansen, Klaus Georg** (2007). "Man ser dem aldrig med hug eller haarde ord at straffe deres børn — en analyse af forskelle mellem vestlig og eskimoisk opfattelse af den personlige integritets krænkelighed", i *Tidsskriftet Grønland*. nr 4. 2007. pp 162-177. (Se Artikel 3).

- Hansen, Klaus Georg** (2009). "Græder islommen, bliver det regnvejr", i *Jordens Folk*, Tema: Vejr. nr 2. 2009. pp 26-33.
- Hansen, Klaus Georg** (2013a). "The aluminium smelter project in Greenland — New aspects of an industrialisation process?", i Klaus Georg Hansen, Søren Bitsch and Lyudmila Zalkind (editors), *Urbanization and the role of housing in the present development process in the Arctic*. Nordregio Report. 3. 2013. Stockholm 2013. pp 85-101. (Se Artikel 6).
- Hansen, Klaus Georg** (2013b). *Notat om Zoneinddeling*. Tillæg til baggrundspapirene for Udvalget for samfundsgavnlig udnyttelse af Grønlands naturressourcer. Nuuk december 2013. Københavns Universitet og Ilisimatusarfik.
- Hansen, Klaus Georg** (2014a). "Greenlandic perspectives on offshore oil and gas activities — An illustration of changes in the legitimacy related to the democratic decision processes", i *Journal of Rural and Community Development*, 9:1, 2014. pp 134-154. (Se Artikel 7).
- Hansen, Klaus Georg** (2014b). "Danmarks forestilling om sin rolle i Grønland er dybt forældet", kommentar i *Information*, 25. juni 2014. p 20. <http://www.information.dk/501854>.
- Hansen, Klaus Georg** (redaktør) (2015). *Den nødvendige koordinering. Landsplanredegørelse 2015*. Nuuk 2015. Grønlands Selvstyre.
- Hansen, Klaus Georg** (redaktør) (2016). *Den nødvendige prioritering. Landsplanredegørelse 2016*. Nuuk 2016. Grønlands Selvstyre.
- Hansen, Klaus Georg and Rasmus Ole Rasmussen** (2013). "New Economic Activities and Urbanisation: Individual reasons for moving and for staying — Case Greenland", i Klaus Georg Hansen, Rasmus Ole Rasmussen and Ryan Weber (editors), *Proceedings from the First International Conference on Urbanisation in the Arctic. Conference 28-30 August 2012. Ilimmarfik. Nuuk. Greenland*. Nordregio Working Paper. 7. 2013. Stockholm 2013. pp 157-182. (Se Artikel 5).

- Hansen, Klaus Georg, Freia Lund Sørensen and Steen R. Jeppson** (2009). "Decision processes, communication and democracy; The aluminium smelter project in Greenland", i Janne Hukkinen, Klaus Georg Hansen et al., *Knowledge-based tools for sustainable governance of energy and climate adaptation in the Nordic periphery*. Nordic Research Programme 2005-2008, Nordregio Report, 7. 2009. Stockholm 2009. pp 57-84. (Se Artikel 4).
- Hansen, Mogens Herman** (1999). "Polybios", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 15. Haslev 1999. Danmarks Nationalleksikon. p 363.
- Hansen, Søren Toft** (1997). "Mellem demokrati og diktatur — Jyllands-Posten i 1930erne", i *Historie / Jyske Samlinger*. nr 2. 1997. pp 281-317.
- Hansen, Thomas Trier** (2013). *Beskyttelse af grønlandernes kollektive rettigheder i nationalt og internationalt perspektiv*. Råstofaktiviteter i Grønland. Delrapport #3. December 2013. WWF, ICC og Villum Fonden.
- Hastrup, Kirsten** (2010). *Vinterens hjerte. Knud Rasmussen og hans tid*. København 2010. Gads Forlag.
- Haynes, Jeff** (2001). "Introduction: the 'Third World' and the third wave of democracy", i Jeff Haynes (editor), *Democracy and Political Change in the Third World*. London & New York 2001. Routledge. pp 1-20.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich** (1812a). *Wissenschaft der Logik*. Band 1-2. Philosophische Bibliothek. Digitale Bibliothek Band 2: Philosophie. Hamburg 2008. Meiner. [http://www.thenewsturner.com/badiezeit/Hegel, Georg-Wissenschaft der Logik \(1812, 1596 S.\).pdf](http://www.thenewsturner.com/badiezeit/Hegel, Georg-Wissenschaft der Logik (1812, 1596 S.).pdf).
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich** (1812b). *Hegel's Science of Logic*. Translated by A. V. Miller. London 1969. George Allen & Unwin. https://www.marxists.org/reference/archive/hegel/works/hl/hl333.htm#HL1_333a.
- Hegland, Tore Jacob, Per Schultz Jørgensen og Kirsten Hastrup** (1994). "aktionsforskning", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 1. Haslev 1994. Danmarks Nationalleksikon. p 195.
- Heilmann, Karl** (1987). *Kalâtdlit kinguârît*. Bind 1. Nuuk 1987. Kalâtdlit Nunãta Torkorsivia.

- Heilmann, Karl** (1996). *Kalaallit kinguaariit*. Bind 2. Nuuk 1996. Atuakiorfik.
- Heinrich, Jens** (2012). *Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse*. Inussuk, Arktisk Forskningsjournal, nr 1. 2012. Nuuk 2012. Grønlands Selvstyre.
- Heinrich, Jens** (2014). "Forsoning i den grønlandske optik", i *Jyllands-Posten*, kronik. 22. maj 2014. <http://jyllands-posten.dk/opinion/kronik/ECE6746427/forsoning-i-den-groenlandske-optik>.
- Heinrich, Jens** (2015). *Personlig kommunikation*. Januar 2015. Jens Heinrich er historiker.
- Herder, Johann Gottfried** (1784-91). *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*. Bind 1-4. Riga og Leipzig 1784-1791. <http://www.odysseetheater.com/goethe/herder/ideen.htm>.
- Holm, Jakob** (2005). "Søren Kierkegaards betydning for det moderne menneske", i *Kristeligt Dagblad*. Leder. 11. november 2005. <http://www.kristeligt-dagblad.dk/leder/soren-kierkegaards-betydning-det-moderne-menneske>.
- Huntington, Samuel P.** (1991). "Democracy's third wave", i *The Journal of Democracy*. 2:2. pp 12-34.
- Høegh, Inuk Silis** (instruktør) (2014). *Sume — Mumisitsinerup nipaa / Sume — Lyden af en revolution / Sume — The sound of a revolution*. Dokumentarfilm. Premiere september 2014. Ánorâk Film.
- Høiris, Ole og Ole Marquardt** (redaktører) (2011). *Fra vild til verdensborger. Grønlandsk identitet fra kolonitiden til nutidens globalitet*. Gylling 2011. Aarhus Universitetsforlag.
- Instrux** (1782). *Instrux, hvorefter kiøbmændene eller de som enten bestyre handlen eller forestaae hvalfanger-anlæggenene i Grønland i særdeleshed, saavel som og alle de der staae i handlens tjeneste i almindelighed, sig for fremtiden have at rette og forholde*. København den 19. april 1782.

- Jensen, Bent** (1971). *En livsform ved korsvejen. Grønlandernes møde med vesterlandsk velfærds politik*. Haslev 1971. Gyldendal.
- Jensen, Flemming** (1975). *Vejledning i sælfangst*. 2. udgave. Viborg 1986. Lindhardt og Ringhof.
- Jensen, Marianne B.** (2003). "Elisabeth Johansen (1907-1993)", i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*. Digital udgave. 2003. KVINFO. <http://www.kvinfo.dk/side/597/bio/843/origin/170>.
- Jæger, Mads Meyer** (2000). "T.H. Marshall og det moderne medborgerskab", i *Tidsskrift for Velferdsforskning*. vol 3. nr 4. 2000. pp 219-233.
- Kanstrup, Jan** (1990). "Det vendte spejlbillede. Kommunale institutioner som middel til samfundsreformer i Grønland", i Jan Kanstrup og Steen Ousager (redaktører), *Kommunal opgaveløsning 1842-1970*. Odense 1990. Odense Universitetsforlag. pp 233-49.
- Karlsdóttir, Anna** (2011). *In or out of place? Women and coastal community transition under privatization regimes in Iceland*. PhD dissertation. Roskilde 2011. Department of Environmental, Social and Spatial Change. ENSPAC. Roskilde University.
- Kauffmann, Oliver** (2013). "Om realisme og konstruktivisme i Piagets læringsteori og genetiske epistemologi", i *Studier i Pædagogisk Filosofi*, årgang 2. nr 2. 2013. pp 53-77.
- Kern-Jespersen, Paul** (1957). *Betænkning vedrørende reorganisering af Grønlands Tekniske Organisation*. 1957. Grønlandsministeriets Anlægsudvalg.
- Kleivan, Helge** (1969). "Dominans og kontrol i moderniseringen af Grønland", i Jan Hjarnø (redaktør), *Grønland i fokus*. Odense 1969. Nationalmuseet.
- Kleivan, Inge** (1995). "Undervisningsbøger fremstillet til den grønlandske skole og til Ilinniarfissuaq frem til midten af det 20. århundrede", i Daniel Thorleifsen (redaktør), *Festskrift i anledning af Ilinniarfissuaqs 150 års jubilæum i 1995*. Nuuk 1995. Atuakkiorfik. pp 138-189.

- KNR** (2015). "Forsoningskommissionen i akademisk stormvejr", i <http://knr.gl>. 5. januar 2015. <http://knr.gl/da/nyheder/forsoningskommissionen-i-akademisk-stormvejr>.
- Knudsen, Maria Vang** (2010). *Kan autoritært styre være legitimt? Forståelsen af Kinas nyeste historie*. Kandidatspeciale. København 2010. Saxo-Instituttet. Københavns Universitet.
- Koalitionsaftale** (2016). *Koalitionsaftale 2016-2018. Lighed Trykhed Udvikling*. Dateret den 27. oktober 2016. Naalakkersuisut.
- Koch, Carl Henrik** (1998). "Locke, John", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 12. Haslev 1998. Danmarks Nationalleksikon. pp 244.
- Koch, Hal** (1945). *Hvad er demokrati?* Folkevirke-serien. København 1945. Gyldendal.
- Kohn, Margaret and Keally McBride** (2011). *Political Theories of Decolonization: Postcolonialism and the Problem of Foundations*. Oxford 2011. Oxford University Press.
- Korsgaard, Ove** (redaktør) (2004). *Medborgerskab, identitet og demokratisk dannelse*. København 2004. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Kuhn, Thomas S.** (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago 1962. University of Chicago Press.
- Kørnøv, Lone, Ivar Lyhne, Sanne Vammen Larsen & Anne M. Hansen** (2011). "Change Agents in the Field of Strategic Environmental Assessment: What Does it Involve and What Potentials Does it Have for Research and Practice?", i *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*. vol 13. no 2. June 2011. pp 203-228.
- Køster, Janus** (2012). "Den organisatoriske udvikling i Hjemmestyret efter GTO's afvikling i 1987", i Hans P. Steenfos and Jørgen Taagholt, *Grønlands Teknologihistorie*. København 2012. Gyldendal. pp 193-195.
- Lammers, Karl Christian** (1998). "klientelisme", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 10. Haslev 1998. Danmarks Nationalleksikon. p 595.

- Langhoff, Rune** (2013). *Med folkets mandat? Høringsprocesser og borgerinddragelse på råstofområdet*. Råstofaktiviteter i Grønland. Delrapport #2. juli 2013. ICC og WWF. http://inuit.org/fileadmin/user_upload/File/2013/Reports/Med_folkets_mandat__DK__19_august_2013.pdf.
- Larsen, Britt Østergaard og Ruth Emerek** (2008). *Lige veje ind i forskningen — Kønnets betydning. Undersøgelse af rekrutteringen til de videnskabelige stillinger på Aalborg Universitet*. Aalborg november 2008. Aalborg Universitet.
- Larsen, Joan Nymand and Gail Fondahl** (editors) (2014). *Arctic Human Development Report. Regional Processes and Global Linkages*. København 2014. Nordisk Ministerråd.
- Larsen, Joan Nymand, Peter Schweitzer and Gail Fondahl** (editors) (2010). *Arctic Social Indicators — a follow-up to the Arctic Human Development Report*. TemaNord 2010:519. Aarhus 2010. Nordic Council of Ministers.
- Larsen, Joan Nymand, Peter Schweitzer and Gail Fondahl** (editors) (2014). *Arctic Social Indicators — ASI II: Implementation*. TemaNord 2014:568. København 2014. Nordisk Ministerråd.
- Larsen, Jørn Væring** ([2013]). *Min tid med Grønland og GTO*. <http://www.gtojvl.dk/83060912>.
- Larsen, Mihail** (2009). "Platon — den første politiske filosof", i Mogens Hansen (redaktør), *50 samfundstænkere*. Gylling 2009. Gyldendal. pp 15-24.
- Lavrsen, Lasse** (2014). "Klansamfund i kollision med demokratiet", i *Jyllands-Posten*. 30. september 2014. <http://www.jyllands-posten.dk/protected/premium/indland/ECE7064251/klansamfund-i-kollision-med-demokratiet>.
- Lerch, Johan Frederik** (1829). *Underretning for Jordemødre i Grønland. Unnersòutiksak ernisúksiortunnut Kaládlit nunænnêttunnut*. København 1829. Fabritius de Tengnagels Bogtrykkeri.

- Levitsky, Steven and Lucan A. Way** (2002). "Elections Without Democracy. Rise of Competitive Authoritarianism", i *Journal of Democracy*. vol 13. no 2. April 2002. pp 52-65.
- Lidegaard, Mads** (1961). *Grønlands historie*. København 1961. Schultz. (Værket er senere udkommet i flere udgaver og er også oversat til grønlandsk).
- Lidegaard, Mads** (1968). *Det gælder Grønland*. København 1961. Schultz.
- Lidegaard, Mads** (1979-84). "Kristoffer Lyng", i Svend Cedergreen Bech (redaktør) *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udgave. http://www.denstoreredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Medier/Journalist/Kristoffer_Lyng.
- Lidegaard, Mads** (1997). "Fødestedskriterium, 2", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 7. Haslev 1997. Danmarks Nationalleksikon. p 244.
- Lingard, Lorelei, Mathieu Albert and Wendy Levinson** (2008). "Qualitative research. Grounded theory, mixed methods, and action research", i *The BMJ*. Volume 337. 23 August 2008. pp 459-461.
- Linné, Carl von** (1735). *Systema naturæ sive regna tria proposita per classes, ordines, genera & species*. [Sverige] 1735. (Genoptrykt i faksimile efter originaludgaven. Uppsala 1960. Bokgillet).
- Locke, John** (1689). *Two Treatises of Government. In the Former, The False Principles and Foundation of Sir Robert Filmer, and His Followers, Are Detected and Overthrown: The Latter, Is an Essay Concerning the Original, Extent, and End, of Civil Government*. The Works of John Locke. A New Edition, Corrected. In Ten Volumes. Vol. V. London 1823. (Oprindeligt udgivet i 1689). (Prepared by Rod Hay for the McMaster University Archive of the History of Economic Thought. 2000). <http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/locke/government.pdf>.
- Locke, John** (1690). *An essay concerning human understanding*. Abridged and edited with an introduction by John W. Yolton. London 1976. J.M. Dent & Sons. (Oprindeligt udgivet i 1690).

- Loukacheva, Natalia** (2007). *The Arctic Promise: Legal and Political Autonomy of Greenland and Nunavut*. Toronto 2007. University of Toronto Press.
- Lov** (1908). "Lov (Nr. 139 – 1908) om Styrelsen af Kolonierne i Grønland m.m.", i *Meddelelser fra Direktoratet for den Kongelige Grønlandske Handel for aarene 1907-1908*. København 1909. Schultz. pp 109-116. (Oprindeligt udgivet i *Meddelelser for den Kongelige Grønlandske Handel*. nr III. 1908. København 1908. Rosenbergs Bogtrykkeri).
- Lowzow, Anna von og Lene Borch Hansen** (2017). *Knud Rasmussen – den store fortryller*. Dokumentarfilm. København 2017. Nordisk Film Production (Produceret for Danmarks Radio).
- Lynge, Aqqaluk** (2015). "Hvornår får vi selvstyre?", i *Atuagagdliutit Grønlandsposten*, 9. april 2015. p 39.
- Lynge, Finn** (1992). *Arctic wars. Animal rights. Endangered peoples*. Hanover and London 1992. Dartmouth College, University Press of New England.
- Lynge, Kristoffer** (1950). *kalâtdline inuiaKatauneK. oKaloKatigïssutigssanut túngavigssiak*. Danmarkime folkevirkip naKiteritai I. Københavnime [København] 1950. Samvirke.
- Madsen, Ole Jacob, Johannes Servan and Simen Andersen Øyen** (2013). " 'I am a philosopher of the particular case'. An interview with the 2009 Holberg prizewinner Ian Hacking", i *History of the Human Sciences*. vol 26. no 3. July 2013. pp 32-51.
- Manniche, Jens Chr.** (2003). "Sprogbeherskelse og Herskersprog — om sprog og kolonialisme i Grønland i 1800-tallet", i *Historie*. nr 2. 2003. pp 241-298.
- Marquardt, Ole** (1999). "Grønlænderne og vestens civilisation — træk af Rink-tidens grønlandspolitiske diskussion", i *Grønlands Kultur- og Samfundshistorie 98/99*. Nuuk 1999. Ilisimatusarfik og Atuagkat. pp 7-26.

- Marquardt, Ole** (2006). "Change and Continuity in Denmark's Greenland Policy 1721-1870", i Eva Heinzemann, Stefanie Robl and Thomas Riis (editors), *The Oldenburg Monarchy — an underestimated Empire / Der dänische Gesamtstaat — ein unterschätztes Weltreich*. Kiel 2006. Ludwig Verlag. pp 143-176.
- Marquardt, Ole** (2011). "Krisen i Grønland i midten af 1800-tallet — et resultat af en fejlslagen kolonipolitik? Nuuk og Qeqertarsuaat i årene 1850-1880", i *Erhvervshistorisk Årbog*. København 2011. Statens arkiver/Erhvervsarkivet. pp 9-42.
- Marshall, Thomas Humphrey** (1950). *Citizenship and Social Class and other essays*. Cambridge 1950. Cambridge University Press.
- Marx, Karl** (1867a). *Das Kapital*. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Der Produktionsprozess des Kapitals. Zweite verbesserte Auflage. Hamburg 1872. Verlag von Otto Meissner.
- Marx, Karl** (1867b). *Kapitalen. Kritik af den politiske økonomi*. Bind 1. Kapitalens produktionsproces. Redaktion og indledning ved Johs. Witt-Hansen. Bog 1-4. København 1970. Rhodos.
- Mejer, Susanne** (2007). "Socialisation i Østgrønland i nyere tid", i Wolfgang Kahlig og Nina Banerjee (redaktører). *Børn og unge i Grønland — en antologi*. Viborg 2007. MIPI, Ilisimatusarfik og Milik.
- Michelsen, Knud** (2011). *Den unge Knud Rasmussen belyst gennem breve og andre kilder 1893-1902*. [Bind 1]. København 2011. Forlaget Falcon.
- Michelsen, Knud** (2014). *Vejen til Thule. Knud Rasmussen belyst gennem breve og andre kilder 1902-1910*. [Bind 2]. København 2014. Forlaget Falcon.
- Montesquieu, Charles-Louis de Secondat, baron de la Brède et de** (1748). *Om lovenes ånd*. Merete Klenow (Redaktør). København 1998. Gads Forlag. (Original: *De l'esprit des lois*, 1748).
- Nadler, Judy and Miriam Schulman** (2006). *Favoritism, Cronyism, and Nepotism*. June 2006. http://www.scu.edu/ethics/practicing/focus-areas/government_ethics/introduction/cronyism.html.

- Nansen, Fridtjof** (1891). *Eskimoliv*. Kristiania [Oslo] 1891. Aschehoug.
- NGO Koalitionen for Bedre Borgerinddragelse** (2014). *Bedre borgerinddragelse. Anbefalinger til Naalakkersuisut. En redegørelse for hvad god borgerinddragelse er og en række anbefalinger til Naalakkersuisut om forbedringer til den mangelfulde borgerinddragelse, der finder sted for øjeblikket*. 11. marts 2014. NGO Koalitionen for Bedre Borgerinddragelse. <http://www.transparency.gl/wp-content/uploads/NGO-koalitionen-for-bedre-borgerinddragelse-anbefalinger-Naalakkersuisut-11-03-2014-DK.pdf>.
- Niebuhr, Anne Heckscher og Annette Heckscher** (2013). *Offentlige administrative fællesskabers legitimitet. Håndtering af legitimitetsudfordringer*. Masterprojekt. Frederiksberg december 2013. Copenhagen Business School og Københavns Universitet. <http://studenttheses.cbs.dk/handle/10417/4288>.
- Nielsen, Frederik** (1950). *demokrati sunauna? oKaloKatigissutigssanut túngavigssiaK*. Danmarkime folkevirkip naKitertitai II. Københavnime [København] 1950. Samvirke.
- Nielsen, Torben Hviid** (1985). "Fra legitimitet til legitimering. Den politiske magts begrundelser fra Talleyrand til 'Uregerligheds-krisen' ". *Politica. Tidsskrift for politisk videnskab*. vol 17/3. 1985. pp 381-397.
- Nukissiorfiit** ([2013]). "Historie", i <http://www.nukissiorfiit.gl>. Nukissiorfiit. <https://www.nukissiorfiit.gl/nukissiorfiit/oqaluttuarisaaneq/?lang=da>.
- Nørregaard, Karen** (1999). "Nielsen, Frederik", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 14. Haslev 1999. Danmarks Nationalleksikon. p 172.
- Oxford Dictionaries** ([2015]). "colonialism", i <http://oxforddictionaries.com>. Oxford University Press. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/colonialism>.
- Paldam, Martin** (1994). *Grønlands økonomiske udvikling. Hvad skal der til for at lukke gabet?* Aarhus 1994. Aarhus Universitetsforlag.
- Paludan, Helge** (1997). "historie", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 8. Haslev 1997. Danmarks Nationalleksikon. pp 472-475.

- Pardo, Italo and Giuliana B. Prato** (2011). "Introduction: Disconnected Governance and the Crisis of Legitimacy", i Italo Pardo and Giuliana B. Prato (editors), *Citizenship and the legitimacy of governance. Anthropology in the Mediterranean Region*. Urban anthropology. Farnham and Burlington 2011. Ashgate.
- Pedersen, Tine Munch** (2005). *Mellem universalisme og relativisme. UNESCOs kulturbegreber i historisk og aktuelt perspektiv*. Speciale. Roskilde 2005. Kultur- og Sprogmodestudier. Roskilde Universitetscenter.
- Petersen, Finn** (1975). *Grønlandssagens behandling i FN 1946-54*. Odense 1975. Odense Universitetsforlag.
- Petersen, H.C.** (redaktør) (1987). *Kalaallit Oqaluttuarisaanerat 1925-p tungaanut*. [Bind 1]. Nuuk 1987. Atuakkiorfik.
- Petersen, H.C.** (redaktør) (1991). *Grønlandernes historie før 1925*. [Bind 1]. Nuuk 1991. Atuakkiorfik. [Oversat og bearbejdet version af H.C. Petersen (redaktør) (1987)].
- Petersen, H.C.** (redaktør) (1999). *Kalaallit Oqaluttuarisaanerat II. 1925-til 1953-ip tungaanut*. Bind 2. Nuuk 1999. Atuakkiorfik.
- Petersen, Jonathan** (1913). "Danmarkip pia", i Jonathan Petersen (redaktør), *erinarssûtut*. Udgave 5. Nûngme [Nuuk] 1934. Ilíniafigssûp naKiertertitai. p 17.
- Petersen, Robert** (1978). "Det grønlandske samfund mellem to kulturer. Kan man forestille sig paralleller mellem denne situation og de alternative samfundsforsøgs stilling i det industrialiserede samfund?", i Jacques Blum og Inger Sjørsløv (redaktører), *Spirer til en ny livsform. Tværvideenskabelige synspunkter omkring alternative samfundsforsøg*. København 1978. Nationalmuseet. pp 26-32.
- Petersen, Robert** (1993). "Samfund uden overhoveder — og dem med. Hvordan det traditionelle grønlandske samfund fungerede og hvordan det bl.a. påvirker fremtiden", i *Grønlands Kultur- og Samfundsforskning* 93. Nuuk 1993. Ilisimatusarfik. pp 121-138.

- Pickering, Mary** (1989). "New Evidence of the Link between Comte and German Philosophy", i *Journal of the History of Ideas*. vol 50, no 3. 1989. pp 443-463.
- Pittelkow, Ralf** (2004). *Forsvar for nationalstaten*. København 2004. Lindhardt & Ringhof.
- Politiken** (2003). "Grønlandsk landsstyrekoalition i dyb krise", i *Politiken*. 3. januar 2003. <http://politiken.dk/indland/ECE49770/groenlandsk-landsstyrekoalition-i-dyb-krise>.
- Possing, Birgitte** (1998). "Koch, Bodil", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 11. Haslev 1998. Danmarks Nationalleksikon. p 37.
- Prigogine, Ilya and Isabelle Stenger** (1984). *Order Out of Chaos. Man's New Dialogue with Nature*. 1984. Bantam Books.
- Rasmussen, Hans-Erik** (1983). *Social endogami og symbolbrug i Vestgrønland: analyse af nogle strukturelle karakteristika ved reproduktion af dele af den koloniale samfundsformation, samt bidrag til en analyse af nogle former for brug af visuelle symboler blandt kvinder i det vestgrønlandske øvre social lag*. Bind 1-3. Magisterafhandling. København 1983. Institut for Eskimologi. Københavns Universitet.
- Rasmussen, Hans-Erik** (1986). "Some aspects of reproduction of the West Greenlandic upper social stratum 1750-1959", i *Arctic Anthropology*. vol 23. no 1-2. pp 137-150.
- Rasmussen, Knud** (1915). "Indledning", i Mathias Storch, *En grønlanders drøm*. SingnagtugaK oversat af Knud Rasmussen. København 1915. Gyldendalske Boghandel. pp XII-XVIII.
- Rasmussen, Rasmus Ole** (2005). *Analyse af fangererhvervet i Grønland*. Roskilde 2005. Roskilde Universitet.
- Rasmussen, Rasmus Ole** (2011). *Megatrends*. TemaNord 2011:527. København 2011. Nordisk Ministerråd.

- Rasmussen, Rasmus Ole** (2013). "Diasporas in the Arctic Urbanization", i Klaus Georg Hansen, Rasmus Ole Rasmussen and Ryan Weber (editors), *Proceedings from the First International Conference on Urbanisation in the Arctic. Conference 28-30 August 2012. Ilimmarfik, Nuuk, Greenland*. Nordregio Working Paper, 7. 2013. Stockholm 2013. pp 197-212.
- Rendal, Grete** (2014). *Personlig korrespondance*. Email. 6. oktober 2014. Grete Rendal er førstearkivar ved Nunatta allagaateqarfia, Grønlands nationalarkiv.
- Riishøj, Søren** (2012a). *I Den fjerde bølge. Transition og transformation i Central- og Østeuropa*. Status 2012. Politologiske Skrifter. no 26. 2012. Institut for Statskundskab. Syddansk Universitet.
- Riishøj, Søren** (2012b). *II Den fjerde bølge. Civilsamfund, politik og økonomi i øst og demokratieksport*. Status 2012. Politologiske Skrifter. no 27. 2012. Institut for Statskundskab. Syddansk Universitet.
- Riishøj, Søren** (2012c). *III Den fjerde bølge. Syv centrale temaer om demokratiet i øst siden 1989*. Status 2012. Politologiske Skrifter. no 28. 2012. Institut for Statskundskab. Syddansk Universitet.
- Rink, Hinrich** (1866). *Eskimoiske Eventyr og Sagn. Oversatte efter de Indfødte Fortælleres Opskrifter og Meddelelser*. [Bind 1]. København 1866. C.A. Reitzel. (Findes også som fotografisk optryk af originaludgaven, med forord af Helge Larsen. København 1982. Rosenkilde og Bagger).
- Rink, Hinrich** (1868). *Om Grønlandernes gamle tro og hvad der af samme er bevaret under kristendommen*. København 1868. Thieles bogtrykkeri.
- Rink, Hinrich** (1871). *Eskimoiske Eventyr og Sagn med Supplement indeholdende et Tillæg om Eskimoerne deres Kulturtrin og øvrige Eiendommeligheder samt formodede Herkomst*. [Bind 2]. København 1871. C. A. Reitzel. (Findes også som fotografisk optryk af originaludgaven. København 1982. Rosenkilde og Bagger).
- Rink, Hinrich** [Henry] (1877). *Danish Greenland, its people and its products*. Robert Brown (editor). London 1877. Henry S. King & co.

- Rink, Hinrich** (1882a). *Om Grønlænderne deres fremtid og de til deres Bedste sigtende Foranstaltninger*. [Bind 1]. Kjøbenhavn 1882. Høst & Søn.
- Rink, Hinrich** (1882b). *Om Grønlænderne deres fremtid og de til deres Bedste sigtende Foranstaltninger. Fortsættelse*. [Bind 2]. Kjøbenhavn 1882. Høst & Søn.
- Rink, Hinrich** (1884). *Om Grønlænderne deres fremtid og de til deres Bedste sigtende Foranstaltninger. Anden fortsættelse, indeholdende: Forskelligt om Grønlænderne og deres Stamfrænder*. [Bind 3]. Kjøbenhavn 1884. Høst & Søn.
- Rosendahl, Christina** (instruktør) (2015). *Idealisten*. Spillefilm. Premiere april 2015. Toolbox Film.
- Rosendahl, Gunnar P.** (1959). "De seneste års tekniske udvikling i Grønland", i *Tidsskriftet Grønland*. nr 9. 1959. pp 342-352.
- Rosendahl, Gunnar P.** (1989). *Kalaallit Nunaat — uannit isigalugu. Ulluinnarni inuuneq / Grønland — sådan set. Rammerne om dagligdagen*. Nuuk 1989. Nuna-Tek.
- Rosing, Minik** (2014). *Til gavn for Grønland*. Nuuk og København 2014. Ilisimatusarfik og Københavns Universitet.
- Rosing Olsen, Tupaarnaq** (2002). *Qaannat alannguanni. Kalaallit Nunaanni naalakkersuinikkut oqaluttuarisaanermi 1939-79*. Nuuk 2002. Atuagkat.
- Rosing Olsen, Tupaarnaq** (2005). *I skyggen af kajakkerne. Grønlands politiske historie 1939-79*. Nuuk 2005. Atuagkat. [Oversættelse af Rosing Olsen, Tupaarnaq (2002)].
- Rosing, Otto** (1952). *inûsugtunut isumaliutigssat*. Atuagaq 8. Nuuk 1952. "kalâtdline KáumarsautigssîniaKatigît" (landsrådit suleKatigalugit) naKitertitât.
- Rosing, Peter Frederik** (2008). *Jonathan Motzfeldt — bygdedrengen, præsten, landsfaderen og statsmanden*. Rødovre 2008. Forlaget Sohn.

- Rostrup, Ask** (2014). "ANALYSE En valgbombe har ramt Grønlands moderparti", i <http://www.dr.dk/Nyheder>. 27. november 2014. <http://www.dr.dk/Nyheder/Politik/2014/11/27/071107.htm>.
- Ryberg, Jesper** (1997). "induktion", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 9. Haslev 1997. Danmarks Nationalleksikon. pp 357-358.
- Rønsager, Mette** (2002). *Udviklingen i grønlandernes sundheds- og sygdomsopfattelse 1800-1930*. København 2002. Statens Institut for Folkesundhed.
- Salmonsens** (1926). "Pøbel", i *Salmonsens Konversations Leksikon*. 2. udgave. bind 19. København 1926. Schultz. p 768. <http://runeberg.org/salmonsens/2/19/0794.html>.
- Sandgreen, Otto** (1994). *Sandgreenit kinguaariit 1759-1959 / Sandgreen-slægten 1759-1959*. Bagsværd 1994. Otto Sandgreens Forlag.
- Schedler, Andreas** (2006). *Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition*. Boulder and London 2006. Lynne Rienner Publishers.
- Schultz-Lorentzen, Helge** (2000). "Rink, Hinrich Johannes", i **Den Store Danske Encyklopædi**. Bind 16. Haslev 2000. Danmarks Nationalleksikon. p 219.
- Seiding, Inge Høst** (2013). *'Married to the Daughters of the Country'. Intermarriage and intimacy in Northwest Greenland ca. 1750 to 1850*. Upubliceret PhD-afhandling. Nuuk 2013. Ilisimatusarfik.
- Seiding, Inge Høst** (2016). "Listevis af liv: Familier og ægteskaber i den tidlige kolonitids personregistrering", i Ole Marquardt, Jørgen Fink og Klaus Georg Hansen (redaktører), *Grønland i tal. Kilder og cases gennem 300 år*. Aarhus 2016. Aarhus University Press. pp 69-84.
- Sejersen, Frank** (2000). "Myten om de bæredygtige inuit", i *Naturens Verden*. nr 5. 2000. pp 2-15.
- Sejersen, Frank** (2002). *Local knowledge, Sustainability and Visionscapes in Greenland*. Eskimologis Skrifter. nr 17. København 2002. Københavns Universitet.

- Sejersen, Frank** (2007). "Entrepreneurs in Greenland", i Léo-Paul Dana and Robert B. Anderson (editors), *International Handbook of Research on Indigenous Entrepreneurship*. Cheltenham 2007. Edward Elgar Publishing. pp 201-210.
- Sejersen, Frank** (2014). *Efterforskning og udnyttelse af råstoffer i Grønland i historisk perspektiv*. Baggrundspapir. Udvalget for samfundsgavnlig udnyttelse af Grønlands naturressourcer. København januar 2014. Københavns Universitet og Ilisimatusarfik.
- Sermitsiaq** (2015). "Forsoningskommissionen forsvarer sig efter kritik", i <http://sermitsiaq.ag>. 5. januar 2015. <http://sermitsiaq.ag/forsoningskommissionen-forsvarer-kritik>.
- Shin, Doh Chull** (2013). "How East Asians View Meritocracy", i Daniel A. Bell and Chenyang Li (editors). *The East Asian Challenge for Democracy. Political Meritocracy in Comparative Perspective*. New York 2013. Cambridge University Press. pp 259-287.
- Skjøtt-Larsen, Jakob** (2014). "Spørgeskemaer og kvalitative interviews: nye sociale klassers smags- og praksisformer", i Frederiksen, Morten, Peter Gundelach, Rikke Skovgaard Nielsen (redaktører), *Mixed methods-forskning. Principper og praksis*. Samfundsvidenskabernes metoder. nr 4. København 2014. Hans Reitzels Forlag. pp 61-86.
- Smith, Anders** (2001). "Videnskab — Science Wars", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 20. Haslev 2001. Danmarks Nationalleksikon. pp 144.
- Smyth, William Henry** (1919a). "Technocracy: National Industrial Management", i *Journal of Industrial Management*. 57. April 1919.
- Smyth, William Henry** (1919b). "Technocracy: Ways and Means to Gain Industrial Democracy", i *Journal of Industrial Management*. 57. May 1919.
- Sokal, Alan D.** (1996). "Transgressing the Boundaries: Towards a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity", i *Social Text*. vol 46/47. spring/summer 1996. pp 217-252.

- Spencer, Herbert** (1862). *First principles*. London 1862. Williams and Norgate.
- Statens Arkiver** ([2014]). "Grønlands Tekniske Organisation", i <http://www.sa.dk>. Statens Arkiver. http://www.sa.dk/content/dk/daisy/arkivskaber_detaljer?ngid=407286.
- Steenfos, Hans P. and Jørgen Taagholt** (2012). *Grønlands Teknologihistorie*. København 2012. Gyldendal.
- Storch, Mathias** (1914). *SingnagtugaK*. København 1914. A. Rosenberg-ip naKiteriviane [A. Rosenbergs Trykkeri].
- Strager, Hanne** (2013). *Som at tilstå et mord. Darwin og idéen der forandrede verden*. 2. udgave. København 2013. Gyldendal. (1. udgave udkom i 2009).
- Staur, Carsten** (2009). *Act on Greenland Self-Government*. Brev fra den danske ambassadør og permanente repræsentant ved FN Carsten Staur til FN's generalsekretær Ban Ki-moon, dateret 7. oktober 2009. (Kopi af brevet udleveret af Grønlands Selvstyre).
- Suchman, Mark C.** (1995). "Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches", i *Academy of Management Review*. vol 20. no 3. pp 571-610.
- Sveistrup, Poul Peter og Sune Dalgaard** (1945). *Det danske styre af Grønland 1825-1850*. Meddelelser om Grønland. bind 145. nr 1. København 1945. Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland.
- Svensson, Palle** (1996). "demokrati", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 5. Haslev 1996. Danmarks Nationalleksikon. pp 70-72.
- Svensson, Palle** (2000). "styreformer", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 18. Haslev 2000. Danmarks Nationalleksikon. pp 223-224.
- Sørensen, Axel Kjær** (1983). *Danmark-Grønland i det 20. århundrede — en historisk oversigt*. København 1983. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Sørensen, Axel Kjær** (1997). "Grønlands Landsråd", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 8. Haslev 1997. Danmarks Nationalleksikon. p 40.

- Sørensen, Bent Højgaard** (2014). "Politisk kaos i Grønland", i <http://www.b.dk>. 9. januar 2014, 22:30. <http://www.b.dk/nationalt/politisk-kaos-i-groenland>.
- Sørensen, Georg og Jens Henrik Tiemroth** (2009). "diskursanalyse", i *Den Store Danske — Gyldendals åbne encyklopædi*. Gyldendal. http://www.denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Historieteori_og_videnskab/diskursanalyse.
- Tamang, Parshuram** (2005). *An Overview of the Principle of Free, Prior and Informed Consent and Indigenous Peoples in International and Domestic Law and Practices*. Presented at Workshop on Free, Prior and Informed Consent and Indigenous Peoples, organized by the Secretariat of UNPFII, 17-19 January 2005, UN Headquarter, New York, USA. PFII/2004/WS.2/8. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Division for Social Policy and Development, Secretariat of the Permanent Forum on Indigenous Issues. http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/workshop_FPIC_tamang.doc.
- Thisted, Kirsten** (1999). *'Således skriver jeg, Aron'. Samlede fortællinger og illustrationer af Aron fra Kangeq (1822-1869)*. Bind 1-2. København 1999. Atuakkiorfik.
- Thuesen, Søren T.** (1988). *Fremad, opad. Kampen for en moderne grønlandsk identitet*. København 1988. Rhodos.
- Thuesen, Søren T.** (2007). *Fremmede blandt landsmænd. Grønlandske kateketer i kolonitiden*. Viborg 2007. Forlaget Atuagkat.
- Torfinng, Jacob** (2013). "Legitimitet i netværkssamfundet — et politologisk perspektiv på virksomheders deltagelse i styringsnetværk", i Susanne Holmström og Susanne Kjærbeck (redaktører), *Legitimitet under forandring — virksomheden i samfundet*. Gylling 2013. Samfundslitteratur. pp 61-87.
- Torpe, Lars** (1994). "Legitimitet og demokratisk fællesskab", i Johannes Andersen og Lars Torpe, *Demokratisk og politisk kultur. Rids af et demokratisk medborgerskab*. Herning 1994. Systime. pp 11-56.

- Torpe, Lars, Jeppe Nielsen & Jens Ulrich** (2005). *Demokrati på nettet. Offentlighed, deltagelse og digital kommunikation*. Aalborg 2005. Aalborg Universitetsforlag.
- Transparency** (2014). *Håndbog i antikorrupition*. Nuuk [2014]. Transparency International Greenland. <http://www.transparency.gl/wp-content/uploads/Download-dansk-udgave-af-Håndbogen.pdf>.
- Treanor, Paul** (2006). *Why democracy is wrong*. Revised December 2002. last changes 13 May 2006. <http://web.inter.nl.net/users/Paul.Treanor/democracy.html>.
- Trøndheim, Gitte** (2010). *Slægtskab og køn i grønlandske bysamfund — følelser af forbundethed*. PhD-afhandling. Nuuk 2010. Ilisimatusarfik.
- Udvalget til styrkelse af samfundsfag** (2006). *Rapport fra Udvalget til styrkelse af samfundsfag i folkeskolen*. Juni 2006. Undervisningsministeriet. https://www.ucviden.dk/portal/files/12087480/060630_handlingsplan_samfundsfag.pdf.
- Viemose, Jørgen** (1976). *Dansk kolonihistorie i Grønland*. København 1976. Demos.
- Voxted, Søren** (2006). *Valg der skaber viden: om samfundsvidenskabelige metoder*. København 2006. Rosinante.
- Wagner, Michael F.** (2009). "Fremtidsstaten og samfundsmaskinen — Social ingeniørkunst mellem teknokrati og produktivisme", i *Slagmark*. nr 56. 2009. pp 43-55.
- Weber, Max** (1922). "Die drei reinen Typen der legitimen Herrschaft", i *Preußische Jahrbücher*. Band 187. Heft 1. 1922. pp 1-12. (udgivet på engelsk som "The Three Types of Legitimate Rule", i *Berkeley Publications in Society and Institutions*. vol 4. no 1. 1958. pp 1-11).
- Wilhjelm, Henrik** (1997). *De store opdragere*. København 1997. Det Grønlandske Selskab.
- Wilhjelm, Henrik** (2002). *Af tilbøielighed er jeg grønlandsk*. København 2002. Det Grønlandske Selskab.

- Wilhjelm, Henrik** (2008). *De nye grønlandere*. København 2008. Det Grønlandske Selskab.
- Winberg, Krissie Berthelsen** (2012). "Udenlandsk arbejdskraft — en gave?", kronik i *Sermitsiaq*. Årgang 54. nr 11. 16. marts 2012. p 31.
- Wolff, Torben** (1996). "Fabricius, Otto", i *Den Store Danske Encyklopædi*. Bind 6. Haslev 1996. Danmarks Nationalleksikon. p 168.
- Yaşar, Nebahat** (2014). *Reconsidering durability of authoritarian regime and possibilities of democratization in Tunisia*. Thesis. Ankara July 2014. Middle East Studies. Middle East Technical University. <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12617610/index.pdf>.
- Zakaria, Fareed** (1997). "The Rise of Illiberal Democracy", i *Foreign Affairs*. vol 76. no 6. November-December 1997. pp 22-43.
- Zhao, Jill** (2014). "Applying Grounded Theory Methodology with Mixed Methods in Occupant Energy Behaviour Research", i *The European Conference on the Social Sciences 2014. Official Conference Proceedings*. Nagoya 2014. The International Academic Forum (IAFOR). pp 88-99.
- Aaen, Sara Bjørn** (2012a). *Demokratisk legitimitet i høringsprocesser i forbindelse med storskala projekter i Grønland*. Rapport for Grønlands Arbejdsgiverforening [108 sider]. Nuuk 2012. Grønlands Arbejdsgiverforening.
- Aaen, Sara Bjørn** (2012b). *Demokratisk legitimitet i høringsprocesser i forbindelse med storskala-projekter i Grønland — Minirapport*. Rapport for Grønlands Arbejdsgiverforening [32 sider]. Nuuk 2012. Grønlands Arbejdsgiverforening.
- Aaen, Sara Bjørn** (2012c). *Demokratiske høringsprocesser i Grønland — Sammendrag*. Rapport for Grønlands Arbejdsgiverforening [24 sider]. Nuuk 2012. Grønlands Arbejdsgiverforening.

10 Ilanngussat

Ilanngussaq 1:

Allaaserisat arfineq-marluk eqikkarneqarneri

Ilisimatuutut allaatigisaq allaaserisanik arfineq marlunnik, 1996-imiilli saqqummiunneqartarsimasunit katitigaavoq. Allaaserisat taakku arfineq marluk, ilisimatuutut allaatigisami ilaasut, ilisimatuutut allaatigisami katiterilluni misissuinerlut pivirusumik misigisanik aallaavigalugit aallariarfiupput. Taamaattumik sammisat eqqartorneqartut pingaartinnerullugit matumani naatsumik saqqummiunneqassapput.

Allaaserisat 1 — Hansen (1996)¹³

"Kayak dizziness. Historical Reflections about a Greenlandic Predicament", i FOLK; Journal of the Danish Ethnographic Society. vol 37, 1996. pp 51-74.

Qajartornermik nangiartarnerup nassuiarneqartarnerani allanngorarnerit eqqartorneqarneranik takutinneqarpoq, pisartoq aalajangersimasoq qanoq assigiinngitsigisumik isigineqarlunilu nassuiarneqarsinnaanersoq. Kalaallit Nunaanni inuit akornanni naalliuut ukiuni untritilikkaani nassuiarneqartarsimavoq. Tamatumani naalliuut inooqatigiinnermit pissuteqartutut isigineqartarpoq. Tupilammik saassutsinnerup iluatsinngitsoortup pissutigisaraa tunngavilersuutigineqartarmat. Tupilammik saassussineq inooqatigiinni aqqiagiinnginnermik aallaaveqartarpoq. Naalliuut taamaasilluni illuatungeriit assigiinngitsut akornanni inooqatigiinnikkut aqqiagiinnginnermut tamatumuuna isigalugu ilisarnaataavoq.

Qajartornermi nangiartarnermik kitaamiut nakorsaasersuinikkut nassuiaanerit siullem 1864-imi takuneqarpoq. Ukiut 150-it tulluuttut ingerlanerini kitaamiut assigiinngitsunik nassuiaasarsimapput. Taakku toqunartortortitaasimanermit, nalinginnaanngitsumik annilaanganermik — kingullermillu —

13 Allaaserisat matuma qallunaatoortaa, "Kajaksvimmelhed — Begrebshistoriske refleksioner over en særlig grønlandsk lidelse" (Hansen 1995b), allaaserisat matumani ilanngunneqartup siulianeersuuvuq. 1995-imeersumi aqqissuussaaneq allaanerulaarpoq, aamma immikkoortunik tuluttuani ilaanngitsunik peqarluni (Hansen 1996).

nalinginnaasumik annilaanganermik nassuiarneqartarsimavoq. Kitaamiut nas-suiaataanni tamani ilisarnaataavoq, inuk ataaseq naalliummik eqqugaasoq kisiat sammineqartarmat.

Kalaallit inuit nassuiaanerat ullumikkut sulii kalaallit angerlarsimaffiini amer-lasuuni perorsaariaatsimi ilaavoq. Tamanna naalliummik Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmi isiginninnermut atuuttumut akerliuvoq. Qajartorluni nangiartarnermik naalliummik paasinnittaatsit tunngaviusut assigiinngitsut nassuiarneqarnerisa takutippaa, tunngaviit assigiinngitsut akornanni isigin-nittaatsimi aalajangesimasumi qanoq pissuseqarsinnaanersut.

Allaaserisaq 2 – Hansen (2003)

“IT-sektoren i et magtperspektiv” i Gorm Winther (redaktør), Demokrati og magt i Grønland, Magtudredningen. Århus 2003. Aarhus Universitetsforlag. pp 162-194.

Ilaatigut internerttimik atuinerup Kalaallit Nunaanni ineriartuaarneranik nas-suiaanikkut aallaaveqarluni, peqataalluni innuttaaqataanermut atatillugu pis-saanagerusinnaasoq eqqartorneqarpoq. Pisinnaatitaaffiit, peqataaneq aamma kinaassutsit ukkatarineqarput. Taakku isiginniffinnut piviusunik sanilliusinik-kut saqqummiunneqarput, siullertut nalunaarasuartaatitigut attaveqaqati-giinnerup killeqarnerata kiisalu kisermaassinerup, aappaattut ilisimasat kiisalu ilinniagaqarsimassutsip appasinnerata eqqarsaatiginerat, pingajuat-tullu inooqatigiinni ammasuuneq kiisalu inuiaqatigiinni ilanngutitaanermik amigaaqarneq.

Inuup nammineq iliuuseqarsinnaassusaanik innarliisinnaannginnermik paa-sinnittariaatsimi pissutsinut nalimmassakkamik ineriartornerup kiisalu inuup iliuuseqarsinnaasusaanik inatsisitigut akuerisamik innarliisinnaanerup akornanni akerleriittoqarnera inuiaqatigiinniippoq, taakku inuiaqatigiinni pis-saaneqarnernik takutitseqataapput.

Tassanittaaq tunngavitsigut paasinnittaatsit assigiinngitsut pineqarput. Matumani inuup nammineq iliuuseqarsinnaasusaanik paasinnittaaseq erser-sinneqarpoq.

Allaaserisaq 3 — Hansen (2007)

“Man ser dem aldrig med hug eller haarde ord at straffe deres børn — en analyse af forskelle mellem vestlig og eskimoisk opfattelse af den personlige integritets krænkelighed”, i *Tidsskriftet Grønland*, nr 4, 2007. pp 162-177.

Kalaallit Nunaanni ilinniartitaanerup aqqissuunneqarnera 1700-kkunnili ineriartorpoq. Kalaallit Nunaanni pisortatigoortumik ilinniartitaaneq qallunaanit nunasiaateqartunik pilersinneqarpoq. Piffissap ingerlanerani ilinniartitsineq pædagogikkimi tunngavinnik allanngorartunik tunngaveqarsimavoq. Pædagogikki siammasissorujussuarmik paasineqarsinnaavoq, ilaatigut perorsaanertut pissuserissaarnertullu ilaatigullu ilinniartitsinertut ilinniartitaanertullu.

Pisortatigoortumik ilinniartitaanerup aqqissugaanerani, taassuma iluani qullersaqarnermik pædagogikkimik paasinnineq pisortatigoortumik nassuiaat tunngavigineqartuarsimavoq.

Kitaamiut qallunaat ilinniartitsinermi qullersaqarnermik paasinnittaasiata illuatungaani kalaallit inuit inuit akornanni attaveqatgiinnermi qullersaqannginnermik paasinnittaaseqarput, tamannalu kalaallit perorsaaneranni pædagogikkimik tunngaviuvoq atatitsisuusoq.

Matumani aamma tunngavinni aqqiagiinnginneq takuneqarpoq, tassani kitaamiut eqqarsartaasianni pædagogikkimik paasinnittaaseq qullersaqartut pimmat, illuatungaani inuit paasinnittaasianni qullersaqanngittutut pilluni. Assigiinngissuseq taanna nalunanngitsumik, pædagogikkimik Kalaallit Nunaanni atuarfinni atornerqartumik atuartunik ilinniartitsisunillu kalaallinik paasinnittariaasiannut sunniteqarsimavoq.

Allaaserisaq 4 — Hansen, Sørensen and Jeppson (2009)

“Decision processes, communication and democracy; The aluminium smelter project in Greenland”, i Janne Hukkinen, Klaus Georg Hansen et al., *Knowledge-based tools for sustainable governance of energy and climate adaptation in the Nordic periphery*. Nordic Research Programme 2005-2008, Nordregio Report. 7. 2009. Stockholm 2009. pp 57-84.

Amerikamiut suliffeqarfiutaata Alcoa Kalaallit Nunaata kitaani alumii-niumik aatsitsivimmik pilersitsinissaanut pilersaarusionermut atatillugu 2006-2008-mi Kalaallit Nunaanni nutaarsiassaqaqtitsivinni oqallinnermik misissuinerup, ersersippaa politikikkut aalajangiiniarnermut atatillugu oqartussaasut innuttaasunik ilaatitsinerisa annertussusaanik ersarissumik takutitsivoq. Amerikamiut suliffeqarfiutaata Kalaallillu Nunaanni oqartussaa-sut akornanni qanimut suleqatigiinnikkut suliniutip ukiuni siullerni marlunni ineriartortinneqarnera pineqarpoq.

Ersersinneqarpoq, politikikkut aalajangiiniarnerni innuttaasut ilaatinne-qarnissaasa qanoq pisariaqartinneqarnera pillugu oqartussaasut tungaanni suliaqartut assigiinngitsut assigiinngitsunik isumaqartut. Demokratiimik paa-sinnittaatsimut nutaaliaasumut sanilliullugu misissuinerup inerneraa, inger-lanermi nassuiarneqartumi ersarissumik innuinnaat oqartussaaqataanerit amigarsimasoq. Peqatigitillugu ersarippoq, ilanngussani misissorneqartuni, politikikkut aalajangiiniarnerit pineqarnerini innuttaasut atuunnerat pit-saasoq pillugu tunngaviumik isummanik assigiinngitsunik siammasissumik katiterineqartoq.

Allaaserisaq 5 – Hansen and Rasmussen (2013)

“New Economic Activities and Urbanisation: Individual reasons for moving and for staying – Case Greenland”, i Klaus Georg Hansen, Rasmus Ole Ras-mussen and Ryan Weber (editors), *Proceedings from the First International Conference on Urbanisation in the Arctic. Conference 28-30 August 2012. Ilimmarfik, Nuuk, Greenland*. Nordregio Working Paper. 7. 2013. Stockholm 2013. pp 157-182.

Alumiiniumik aatsitsivimmik pilersitsiniarluni pilersaarutitut atatillugu nuunnermik misissuineq annertoq 2008-mit 2010-mut ingerlanneqarpoq. Apeqqutini sammineqarput nuunnissamat piumassuseq kiisalu inunnik paar-siinnarsinnaanermut inunnillu sumiiffimmut nutaamat qammaasinnaanermut najoqqutat suut tunngavigneqarsinnaanersut.

Suliffissuarni, aatsitassarsionerni kiisalu uuliaqarneranik misissuiner-mi suliffeqarnissamat periarfissanut taakkununnga nutaanut atatillugu nuunnis-samat piumassutsip annertussusaa ersersitseqataavoq, innuttaasut qanoq

amerlatigisut inuussutissarsiorluni suliaqarnerni taakkunani peqataanissamut soqutiginninnerannik kiisalu tamanna pillugu innuttaasut isumaliuter-suutaanni pissutsit suut tunngaviunerannik.

Illoqarfinnut nussornerup ingerlanera misissuinerup uppernarsarppaa. Tamanna megatrendiuvoq, inuiaqatigiinni amerlanerpaani misigineqartoq. Pull og push-imilli pissutsini najukkami kalaallit ilisarnaataannik peqarpoq, saniatigullu pingaarnersiutinerni suaassutsit akornanni assigiinngis-suteqarpoq. Pingaarnertut isigalugu, inuiaqatigiinni ineriartornerup kiisalu nuttarnermut atatillugu innuttaasut isumaasa akornanni tunngaviumik ataqatigiinneqarpassippoq.

Allaaserisaq 6 — Hansen (2013a)

"The aluminium smelter project in Greenland — New aspects of an industrialisation process?", i Klaus Georg Hansen, Søren Bitsch and Lyudmila Zalkind (editors), *Urbanization and the role of housing in the present development process in the Arctic*. Nordregio Report. 3. 2013. Stockholm 2013. pp 85-101.

Kalaallit Nunaanni ukiuni untritilinni kingullerni inuussutissarsiutit aqqis-suussaanerisa misissorneqarnerini, oqaluttuarisaanermi pisartut nalaat imaluunniit suliffissuaqarnerit annertussusaat sisamat nassaarineqarsinnaapput, siullermik nuttartarluni piniarnerup aalisarnerullu nalaq 1700-
kkut naalernerannut atuuppoq, taanna siusissukkut suliffissualersuiner-
mik taarserneqarpoq 1950-
kkut missaannut atuuttumik, taassumalu malitsigaa nunami suliffissualersuineq 1979-
p tungaanut, kiisalu aatsitassanut allanullu suliaassanut 2006-
ip tungaanut, tamatuma kingorna Kalaallit Nunnaat nunarsuarmi suliffissuaqalersuiner-
mik tamakkiisumik ammaaffiuvoq. Pisartut nalaat ataasiakkaat ilisarnaatigaat, pisartut nalaanni pineqartuni inuussutisarsior-
nikkut suliaasut ilisarnaataasut.

Assersuutigalugu Alcoa 2006-imi saaffiginninnerata siullerpaamik piler-sippaa avatangiisinik naliliinissamik aallartitsinissamut politikikkut pisariaqartitsineq. Tamanna politikikkut aalajangiiniarnermut innuttaasut inatsisitigut akuerinninnissaat pillugu oqallinnissamut kajumissaarivoq. Pissutaasut ilagaat, inatsisitigut akuerisat pillugit paasinnittaaseq allanngortarmat aqutseriaatsip imaluunniit tunngaviup suup saqquminerpaanera apeqqutaalluni.

Allaaserisaq 7 – Hansen (2014a)

“Greenlandic perspectives on offshore oil and gas activities – An illustration of changes in the legitimacy related to the democratic decision processes”, i *Journal of Rural and Community Development*. 9:1. 2014. pp 134-154.

Demokratiip aqutseriaatsitut kiisalu tassunga atasumik innuttaasut inatsisiti-gut akuerinninnerannik misissuisoqarpoq, Kalaallit Nunaanni nunap ataa pil-lugu inatsimmik 1932-miilli atuuttumik, kiisalu Kalaallit Nunaanni sinerissap avataani 1976-1977, 2000 aamma 2010-2011-mi uuliaqarneranik misissuiner-nut atatillugu paasisitsiniaanernik pingasunik misissuinikkut.

Demokratiip nutaaliaasup Kalaallit Nunaanni aallartinnera, annertuumik nunami nammineq aalajangiisinnaassuseqarluni, 1979-imi Namminer-sornerunerup eqqunneqarneranut inissinneqarsinnaavoq, taamaasillunilu nunarsuaq tamakkerlugu demokratiit eqqussorneqarnerisa pingajuannut atassuserneqarsinnaalluni. Eqqussuineq tamanna piffissami 1974-1990-imi takuneqarsinnaavoq.

Uuliaqarneranik misissuineranut taakkununga pingasunut atatillugu paasi-sitsiniaanerit, Kalaallit Nunaanni demokratiit assigiinngilluinnartut pingasut ataanni ingerlanneqarput. Tamanna ersarissumik ersersinneqarpoq Kalaal-lit Nunaanni pisortatigoortumik aqutsinermi inuiaqatigiinni innuttaasunik ilaatitsinerit annertussusaanni assigiinngitsuni kiisalu pisortatigoortumik aqutsinermut atatillugu innuttaasut akuerinninnerisa annertussusiini assi-giinngitsuni.

Allaaserisat assigi elektroniskiusut Peqqissutsimut Iliusimatu-sarnermullu Naalackersuisoqarfiup nittartagaani aaneqarsinnaap-put.

Isiginnaaginnartumit peqataasumut

- Kalaallit Nunaanni ukiuni 150-ini kingullerni inuiaqatigiinni allanngoriartornernut oqartussaassuseqarnerulersitsiartuaarnermullu pissutsinik tunngaviusunik erseqqissaanermut tapiissut

Klaus Georg Hansen (i. 1961) 1992-imi etnografimi kiisalu kalaallit oqaa-siini kulturiannilu Aarhus Universitetimit mag.art. et cand.mag.-inngorpoq. 2016-imi Kalaallit Nunaata nunasiaataanerata oqaluttuarisaanera pillugu Aalborg Universitetimi ph.d.-nngorpoq. 1993-imiit Klaus ilaatigut Groenlandicami pisortaa-simavoq, Sisimiut Katersugaasivianni pisortaa-simavoq, nuna tamak-kerlugu pilersaarusiornermi akisussaasuusimavoq, Nordregiomi pisortap tullersortaa-simavoq kiisalu ilisimatusartuunerusimalluni, Ilisimatusarfimmi immikkoortumi pisortaa-simavoq il. il. Ilaatigut isummap imarisaasa oqaluttua-risaanera, nunasiaataanerup oqaluttuarisaanera, inuiaqatigiit ineriartornerat, storskalaindustri, inuiaqatigiit aaqqissugaanerata, illoqarfinnut nutsertar-neq kiisalu Kalaallit Nunaanni Issittumilu politikikkut oqartussaaqataanikkullu ineriartorneq pillugit ilisimatusarlunilu saqqummersitsisarsimavoq.

Atuagaaq pillugu

Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanera nutaanerusoq atuakkami misissorneqar-poq. Misissuinermik aallarniutaasumik naqissuserneqarpoq, Kalaallit Nunaat pisortatigoortumik Danmarkip nunasiaataatut suli isigineqarsinnaasoq. Nuna-siaataanermi piffissat pingaarutillit immikkoortut arfineq-marluk nassaari-neqarsinnaapput. Ikaarsaariarnerit pingasut avissaarnertut immikkut ittutut taaneqarsinnaapput. 1832-mi, 1953-imi aamma 1979-imi avissaarnerit pine-qarput. Tunngavinnik misissuinerup takutippaa, Kalaallit Nunaanni ullumikkut tunngavik nuimanerpaaq tassaasoq inuttut-kitaamiusut tunngavik akulerus-simasoq. Aqutseriaatsinik misissuinerup ersersippaa, Kalaallit Nunaanni oqar-tussaaqataaneq atuuttoq akulerussamik oqartussaaqataanerusoq. Ataatsimut isigalugu misissuinerit takutippaat, Kalaallit Nunaat namminersornermik annertunerusumik akisussaaffik tigussallugu eqqarsartaatsikkut piareersi-masoq. Illuatungaanili Danmark, tunngavigisani assigusunik allannguute-qarsimarpasinngilaq, tamanna isumaqarpoq, Danmarkip Kalaallillu Nunaata akornanni nunasiaataanikkut attavigiinnerit eqqissisimasumik naligiissumillu inernilernissaannut pisariaqartunik alloriassalluni Danmark suli eqqarsartaat-sikkut suli piareersimangitsoq.

Issittumi Ilisimatusarnermik Atuagassiaq - INUSSUK

nussuit inunnit sanaajusut nunami naleqqatut suliaapput pingaartumik issit-tumi nunani atugaasut. Ukiuni untritilikkaani inussuit inunnit Europamiunillu sananeqartarsimapput. Inussuit paasissutissiisutaapput Kalaallit Nunaannilu pinngortitaq kulturilu pillugit ilisimasanut nutaanut qanganitsanullu ilisar-naataallutik.

Naalackersiusut

Peqqissutsimut Ilisimatusarnermullu Naalackersuisoqarfik
Postboks 1160, 3900 Nuuk